

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

HISTORICKÝ ÚSTAV

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Náboženské spory v Českém Krumlově na počátku 17. století

Vedoucí práce: doc. PhDr. Josef Hrdlička, Ph. D.

Autor práce: Bc. Petra Kůrková

Studijní obor: Učitelství pro střední školy – dějepis, anglický jazyk a literatura

Ročník: druhý

2021

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Prachatice 24. června 2021

Bc. Petra Kůrková

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří mi pomohli v sestavení této práce. Největší díky patří vedoucímu práce doc. PhDr. Josefu Hrdličkovi, Ph.D., za odborné konzultace, poskytnutí obtížněji dostupných literárních titulů a pramenů, podnětné rady a trpělivost během zpracování této práce.

Anotace

Diplomová práce se zaměří na náboženské poměry a konflikty v Českém Krumlově na počátku 17. století, tedy v době, kdy město bylo v držení komorní správy. Hlavním cílem práce bude analyzovat konfesně motivovaný spor, který ve městě probíhal mezi léty 1609–1613. Jeho aktéry byla majoritní skupina katolických měšťanů a evangelická komunita, která v té době posilovala svůj vliv. Českokrumlovští evangelíci se během sporu dožadovali potvrzení náboženských výsad a dalších práv, například na vlastní svatyni, svého kazatele a učitele. Hlavní pramen, který vznikl po ukončení sporů v katolickém táboře, je uložen ve Státním okresním archivu Český Krumlov. Analyzovaná rozepře bude také zasazena do kontextu ostatních konfesně orientovaných sporů, které se vyskytovaly v předchozích letech v Českém Krumlově a v jiných městech v Čechách a na Moravě.

Annotation

The diploma thesis is focused on the religious conditions and conflicts in Český Krumlov at the beginning of the 17th century, when the town was ruled by Bohemian Royal Chamber. The main aim of this thesis is to analyse a religious-oriented dispute that occurred in the years 1609–1613. The conflict was between the major group of Catholics' townsmen and the Evangelicals' community whose influence grew stronger that time. Throughout the conflict, Evangelicals from the town wanted to confirm religious privileges such as their own shrine, a preacher, and a teacher. The primary source that was written after the conflict from the Catholics' point of view is stored in the State regional archive in Český Krumlov. The analysed conflict is going to be situated in the context of other religious-oriented disputes that were taken place in Český Krumlov and other towns located in the Lands of the Bohemian Crown during the previous years.

Obsah

1	Úvod	7
2	Město jako konfliktní prostor	25
2.1	Náboženské konflikty v městském prostředí	31
3	Český Krumlov 1551–1618	49
3.1	Konfesní konflikty za vlády posledních Rožmberků a komorní správy	56
4	„ <i>Actus aneb pořádný proces i pravdivé spisování všech věcí, které se sběhly při obnovení ouřadu konšelského 1613</i> “	65
5	Českokrumlovský spor 1609–1613	69
5.1	Rok 1609	70
5.2	Rok 1610	73
5.3	Rok 1611	78
5.4	Rok 1612	85
5.5	Rok 1613	86
5.5.1	<i>Obnova městské rady 12. června 1613</i>	95
5.5.2	<i>Dohra</i>	103
5.6	Zhodnocení českokrumlovského sporu	107
6	Aktéři českokrumlovského sporu	109
7	Závěr	125
	Použité prameny a literatura	129
	Seznam příloh	143

1 Úvod

Náboženský vývoj v Království českém mezi husitstvím a Bílou horou představuje velmi široké a komplikované téma. Římská církev ve studovaném období procházela úpadkem, který se projevoval nedostatkem duchovních, navíc někteří z nich měnili během života svoji víru či nebyli řádně vysvěceni. S rozšiřujícím se počtem věrouk vymezujících se proti tradičnímu katolictví navíc vzrůstalo napětí mezi věřícími. Pnutí se projevovalo také v městských společenstvích. Na problematiku konfesionality v nábožensky diferencované společnosti je tak možné pohlížet z různých úhlů pohledu. V předkládané diplomové práci bude upřednostněno hledisko konfliktního soužití ve městech.

Zkoumání jednotlivých konfesí a případně jejich vzájemné porovnání je možné charakterizovat jako jednu z tradičních možností výzkumu, které historici věnovali pozornost již v průběhu 19. století. Z nekatolických věrouk se v předminulém století bádalo především o jednotě bratrské, zejména díky zachovalé a bohaté pramenné základně, ze které je nutné zmínit *Akta jednoty bratrské*. Antonín Gindely byl jedním z historiků, který se touto konfesí podrobněji zabýval. Ve své knize se věnoval teologickým názorům jednoty či Janu Amosi Komenskému a jeho dílům.¹ Dále je potřeba zmínit knihu Josefa Theodora Müllera, která se věnovala vývoji této konfese.² Z významných historiků nelze dále vynechat Ferdinanda Hrejsu, který svůj výzkum zaměřil převážně na vztah jednoty bratrské a utrakvismu.³ V první polovině 20. století se jednotou bratrskou zabýval také Kamil Krofta, který orientoval výzkum na představitele této konfese, jako byli například Vavřinec Krasonický, Jan Černý, Jan Blahoslav nebo Jan Amos Komenský.⁴ Zájem o bádání neupadal ani v období marxistické historiografie, dokonce se jednalo o pravděpodobně jediný legitimní směr výzkumů raně novověkých náboženských dějin, kdy k jiným konfesím nebyla upínána výraznější pozornost. Z této doby je nutné zmínit Amedea Molnára, který se ve svých knihách zabýval bratrským vzděláváním či reformací a jejími nejvýznamnějšími protagonisty.⁵ Rudolf Říčan byl další historik, kterého je možné zařadit do marxistické historiografie. Bádal v padesátých letech 20. století, kdy se

¹⁾ Jiří Mikulec, *Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě*, Praha 2013, s. 371-372; Antonín Gindely, *Geschichte der böhmischen Brüder I-II*, Praha 1857–1858.

²⁾ Josef Theodor Müller, *Dějiny Jednoty bratrské*, Praha 1923.

³⁾ Ferdinand Hrejsa, *Česká reformace*, Praha 1914; též, *Sborové Jednoty bratrské*, Praha 1939.

⁴⁾ Kamil Krofta, *O bratrském dějepisectví*, Praha 1946.

⁵⁾ Amedeo Molnár, *Česko-bratrská výchova před Komenským*, Praha 1956; též, *Na rozhraní věků. Cesty reformace*, České Budějovice 2007.

psal například publikaci zabývající se bratrskými dějinami, sociálním, kulturním působením či vlivem této konfese na Slovensku.⁶ Nový impuls pro bádání o dějinách jednoty bratrské znamenal nález archivu posledního bratrského biskupa Matouše Konečného, jehož výzkum pomohl pochopit komplikovanou situaci v předbělohorských Čechách.⁷ Z novějších děl je také potřeba zmínit sborník, který popsal vliv bratrské konfese v zahraničí a každodennost jednoty bratrské, do které je možné zařadit jejich vzdělávání, pohřby či kazatelské umění bratrských duchovních.⁸ Nový směr výzkumu této konfese představuje vztah jednoty bratrské a šlechty. Blíže k tomuto tématu vznikly studie uveřejněné v časopise *Folia Historica Bohemica*.⁹ Nově se dále začala vydávat regestová edice rukopisného souboru zvaného *Acta Unitatis Fratrum*.¹⁰

Na počátku 20. století historikové upřeli pozornost na utrakvismus. Zkoumali zejména období boje o dolní konsistoř a Českou konfesi v 16. století. Z nejznámějších prací je potřeba

⁶) Rudolf Říčan, *Jednota Bratrská 1457–1957. Sborník k pětistému výročí založení*, Praha 1956.

⁷) Přístupné online na <http://matouskonecny.jbcr.cz/>, tři části vydány knižně Jiří Just (ed.), „*Hned jsem k Vám dnes naschválí poslíka svého vypravil*“. *Kněžská korespondence Jednoty bratrské z českých diecézí z let 1610–1618*, Praha 2011 (=Archiv Matouše Konečného I.); Markéta Růčková (ed.), „*Poslušenství synovské vzkazují Vám, můj nejmilejší pane otče*“. *Studium a korespondence kněžského dorostu Jednoty bratrské v letech 1610–1618*, Praha 2014 (= Archiv Matouše Konečného II.); J. Just – M. Růčková (edd.), *Bratrská šlechta v Čechách a na Moravě a formování konfesní identity v raném novověku*, Praha 2020 (=Archiv Matouše Konečného III.). Edičně zpřístupněn byl také rejstřík pražského sboru: Olga Fejtová (ed.), *Jednota bratrská v městech pražských v době předbělohorské a rejstřík členů pražského sboru*, Praha 2014. K objevenému korpusu dále studie: J. Just, *Matouš Konečný (1569–1622)*, in: Dietrich Meyer (ed.), *Lebensbilder aus der Brüdergemeine Bd. 2*, Herrnhut 2014, s. 65-73.

⁸) Martin Wernisch (ed.), *Unitas Fratrum 1457–2007. Jednota bratrská jako kulturní a duchovní fenomén*, Jihlava 2009.

⁹) Výběrově J. Just, *Bratrská šlechta v Čechách a na Moravě v 16. a 17. století a nové možnosti jejího studia*, *Folia Historica Bohemica* 33, 2018, s. 5-28; Martin Holý, *Výchova a vzdělávání českobratrské šlechty. Příspěvek ke konfesionalizaci nobility v 16. a raném 17. století*, tamtéž, s. 29-45; Ondřej Podavka, *Nevydaná korespondence příslušníků bratrské šlechty v Archivu Matouše Konečného a basilejské Univerzitní knihovně*, tamtéž, s. 145-166.

¹⁰) Joachim Bahlcke – Jindřich Halama – M. Holý – J. Just – Martin Rothkegel – Ludger Udolph (edd.), *Acta Unitatis Fratrum: Dokumente zur Geschichte der Böhmischen Brüder im 15. und 16. Jahrhundert*, Wiesbaden 2018.

uvést dílo Kamila Krofty, které vyšlo v Českém časopisu historickém.¹¹ V něm se zabýval dějinami dolní konsistoře do počátku 17. století. Dále se například zaměřil na dosazování nejvyšších kališnických správců či se v závěru stručně věnoval snahám o nová práva pro konsistoř až po *Majestát*. Ferdinand Hrejsa se také ve své publikaci zabýval náboženskými dějinami z období raného novověku.¹² Podrobně se věnoval konfesním poměrům kolem roku 1575 či českému zemskému sněmu, na němž vznikla Česká konfese. Autor se ve svém výkladu dále věnoval *Majestátu*, třicetileté válce z náboženského pohledu, stručně také tajným evangeliům v pobělohorském období, tolerančnímu patentu a různým rukopisům a tiskům České konfese. Josef Matoušek napsal v roce 1931 příspěvek, který navázal na Kroftovu studii věnované boji o dolní konsistoř.¹³ V osmdesátých letech 20. století vydal Jiří Rak studii, ve které se zaměřil na správu utrakvismu v předbělohorské době.¹⁴ V české historiografii se utrakvismus stal po roce 1989 předmětem výraznějšího bádání. Z této doby je potřeba zmínit Jiřího Peška, který analyzoval vztah pražské univerzity a utrakvismu za vlády Jagellonců.¹⁵ Ze soudobých historiků se utrakvismu věnovala Blanka Zilynská, která svůj výzkum postavila na dějinách církevní správy se zaměřením na problematiku podobojí.¹⁶ Dané téma studovala převážně pro husitské a jagellonské období. Z dalších historiků je nutné uvést Pavla B. Kůrku, který upřel pozornost na přítomnost laiků při důležitých utrakvistických ceremoniích, např. zpěvu liturgických písní.¹⁷ Ve své práci autor zkoumal správu kostelů, problémy spojené s volbou faráře, postavení úředníků, kteří se starali o utrakvistické farnosti, a dále se zabýval tématem hospodaření, do kterého je možné zařadit zádušní účty. Zdeněk V. David je další

¹¹⁾ K. Krofta, *Boj o konsistoř pod obojí v letech 1562–1575 a jeho historický základ*, Český časopis historický (dále ČČH) 17, 1911, s. 28-57, 178-190, 283-303, 383-420.

¹²⁾ F. Hrejsa, *Česká konfesse, její vznik, podstata a dějiny*, Praha 1912.

¹³⁾ Josef Matoušek, *Kurie a boj o konsistoř pod obojí za administrátora Rezka*, ČČH 37, 1931, s. 16-41, 252-292.

¹⁴⁾ Jiří Rak, *Vývoj utrakvistické správní organizace v době předbělohorské*, Sborník archivních prací 31, 1981, s. 179-200.

¹⁵⁾ Jiří Pešek, *Pražská utrakvistická univerzita a náboženské poměry 16. století*, Acta Universitatis Carolinae. Historia Universitatis Carolinae Pragensis 36-38, 1996–1998, s. 31-40.

¹⁶⁾ Blanka Zilynská, *Husitské synody v Čechách 1418–1440. (Příspěvek k úloze univerzitních mistrů v husitské církvi a revoluci)*, Praha 1985; též, *Utrakvistická církevní správa a možnosti jejího studia*, Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica 2, 1999, s. 39-53.

¹⁷⁾ Pavel B. Kůrka, *Kostelníci, úředníci, měšťané. Samospráva farnosti v utrakvismu*, Praha 2010.

historik, který se věnoval českému utrakvismu převážně v 15. a 16. století.¹⁸ Jeho klíčová práce rozebrala střety luteránů s utrakvisty, Českou konfesi nebo postavení utrakvistů po bitvě na Bílé hoře.¹⁹

Téma luterské církve bylo středem zájmu zejména pro německy píšící historiky v období před začátkem první světové války a dále v meziválečném období.²⁰ Autory zajímaly oblasti, ve kterých měla luterská církev svá tradiční centra, jako byly západní a severozápadní Čechy a také Morava.²¹ Winfried Eberhard patřil k německým historikům poslední čtvrtiny 20. století, který se soustředil na české náboženské dějiny a průběh luterské reformace v českých zemích.²² Česká historiografie se po roce 1989 opět začala zajímat o luterskou církev. Jako příklad je možné uvést sborník *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí*, který je zasvěcený stoupencům německé reformace v kontextu českých zemí.²³ Zmíněná publikace rozebrala poměry luterské církve před Bílou horou a její postavení od doby protireformace až do vzniku samostatného Československého státu. Autoři také nastínili problematiku každodennosti luterských věřících, jako byly například smíšené sňatky. Zájem o bádání této konfese dokládá i sborník Lutherovy společnosti *Lutheranus*, který začal pravidelně vycházet od roku 2006.

Historikové z přelomu 19. a 20. století, kteří si zvolili jako těžiště výzkumu katolictví, nejčastěji vybírali témata spojená s pobělohorským obdobím, jako například katolickou re-

¹⁸⁾ Zdeněk V. David, *Utraquism as a Commoners' Church, The Bohemian Reformation and Religious Practice* 8, 2011, s. 160-189.

¹⁹⁾ Týž, *Nalezení střední cesty. Liberální výzva utrakvistů Římu a Lutherovi*, Praha 2012.

²⁰⁾ Jiří Sahula, *Z husitství do protestantismu. Úvaha historicko-náboženská I., srovnání husitství s luterstvím; počátky luterství v Čechách až do pádu vlády Hlavsovy roku 1524*, Praha 1903; Arnold Erich Berger, *Martin Luther in kulturgeschichtlicher Darstellung*, Berlín 1921.

²¹⁾ František Hrubý, *Luterství a kalvinismus na Moravě před Bílou horou*, ČČH 40, 1934, s. 265-309; 41, 1935, s. 1-40, 237-268; F. Hrejsa, *Luterství, kalvinismus a podoboží na Moravě před Bílou horou*, ČČH 44, 1938, s. 296-326, 474-485; Táňa Šimková, *Luterství v horních městech českého Krušnohoří – stručný nástin problematiky*, in: Barbara Balážová (ed.), *Ars Montana. Umělecký a kulturní transfer v otevřeném prostoru česko-saského Krušnohoří na prahu raného novověku*, Praha 2016, s. 241-250.

²²⁾ Winfried Eberhard, *Die deutsche Reformation in Böhmen 1520–1620*, in: Hans Rothe (ed.), *Deutsche in den böhmischen Ländern*, Kolín nad Rýnem 1992, s. 103-123.

²³⁾ J. Just – Zdeněk R. Nešpor – Ondřej Matějka (edd.), *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí*, Praha 2009.

formaci nebo dějiny jezuitského řádu.²⁴ V šedesátých letech minulého století se historikové pozvolna vraceli k církevním tématům. Jako příklad lze uvést publikaci s názvem *Husitský epilog na koncilu tridentském*, která přiblížila program Ferdinanda I. na sblížení utrakvismu s katolictvím.²⁵ Po roce 1989 se pole zkoumání rozšířilo a historikové začali zkoumat témata, která do té doby nebyla v centru bádání. Zabývali se například řeholním společenstvím, problematikou spojenou s náboženským myšlením, laickou zbožností či církevní každodenností, jako byly poutě, lidová zbožnost nebo smrt.²⁶ Co se týče raně novověkých církevních dějin, zkoumali převážně problematiku spojenou s konfesionalizací či protireformací.²⁷ Někteří soudobí historikové zaměřili svůj výzkum na církevní řády. Jedná se například o sborník *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci*.²⁸ V kontextu s tím se historikové věnovali již

²⁴⁾ Antonín Rezek, *Dějiny prstonárodního hnutí náboženského v Čechách od vydání tolerančního patentu až po naše časy I*, Praha 1887; Tomáš Václav Bílek, *Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v Království českém po bitvě bělohorské*, Praha 1892; A. Gindely, *Geschichte der Gegenreformation in Böhmen*, Lipsko 1894; T. V. Bílek, *Dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova a působení jeho vůbec a v zemích království Českého zvláště*, Praha 1896; František J. Rypáček, *Mmgr. Vladimír Šťastný: Tovaryšstvo Ježíšovo: několik kapitol z dějin církevních=Tovaryšstvo Ježíšovo (Přít.)*, Brno 1910.

²⁵⁾ František Kavka – Anna Skýbová, *Husitský epilog na koncilu tridentském a původní koncepce habsburské rekatolizace Čech*, Praha 1969.

²⁶⁾ Jiří Mihola (ed.), *Na cestě do nebeského Jeruzaléma. Poutnictví v českých zemích ve střeoevropském kontextu*, Brno 2010; Jan Royt, *K charakteru poutních komplexů v Čechách*, in: Pavla Stuchlá (ed.), *300 let poutního kostela Jména Panny Marie na Lomci*. Sborník příspěvků z odborného semináře, konaného dne 14. září 2004 v Městské galerii ve Vodňanech u příležitosti kulatého výročí vysvěcení chrámu, Vodňany 2005, s. 83-92; M. Holý – J. Mikulec (edd.), *Církev a smrt. Institucionalizace smrti v raném novověku*, Praha 2007; P. Kůrka, *Kostelníci*.

²⁷⁾ Z novějších prací O. Fejtová, „*Já pevně věřím a vyznávám*“. *Rekatolizace na Novém Městě pražském v době pobělohorské*, Praha 2012; Ondřej Jakubec, *Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů potridentské doby*, Olomouc 2003; Josef Hrdlička, *Víra a moc. Politika, komunikace a protireformace v předmoderním městě (Jindřichův Hradec 1590–1630)*, České Budějovice 2013; Anton Schindling, *Utváření konfesí, konfesionalizme a multikonfesionalita jako základní problém evropských dějin v 16. a 17. století. Nová německá literatura k problematice*, ČČH 106, 2008, s. 80-108.

²⁸⁾ Ivana Čornejová (ed.), *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4.-5. 6. 2003*, Praha 2003.

tradičnímu tématu, a to jezuitskému řádu.²⁹ V souvislosti s bádáním o katolické církvi v pobělohorském období je potřeba uvést Jiřího Mikulce, který těžiště svého výzkumu postavil na barokní zbožnosti a rekatolizaci v 17. a 18. století.³⁰ Ve spojení s jeho jménem je potřeba zmínit publikaci *Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě*.³¹ Kniha pomohla lépe pochopit vliv církve na raně novověkou společnost. Kolektivní monografie se věnovala církvi ve spojení se sociální problematikou, školstvím, vědou nebo uměním. Autoři také zpracovali konfesní poměry panující na Moravě, které byly ovlivněny působením olomouckého biskupství. V souvislosti s tím se autoři zaměřili na postavení nekatolických konfesí a jejich usilování o náboženskou svobodu.

Další možnost studia konfesionality odkrývá pohled na konfliktní soužití věřících ve městech. Rozdílné konfese byly často zdrojem rozličných sporů. Mnohdy náboženské konflikty byly propojeny se sociálními, národnostními a majetkovými rozepřemi. Z tohoto úhlu pohledu je nutné zmínit publikaci s názvem *Společnost českých zemí v raném novověku*, která je klíčová pro pochopení typologie konfliktů v konkrétním sociálním prostředí.³² Kolektiv historiků z okruhu Václava Bůžka se v knize obecně věnoval sociálním dějinám z pohledu panovnického dvora, šlechty, duchovenstva, měšťanů, venkovanů a okrajové společnosti, díky čemuž syntéza přinesla ucelený obraz společnosti raného novověku. Sociálním dějinám se dále historikové věnovali z pohledu sporů uvnitř sociálních struktur raně novověké společnosti. Autoři se zabývali konflikty u panovnického dvora, dále mezi šlechtici, duchovenstvem, spory uvnitř měst či vesnic. Poté analyzovali rozepře, které vznikaly napříč sociálními strukturami. Jednalo se například o rozepře mezi duchovenstvem a společností či vesnické a městské konflikty s ostatními společenskými skupinami. Konkrétně se v knize nachází soupis sporů, které se odehrávaly mezi duchovními navzájem s důrazem na dobu od druhé poloviny 17. století až po 18. století. Jednalo se o neshody mezi duchovními s rozličným vyznáním, dále konflikty, ke kterým docházelo uvnitř jednotlivých konfesí, řeholních domů nebo spory v rámci církevní hierarchie. Jako příklad konfliktů uvnitř měst je možné uvést politické spory

²⁹⁾ Táž, *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*, Praha 2002; Kateřina Bobková-Valentová, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, Praha 2006.

³⁰⁾ J. Mikulec, *Církev; týž, 31. 7. 1627 Rekatolizace šlechty v Čechách: cí je to země, toho je i náboženství*, Praha 2005; týž, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*, Praha 2000; týž, *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, Praha 2013.

³¹⁾ Týž, *Církev*.

³²⁾ Václav Bůžek a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010.

o postavení ve městě, rozepře v důsledku porušování pravidel, spory měst s panovníkem či duchovenstvem nebo majetkové konflikty. Konfesní pře v rámci městského stavu jsou v publikaci podrobně rozepsány na příkladech měst Chomutov, Plzeň a Ústí nad Labem, což mimo jiné ukazuje na skutečnost, že náboženské spory v Království českém byl obecně daný a nikterak výjimečný jev.

Jaroslav Miller je další historik, který se ve svém výzkumu věnoval konfliktnímu soužití ve městech. Svoji pozornost upřel zejména na sociální, politické a kulturní konflikty. Ve svém zkoumání se dále zabýval dějinami politického myšlení a urbánní problematice, která zasahovala do širšího středoevropského dění.³³ Autor nastínil, že raně novověké město vnímalo jednotu a harmonii společenství jako klíčovou pro svoji prosperitu. Proto také docházelo k používání celé řady nástrojů, které měly výrazné homogenizační účinky. Jednalo se například o asimilační tlak na přijetí pravidel, norem, hodnot či jazyka pro nově příchozího jedince. Ovšem i přesto se některé městské komunity nevyhnuly sporům. V kontextu s tím Jaroslav Miller ve svých článcích zkoumal také tyto rozepře. V jednom z nich se například zaobíral povahou konfliktů mezi obcemi a politickými elitami měst, obecnými a specifickými rysy konfliktů, jejich výsledky a zároveň se pokusil najít souvislosti mezi těmito spory a reformací.³⁴ Jaroslav Miller doložil, že většina městských konfliktů byla způsobena nespokojeností středních a nižších vrstev v hospodářských a politických možnostech. Dále byla pro iniciaci sporů klíčová neprůhlednost finanční politiky konšelů. Město Brno lze uvést jako příklad společenství, kde se odehrál takový konflikt, který blíže analyzoval Tomáš Sterneck.³⁵ Jaroslav Miller dále editoval knihy půhonné a nálezové města Olomouce, na základě kterých definoval oblasti soužití ve městě, které měly konfliktní potenciál.³⁶ Edice zároveň osvětlila povahu kontaktů královského města s církevními hodnostáři a moravskou šlechtou.

³³⁾ Jaroslav Miller – Petr Černíkovský, *Přehled bádání. Urbánní historie (raného novověku) ve středovýchodní Evropě: Stručná úvaha o minulosti, současném stavu a perspektivách oboru*, ČČH 103, 2005, č. 4, s. 861-884; J. Miller, *Raně novověké město: Eroze komunity?*, Lidé města 11, 2009, č. 3, s. 419-439; týž, *Snový svět idejí a syrovost skutečnosti: městská historiografie raného novověku jako utopie?*, ČČH 106, 2008, č. 2, s. 261-286.

³⁴⁾ Týž, *Problém integrity: úvaha o sociálních konfliktech v raněnovověkých městech a městské autonomii v kontextu reformace*, Historický časopis 54, 2006, č. 3, s. 385-418.

³⁵⁾ Tomáš Sterneck, *K objektivitě berních přiznání z předbělohorské Moravy na příkladu královských měst v brněnském berním kraji*, Folia Historica Bohemica 21, 2005, s. 105-106.

³⁶⁾ J. Miller (ed.), *Konfliktní soužití: královské město – šlechta – duchovenstvo v raném novověku. Edice. Knihy půhonné a nálezové královského města Olomouce (1516–1616)*, Olomouc 1998.

Mezi konfliktní soužití ve městech je potřeba zařadit také proces obnovy městských rad, protože se často stávaly zdrojem neshod. *Urban Elections and Decision-Making in Early Modern Europe, 1500–1800* je jedna z knih, která se tomuto tématu věnovala.³⁷ Kolektiv autorů upřel pozornost na procesy vzniku běžných politických rozhodnutí. Publikace je rozdělena na dvě části. První z nich se věnovala rozhodování během městských voleb a dále jejich zákony, zvyky a rituály. Druhá část knihy se zabírala touto problematikou z pohledu vzájemné interakce. Pozornost se zaměřila zejména na každodenní politiku v tudorovské Anglii, volební chování, vzpoury v dobových pramenech či městské zapojení do politiky na počátku 17. století v Edinburghu. Studovaná témata byla zkoumána v evropském měřítku, historici se zabývali například městy Trento, Curych, Münster, či Benátkami, díky čemuž syntéza přinesla ucelený pohled na městské volby v evropském prostředí. Jako další je možné uvést článek od Josefa Hrdličky, který se zaměřil na problematiku obnov městských rad v Království českém.³⁸ Studie v úvodu pojednávala o důležitosti symbolické komunikace raně novověké společnosti a významu obnovy městských rad. Dále se autor článku podrobněji věnoval pouze jednomu z rituálů, které byly součástí ceremoniálu obnovy rad. Jednalo se o vzájemný vztah mezi městskou radou a dalšími institucemi městské samosprávy a městskou obcí. Problematiku analyzoval na příkladech Českých Budějovic, Jindřichova Hradce, Plzně, Třeboně a skupiny královských věnných měst.

K tématu městských konfliktů vyšlo velké množství případových studií. Historici se v minulém století věnovali zejména sociálním sporům. Jako příklad lze uvést články Jaroslava Dřímala, ve kterých se zaměřil na sociální pnutí v moravských královských městech na počátku 16. století s důrazem na město Brno.³⁹ Kristina Kaiserová ve své studii přinesla obecný vhled do sociálních konfliktů, které se odehrály v českých a moravských královských městech.⁴⁰ Ludmila Vacková se pak zabývala konkrétním sporem na lanškrounském pan-

³⁷⁾ Rudolf Schlögl (ed.), *Urban Elections and Decision-Making in Early Modern Europe, 1500–1800*, Newcastle upon Tyne 2009.

³⁸⁾ J. Hrdlička, *Otázky bez odpovědi aneb konsenzuální ticho při obnovách městských rad v raně novověkých Čechách*, in: V. Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku*, České Budějovice 2007 (= Opera historica 12), s. 187-200.

³⁹⁾ Jaroslav Dřímál, *Sociální boje v Brně ve 20. letech 16. století*, Brno v minulosti a dnes 1, 1959, s. 221-286; též, *Sociální boje v moravských královských městech ve 20. letech 16. století*, Brno v minulosti a dnes 5, 1963, s. 114-167.

⁴⁰⁾ Kristina Kaiserová, *Sociální konflikty v českých a moravských městech v první třetině 16. stol.*, Ústecký sborník historický, 1985, s. 119-141.

ství.⁴¹ Ve 20. století dále byla oblíbená problematika konfliktů měst s jejich vrchností.⁴² Z novějších prací je potřeba zmínit publikaci od Terezy Siglové, která se věnovala rozepřím řešeným lokálními soudními instancemi. Autorka se soustředila na druhy sousedských i rodinných sporů na pardubickém panství, způsoby řešení těchto rozepří i na roli, kterou hrály v těchto konfliktech vrchnosti a obce.⁴³

Již na konci 19. století Zikmund Winter stručně představil konkrétní případy měst, ve kterých docházelo k náboženským konfliktům. Z jeho spíše popisně koncipovaných děl je pro účely této diplomové práce nejcennější především publikace *Život církevní v Čechách*, v níž se věnoval zejména období mezi 15. a 16. stoletím.⁴⁴ Konfesní pnutí je v knize popsáno v různých městech v Čechách a na Moravě, které pomůžou dotvořit nábožensky komplikovaný kontext. Zikmund Winter nahlížel na náboženské spory a celkové soužití ve městech z různých úhlů pohledu. Zajímaly ho konflikty, které byly způsobeny soužitím nekatolíků a jezuitů v jednom městě. Jako příklad lze uvést bouře proti jezuitům v Chomutově, Praze či Českém Krumlově. Dále se věnoval sporům a rvačkám, které se odehrávaly v kostele přímo během bohoslužby. Tyto rozepře mohly mít v některých případech i jiný než náboženský důvod. Mohlo se jednat například o rodinné neshody nebo peněžní dluhy. Zikmund Winter zmínil, že takové potyčky se kupříkladu odehrály v chrudimském a kolínském kostele. Historik na náboženské konflikty ve městech nahlížel rovněž z pohledu pohřbů, neboť i zde byly hádky velmi časté. Největší míru nepokojů způsobovala neochota pohřbít nekatolického nebožtíka na katolickém hřbitově. V této knize se autor dále zaměřil na popis různorodých konfesí nebo na církevní správu, do které je možné zařadit tresty a výchovu duchovních, kněžské důchody či konfesní odlišnosti v rámci bohoslužeb. Ze starších prací je dále možné uvést dílo

⁴¹ Ludmila Vacková, *Příčiny a charakter sociálního konfliktu na lanškrounském panství 1591–1620*, Listy Orlického muzea 5, 1970, s. 34-69.

⁴² Výběrově Eva Nováčková, *Městská samospráva v Jemnici a její účast na vzpourách proti vrchnosti*, Západní Morava 2, 1998, s. 61-82; Stanislav Polák, *Spory města Příbramě se zástavními vrchnostmi v 16. století*, Vlastivědný sborník Podbrdská 3, 1969, s. 43-61; Jan Reichert, *Spory města Jemnice s vrchností za stol. 16. a roboty na panství Jemnickém s počátku 17. století*, Časopis Matice moravské 28, 1904, s. 24-40, 186-194; Jaroslav Šůla, *Spor města Kostelce nad Orlicí s vrchností v XVI. století*, Listy orlického muzea 4, 1966, s. 243-251.

⁴³ Tereza Siglová, *Soudové zisky nenesou. Spory obyvatel městeček pardubického panství v 16. a 17. století*, Brno 2011.

⁴⁴ Zikmund Winter, *Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století I-II*, Praha 1895–1896.

Václava Chaluppeckého, který se zabýval nábožensky orientovaným povstáním v Roudnici nad Labem a okolí v letech 1619 až 1620.⁴⁵ Věnoval se pozadí vzniku, průběhu, následnému potrestání i snahám obnovit katolické náboženství.

V novodobé historiografii se historikové začali podrobněji zabývat konkrétními případy měst, ve kterých docházelo k náboženským neshodám. Jako příklad lze uvést monografii *Víra a moc* zaměřenou na náboženské soužití ve vrchnostenském Jindřichově Hradci, ve které se autor věnoval multikonfesnímu prostředí na přelomu 16. a 17. století.⁴⁶ Publikace obsahuje témata, jako jsou lokální politika, odraz nástupu a prosazování protireformace ve městě, či městské pohřby v konfesně odlišné společnosti. Důležitou kapitolu představuje „*Konfliktní soužití*“, která přiblížila mimo jiné i nábožensky orientované roztržky, jako byly například agrese vůči jezuitům, vražda jezuity nebo spor o uznání *Majestátu*. Kniha doložila, že protireformace nebyla ani v lokálním prostředí jednotnou myšlenkou, která by byla v rámci krátkého časového úseku rychle prosazena, ale že se jednalo o proces, který byl dlouhodobě formulován.

Petr Zemek je další z pořadí historiků, který se věnoval konfesionalizaci a náboženskému pnutí v konkrétní lokalitě.⁴⁷ Svoji pozornost upřel na Uherský Brod, ve kterém se pokusil blíže definovat vnitřní a vnější činitele utvářející specifickou místní religiozitu. V souvislosti s tím se historik nemohl vyhnout lokálním konfesním konfliktům, které jsou s rozvojem reformace a protireformace neodmyslitelně spjaty. Jednalo se zejména o napětí v rámci nekatolických konfesí, konkrétně mezi jednotnou bratrskou a utrakvisty. Pnutí bylo způsobeno například tím, že bratří v přesvědčení o své vlastní výlučnosti nechtěli rozumět okolnímu světu. Publikace se dále zabývala reformními snahami konkrétních uherskobrodských děkanů, rozvojem katolictví po Bílé hoře, patronátním právem, pobělohorským hospodářstvím i hmotnou kulturou doby renesance a baroka. Z pera Petra Zemka lze dále uvést případovou studii, ve které podrobil výzkumu konflikt jednoty bratrské a luterského faráře Jana Heidenreicha v Jihlavě.⁴⁸ Zmíněný farář neskrývaně vystupoval jako nepřítel všeho, co ne-

⁴⁵⁾ Václav Chaluppecký, *Česká rebelie na Podřipsku. Historie o poddaných i pánech z let 1619–1621*, Praha 1918.

⁴⁶⁾ J. Hrdlička, *Víra*.

⁴⁷⁾ Petr Zemek, *Reformace, protireformace a rozvinutí poreformačního katolictví v Uherském Brodě. Křesťanská víra v proměnách času*, Uherský Brod 2006.

⁴⁸⁾ Týž, *Jednota bratrská v zápase s jihlavským farářem Janem Hederikem*, in: M. Wernisch (ed.), *Unitas Fratrum 1457–2007. Jednota bratrská jako kulturní a duchovní fenomén*, Jihlava 2009, s. 15-29.

schvaluje Augsburská konfese, a pravděpodobně z tohoto důvodu sepsal i knihu, ve které obhajoval svoji víru. Historik popsal příčiny vzniku napětí, odůvodnil vznik Heidenreichovy knihy, dobovou reakci na ni a vykreslil důsledky tohoto konfliktu.

Jan Kilián se rovněž věnoval náboženským konfliktům z pohledu konkrétní lokality.⁴⁹ Ve své práci se zaměřil na severočeský Hrob, ve kterém pražský arcibiskup Karel z Lamberka nechal zbořit nově postavený evangelický kostel. Publikace nahlížela na tento spor z pozice *Majestátu* a jeho výkladu, hrobských městských práv, města a jeho vztahů s vrchností. Napětí v Hrobě bylo zasazeno do českého kontextu konfesních konfliktů, ze kterých historik zdůraznil náboženské neshody v Broumově. Oba zmíněné případy jsou vnímány jako poslední kapka trpělivosti s katolickými protireformačními snahami na počátku 17. století.

Dále se problematice konfesionalizace a náboženským sporům v městském prostředí věnovala publikace, která vznikla na základě příspěvků z vědecké konference Archivu hlavního města Prahy.⁵⁰ Autoři se v ní zabývali, jakým způsobem docházelo ke koexistenci konfesí v prostoru měst, jakým způsobem se jednotlivá vyznání vymezovala navzájem, zda ve městech existovaly pevné hranice mezi konfesemi nebo jestli docházelo i k volnému prolínání. Kniha neopomenula ani téma náboženských rozepří ve městech. Z tohoto hlediska jeden z nejcennějších příspěvků publikace napsal Ondřej Jakubec, který se věnoval konfesním sporům v raně novověké Olomouci z pohledu městského školství, zakládání nového kostela, konání pohřbů či působení reformních duchovních.⁵¹

Z cizojazyčných monografií je potřeba uvést knihu *Religious Violence, Confessional Conflicts and Models for Violence Prevention in Central Europe*, která se věnovala různým druhům náboženských konfliktů a násilí, snahám o zmírnění těchto sporů a významu víry při vzniku těchto pnutí v kontextu střední Evropy během 15. až 18. století.⁵² Témata nezasahovala pouze do oblasti náboženských dějin, ale také do dějin literatury, teologie nebo výtvarného umění. Kniha se pokusila vysvětlit symbolický význam konfesního násilí, poté upřela pozor-

⁴⁹⁾ Jan Kilián, *11. 12. 1617 – zboření kostela v Hrobu. Na cestě k defenestraci*, Praha 2007.

⁵⁰⁾ Václav Ledvinka – J. Pešek – O. Fejtová (edd.), *Město v převratech konfesionalizace v 15. až 18. století*, Praha 2014 (= Documenta Pragensia 33).

⁵¹⁾ Ondřej Jakubec se věnoval náboženským poměrům v předbělohorské Olomouci také v syntéze *Dějiny Olomouce*; O. Jakubec, *Město a biskupové*, in: Jiří Šmeral – Jana Burešová – Jindřich Schulz (edd.), *Dějiny Olomouce*, Olomouc 2009, s. 284-299.

⁵²⁾ J. Bahlcke – Kateřina Bobková-Valentová – J. Mikulec (edd.), *Religious Violence, Confessional Conflicts and Models for Violence Prevention in Central Europe (15th–18th Centuries)*, Praha-Stuttgart 2017.

nost například na útoky katolických duchovních na nekatolické věřící, spory v konfesně bipolárních městech, rekatolizační praktiky či konfesní vyhranění v pohřebních kázáních. Dále byla věnována pozornost konkrétním aktérům náboženského násilí. Zmíněn může být kupříkladu jezuitský inkvizitor, který během svého života změnil své vyznání, a později ve svých textech představil nedostatky katolické věrouky. Články se věnovaly rovněž náboženské každodennosti, například konfesním konfliktům, které se týkaly poručnictví nebo náboženského nátlaku v dobové publicistice.

Řadu zpracovaných konfesních konfliktů je možné nalézt ve vědeckých člancích v odborných historických časopisech. Jedná se například o náboženské povstání v Chomutově proti radikálnímu katolíkovu Jiřímu Popelu z Lobkovic, kterému se věnoval Jan Mareš, Petr Rak, František J. Holeček či Mark Andrew Brandon.⁵³ Stranou pozornosti nezůstaly ani nábožensky orientované konflikty ve Velkém Meziříčí a Ústí nad Labem.⁵⁴ Literatura se dále zabývala konflikty souvisejícími s pořádáním pohřbů, které byly vzhledem k důležitosti tohoto přechodového rituálu ve městech poměrně časté.⁵⁵

V předchozích odstavcích byl uveden mimo jiné i Český Krumlov jako příklad lokality, ve které docházelo k nábožensky motivovaným sporům. Protože zmíněnému městu bude

⁵³⁾ Jan Mareš, „*Krátké a očitě vyprávění*“ čili zpráva o chomutovské rebelii 1591, in: Petr Rak (ed.), Comotovia 2011. Sborník příspěvků z konference věnované 420. výročí chomutovského povstání z 15. července 1591 (1591–2011), Chomutov 2012, s. 37-55; P. Rak, *Z radnice na zámek a zase zpátky (Odebrání privilegii města Chomutova po povstání v létě 1591)*, in: tamtéž, s. 56-69; František J. Holeček O. M., *K pozadí chomutovského evangelického povstání z roku 1591*, Dialog Evropa XXI 7, 1996, č. 2, s. 8-14; Mark Andrew Brandon, *Příčiny vzniku povstání v Chomutově v roce 1591*, in: P. Rak (ed.), Comotovia 2005. Sborník příspěvků z konference věnované výročí 400 let vykoupení Chomutova z poddanství, Chomutov 2006, s. 79-88.

⁵⁴⁾ Martin Štindl, *Patrimoniální péče o duchovní tvář poddanského města. (Velké Meziříčí 1592–1676)*, in: Marie Macková (ed.), *Poddanská města v systému patrimoniální správy*, s. 163-172; Lenka Bobková, *Renesanční mecenáš, škůdce města nebo oběť víry?*, in: Jaroslav Pánek – Miloslav Polívka – Noemi Rejchrtová (edd.), *Husitství – reformace – renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*, Praha 1994, s. 885-898.

⁵⁵⁾ Podrobněji například J. Hrdlička, *Vymezování hranic a prezentování přítomnosti. Pohřby jako konfliktní téma vícekonfesní společnosti předbělohorských českých a moravských vrchnostenských měst*, Folia Historica Bohemica 30, 2015, č. 1, s. 47-76; T. Sterneck, „*Chtějí krchov, by pak třebas na několik zámkuov zamčen byl, mocně odevřítí a to mrtvé tělo sami pochovati*“. *Pohřby v konfesijně rozděleném prostředí na příkladu předbělohorského Brna*, in: M. Holý – P. Kůrka (edd.), *Církev a smrt. Institucionalizace smrti v raném novověku*, Praha 2007, s. 79-113.

v předkládané práci věnovaná větší pozornost, je na tomto místě vhodné přiblížit dosavadní bádání o městě. Dějinami Českého Krumlova se v minulosti zabývala řada autorů. Většina historiků se přitom zaměřila na dějiny Českého Krumlova v době vlády posledních Rožmberků. Jako příklad lze uvést práci Františka Kavky, který popsal dějiny Rožmberků a pánů z Hradce od husitské revoluce až po Bílou horu.⁵⁶ Autor se zde ovšem příliš nezaobíral náboženskou otázkou, ve své knize zmínil pouze základní informace, jako byl například příklon Petra Voka k jednotě bratrské. Český Krumlov je v citované práci probírán v souvislosti s renesanční přestavbou českokrumlovského zámku, stavbou nového pivovaru, hospodářskou činností ve městě či v souvislosti s důlním podnikáním.

Dále se Českému Krumlovu z pohledu posledních Rožmberků věnoval Jaroslav Pánek, který se stejně jako František Kavka zaměřil především na politické dějiny.⁵⁷ Náboženské dějiny pro něj byly spíše okrajové, ale i přesto se částečně zabýval vírou posledních Rožmberků a příchodem jezuitů do Českého Krumlova. Jaroslav Pánek zmiňoval sídelní město Rožmberků převážně v kontextu rožmberské politiky, založení jezuitské koleje, Vilémova pohřbu či prodeje města císaři Rudolfovi II.

Po roce 1989 se historici postupně odklonili od obecně pojatých politických dějin a začali se více věnovat i dějinám kulturním, sociálním, církevním nebo dějinám každodennosti. Jedna z prvních prací, která v tomto duchu vyšla, nese název *Dvory velmožů s erbem růže*.⁵⁸ Autoři v ní studovali architekturu, umění na zámeckých sídlech, módu, svatby, stravování posledních Rožmberků, nemoci nebo pohřby. Publikace se mimo jiné věnovala i náboženství a řeholním řádům na rožmberském dominiu. Náboženská problematika zde byla zpracována zejména z hlediska vyznání posledních Rožmberků a jejich konfesního vlivu na město. Celé téma je zároveň zasazeno do kontextu území pánů z Hradce a rožmberského dominia.

Monografie *Světy posledních Rožmberků* vydaná v roce 2011 částečně navazovala na výše zmíněnou publikaci.⁵⁹ Historici se v ní zabývali každodenností posledních Rožmberků v kontextu zahraničních a domácích aktivit na jejich dominiu. Náboženská otázka je v knize zpracována podrobně, věnuje se například duchovní správě, postavení církevních řádů či způ-

⁵⁶⁾ F. Kavka, *Zlatý věk růží. Kus české historie 16. století*, České Budějovice 1966.

⁵⁷⁾ Výběrově J. Pánek, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989; týž, *Poslední Rožmberk. Životní příběh Petra Voka*, Praha 1996; týž, *Vilém z Rožmberka. Politik smíru*, Praha 1998.

⁵⁸⁾ V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997.

⁵⁹⁾ V. Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011.

sobu života v jednotlivých řeholních řádech. Český Krumlov je zde zmíněn například v souvislosti s konvokací kněžstva v roce 1595, uvedením jezuitů do města, stavebním vývojem, českokrumlovskými školami či rituály spojenými s obnovou městské rady.

Syntéza *Rožmberkové* je věnována Českému Krumlovu za vlády posledních Rožmberků.⁶⁰ Její autoři studovali zejména rožmberskou správu, rybníkářství nebo mincovní činnost. Publikace není příliš zaměřena na církevní dějiny, nachází se zde spíše jednotliviny, jako například otisk dobového opisu smlouvy na dostavbu děkanského kostela svatého Víta.

Historických prací, které se zaměřily na dobu, kdy Český Krumlov patřil pod habsburskou komorní správu, není mnoho. Výjimku tvoří pouze období, kdy na českokrumlovském zámku žil nemanželský syn císaře Rudolfa II. don Julius d'Austria.⁶¹ Mimo toto období se Českému Krumlovu mezi léty 1602–1622 věnovaly především práce Martina Jakaba, Pavla Krále a Anny Kubíkové. Martin Jakab se ve své diplomové práci zabíral každodenním životem v zámecké rezidenci do roku 1610.⁶² Na ni navázal Pavel Král, který se věnoval každodennosti v Českém Krumlově až do roku 1622.⁶³ Ve svém článku se zabýval především správou českokrumlovského panství a buchalterií, která řídila hospodářský provoz panství. Ve své práci zaměřil pozornost zejména na každodenní provoz dvora. V souvislosti s chodem českokrumlovského zámku nemohl autor vynechat ani zásobování a přípravu pokrmů a výčet potravin, které se na zámku nacházely. Dále se jeho práce zabývala lesním hospodářstvím, zámeckou pekárnou či pivovary. I přes dlouhý výčet objektů a oblastí hospodářského zájmu,

⁶⁰ J. Pánek (ed.), *Rožmberkové. Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*, České Budějovice 2011.

⁶¹ August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze Království českého III.*, Praha 1884, s. 44-45; Anton Blaschko, *Ein Kaisersohn in Krumau*, Praha 1880; A. Gindely, *Rudolf II. und seine Zeit II. (1600–1612)*, Praha 1865; též, *Levoboček císaře Rudolfa*, Besídka pro zábavu a poučení 10, 1870; Jiří Záloha, *Ještě jednou o donu Juliovi d'Austria*, Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 22, 1985, s. 293-295; Anna Kubíková, *Příspěvek k otazníkům okolo dona Julia d'Austria*, Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 24, 1987, s. 32-34.

⁶² Martin Jakab, *Každodenní život v českokrumlovské zámecké rezidenci v letech 1602–1610*, České Budějovice 1994 (= Diplomová práce).

⁶³ Pavel Král, *Život v českokrumlovské zámecké rezidenci mezi léty 1612–1622*, České Budějovice 1996 (= Diplomová práce); též, *Český Krumlov za habsburské komorní správy (Každodenní život v českokrumlovské zámecké rezidenci mezi léty 1602–1622)*, in: V. Bůžek (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600–1750)*, České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), 399-421.

které se na českokrumlovském zámku nacházely, sám autor uvedl, že v tomto období došlo k značnému kulturnímu úpadku českokrumlovské zámecké rezidence.

Anna Kubíková ve svém článku analyzovala prodej českokrumlovského panství císaři Rudolfovi II. a v kontextu s tím také přestěhování rožmberského archivu z Českého Krumlova do Třeboně.⁶⁴ Objasnila důvody, postup a obsah prodeje českokrumlovského panství stejně jako následné stěhování zbylého movitého rožmberského majetku a některých úředníků a služebníků do Třeboně.

Řada historiků se nevěnovala Českému Krumlovu pouze z pohledu posledních Rožmberků či komorní správy, ale rozebírali lokalitu v kontextu obecných nebo náboženských dějin města. Jako příklad lze uvést Jiřího Zálou, jehož kniha se zabývala dějinami Českokrumlovska od prvního osídlení až po 2. světovou válku.⁶⁵ Na druhou stranu pasáže z období raného novověku i náboženské dějiny jsou obsaženy v knize pouze stručně a přinesly pouze ty informace, které jsou nutné pro základní orientaci v dané historické etapě.

V souvislosti s obecnými dějinami města je potřeba zmínit články sepsané Annou Kubíkovou, které přinášejí vhled například do renesanční přestavby českokrumlovského zámku, rožmberského archivu v polovině 16. století nebo do historie českokrumlovských radnic.⁶⁶ Z jejího pera pochází také studie, která se věnovala českokrumlovským domům i jejich obyvatelům v 16. století a vycházela postupně v novinách *Českokrumlovsko* a *Českokrumlovské listy* v průběhu let 1993 až 1995. Následně byla rozšířena a mezi léty 2002 až 2016 publikována v *Jihočeském sborníku historickém*.⁶⁷

⁶⁴ A. Kubíková, *Prodej českokrumlovského panství císaři Rudolfovi II. a přestěhování rožmberského archivu do Třeboně*, Archivum Trebonense 10, 2002, s. 3-13.

⁶⁵ J. Zálou, *Stručné dějiny Českokrumlovska*, Český Krumlov 1983.

⁶⁶ A. Kubíková, *K historii českokrumlovských radnic*, Jihočeský sborník historický (dále JSH) 65, 1996, s. 144-147; táž, *Renesanční přestavby českokrumlovského zámku a jeho interiéry*, in: V. Bůžek (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, České Budějovice 1993 (= Opera historica 3), s. 367-378; táž, *Rožmberský archiv v polovině 16. století*, Archivní časopis 48, 1998, č. 3, s. 129-146.

⁶⁷ Výběrově táž, *Českokrumlovské domy a jejich obyvatelé v 16. století I.*, Českokrumlovsko IV., 1993, č. 50, s. 4; táž, *Českokrumlovské domy II.*, Českokrumlovsko V., 1994, č. 1, s. 4; táž, *Domy a jejich obyvatelé v šestnáctém století*, Českokrumlovské listy I., 1994, č. 12, s. 11; táž, *Historická topografie Českého Krumlova (1424) 1459–1654 X.*, JSH 81, 2012, s. 272-292.

Z novějších prací je nutné zmínit syntézu edičně připravenou Martinem Gažim, která se zabírala Českým Krumlovem od jeho počátků až do současnosti.⁶⁸ Zpracovávala témata související s českokrumlovskou architekturou, opevněním či krajinou. Dále se publikace věnovala každodennímu životu v tomto městě, ať již šlo o literární kulturu, hudební umění, demografický růst obyvatel nebo jezuitskou kolej. Nacházejí se zde i témata, která mají přesah do současnosti, jako například role obnovy českokrumlovských památek nebo odsun českokrumlovských Němců. Z pohledu předkládané diplomové práce se zdají nejcennější kapitoly pojednávající o obyvatelích Českého Krumlova v minulých staletích, správě města nebo působení jezuitské koleje v Českém Krumlově.

O českokrumlovské církevní dějiny se na počátku 20. století zajímali především německy píšící historici. Jedním z prvních autorů, který se zabýval českokrumlovskou náboženskou problematikou a spory v 16. a 17. století, byl Rudolf Jordan.⁶⁹ V současnosti se nejvíce konfesním dějinám v Českém Krumlově věnuje Anna Kubíková, která většinu své práce publikovala formou krátkých článků.⁷⁰ Jedním z nejrelevantnějších je text s názvem *Protestanté v Českém Krumlově*, ve kterém se autorka zabírala konflikty, které způsobila přítomnost jezuitů a evangelické školy během života posledních Rožmberků anebo, které vznikaly v době, kdy Český Krumlov patřil pod komorní správu.⁷¹ Josef Hrdlička sepsal článek, který kladl zřetel na působení jezuitů v Českém Krumlově od jejich příchodu do města, přes stavbu jejich řádového domu, jejich zaopatření až po konfesní pnutí, které bylo způsobeno změnou vrchnosti.⁷² Vliv Tovaryšstva Ježíšova autor komparoval s městy Chomutov a Jindřichův Hradec, ve kterých přibližně ve stejnou dobu také došlo k založení jezuitských kolejí.

Na téma dějin Českého Krumlova na počátku novověku vznikla také řada diplomových prací, z nichž některé se také věnovaly náboženským dějinám. Tomáš Drs svoji práci

⁶⁸ Martin Gaží (ed.), *Český Krumlov. Od rezistenčního města k památce světového kulturního dědictví*, České Budějovice 2010.

⁶⁹ Rudolf Jordan, *Der Krummauer Kollaturstreit*, Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 51, 1913, s. 362-382.

⁷⁰ A. Kubíková, *Evangelická škola v Českém Krumlově*, Výběr 31, 1994, č. 1, s. 40-41; táž, *Českokrumlovský špitál a kostel sv. Jošta*, JSH 66-67, 1997–1998, s. 104-110.

⁷¹ Táž, *Protestanté v Českém Krumlově*, in: *Zlatý věk Českokrumlovska 1550–1620*, Český Krumlov 2002, s. 22-42.

⁷² J. Hrdlička, *Schwierige Anfänge. Die Jesuiten in Böhmisch Krumau, Komotau und Neuhaus vor 1618*, in: Jiří M. Havlík – Jarmila Kašpárková – Karl Kollermann (edd.), *Orden und Stadt, Orden und ihre Wohltäter (=Monastica Historia Band 4)*, Praha 2019, s. 25-52.

zaměřil na bádání o každodenním životě českokrumlovských jezuitů zejména prostřednictvím kolejního deníku zvaného *Diarium*.⁷³ Diplomant věnoval pozornost jezuitskému stravování, cestování, počasí, nemocem, smrti, reflexi tureckého nebezpečí a zároveň ho zajímal vztah jezuitů k světské vrchnosti. Dále se na základě deníkových záznamů pokusil rekonstruovat podobu liturgického roku v jezuitské koleji. Veronika Lombartová se rovněž věnovala Tovařystvu Ježíšovu. Soustředila se především na řádovou kroniku, na jejímž základě se pokusila interpretovat vztahy jezuitů k vrchnosti a českokrumlovským měšťanům.⁷⁴

Komplikovaná náboženská situace, která panovala v Čechách a na Moravě, se projevovovala také v Českém Krumlově. Na konci 16. století zde existovala zároveň jezuitská kolej i evangelická škola, a neustálý boj o věřící se negativně promítal na fungování města. Proto se ve své práci zaměřím na náboženskou problematiku a konflikty, které se odehrávaly v Českém Krumlově v 16. a na počátku 17. století. V diplomové práci budu zejména analyzovat spory, které se odehrály mezi českokrumlovskými měšťany a měly mimo jiné také náboženské příčiny. Na zmíněné konflikty budu pohlížet především z pohledu konfesních poměrů ve městě. Zároveň se analyzovanou rozepří pokusím zasadit do kontextu nábožensky motivovaných konfliktů, ke kterým docházelo na území Čech a Moravy.

Pramennou základnu výzkumu této diplomové práce poskytl Státní okresní archiv v Českém Krumlově a Národní archiv Praha. V prvním z nich byly studovány prameny uložené ve fondu Archiv města Český Krumlov. Z tohoto fondu budu analyzovat především rukopis, který vznikl v souvislosti se spory v Českém Krumlově z počátku 17. století.⁷⁵ Z písemnosti se pokusím zjistit, jaké důvody vedly k jejímu vzniku, z jakého pohledu je pramen sepsán, proč došlo ke vzniku rozepří právě na počátku 17. století, do jaké míry se jednalo skutečně pouze o náboženské spory a na kolik konflikty mohly ovlivnit konfesní poměry ve městě. Z téhož fondu bude dále užitečné „*Poznamenání sousedů evangelických v městě Krumlově Českém*“, ze kterého se pokusím přiblížit náboženskou strukturu aktérů konfliktu a poodhalit tak konfesní zaměření sporu.⁷⁶ V Národním archivu v Praze jsem pracovala s písemnostmi z fondu Archivu pražského arcibiskupství, ze kterého mě zajímaly zejména nábo-

⁷³⁾ Tomáš Drs, *Kolej Tovařystva Ježíšova v Českém Krumlově v 17. století*, České Budějovice 2007 (= Diplomová práce).

⁷⁴⁾ Veronika Lombartová, *Jezuitská kolej v Českém Krumlově na přelomu 16. a 17. století. Příspěvek k náboženským a sociálním dějinám města*, České Budějovice 2002 (= Diplomová práce).

⁷⁵⁾ Státní okresní archiv (dále SOKA) Český Krumlov, Archiv města (dále AM) Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1.

⁷⁶⁾ Tamtéž, inv. č. 2891, sign. C IV 3c, kart. 445.

ženské konflikty, které se odehrály v Českém Krumlově v 16. a na počátku 17. století.⁷⁷ Analýza těchto konfesně motivovaných rozepří pak pomůže dokreslit kontext, za kterého došlo ke vzniku hlavního studovaného sporu.

Diplomová práce bude rozdělena do pěti kapitol. První z nich se pokusí představit různorodou skladbu konfliktů, které se na území města v období počátku raného novověku zpravidla odehrávaly. Velký důraz bude kladen především na základní typologii nábožensky orientovaných rozepří. Uvedený druh konfliktů bude rozdělen podle toho, kdo stál za jejich vznikem. Mohlo se jednat o městskou radu nebo jiný městský či vrchnostenský orgán, příslušníky škol či jejich studenty, duchovní, pohřby příslušníků minoritních konfesí, měšťany nebo jezuity.

Druhá kapitola přiblíží situaci v Českém Krumlově mezi léty 1551 až 1618. Na městské poměry budu nahlížet z pohledu politického, hospodářského, kulturního a náboženského vývoje. Poté bude pozornost upřena na konfesní spory, které se ve studovaném městě odehrávaly během vlády posledních Rožmberků a za komorní správy. Nábožensky orientované rozepře budou rozděleny podle stejného vzorce jako v předcházející kapitole. Tato podkapitola by měla sloužit především jako nastínění kontextu k analyzovaným sporům, které se stanou hlavním tématem práce.

Zbývající kapitoly se budou zabývat konflikty, které se odehrály v Českém Krumlově mezi léty 1609–1613. První z nich představí hlavní pramen a zároveň se zamyslí nad důvody vzniku rukopisu. Další kapitola se bude podrobně věnovat samotným sporům, odhalí jejich příčiny, průběh a ukončení. Poslední z kapitol se zaměří na jednotlivé účastníky rozepří. Pokusí se přitom odhalit identitu českokrumlovských evangelických rebelů. Popíše roli, kterou hráli v městské společnosti, uvede, v jakých domech bydleli, a naznačí, jaké vazby měli s opozicí ve městě i s představiteli městské správy.

⁷⁷⁾ Národní archiv (dále NA Praha) Praha, Archiv pražského arcibiskupství, inv. č. 2911, sign. C 75, kart. 730; tamtéž, inv. č. 2912, sign. C 75, kart. 732; tamtéž, inv. č. 2914, sign. C 76, kart. 734; tamtéž, inv. č. 2917, sign. C 76, kart. 736; tamtéž, inv. č. 2918, sign. C 76, kart. 737; tamtéž, inv. č. 2919, sign. C 76, kart. 738.

2 Město jako konfliktní prostor

Na městské společnosti je možné nahlížet z různých úhlů pohledu. Urbánní sociologové vnímají středověké a raně novověké město jako prostor, který naplňoval některé znaky ideálního typu komunity. Mezi charakteristiky takového místa patří například vzájemná známost obyvatel, která se vyskytovala především v menších městských komunitách, vysoká autonomie v rozhodování, účast vysokého počtu členů společnosti ve veřejných záležitostech, oddanost konzervativním hodnotám, homogenita, poměrně vysoká sociální kontrola a v neposlední řadě důraz na harmonii a absenci konfliktů.⁷⁸ Právě jednota a harmonie byly v městském společenství raného novověku vnímány jako nezbytný atribut jejich prosperity. Nejzřetelněji se ideály dokonalé městské společnosti zrcadlily v řadě pramenů městské provenience. Jednalo se především o městské kroniky, instrukce, narativní prameny či panegyrické texty, které byly pronášeny během slavnostních shromáždění městské komunity. Při bližším pohledu na tyto prameny je možné zjistit, že právě jednota, harmonie, solidarita a řád tvořily základ jejich argumentace. Ve zmíněných pramenech ovšem písaři také zaznamenali, že mnohdy se v praxi nevyskytovaly pouze znaky ideálního typu komunity, ale docházelo naopak k výskytu různých druhů disharmonie. Uvážíme-li, že snahy každé městské společnosti směřovaly k ideálnímu typu, zdá se být zvláštní, že byla disharmonie v těchto pramenech zachycena. Jejich funkce byla v době vzniku nicméně také preventivní, a právě proto byl nesoulad v komunitě zachycen. Záznam měl totiž sloužit i jako varování před budoucími neshodami, které by mohly mít negativní vliv na prosperitu městské pospolitosti. I přes tyto snahy se ve městech konflikty objevovaly, přičemž jejich přítomnost mohla vést k chaosu, k vládě jednotlivce a v nejhorším případě až k pádu města. Proto se měšťané snažili chránit harmonii městského života různými nástroji s homogenizačními účinky. Nově příchozí tak byli podrobováni asimilačnímu tlaku na přijetí daných městských pravidel a hodnot. Zejména zeměpanská města se vlivem těchto nástrojů snažila udržet konfesní, sociální, kulturní a v některých případech i jazykovou homogenitu.⁷⁹

Přes výše popsané snahy docházelo v raně novověkých městech ke konfliktům a disharmonii. Důvodem bylo především velké množství lidí koncentrovaných na jednom místě, kteří se zapojovali do chodu městské komunity. Především ve větších zeměpanských

⁷⁸⁾ K urbánní sociologii blíže Roland L. Warren (ed.), *New Perspectives on the American community*, Homewood 1983; Steven Brint, *Gemeinschaft Revisited. A Critique and Reconstruction of the Community Concept*, *Sociological Theory* 19, 2001, č. 1, s. 1-23.

⁷⁹⁾ J. Miller, *Raně novověké město*, s. 420-435.

městech lidé pocházeli z různých sociálních skupin, které mohly vyznávat odlišné hodnoty. Za zmínku stojí například podnikatelské aktivity šlechty a církevních institucí sídlících v centrálních zeměpanských městech, které zpravidla způsobovaly městu největší hospodářské škody. Mezi tyto aktivity je možné zařadit například rybníkářství, zakládání mlýnů nebo vaření piva ve městě i jeho blízkém okolí. Ovšem i řadoví obyvatelé mívali často rozdílné zájmy týkající se osobního uplatnění a ekonomické strategie, což v mnoha případech vedlo ke složité sociální, majetkové, konfesní a kulturní různorodosti. Tato různorodost pak vytvářela ve společnosti napětí, které se mohlo překlenout až ke konfliktům. Pravidelně se opakující sociální spory v některých případech mohly vést ke změně a přeskupení mocenských poměrů a politických elit. Z výše uvedeného vyplývá, že zejména ve větších městech se vyskytovala vyšší pravděpodobnost konfliktů a rozepří. Menší městské komunity měly tendenci zvládat disharmonii mnohem snadněji.⁸⁰

Vnitroměstské konflikty měly několik rovin. Ke třecím plochám povětšinou docházelo na rovině sociální, politické, majetkové a náboženské. Mnohé konflikty iniciovali jednotlivci. Jednalo se například o majetkové spory, ze kterých mohli iniciátoři profitovat. Původcem řady sporů mohl být také kolektiv lidí, kteří společnými silami reagovali kupříkladu na neutěšené politické či sociální podmínky ve městě. Výše uvedené roviny se nevyskytovaly ve společnosti izolovaně, ale z velké části se navzájem prolínaly. Jako příklad lze uvést časté požadavky cechovních řemeslníků na správné obecní hospodaření s prostředky městské obce.⁸¹ Podstatou těchto potřeb ovšem byly povětšinou sociální rozdíly a snahy cechů zajistit si pokud možno co nejvíce příležitostí pro ekonomické aktivity. Sociálně orientované konflikty byly v průběhu raného novověku poměrně časté. Tento druh konfliktů zpravidla pramenil ze všeobecné nespokojenosti určité skupiny lidí se sociálními podmínkami v dané městské komunitě. Ta pak mohla vyvrcholit rozepřemi s vrchností či různorodými nepokoji v samotných městech, jako byla například lokální povstání.⁸² Požadavky rebelujících stran byly různé. Právní nároky byly namířeny především na soudní spravedlnost, ty ekonomické se pak týkaly

⁸⁰⁾ V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 534-535; J. Miller, *Problém integrity*, s. 387; týž, *Konfliktní soužití*, s. 29.

⁸¹⁾ Více k cechovním řemeslníkům Z. Winter, *Dějiny řemesel a obchod v Čechách v XIV. a XV. století*, Praha 1906; týž, *Řemeslnictvo a živnosti v Čechách v XVI. věku (1526–1620)*, Praha 1909.

⁸²⁾ Jednalo se například o povstání proti městské radě v Hradci Králové. Blíže V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 537; Josef Janáček, *České dějiny. Doba předbělohorská. Kniha I, 1526–1547*, Praha 1984, s. 156-158.

snížení platů, volného obchodu i cenové politiky, a to zejména v oblasti pivovarnictví.⁸³ Obecně je možné říci, že tento druh sporů se častěji odehrával v zeměpanských městech. Docházelo v nich zejména k porušování městských hospodářských výsad a ke zvyšování či zavádění nových cel a mýt.

K častým konfliktům je také možné zařadit rozepře s představiteli městských elit. Raně novověcí lidé se zasazovali o zvýšení podílu obce na volbě a dosazování rady, které by znemožnilo ovládnutí městského společenství vybranou elitou. Zároveň vznášeli požadavky na kontrolu řádného hospodaření nebo kolektivně reagovali na porušování pravidel.⁸⁴ Jako příklad lze uvést spor v Olomouci z počátku 16. století, který byl způsoben tím, že starší radní při obnovování městských rad doporučovali své příbuzné a přátele z řad bohatých měšťanů, což ostatní měšťané vnímali jako vědomé poškozování jejich zájmů.⁸⁵ Podobný konflikt se odehrál také v Brně. Tam se městské obci nakonec podařilo v dohodě z roku 1520 získat privilegium, dle kterého se na volbě rady podílel purkmistr, konšelé a obec. Dále v této dohodě měšťané získali četné hospodářské výhody, jako byl například volný dovoz vína do města či volný nákup potravin a surovin. Mimo to bylo obci umožněno projednávat společně s radou stížnosti řemeslníků, díky čemuž městská obec získala pravomoc působit na cechy a jejich výrobu. Přestože městská rada souhlasila s danou dohodou a doufala, že se jí podaří při obnově městské rady zvolit nové konšely podle staré zvyklosti, nebyla v dosažení těchto snah úspěšná. Obci se totiž podařilo získat od krále Ludvíka Jagellonského souhlas s novým způsobem obnovy rady, s čímž stávající rada musela souhlasit. Smír ale netrval dlouho, neboť v roce 1523 spor vypuknul nanovo, protože docházelo k porušování dohody. Obec nakonec tento konflikt prohrála a přišla tak o četné výhody, které byly potvrzeny dohodou z roku 1520.⁸⁶ Další sociálně orientované konflikty probíhaly ve Znojmě, Jihlavě či na lanškrounském panství.⁸⁷ S výjimkou sporu na lanškrounském panství se výše uvedené konflikty ode-

⁸³⁾ Pivovarnický spor na příkladu města Frýdlant popsal Karel Vilím, *Spor frýdlantských měšťanů s redernskou vrchností o várečné právo v letech 1608–1616*, Zprávy a studie Krajského muzea v Teplicích 18, 1990, s. 97-109.

⁸⁴⁾ V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 537; K. Kaiserová, *Sociální konflikty*, s. 119-141; J. Dřimal, *Sociální boje v moravských královských městech*, s. 115.

⁸⁵⁾ J. Dřimal, *Sociální boje v moravských královských městech*, s. 133.

⁸⁶⁾ Týž, *Sociální boje v Brně*, s. 235-268.

⁸⁷⁾ Více ke konfliktům v moravských královských městech týž, *Sociální boje v moravských královských městech*, s. 114-167. Blíže k rozepřím na lanškrounském panství L. Vacková, *Příčiny a charakter sociálního konfliktu*, s. 34-69.

hrály na počátku 16. století, a proto nelze předpokládat, že by na ně měla velký vliv evropská reformace.⁸⁸

K politicky motivovaným konfliktům v městských komunitách zpravidla docházelo na úrovni městské obce. Jednalo se například o napětí mezi bývalými a novými radními elitami. Pnutí se razantně zvyšovalo v případě, že noví radní byli jiného vyznání než bývalí konšelé. Nové městské elity povětšinou neměly autoritu v daném městském společenství a v některých případech jim dokonce chyběly odborné schopnosti. Jednalo se o velmi častý jev v 16. a 17. století, kdy k takovému druhu napětí došlo například v Novém Městě pražském, Táboře či Mladé Boleslavi.⁸⁹ V těchto městech se vyskytovala poměrně jednoznačná nekatolická vyhraněnost obyvatel, která jim nedovolovala souhlasit s katolickým nátlakem neseným městskými elitami. Politické spory také vznikaly vně městských komunit. Jako příklad je možné uvést neochotu vrchnosti obnovovat hospodářská privilegia, která byla vnímána jako konkurence vlastních ekonomických aktivit. V souvislosti s tím se pak města soustředila na obranu městských práv. Často tak vznikaly otevřené formy protestů a odporu, které měly za úkol zamezit porušování městských svobod.⁹⁰

Obvykle také docházelo k úmyslnému porušování městských práv. Šlo zpravidla o případy, kdy se majitelem městského společenství stala nová vrchnost, která upřednostnila osobní zájmy před obecnou prosperitou města. Docházelo k tomu například v případě nižší šlechty, která se snažila co nejrychleji zbohatnout a vyrovnat se tak vyšší šlechtě. Jako příklad lze uvést spor Kostelce nad Orlicí s vrchností Václavem starším Hrzánem z Harasova. Ten Kostelecké utiskoval, porušoval jejich privilegia a zatěžoval je neobvyklými robotami. Nižší šlechtic nebral vážně ani císařské napomenutí, které ho naopak podnítilo k dalším násilnostem. Situace se pro Kostelec zlepšila až po Václavově smrti, kdy jeho syn Adam Šťastný potvrdil městu dosavadní privilegia.⁹¹ K porušování městských práv docházelo také v případě

⁸⁸) J. Dřimal, *Sociální boje v moravských královských městech*, s. 164.

⁸⁹) Blíže k těmto sporům Zdeněk Kamper (ed.), *Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího Bydžovského sepsaná*, Mladá Boleslav 1935, s. 166; Jaroslava Mendelová (ed.), *Dekrety reformační komise pro Nové Město pražské z let 1627–1629*, Praha 2009, s. 57-59. Tábořské stanovisko zachycuje pramen, který se nachází v Národním archivu v Praze, Stará manipulace, sign. T 2/8.

⁹⁰) V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 535-556; J. Miller, *Problém integrity*, s. 391. Blíže k vývoji ekonomicko-mocenských vztahů měst a šlechty Eduard Maur, *Královská města v Čechách a tržní produkce pobělohorského velkostatku*, in: Drahomír Jančík (ed.), *Pocta profesoru Zdeňku Jindrovi: k sedmdesátým narozeninám*, Praha 2003, s. 29-37.

⁹¹) J. Šůla, *Spor města Kostelce nad Orlicí*, s. 243-251.

daleko významnějších rodů. Například Jiří Popel z Lobkovic se snažil využít co nejvíce hospodářských možností mělnického panství a tím zasahoval do zaběhlých pořádků v oblasti vinařství, pivovarnictví či chovu ovcí.⁹²

Ke sporům města s vrchností mohlo docházet také v momentě, kdy se zeměpanské město stalo poddanským. Těmto obyvatelům pak delší období trvalo, než se smířili s jejich novým postavením. Z Jemnice je znám případ, který byl umocněn ještě tím, že se nová vrchnost nechovala k městu správně. Odmítala respektovat městská práva, sirotci byli bráni k panské službě, někteří obyvatelé byli fyzicky týráni a městu bylo odepřeno právo na vlastnictví poddanských vesnic. Obyvatelé reagovali na projevy útisku pokusem dobýt vrchnostenský zámek. Vzhledem k tomu, že dlouhotrvající konflikt město ekonomicky vyčerpával, dohodly se obě strany v roce 1588 na uzavření smlouvy. Obec musela přijmout trest za svou vzpouru a vrchnost zase musela Jemnickým odpustit jejich provinění. Dále úmluva obsahovala řadu pravomocí, díky kterým mohla být odstraněna příkoří.⁹³

Majetkové spory se vyskytovaly v raně novověkých městech zcela běžně a jejich řešení bylo součástí každodennosti daných městských komunit. Tento druh konfliktů se zpravidla odehrával uvnitř městské obce, ale v některých případech do něj vstupovaly také městu nadřazené autority, jako byli zeměpáni, česká komora či pozemkové vrchnosti. Velmi často docházelo ke konfliktům v obchodnických a řemeslnických skupinách. Konkrétněji se neshody často vyskytovaly mezi členy jednoho cechu, mezi členem cechu a městskou radou nebo mezi cechem a obcí. Výjimečné nebyly ani vzájemné spory řemeslníků z různých měst.⁹⁴ Do tohoto druhu konfliktních situací je možné zařadit i averze ohledně měšťanské pozůstalosti či správy sirotčího majetku, které mohou pomoci lépe pochopit vzájemné vztahy mezi jednotlivými měšťany.⁹⁵ Součástí každodenních majetkových sporů byly také dluhy mezi měšťany. Takové konflikty nikterak neovlivňovaly chod města, ale narušovaly výše zmíněný ideální obraz

⁹²⁾ Podrobněji Michaela Hrubá, *Předzvěst nepokojných let. Spory zástavního pána Jiřího Popela z Lobkovic s Mělnickými*, Confluens 1, 2005, s. 42-50.

⁹³⁾ E. Nováčková, *Městská samospráva*, s. 31-82. K jemnickému konfliktu J. Reichert, *Spory města Jemnice*, s. 24-40, 186-194. Ke sporům města s vrchností došlo také v Příbrami; S. Polák, *Spory města Příbramě*, s. 43-61.

⁹⁴⁾ V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 551-552.

⁹⁵⁾ Pozůstalostní praxi na příkladu královských měst Kadaně, Litoměřice, Loun, Mostu, Ústí nad Labem a Žatce přiblížila M. Hrubá, „Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle“. *Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době*, Ústí nad Labem 2002.

městské komunity. Městské společenství nejvíce trpělo rozepřemi, jichž se zúčastnilo více aktérů. V takových případech se často stávalo, že se spor řešil několik desetiletí a ovlivňoval tím na dlouhou dobu atmosféru v dané městské pospolitosti. Dlouholeté napětí se pak pokoušely urovnat městské soudy, které se snažily přivést rozhádané strany k vzájemné dohodě a smíření.⁹⁶

Na zvyšování napětí v městském prostředí na počátku novověku měla zásadní vliv náboženská otázka, přestože povětšinou nebyla prvotním impulsem vnitroměstských nepokojů. Ačkoliv se v některých zemích Koruny české vyskytovala poměrně vysoká míra tolerance, řada autorit kladla důraz na prosazování určité konfese, což zvyšovalo náboženské napětí v městských komunitách. Mezi takovéto autority zpravidla patřily městské rady, pozemkové vrchnosti, česká komora, případně jezuité a další představitelé z církevního prostředí jako byli olomoučtí biskupové a pražští arcibiskupové. Konflikty také vznikaly tlakem zdola, ze strany městské obce, na politickou elitu, která odmítala akceptovat novou konfesi. Nábožensky podmíněné městské spory vymizely až ve druhé polovině 17. století, kdy došlo ve společnosti k úplné rekatolizaci a tím ke konfesní homogenizaci městského obyvatelstva.⁹⁷ Vzhledem k tomu, že v městských komunitách docházelo z různých důvodů ke vzniku konfesně motivovaných konfliktů, bude se druhá část kapitoly podrobněji věnovat právě této typologii.

Řada konfliktních situací na půdě měst se řešila pomocí soudních institucí. Jednalo se o nástroj, který v mnohých případech mohl pomoci k rychlejšímu usmíření sporných stran tím, že žalobce využil pomoc vyšší autority. Zároveň populaci umožnil alternativu k řešení konfliktů nenásilným způsobem. Na druhou stranu vlivem dlouhodobého vývoje docházelo ke vzniku řady soudních institucí, které byly kontrolovány zeměpanskou mocí. Šlo například o apelační soud, který tvořil novou odvolací instituci pro městské soudy, což v mnohých případech vedlo k oslabení obecních ideálů a morálních tradic.⁹⁸ V souvislosti s tím pak byla pomalu zatlačována neformální role cechů, bratrství a sousedství. Soudní cestou lidé nejčastěji řešili spory spojené s majetkem, ctí, násilím a s urážkami autorit. Obecně je možné říci, že se městská rada pokoušela řešit rozepře pokojnou cestou a opakovaně vyzývala zúčastněné

⁹⁶⁾ V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 553-558.

⁹⁷⁾ Tamtéž, s. 557; J. Miller, *Problém integrity*, s. 390-406.

⁹⁸⁾ Více k apelačnímu soudu Václav Zdeněk, *Dějiny král. apelačního soudu na Hradě Pražském, nyní vrchního soudu v Praze od roku 1548–1933. Z knihovny vrchního soudu v Praze*, Praha 1933; Klára Woitschová, „...což slušného a spravedlivého jest fedrovati...“. *Personální obsazení pražského apelačního soudu v letech 1548–1783*, Pelhřimov 2010.

k uzavření přátelských smluv. Městská elita si totiž byla vědoma, že pokud se spor nepodaří vyřešit již v jeho počátku, zapojí se do něho více aktérů a tím se zároveň zhorší vztahy v celé komunitě. Uvedené tvrzení dokládá také fakt, že následné tresty většinou nebyly řešeny násilnou formou, protože by mohly ohrozit veřejný pořádek, ale měly spíše sloužit k tomu, aby viníky i ostatní členy městské komunity odradily od opakování stejného jednání v budoucnu.⁹⁹

2.1 Náboženské konflikty v městském prostředí

Cílem této podkapitoly bude představit základní typologii konfesně motivovaných konfliktů, které se odehrály na různých místech Čech a Moravy na počátku novověku. Zároveň se pokusí vytvořit český a moravský kontext těchto druhů sporů, které pomohou lépe pochopit studované konflikty odehrávající se počátkem 17. století v Českém Krumlově. Záměrem dále bude zjistit, jaké impulzy hrály hlavní roli při vzniku rozepří.

Zprvu je nutné zmínit, že i přes četné záznamy o náboženských konfliktech, které se v pramenech dochovaly, nelze raně novověké město vnímat jako neustálé konfliktní bojiště. Velká část rozepří neměla násilnou povahu. Většina obyvatel měst spolu povětšinou žila v souladu a bez potřeby vyvolávat konfliktní situace. Přesto se zde občas našli tací, kteří se snažili mezilidské vztahy vyhrocovat. Mohlo se jednat o vnější autority, které přímo ve městě nežily, ale svými regulemi do značné míry ovlivňovaly jejich atmosféru. Šlo například o zeměpána, arcibiskupa, biskupy, zeměpanské instituce, církevní řády či pozemkovou vrchnost.¹⁰⁰ Dále na vznik rozepří měli vliv i vnitřní aktéři, kteří ve městech bydleli a starali se o jeho každodenní chod. Týkalo se to například měšťanů, kteří nechtěli akceptovat bikonfesionalitu městského prostředí.

Obecně je možné konfesní spory odehrávající se ve městech rozdělit na několik podkategorií podle místa, kde konflikty vznikaly. Původcem nesrovnalostí ve městě mohla být městská rada nebo jiný městský či vrchnostenský orgán, představitelé škol či jejich studenti, duchovní, účastníci pohřbů příslušníků minoritních konfesí, měšťané nebo členové některého

⁹⁹⁾ T. Siglová, *Soudové zisku nenesou*, s. 29-31, 343-348. K městskému soudnictví více Zdeňka Hledíková – Jan Janák – Jan Dobeš, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007.

¹⁰⁰⁾ O. Jakubec, *Konfesní spory v raně novověké Olomouci, jejich charakter, aktéři a vizuální stopy*, in: V. Ledvinka – J. Pešek – O. Fejtová (edd.), *Město*, s. 139. Blíže k olomouckým biskupům a metodám konfesionalizace též, *Kulturní prostředí*.

církevního řádu, obzvláště jezuité. Aktéři konfesně motivovaných sporů se ale nevyskytovali v městském společenství izolovaně, což často vedlo k tomu, že jednotlivé konflikty mohly mít více iniciátorů. K náboženskému pnutí z pozice městské rady docházelo i ve městech, kde katolictví mělo své historické působiště. Jako příklad lze uvést zeměpanskou Olomouc, kde byla katolická víra podporována tamním biskupstvím, kapitulou, jezuitským řádovým domem a kongregacemi. Katolictví zde mělo silný vliv a církevní instituce do značné míry formulovaly chod města. Zejména olomoučtí biskupové měli velký podíl na zvyšování městského napětí. Snažili se totiž snížit podíl nekatolíků ve městě, bedlivě sledovali dodržování projevů katolické zbožnosti u měšťanů a zároveň vytvářeli nátlak na městskou radu při řešení náboženských konfliktů. Přitom se biskupství muselo soustředit na reformy vnitřní struktury, která se do značné míry vyskytovala ve stavu rozkladu. Soužití mezi výše uvedenými katolickými představiteli a městskou obcí se začalo zhoršovat poté, co řada měšťanů přijala myšlenky evropské reformace. Po polovině 16. století se tamní luterská menšina dokonce stala součástí městské rady. Příznivci luterství se z této pozice snažili prosazovat reformační myšlenky. Jednalo se například o prosazování dvou radikálních nekatolických kazatelů ve městě v průběhu padesátých let 16. století. Katolická obec se jich obávala natolik, že někteří katolíci dokonce z obavy o život opustili město. Spor byl nakonec ukončen díky vlivu katolických představitelů u nejvyšších zemských úřadů, který jim umožnil snadněji prosadit své zájmy ve městě. Byl to totiž tlak panovnické autority, který vedl k vypuzení těchto duchovních a potrestání měšťanů, kteří se rozeprě zúčastnili. Olomoučtí nekatolíci se proti katolické systematickosti mohli jen těžko bránit, to ale neznamená, že by své snahy vzdali. Nekatolická obec v čele s městskou radou se stále pokoušela prosazovat své zájmy, v některých případech dokonce narušovala průběh katolických bohoslužeb tím, že veřejně prozpěvovala luterské písně.¹⁰¹

Zhoršení konfesních vztahů v souvislosti s městskou radou proběhlo také v královské Plzni. V ryze katolickém městě se myšlenky reformace začaly prosazovat díky obchodním stykům s německými zeměmi a studiu Plzeňských na univerzitách v týchž oblastech. Náboženské napětí postupně vzrůstalo již po polovině 16. století a následný spor představoval ukázkou boje mezi stavovskými úřady a panovníkem. Již na počátku roku 1575 docházelo ve městě k pnutí, které se projevovalo občasnými hádkami či bezbožnými cedulemi, které pravděpodobně místní nekatolíci věšeli na vrata církevních budov. Téhož roku došlo v Plzni k výměně městské rady, do níž byli jmenováni stoupenci protireformace. Křehká symbióza se

¹⁰¹⁾ O. Jakubec, *Konfesní spory*, s. 123-130; týž, *Město a biskupové*, s. 284-290.

rozpadla a došlo k rychlému vyhrocení náboženského konfliktu. Nekatolíci se nově zvolenou městskou radou cítili ohroženi, a proto se spojili s právě probíhajícím zemským sněmem v Praze, na kterém byla předložena žádost o uznání České konfese. V Praze se plzeňští nekatolíci pokusili informovat stavovské reprezentace o situaci v jejich městě a zároveň se snažili získat je na svoji stranu. Jejich poselství ovšem nemělo velký účinek. Císař Maxmilián II. se totiž setkal v rámci sněmovních jednání také se zástupci královských měst, kde se Plzeňští razantně distancovali od stížnosti svých nekatolických sousedů. Vzhledem k tomu, že císař symbolicky reprezentoval katolickou víru, vyslovil podporu katolickým Plzeňanům v šíření víry mezi měšťany. Plzeň se oprávněně cítila touto roztržkou ohrožená a obávala se ztráty privilegií. Proto si předvolala nekatolické měšťany a přemlouvala je ke konverzi. V tomto ohledu ale katolíci nebyli úspěšní a náboženské napětí nadále pokračovalo. V dalších letech se nekatolíci dále pokoušeli získat svá práva. Proto v roce 1577 císař Rudolf II. nařídil katolické obci, aby zamezila ve městě šíření opravných náboženských myšlenek. Možná právě proto radikální katolíci, kteří neváhali věznit měšťany jiné víry, se nebáli zajít ještě dál. Hlavní odpůrci donutili vystěhovat se z města a ostatní nekatolíky přinutili ke konverzi. Od roku 1578 pak městské právo získali pouze katoličtí žadatelé.¹⁰² Nejednalo se o nic neobvyklého, neboť v kontextu raně novověké Evropy se tento druh restriktivního opatření vyskytoval poměrně obvykle.¹⁰³

Ke konfesním neshodám nezdávka docházelo v důsledku úsilí pozemkových vrchností o změnu víry svých poddaných. Někteří čeští a moravští šlechtici byli nábožensky radikální a naskýtaly se jim prakticky neomezené možnosti. Spor ve vrchnostenském Chomutově z konce 16. století patří právě mezi takové. V roce 1588 město nově vlastnil radikální katolík a nej-

¹⁰²⁾ V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 538-540; Miloslav Bělohlávek, *V plné síle měšťanské moci 1526–1618*, in: týž (ed.), *Dějiny Plzně I. Od počátků do roku 1788*, Plzeň 1965, s. 136-137; týž, *Plzeň – obraz města předbělohorské doby*, *Folia Historica Bohemica* 15, 1991, s. 115; Josef Strnad (ed.), *M. Šimona Plachého z Třebnice Paměti Plzeňské*, Plzeň 1883, s. 61-75. K náboženským poměrům v Plzni během českého stavovského povstání také M. Bělohlávek, *Plzeň, protireformace a české stavovské povstání*, *Folia Historica Bohemica* 8, 1985, s. 135-155.

¹⁰³⁾ Krakov byl dalším městem, u něhož museli přistěhovalci splňovat podmínku příslušnosti ke katolické víře. Naopak ve městech Gdaňsk a Toruň museli být obyvatelé nekatolíci. Více J. Miller, *Raně novověké město*, s. 424.

vyšší hofmistr Království českého Jiří Popel z Lobkovic.¹⁰⁴ Poddaní nemohli vnímat změnu vrchnosti pozitivně, zejména protože jeden z dřívějších majitelů Bohuslav Felix Hasištejnský z Lobkovic učinil z Chomutova centrum luterské reformace v severozápadních Čechách. Nový katolický majitel se ale nebál vůči nekatolíkům vystoupit, vyhnal luterského kazatele a pozval do města jezuitský řád. Tovaryšstvo Ježíšovo okamžitě zahájilo horlivou misijní činnost, během které dokonce nutilo členy jednotlivých cechů účastnit se každý den mší svatých. Majiteli města ale činnost jezuitů nestačila, a proto v roce 1591 zavedl dokonce vůči nekatolíkům první diskriminační opatření. Poddaným příliš nevadilo, že byla jejich vrchnost katolická, vystát ale nemohli restriktce spojené se zvoněním, které bylo nově v rukou jezuitů. Zvonění vnímala raně novověká společnost, především v oblasti pohřbívání, jako mocenský symbol kontroly nad městem. Nekatolickým věřícím se dále nelíbila představa, že dojde k přerušení jejich tradice spojené s vykonáváním pohřbů, neboť náležitý pohřeb byl v této době považován za nutné završení pozemského života věřícího. Absenci zvonění tedy nekatolíci vnímali jako reálné ohrožení jejich spásy i jako ztrátu kontroly nad pozemským a věčným životem. Když bylo několik luteránů uvězněno za nerespektování zákazu, došlo k povstání. Chomutovští luteráni svůj hněv obrátili nejprve proti tamnímu zámku, který vyplenili a jeho zařízení zdemolovali. Zlost si pak vylili především na místních jezuitech, kteří představovali ztělesnění katolické víry ve městě. Během rebelie tak došlo ke zničení rozestavěné jezuitské koleje, ze které luterští měšťané vyhazovali zejména nábytek, ale také šaty a obrazy. Zvláštní pozornost rebelové zaměřili především na ničení knih. Je pravděpodobné, že právě knihy pro ně představovali zpodobnění nuceného šíření katolické víry. Naopak na radní agrese mířena nebyla, protože většina z nich vyznávala protestantství. V reakci na konflikt Lobkovic odebral městu privilegia, popravil dva měšťany, snažil se nekatolíky násilně konvertovat, donutil je k odevzdání zbraní a uhrazení všech způsobených škod. Zpátky ke své víře se vrátili poté, co byl Lobkovic roku 1594 obviněn z urážky panovnického majestátu, na základě čehož mu byl zkonfiskován majetek. Nový majitel města Rudolf II. nechal následně obnovit všechny městské výsady, které Lobkovic odebral.¹⁰⁵ V následujících letech se ve městě vyskytovaly jen drobné nábožensky orientované rozepře, které průběžně pokračovaly až do propuknutí

¹⁰⁴ O osobnosti Jiřího Popela z Lobkovic a jeho rekatolizační politice podrobněji Michaela Neudertová, *Jiří Popel z Lobkovic a prostředky rekatolizace na sklonku 16. století. (Příspěvek k dějinám rekatolizace severozápadních Čech)*, Ústecký sborník historický 2000, s. 132-144.

¹⁰⁵ Chomutovskými výsadami se podrobněji zabíral P. Rak, *Z radnice na zámek a zase zpátky*, s. 56-69.

stavovského povstání v květnu 1618.¹⁰⁶ Význam sporu také dokládá zachovalý pramen, který popsal a zhodnotil chomutovskou rebelii z roku 1591 z katolického úhlu pohledu. Vzhledem k tomu, že byl vytištěn ještě téhož roku, lze předpokládat, že byla písemnost určena především k propagaci katolíkům, kteří si chtěli obhájit své počínání během povstání u budoucích generací. Přes výše zmíněnou prokatolickou orientaci je pramen cenný především tím, že přinesl detailní popis událostí, který napsal dobře informovaný autor Bartoloměj Virichius.¹⁰⁷

Obdobné konfesní spory jako z Chomutova, které byly motivované městským či vrchnostenským orgánem, lze sledovat i v jiných městech na našem území. Jednalo se například o nedaleké Ústí nad Labem. Na počátku 17. století zde primas Arnošt Schösser inicioval honosné přestavby městských staveb, plánoval výstavbu nového konventu, organizoval humanistickou společnost, okázale prezentoval katolictví a opomíjel nekatolíky, kteří se v tomto období nevyskytovali v městské radě. Uvedené vnější projevy víry spojené s vyprázdněnou městskou pokladnou se nelíbily ústeckým měšťanům, kteří se proti jeho chování postavili. Radikální povstání nakonec skončilo neobvykle krutou vraždou tohoto katolického primátora, který byl probodnut 270 ranami.¹⁰⁸ Nejasnosti panují kolem určení letopočtu konání těchto událostí, předpokládá se, že se jednalo o rok 1617 či o následující rok 1618.¹⁰⁹

Konfesně motivované rozepře se odehrály i ve Velkém Meziříčí. Zde se majitelé velkomeziříčského dominia Berkové z Dubé aktivně podíleli na protireformačních postupech. Například Ladislav Berka uváděl na faru katolického duchovního, staral se o katolické obsazení městské rady či nechal zavřít luterské gymnázium, které představovalo hlavní překážku při šíření katolické víry. Jeho snahy ale nebyly příliš úspěšné. Po jeho smrti roku 1613 se kvůli nevyjasněným vlastnickým vztahům stala majitelem města nekatolická vrchnost, v důsledku čehož polevil protireformační tlak nastolený Ladislavem Berkou. O rok později byl ale majetek navrácen synům Ladislava Berky. Nová vrchnost se znovu začala podílet na podpoře katolictví, která byla ale přerušena stavovským povstáním. Po Bílé hoře mladší ze synů, Jan Jetřich Berka, opět nastolil rekatolizaci, která se projevovala například povinností účasti

¹⁰⁶⁾ V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 541-542; M. A. Brandon, *Příčiny*, s. 79-86; J. Mareš, „*Krátké a očitě vyprávění*“, s. 40-41; F. J. Holeček O. M., *K pozadí chomutovského evangelického povstání*, s. 9-12.

¹⁰⁷⁾ Blíže k dochovanému prameni J. Mareš, „*Krátké a očitě vyprávění*“, s. 37-55.

¹⁰⁸⁾ V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 542-543; L. Bobková, *Renesanční mecenáš*, s. 887-894. Povstáním proti ústeckému primasovi se také zabývali K. Kaiserová – Vladimír Kaiser, *Dějiny města Ústí nad Labem*, Ústí nad Labem 1995, s. 43-49.

¹⁰⁹⁾ Blíže například L. Bobková, *Renesanční mecenáš*, s. 894-897.

na bohoslužbách. Nový majitel města nezapomněl ani na cechy, které vnímal jako vhodný nástroj rekatolizace. Do cechovních řádů proto vnesl povinnost účastnit se bohoslužeb, zpovědí či procesí, a zakázal shromažďování sekt pod pohrůzkou zastavení řemesla a vyloučení z cechu. Zmíněná snaha se začala postupně jevit jako úspěšná, protože i přes nepřízeň třicetileté války se ve městě začala rekatolizace prosazovat.¹¹⁰

Městské školství bylo dalším místem, kde docházelo ke konfesnímu pnutí. V Olomouci byl kromě soukromých škol problém zejména s městskou latinskou školou u svatého Mořice, protože výběr pedagogů měla na starosti městská rada. Ta byla ovšem převážně luterská, a proto docházelo k výběru převážně nekatolických učitelů. Biskup, kterému měli být pedagogičtí kandidáti prezentováni, s tím nemohl souhlasit. Katolický ordinář si totiž byl vědom nebezpečí, které představoval vliv luterské víry na olomoucké měšťany již v době jejich mládí. Z tohoto důvodu představovala olomoucká škola prostor, kde se odehrávaly intenzivní spory. Například v roce 1586 městská rada nesouhlasila s biskupovým katolickým kandidátem, který měl zastávat místo rektora, nebo dále odmítla zavést katechismus jezuitů Petra Canisia. Přestože si biskup ze své pozice pokoušel stěžovat panovníkovi, městská rada stížnosti ignorovala, průběhy jednání různě zdržovala a navenek se snažila panovníka přesvědčovat o své loajalitě.¹¹¹

Zdrojem nábožensky motivovaných konfliktů byli často sami duchovní. Církevní představitelé totiž pomyslně stáli mezi poddanými a vrchností a často se proto stávali zprostředkovatelem pří. V těchto případech mohli duchovní stát na straně farníků, nebo na druhou stranu mohli být nástrojem k prosazování snah konkrétní vrchnosti. V některých případech se stávalo, že kněží byli aktivními účastníky těchto sporů, což pak mohlo vést i k tragickým následkům. Jako příklad lze uvést incident v Chudenicích, kde byl místní duchovní Matyáš nakonec sedláky zabit.¹¹² V některých případech byly rozepře způsobeny nedbalým chováním duchovního, které se mohlo projevat ledabylým kázáním, opilstvím, neustálým zadlužováním či dalším nerespektováním duchovních pravidel. Na nedbalého kněze Matyáše si stěžovali věřící městské radě například v Soběslavi v roce 1571. Nelíbilo se jim, že řádně nevykoná-

¹¹⁰M. Štindl, *Patrimoniální péče*, s. 165-167. K náboženským poměrům ve Velkém Meziříčí detailně Josef Závodský, *Reformace a protireformace ve Velkém Meziříčí. Nábožensko-kulturní obraz moravského města*, Velké Meziříčí 1937.

¹¹¹O. Jakubec, *Konfesní spory*, s. 131-133; týž, *Město a biskupové*, s. 286-291.

¹¹²V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 628; Josef Hanzal, *Rekatolizace v Čechách – její historický smysl a význam*, Sborník historický 37, 1990, s. 49.

val své duchovní povinnosti, což se projevovalo zejména během postního období, kdy pronesl sotva dvě kázání. Farníci mu dále nemohli odpustit, že si od nich půjčoval peníze a dokonce si do svého domu potají odnesl blíže neurčené věci z fary.¹¹³ Věřící doufali, že oprávněná stížnost na soběslavského duchovního pomůže zlepšit jeho chování.

Pnutí zapříčiněné katolickou stranou bylo zaznamenáno například v Olomouci. Zde biskup odmítl schválit oficiálního nekatolického kazatele, kterého označil za „*ne kazatele, ale kazatele a buřiče*“. Tento biskupův výrok a následné odmítnutí souhlasit s nekatolickým duchovním zcela přirozeně zvedly vlnu nevole ze strany městské nekatolické reprezentace. Ta biskupovo jednání označila za nepatřičný zásah do vnitřních městských záležitostí. Pokud nekatoličtí věřící chtěli slyšet slovo boží, museli se vydávat do jiných okolních měst, jako například Prostějova či Šternberka.¹¹⁴ Existovaly ovšem i jiné neoficiální cesty, jak si kázání duchovního poslechnout. V Olomouci a stejně tak i v jiných městech občas působili tajní kazatelé, z nichž někteří měli dokonce odvalu kázat i na veřejných místech. Nelegální jednání duchovních samozřejmě způsobovalo nelibost katolické obce, která přirozeně pocítovala ohrožení z důvodu posilování nekatolických věrouk.¹¹⁵

K potyčkám také často docházelo, pokud se ve farnosti vyskytovali neústupní duchovní různé víry. Radikální církevní představitelé poté mohli žalovat městským radám nebo katolickým úřadům ve snaze získat pro svoji osobu co nejvíce výhod. Mezi tento druh nábožensky orientovaných konfliktů lze zařadit rozpory na farách v Kouřimi nebo Plzni.¹¹⁶ K obdobné přišlo i v královské Jihlavě kolem roku 1580. Za sporem stál kněz Johann Heidenreich, který reprezentoval luterskou většinu ve městě. Uvedený duchovní byl sice velmi vzdělaný, ale neobyčejně panovačný a útočný člověk, který se celý život zabýval pronásledováním sektářů. Nebál se také razantně vystupovat proti duchovním jednoty bratrské a jejich věřícím. Přestože zakázal konání bratrského pohřbu, jihlavští bratři se nenechali vyprovokovat a neiniciovali proti němu závažnější revoltu.¹¹⁷ Také v Uherském Brodě docházelo v průběhu 16. století k podobným potyčkám mezi novoutrakvisty a jednotou bratrskou. Důvodem bylo především

¹¹³ J. Pánek (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků II*, Praha 1985, s. 417. K náboženským poměrům v Soběslavi v období raného novověku Jan Lintner, *Pětsetpadesát let města Soběslavě*, Soběslav 1941, s. 26-36.

¹¹⁴ Dle Ondřeje Jakubce docházelo na bohoslužby do Šternberka v roce 1559 přes tisíc lidí; O. Jakubec, *Město a biskupové*, s. 292.

¹¹⁵ Týž, *Konfesní spory*, s. 133-134.

¹¹⁶ Z. Winter, *Život*, s. 607-608.

¹¹⁷ P. Zemek, *Jednota bratrská*, s. 15-29; Renata Pisková, *Jihlava*, Praha 2009, s. 259-263.

neúměrné sebevědomí bratří, které pramenilo z jejich vědomí domnělého vyššího poslání, kvůli kterému odmítali rozumět okolnímu světu. Novoutrakvisté na chování jednoty bratrské reagovali například při bohoslužbách, během kterých kazatelé otevřeně vystupovali proti bratrské konfesi. Vzhledem k tomu, že uherskobrodský sbor byl poměrně velký, uštěpačné poznámky utrakvistů vyvolávaly vlny nevole, které vytvářely podhoubí pro dlouhotrvající disharmonii. Situace se zlepšila na počátku 17. století, kdy se jednota bratrská naučila lépe spolupracovat s ostatními konfesemi.¹¹⁸

Dále k třecím plochám docházelo v době, kdy se oslavovaly náboženské svátky. Duchovní různých konfesí mohli mít na způsob oslavy jiný názor. Jako typický příklad je možné uvést památku mistra Jana Husa, kterou katoličtí duchovní odmítali uznávat. Takový případ se vyskytl v Rokycanech, kde v roce 1570 katolického faráře Ondřeje Piešína nekatoličtí věřící nutili ke slavení tohoto červencového svátku. Když neuposlechl, měšťané mu zakázali přístup do kostela, kde si po dobu jedné hodiny zpívali husitské písně.¹¹⁹ Další příklad pocházel z Týna nad Vltavou, kde si v roce 1589 nekatoličtí mistři prozpěvovali oslavnou píseň na počest Jana Husa. Zmíněná píseň obsahovala verš, ve kterém si posteskl, že „*nevědí, kde vzít kazatele tak ctného*“. Na první pohled nekontroverzní událost rozhněvala katolického faráře, který jim ironicky poradil, aby tedy šli pro tak ctného kazatele do nebe.¹²⁰

K častým třecím plochám patřily ekonomické možnosti duchovních. Obvykle faráři nesouhlasili s finančním zajištěním benefícia nebo se svým platem, kdy občas dokonce podezírali samotného patrona ze zkracování svých příjmů. Z těchto důvodů v roce 1582 požadoval prachatický duchovní za své služby více, než byla předem domluvená cena, a věřící tak okrádal. Hájil se tím, že ceník za kněžské služby akceptovat nemůže. Tamní měšťané neuměli spor vyřešit, a proto nakonec poprosili o pomoc rožmberskou vrchnost.¹²¹ Ekonomické spory se mohly také vést o církevní obročí, která představovala příjem spojený s určitým církevním úřadem. Například olomoucký biskup roku 1558 nabádal tamní nekatolickou městskou radu, aby řádně obsazovala místa obročníků u kostela svatého Mořice. Městská rada totiž byla patronem těchto obročí, a tak měla nad nimi prakticky neomezenou moc. Biskup proto požadoval nová pravidla pro uvedení oltářníků, která by byla důsledná a prověřená generálním vikářem. Městská rada vnímala tento krok jako zásah do patronátních práv a rozpoutala

¹¹⁸⁾ P. Zemek, *Reformace*, s. 67-211.

¹¹⁹⁾ V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 655.

¹²⁰⁾ J. Pánek (ed.), *Václav Březan, Životy II*, s. 492-493.

¹²¹⁾ V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 639; Z. Winter, *Život*, s. 576.

s biskupem spor, který nakonec i vyhrála. Městskou radu v tomto případě motivovaly spíše ekonomické zájmy radních než náboženský vliv nad olomouckým kostelem.¹²²

Pohřby ztělesňovaly další zdroj náboženských konfliktů. Důvodů bylo několik. Pohřby představovaly jeden z nejdůležitějších přechodových rituálů v životě člověka, reprezentovaly sociální status zemřelého i čest celé jeho rodiny. Zároveň se při nich často odrážely a prosazovaly náboženské postoje zesnulého, což v celé řadě míst vedlo ke sporům s vrchností nebo místními duchovními. Městské či jiné autority proto zaváděly nová pravidla, která měla posílit poklidné konání pohřbů. Jednalo se například o zakládání nových pohřebišť či nová pravidla pro řešení případných potyček. Výběrově je možné uvést například *Majestát náboženských svobod* a především *Porovnání*, které přineslo bližší pravidla pro jejich průběh.

Předpisy pro konání pohřbu dále vznikaly na úrovni městského prostředí, a to zejména v takových případech, kdy se jednalo o nábožensky smíšená města. Takový případ nastal v Mladé Boleslavi, kde vznikly podmínky pro vzájemné poklidné soužití věřících víry bratrské a pod obojí. Tento dokument s názvem *Snesení společné v obci mezi Jednotou bratrskou a stranou druhou* z roku 1595 v jednom bodě deklaroval svobodný průběh bohoslužeb a pohřbů obou konfesí.¹²³ Ve většině případů byla pravidla zaměřena k podpoře katolictví, které bývalo v menšině oproti ostatním věroukám. Tento fakt i stupňující se mezikonfesní napětí mělo za příčinu, že zmíněná pravidla ne vždy stačila a konflikty přesto vznikaly.¹²⁴ Zdrojem napětí mohla být také pohřební kázání, protože se jednalo o poměrně dostupné a srozumitelné texty. Zejména v nábožensky smíšených městech mohly být napsány agresivním tónem, který útočil na ostatní konfese a snažil se vůči nim vymezit. Nově tedy měla tato kázání nejen funkci náboženské útěchy, ale i konfesního vyhranění.¹²⁵

Příklady sporů vzniklých v souvislosti s pohřbíváním byly zpracovány na příkladu dvou měst Markrabství moravského, a to Olomouce a Brna. U obou byl iniciátorem konfesního napětí olomoucký biskup, který se pokoušel co nejvíce posílit vliv katolicismu. První spo-

¹²²⁾ O. Jakubec, *Město a biskupové*, s. 287.

¹²³⁾ Více František Bareš (ed.), *Snesení mezi Jednotou Bratrskou a stranou pod obojí, jež stalo se v Ml. Boleslavi l. 1595*, Památky archaeologické a místopisné 16, 1893–1895, s. 41-44.

¹²⁴⁾ J. Hrdlička, *Víra*, s. 253-258; týž, *Vymezování hranic*, s. 50-57.

¹²⁵⁾ Více k pohřebním kázáním Radmila Prchal Pavlíčková, *Konfession in Leichenpredigten des 16. und 17. Jahrhunderts: Die Herausbildung eines Feinbildes zwischen Tod und Seelenheil*, in: J. Bahlcke – K. Bobková-Valentová – J. Mikulec (edd.), *Religious Violence*, s. 71-88; táž, *O útěše proti smrti. Víra, smrt a spása v pohřebních kázáních v období konfesionalizace*, Praha 2017.

ry o pohřby nekatolíků proběhly v Olomouci již kolem poloviny 16. století.¹²⁶ K další rozepři pak došlo znovu v roce 1570. Potyčku vyvolal biskup Prusinovský, který zakázal u svatého Mořice pohřbít výraznou osobnost luterské obce měšťana Georga Thallera. Lutersky orientovaná městská rada vnímala biskupovo jednání za provokativní a vyslala svou deputaci do biskupské rezidence. Rada tento spor vyhrála a luterský měšťan byl u svatého Mořice pochován. Olomoucký biskup se ale nechtěl smířit s prohrou, a proto ze své pozice dal tělo exhumovat. Pro Olomouc to znamenalo roční klatbu a nemožnost pohřbívát ve městě nekatolíky, kteří měli nově spočinout například ve Šternberku, Velké Bystřici nebo v Litovli. Na konci roku 1571 bylo znovu umožněno pohřbívát nekatolíky. K opětovnému obnovení práva pochovávat došlo zejména z hlediska ekonomických důvodů, protože pohřby představovaly pro duchovenstvo nemalý finanční příjem. Problémy se začaly znovu objevovat na počátku 17. století. V roce 1610 nekatolíci opět usilovali o možnost pohřbívání u svatého Mořice i o tolerování zpěvu žalmů a dalších specifických nekatolických rituálů.¹²⁷

K druhému konfliktu pak došlo v královském Brně. Zde olomoucký biskup František z Ditrichštejna zakázal roku 1600 pohřbívát jinověrce na farním hřbitově. Mezi další restriktce pak zařadil zákaz vyzvánění na nekatolických pohřbech či zákaz evangelického zpěvu. Brněnský katolický farář Jan Chenetius se poté aktivně podílel na důsledném dodržování těchto nařízení. Vzhledem k tomu, že pro brněnské nekatolíky představoval právě tento farář ztělesnění náboženského útlaku, pokusili se ho sesadit. V důsledku zásahu ze strany olomouckého biskupa ale nebyli úspěšní. Náboženské napětí se poté začalo vyostřovat, což mimo jiné dokládá několik zamítnutých žádostí o schválení nekatolických pohřbů. Vzrůstající pnutí, které se mohlo snadno překlenout v povstání a rebelii s neblahými ekonomickými důsledky, bylo potřeba řešit. Proto roku 1604 byl vytyčen prostor, na kterém měl vzniknout nekatolický hřbitov. I přesto ale docházelo k řadě omezení týkajících se nekatolických pohřbů. Důvodem byla především snaha donutit nekatolíky ke konverzi a zajistit tak konfesní očistu města.¹²⁸

Na území Království českého došlo ke konfliktu kvůli pohřbům například v Litomyšli. V osmdesátých letech 16. století odmítl litomyšlský děkan pohřbít nekatolického měšťana. Pozůstalí chtěli nebožtíka pomstít, a tak mrtvého postavili před dveře budovy děkanství. K náboženskému pnutí a útlaku v tomto východočeském městě docházelo i nadále. Projevo-

¹²⁶⁾ Blíže ke sporům, které se týkaly pohřbů nekatolíků, O. Jakubec, *Město a biskupové*, s. 286, 294.

¹²⁷⁾ O. Jakubec, *Konfesní spory*, s. 135-137; též, *Město a biskupové*, s. 294.

¹²⁸⁾ T. Sterneck, *„Chtějí krchov*, s. 87-102. K náboženským poměrům v Brně také Vladimír Burian, *Vývoj náboženských poměrů v Brně 1570–1618*, Brno 1948.

valo se to například zákazem vyzvánění při nekatolických pohřbech na věži děkanského kostela Povýšení svatého kříže. Zmíněné konfesní napětí se vyhrtilo roku 1618, kdy se nekatolíci cítili posilněni po propuknutí stavovského povstání. Během pohřbu katolický děkan zakázal pozůstalým vstupovat do děkanského kostela. Dav se ale zákazu nezalekl. Vnikl do kostela a následně do děkanství, kde zmíněného děkana několik hodin mučil.¹²⁹ Dále lze stručně zmínit například spor v Mostě, kde odmítli pochovat nekatolického stavitele, což vedlo k vlně odporu zhruba 400 lidí, kteří mrtvého pochovali i přes farářův nesouhlas.¹³⁰

V jižních Čechách došlo ke vzniku náboženského pnutí z pohledu pohřbů například v Jindřichově Hradci v průběhu devadesátých let 16. století. Jeho příčinu lze vnímat v nových pravidlech, které vznikly za účelem regulace nekatolických pohřbů. Tyto pokusy znamenaly nemožnost pohřbít mrtvého bez vědomí a souhlasu jezuitského rektora nebo jeho zástupce a dále bez předchozí zpovědi a přijetí svátosti oltářní z rukou jindřichohradeckého katolického duchovního. Jeden ze sporů způsobený těmito pravidly se odehrál roku 1599, kdy katolíci odmítli pohřbít luterského řemeslníka, který skončil bez předchozí zpovědi. Pozůstalí ale zákaz pohřbu nerespektovali a na hřibově u kostela svaté Trojice zemřelého pohřbili. Rozhněvaný jezuitský rektor se obrátil na zakladatelku jezuitské koleje v Jindřichově Hradci Kateřinu Hradeckou z Montfortu, která měla pozůstalé potrestat. Ta požádala o pomoc nejvyššího sudí Království českého Václava Berka z Dubé, který překvapivě provinilé nepotrestal, a naopak vyzval k ochraňování nekatolíků. Po tomto incidentu se vrchnost a jezuité rozhodli pravidla k pohřbům upravit. Zmíněné předpisy se začaly uplatňovat, pouze pokud se jednalo o pohřeb významného měšťana. Přesto se potyčky stále vyskytovaly i na počátku 17. století. Byly způsobené například zpěvem lidových písní nebo vyzváněním dosud neposvěcenými zvony v kostele svaté Trojice v průběhu pohřbů.¹³¹ K vážnějšímu sporu ve městě došlo roku 1610. Tehdy jezuité odmítli jindřichohradeckému kupci Melicharu Hoffmanovi pochovat manželku. Za tímto sporem stálo nepřátelství mezi tamními jezuity a nekatolíky. Roztržku nakonec po-

¹²⁹⁾ J. Hrdlička, *Vymezování hranic*, s. 63-64; Milan Skřivánek, *K náboženským dějinám východočeského města v 15. až 18. století*, in: J. Pánek (ed.), *Česká města v 16.–18. století*. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990, Praha 1991, s. 184.

¹³⁰⁾ Z. Winter, *Život*, s. 161. K dalším sporům o pohřbívání nekatolíků docházelo například v královské Plzni. Blíže M. Bělohávek, *V plné síle*, in: týž (ed.), *Dějiny Plzně I.*, s. 164.

¹³¹⁾ J. Hrdlička, *Víra*, s. 254-257. K náboženským poměrům v Jindřichově Hradci také V. Ledvinka, *Item poddané své spravedlivě chrániti, opatrovati a spravovati máme... (K vývoji sociálních a náboženských poměrů na dominiu pánů z Hradce mezi lety 1547 a 1627)*, in: J. Pánek – M. Polívka – N. Rejchrtová (edd.), *Husitství – reformace – renesance*, s. 815-830.

mohl vyřešit až Petr Vok z Rožmberka, který se za pohřbení nekatoličky přimluvil u jejich vrchnosti Viléma Slavaty.¹³² V jihočeských Prachaticích byl spor vyvolán poté, co došlo v druhé polovině 16. století k tajnému pohřbení nekatolíka. Tamní katolická obec chápala tento čin jako znesvěcení hřbitova. Proto na jejich nátlak pasovský biskup vydal list, který na tomto hřbitově od té doby zakazoval pohřby nekatolíků.¹³³

Zdrojem sporů se často stávali sami měšťané, kteří se nechovali nábožensky korektně. Nejčastěji docházelo k neúčasti na bohoslužbách, nesvěcení církevních svátků, organizování svateb na adventní čas či nedodržování postního období. Uvedené chování se dochovalo v pramenech například v Jindřichově Hradci. Zde roku 1610 podal katolický farář stížnost, že se v domě Jiřího Kohouta jedlo maso během postní neděle. Podobná situace se ve stejném městě naskytla znovu o dva roky později, kdy byl uvězněn v městské šatlavě Martin Trnka, protože ve svém domě servíroval maso, a dokonce dovolil hostům tancovat.¹³⁴ Opakování těchto prohřešků doložilo, že se ve městech vyskytovala celá řada osob, které nevnímaly tradice katolické církve za důležité. V některých případech se dokonce ani aktivně nepodíleli na řádném katolickém životě. Často docházelo zejména k bojkotu procesí při svátku Božího těla. Podobný případ se stal v Olomouci, kdy především ve druhé polovině 16. století se řada nekatolických měšťanů tohoto svátku přestala účastnit. Katolická obec tento přečin nemohla nechat bez odezvy. Biskup Pavlovský, který byl znám radikálním postojem vůči nekatolíků, měšťany přesvědčil, aby se alespoň formálně procesí zúčastnili. I přesto se biskup nejvyššímu purkrabímu Vilému z Rožmberka svěřil, že by toužil demonstrativně potrestat neposlušné měšťany vypovězením z města.¹³⁵ S bojkotem svátku Božího těla měli také zkušenost v Tachově, kde na tento svátek „žádný měšťan nepostavil májů k dveřím“.¹³⁶ Mimo to došlo v Praze roku 1605 během této slavnosti k vážnému incidentu, kdy se dva italsí šlechtici pohádali o právo nést v průvodu jednu z tyčí baldachýnu nad Nejsvětější svátostí.¹³⁷ Výše uvedené ritualizované formy konfesního chování jasně ukazovaly pravé postoje jednotlivých věřících, kteří je buď podporovali aktivní účastí, nebo se proti nim negativně vymezovali.¹³⁸

¹³²⁾ J. Pánek (ed.), *Václav Březan, Životy II*, s. 611.

¹³³⁾ Tamtéž I, s. 120.

¹³⁴⁾ J. Hrdlička, *Víra*, s. 301-303.

¹³⁵⁾ O. Jakubec, *Konfesní spory*, s. 137-139.

¹³⁶⁾ Z. Winter, *Život*, s. 260.

¹³⁷⁾ Více Tomáš Černušák, *Prestiž, násilí a zápas o veřejný prostor. (Konflikty při slavnostech Božího Těla v rudolfínské Praze roku 1605)*, ČČH 118, 2020, č. 4, s. 1000-1017.

¹³⁸⁾ O. Jakubec, *Konfesní spory*, s. 139.

V některých případech nebyly zapotřebí náboženské svátky, aby se městská obec dozvěděla o pravé víře svých poddaných. Někteří z nich totiž rádi veřejně vyjadřovali své názory k jiné konfesi, a to velmi často formou hanlivých písní nebo sloganů. Václav Bílek z Prahy roku 1615 dokonce vylezl až na věž kostela svatého Jiljí, aby vystavil blíže neurčený postavník na potupu katolického náboženství.¹³⁹

Mezi další konflikty iniciované poddanými je možné zařadit náboženské revolty, které zpravidla vznikaly násilným působením katolických duchovních, nedostatkem duchovních správců nebo nerespektováním náboženských práv. Takové rozepře byly typické pro období českého stavovského povstání a představovaly velké nebezpečí pro města a jejich obyvatele. Vznikaly na různých místech Království českého a dokládaly zarputilost věřících, kteří si stáli za svou vírou. Dlouholeté spory o kostely v Broumově a Hrobu patří mezi ty nejznámější.¹⁴⁰ Konflikty vznikly zejména z důvodu odlišné interpretace *Majestátu*. Představitelé obou měst se domnívali, že jejich města lze klasifikovat jako svobodná, která mají právo na stavbu nových kostelů a škol.¹⁴¹ Napětí v Broumově započalo na počátku 17. století. V této době se opatem stal Wolfgang Zelendar z Prošovic, který zavedl několik prokatolických nařízení a měšťanům zároveň pohrozil odebráním městských práv, pokud je nebudou dodržovat. Konkrétně chtěl nekatolíkům odeprít právo na pohřby na katolickém hřbitově, čímž cílil na jednu z nejcitlivějších oblastí v životě raně novověkého člověka.¹⁴² Tvrdě nastavené podmínky ve městě v následujících letech vyvolávaly pnutí a drobné incidenty. Proti opatovi se proto zanedlouho zformovali evangeličtí měšťané v čele s Davidem Seidelem, kteří se dokonce neúspěšně snažili převzít politickou moc ve městě. Jelikož práva ke hřbitovu a kostelu Panny Marie jim nebyla uznána, rozhodli se v roce 1610 alespoň vybudovat nový kostel se hřbitovem. Přes opatovy protesty byla církevní stavba roku 1612 dokončena. Od té doby ve městě postupně vzrůstalo napětí, na kterém měl do značné míry vliv také opat, který se snažil přesvědčit vysoce postavené úředníky o neoprávněnosti chování Broumovských. Roku 1616 se

¹³⁹⁾ Z. Winter, *Život*, s. 261.

¹⁴⁰⁾ O sporu v Broumově a Hrobu se zabýval především Jan Kilián, *11. 12. 1617 – Zboření; týž, Spor o broumovský protestantský kostel*, *Východočeské listy historické* 30, 2013, s. 21-36; týž, *Boj o kostely, aneb kauzy údajného porušování Rudolfova majestátu v předbělohorských Čechách*, *Historický časopis* 66, 2018, č. 2, s. 241-269.

¹⁴¹⁾ Město Broumov podléhalo břevnovsko-broumovskému opatovi benediktinského řádu, Hrob náležel k oseckému cisterciáckému klášteru, v té době ve vlastnictví pražského arcibiskupství. Jednalo se tedy o města na církevních panstvích; J. Kilián, *Boj*, s. 242.

¹⁴²⁾ Týž, *Spor*, s. 23.

císař Matyáš veřejně přiklonil na stranu opata a broumovské nekatolíky vyzval k uzavření kostela. Měšťané na výzvy ale nereagovali, a proto císař ustanovil komisi, která měla kostel uzavřít. Broumovští nekatolíci s tímto činem nesouhlasili, a proto se shromáždili v početný a ozbrojený dav, odmítli do kostela komisaře pustit a kostel ubránili.

Náboženské napětí v Hrobě začalo vzrůstat také na počátku 17. století, když se novým pražským arcibiskupem stal Karel z Lamberka. Ten do města dosadil nového faráře, který odmítal podávat pod obojí, vytvářel překážky nekatolickým sňatkům a nepodával svátost oltářní nekatolíkům. Za jeho chování mu pak chtěli Hrobští odepřít část platu, což jim v důsledku zásahu arcibiskupa neprošlo. Vzhledem k nepolevujícímu náboženskému pnutí se místní nekatolíci rozhodli, že si postaví vlastní kostel. Své vrchnosti se na povolení neptali, protože se spoléhali na pravidla daná *Majestátem*. Budova se stavěla tři roky a v červnu 1614 se zde konala první bohoslužba. Již v září téhož roku dal ale arcibiskup kostel uzavřít, protože vznikl bez povolení vrchnosti na jejím pozemku. Hrobští se proto snažili dokázat, že jsou zeměpanským městem a že tedy nepodléhají pražskému arcibiskupovi. V této souvislosti se opírali o údajné privilegium císaře Karla IV., které ale apelační úředníci potvrdili jako neplatné. Spor táhnoucí se od roku 1606 Karla z Lamberka unavoval. V prosinci 1617 se proto rozhodl kostel zbourat. Nekatoličtí měšťané byli tímto krokem tak zaskočení, že se ani nepokusili svůj evangelický kostel bránit.¹⁴³

K nepřesné interpretaci *Majestátu* došlo také v městečku Nové Strašecí, kde se předmětem sporu stalo obsazení fary.¹⁴⁴ Přestože k ozbrojenému konfliktu nedošlo, padly zde mnohem tvrdší tresty než v hrobské a broumovské rozepři. Celkem 16 osob bylo uvězněno a město ztratilo svá privilegia. Na příměluvu prezidenta české komory nakonec císař trest snížil. Navrátil měšťanům všechna privilegia s výjimkou várečného práva a výsady na zhotovování vlastních výhostů z města a uvězněné nechal propustit. Čtyři nejaktivnější rebelové se ovšem museli z Nového Strašecí vyprodat a podepsat revers, že se nikdy nebudou proti císaři angažovat, a to pod trestem ztráty hrdla.¹⁴⁵

K náboženským revoltám v období českého stavovského povstání či krátce před jeho propuknutím nedocházelo jen v Hrobě, Broumově a v Novém Strašecím. Náboženské nepokoje probíhaly i na jiných místech. Jako příklad lze uvést Roudnici nad Labem a nedalekou

¹⁴³⁾ Týž, *Boj*, s. 241-258.

¹⁴⁴⁾ Více ke sporu v Novém Strašecí tamtéž, s. 259-267.

¹⁴⁵⁾ Tamtéž; J. Kilián, „*Rebelie*“ v *Novém Strašecí L. P. 1615*, *Historický obzor* 27, 2016, č. 5-6, s. 115-116.

Hořtku. Zde v průběhu let 1619 až 1620 probíhala nekatolická revolta vedená proti nedávno uvedené katolické vrchnosti. Během ní došlo k zabránění katolických kostelů, vyhlášení náboženských svobod a potvrzení řady privilegií králem Fridrichem Falckým. Revolta neměla ale dlouhého trvání. Po bělohorské porážce došlo k potrestání, během kterého byla rebelujícím městům odebrána nově získaná privilegia. Došlo k uvěznění předáků povstání a zabránění jejich majetku. V prosinci roku 1621 soud také vynesl rozsudek, který se dožadoval popravy šesti hlavních rebelů. Vrchnost se nad nimi nakonec ale smilovala, a to pouze za podmínky, že přestoupí ke katolické víře.¹⁴⁶

Litomyšl je další z měst, ve kterých proběhlo povstání proti katolické části obce a duchovnímu správci. Účastníci povstání v roce 1619 vyplenili děkanský kostel, ztýrali a nakonec vyhnali katolického děkana. V nedaleké vsi pak zavraždili kněze Pankracia. Přestože se revoltu podařilo potlačit, drobné nepokoje se vyskytovaly i po bělohorské porážce.¹⁴⁷ Velké množství revolt proběhlo v oblasti východních a severovýchodních Čech. V této souvislosti je možné zmínit vzpoury v oblasti Kouřimského a Čáslavského kraje a dále ve městech Opočno a Náchod.¹⁴⁸ Náboženské konflikty se nevyhýbaly ani oblasti západních Čech, kde například v Kadani došlo k usmrcení katolíka.¹⁴⁹ Z jihočeských měst je potřeba uvést Jindřichův Hradec, kde se evangelickým měšťanům podařilo dosáhnout svých cílů díky českému stavovskému povstání. Vláda třiceti direktorů totiž prosadila 1. června 1618 opatření, které vypovídalo ze země jezuitský řád, který pro mnohé nekatolíky ztělesňoval nejméně oblíbenou katolickou autoritu. Ten totiž ztělesňoval pro mnohé nekatolíky neoblíbenou katolickou autoritu. Proto i v Jindřichově Hradci došlo k odchodu Tovařystva Ježíšova. Jindřichohradečtí nekatolíci měli potřebu vypořádat se především s řádem, a tudíž se vyhnání dotklo pouze jich a ne všech katolických sousedů. Katolickými měšťany se totiž necítili být tak ohroženi.¹⁵⁰

Tovařystvo Ježíšovo působící v některých městských komunitách bylo častým zdrojem konfliktů. Zásahu na tom pravděpodobně měli sami jezuité, kteří se vůči nekatolíkům chovali v některých případech až příliš radikálně. Zmíněné jednání posléze vedlo ke sporům,

¹⁴⁶⁾ V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 630; V. Chalupecký, *Česká rebelie*, s. 58-68. Nově se roudnickým událostem věnoval Petr Kopiczka, *Rebelie aneb pozdvižení v Roudnici nad Labem v letech 1619–1620*, Porta Bohemica. Sborník historických prací 4, 2007, s. 9-53.

¹⁴⁷⁾ V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 630; M. Skřivánek, *K náboženským dějinám*, s. 184-185.

¹⁴⁸⁾ V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 630-631.

¹⁴⁹⁾ J. Hanzal, *Rekatolizace*, s. 48.

¹⁵⁰⁾ Tamtéž, s. 649. K jindřichohradecké revoltě více J. Hrdlička, *Víra*, s. 331-429; I. Čornejová, *Tovařystvo Ježíšovo*, s. 90.

potyčkám a drobným naschválům iniciovaným ze strany katolíků i nekatolíků. Odpor proti jezuitskému řádu se mohl projevovat ještě před jejich příchodem do města. Například v Olomouci se městská rada zdráhala prodat domy v blízkosti plánovaného jezuitského komplexu, čímž chtěla oddálit stavbu jezuitských budov.¹⁵¹ Často se stávalo, že roztržky vznikaly v hospodách poté, co se hosté opili alkoholem. Takový případ je doložený z Jindřichova Hradce, kde v místním šenku došlo k verbálním útokům proti jezuitskému řádu v únoru 1606. Případ je zajímavý tím, že se z něj radní rozhodli udělat precedens pro trestání podobných urážek, které nebyly ničím výjimečným. Rozhodli, že provinilí nekatolíci museli zůstat v městském vězení, dokud nezaplatili pokutu. Přestože se mohlo na první pohled jednat o spravedlivý trest, představený jezuitského řádového domu žádal o exemplární potrestání, které zdůvodňoval tím, že útok nebyl mířen pouze na jezuitu, ale i na ostatní katolíky, tedy na vrchnost, šlechtu a císaře. Radní si ihned uvědomili, že tato kauza může velmi snadno ohrozit vztahy mezi obecní reprezentací a jezuitským řádem, a proto došlo k navýšení trestu pro provinilé nekatolíky.¹⁵² Zmíněný incident doložil, že jezuité hráli v chodu měst důležitou roli a že ani katolické městské rady nechtěly přijít s tímto řádem, často podporovaným vrchností, do konfliktu. V některých případech měly roztržky nenávratné důsledky v podobě zmrzačení nebo smrti jednoho z účastníků. Jako příklad lze uvést incident, který proběhl rovněž v Jindřichově Hradci roku 1611, při kterém byli studenti místního jezuitského gymnázia napadeni venkovany ze vsi Rodvínov. Po potyčce zůstal na místě jeden mrtvý student. Městské radě a slavatovské vrchnosti se nepodařilo prokázat úmysl mrtvého zavraždit, a proto účastníci potyčky dostali pouze mírné tresty.¹⁵³

Z výše uvedených informací vyplývá, že nábožensky motivované konflikty nebyly v raně novověkém městském společenství ojedinělým a výjimečným jevem. Probíhaly víceméně na celém území Čech i Moravy, a to bez větších přestávek v průběhu 16. a 17. století. Konfesní rozepře vznikaly v městských společenstvích, ve kterých často docházelo k pnutí. Aktéři byli v náboženských sporech především z řad městských či vrchnostenských orgánů, nekatolických měšťanů, radikálních kněží nebo duchovních různého vyznání působících na jednom místě. Měli přitom různé pohnutky, které se mohly navzájem prolínat. Jednalo se především o rozdílné pohledy na podobu pohřbů, školství, chování poddaných nebo také působení jezuitů ve městech. Právě podpora jezuitů a katolictví znamenala velký destabilizační po-

¹⁵¹⁾ O. Jakubec, *Město a biskupové*, s. 297.

¹⁵²⁾ J. Hrdlička, *Víra*, s. 260-263.

¹⁵³⁾ Tamtéž, s. 303-304.

tenciál pro nekatolické městské komunity, jelikož umožňovala vnějším autoritám zasahovat do vnitřních záležitostí města.¹⁵⁴

Nábožensky motivované konflikty se ve městech projevovaly několika způsoby. Často se jednalo o verbální ataky ze strany různých světských i duchovních osob, jako byly různé druhy nadávek či hanění při kázání. Nekatolíci obvykle slovně napadali jezuity, kteří symbolizovali snahy vrchnosti o rekatolizaci. Stalo se tak například na počátku 17. století v Jindřichově Hradci. Stranou nelze ani vynechat prozpěvování evangelických písní, kterými se nekatolíci snažili znemožnit poklidné konání bohoslužeb či řádně oslavit nekatolické svátky. Konfesní napětí způsobené nevhodným zpěvem proběhlo kupříkladu v Olomouci nebo Rokycanech. Pnutí se také projevovalo v případech, kdy docházelo k demonstrativnímu odmítání konfesní disciplinace. Tímto druhem protestu, který se projevil například v Jindřichově Hradci nebo Olomouci, věřící chtěli dát najevo svou konfesní identitu a současně se vymezit vůči svým věroučným oponentům. Zpravidla se tento druh protestu projevoval jedením masa v období půstu, konáním svateb v době adventu, absencí na bohoslužbách nebo procesí. Velmi časté byly rozepře způsobené především katolickou vrchností, která se snažila mířit na hodnotový svět nekatolíků. Uvedený druh sporů se projevoval zejména v souvislosti s přechodovými rituály. Jako příklad je možné uvést pohřby, během kterých bylo nekatolíkům často odíráno právo na zvonění a zpěv evangelických písní, což bylo ze strany nekatolíků vnímáno jako zneuctění památky pozůstalých a snížení naděje na spásu zemřelého. Tento druh náboženského sporu se projevil například v Litomyšli nebo Brně. V některých městských komunitách docházelo ke stále vzrůstajícímu napětí, na které mohlo mít vliv působení jedinců. Došlo k tomu kupříkladu v Jihlavě, kde příliš horlivý luterský kněz pronásledoval sektáře. K vzrůstu konfesního pnutí mohlo docházet také kvůli individuálním násilným činům. Zpravidla se jednalo o fyzické napadení náboženského protivníka. Stalo se tak například v Jindřichově Hradci, kde dokonce jezuitský student po útoku zemřel. V horších případech pak vznikaly otevřené násilné revolty celé nekatolické části obce, které byly výsledkem stále intenzivnějšího tlaku ze strany radikální katolické vrchnosti. K takovým vyhroceným náboženským konfliktům však docházelo spíše ojediněle, jednalo se například o revolty v Chomutově či Roudnici nad Labem. Konkrétní příklady konfesně motivovaných konfliktů pomohly blíže vykreslit komplikovaný kontext náboženského soužití v českých a moravských městech na počátku novověku. Zároveň se podařilo potvrdit, že přestože spory a pře byly

¹⁵⁴) J. Miller, *Problém integrity*, s. 416.

v městské společnosti raného novověku poměrně časté, málokdy vyvrcholily v tragické události s dalekosáhlými následky.¹⁵⁵

¹⁵⁵⁾ Výjimku tvoří především spory v Broumově, Hrobu a Novém Strašecí, které se dostaly do stavovské Apologie jako příklad porušování *Majestátu*; J. Kilián, *Boj*, s. 267.

3 Český Krumlov 1551–1618

Český Krumlov představoval v období raného novověku jedno z nejdůležitějších center jižních Čech, a to především zásluhou vlivu rodu Rožmberků, kteří zde měli hlavní venkovskou rezidenci.¹⁵⁶ Ve druhé polovině 16. století se měnily majetkové poměry k městu. Roku 1551 se vladařem dominia pánů červené pětিলisté růže stal předposlední představitel rodu Vilém z Rožmberka, který stál za celou řadou změn v oblasti hospodářství, kultury a náboženství.¹⁵⁷ Již čtyři roky od nástupu vydal privilegium, kterým spojil dvě hlavní městské části, Latrán a vnitřní město, v jeden správní celek. Tím zrušil diskriminační opatření vůči Latránu a definoval jejich společenské a hospodářské role v městské samosprávě.¹⁵⁸ Po Vilémově smrti v roce 1592 se stal rožmberským vladařem jeho mladší bratr Petr Vok, který se musel potýkat s finančními problémy rodu. Ve snaze snížit dluhy prodal v roce 1601 smlouvu o prodeji českokrumlovského panství císaři Rudolfovi II. Definitivně pak českokrumlovský zámek opustil v dubnu následujícího roku.¹⁵⁹ Pod správou české komory bylo město do roku 1622. Mezi léty 1606 až 1609 zde pobýval Julius d'Austria, nemanželský syn Rudolfa II. Císařův potomek trpěl duševní chorobou, která měla za vinu celou řadu vážných zločinů.¹⁶⁰ Město následně ovlivnil vpád pasovského vojska roku 1611, jehož část se společně s Leopoldem Pasovským

¹⁵⁶⁾ Blíže k Rožmberkům F. Kavka, *Zlatý věk*; J. Pánek, *Poslední Rožmberkové*; týž, *Poslední Rožmberk*; týž, *Vilém z Rožmberka*; V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., *Dvory*; V. Bůžek a kol., *Světy*; J. Pánek (ed.), *Rožmberkové*.

¹⁵⁷⁾ J. Pánek, *Poslední Rožmberkové*, s. 51-52. Blíže k rožmberskému dominiu V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., *Dvory*, s. 18-20.

¹⁵⁸⁾ V městské radě i malé radě obecních starších měli zasedat dva až čtyři obyvatelé z Latránu; Václav Bedřich, *Příběh města Český Krumlov*, Český Krumlov 2009, s. 32; J. Pánek, *Poslední Rožmberkové*, s. 62. Více J. Zálaha, *Sjednocení města Českého Krumlova*, JSH 41, 1972, s. 49-50; Jiří Veselý, *Spojení města Český Krumlov a městské obce latránské v jeden správní celek roku 1555*, in: *Zlatý věk*, s. 56-62.

¹⁵⁹⁾ O prodeji českokrumlovského panství blíže J. Pánek, *Poslední Rožmberkové*, s. 292-295; A. Kubíková, *K prodeji českokrumlovského panství císaři Rudolfovi II.*, JSH 48, 1979, s. 308-316; táž, *Prodej*, s. 3-13; V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., *Dvory*, s. 21.

¹⁶⁰⁾ V. Bedřich, *Příběh*, s. 28. Více k pobytu Julia d'Austria v Českém Krumlově A. Sedláček, *Hrady III.*, s. 44-45; A. Blaschko, *Ein Kaisersohn*; A. Gindely, *Rudolf II.*, s. 337-340; týž, *Levoboček*; J. Zálaha, *Ještě jednou o donu Juliovi d'Austria*, s. 293-295; A. Kubíková, *Příspěvek*, s. 32-34; M. Jakab, *Císařův levoboček don Julius d'Austria a jeho pobyt v Českém Krumlově*, in: *Zlatý věk*, s. 43-55.

usadila na českokrumlovském panství, odkud kontrolovala obchodní trasu Zlatou stezku.¹⁶¹ Po odchodu Pasovských do roku 1618 Český Krumlov zažíval poklidná léta, během kterých město ojedinele navštívili představitelé habsburského rodu.¹⁶²

Z pohledu hospodářského vývoje je možné říci, že poslední Rožmberkové na svém dominiu systematicky podporovali podnikatelskou činnost. Provozovali ji ve vlastní režii, ze které získávali rozhodující finanční příjem. Významnou složkou hospodaření na dominiu představovalo především lesnictví a pivovarnictví.¹⁶³ Vilém z Rožmberka se dále snažil povznést na Českokrumlovsku upadající hornictví, avšak nebyl příliš úspěšný. Na počátku 17. století byla pro českokrumlovské panství stále důležitá podnikatelská činnost v oblasti pivovarnictví. Za komorní správy měl Český Krumlov na starosti pět pivovarů, které každý rok odváděly finanční zisk do městské pokladny.¹⁶⁴ Z hlediska hospodářského vývoje je nutné zmínit buchalterii, která řídila hospodářský provoz panství. Měla na starosti písemnou agendu, příkazy na nákup jednotlivých surovin a materiálů a finanční hotovost na tyto nákupy. Vedení buchalterie řídil tzv. buchalter, který se staral mimo jiné i o soudní agendu týkající se poddaných. Po prodeji českokrumlovského panství byli buchaltery například Jan Nygrýn či Zikmund Turnovský z Turnštejna.¹⁶⁵

Z 16. století se nedochoval přesný soupis českokrumlovských obyvatel. Z tohoto důvodu je možné pouze odhadovat, kolik se v tomto období nacházelo ve městě lidí. V roce 1585 se v Českém Krumlově vyskytovalo okolo 331 domů. V závěru století se pak počet domů změnil na 336, což by mohlo odpovídat zhruba 1680 osobám. Následující století bylo z hlediska dochovaných pramenů o něco příznivější. Dokládá to zachovalý údaj z roku 1612

¹⁶¹⁾ P. Král, *Český Krumlov*, s. 402-403. O vpádu pasovského vojska také Jan Bedřich Novák, *Rudolf II. a jeho pád*, Praha 1935; J. Pánek, *Poslední Rožmberkové*, s. 331-336; týž (ed), *Václav Březan, Životy II*, s. 619-625; F. Kavka, *Zlatý věk*, s. 167-169; Josef Kořán – A. Rezek – Josef Svátek – Justin Václav Prášek, *Dějiny Čech a Moravy nové doby I*, Praha 1939, s. 693-787; T. Sterneck, *Smrt propuštěného šikovatele. Epizoda z doby po ukončení pasovské okupace jižních Čech*, JSH 77-78, 2008–2009, s. 341-359.

¹⁶²⁾ Roku 1614 jihočeské město navštívil císař Matyáš a o tři roky později pak arcikníže Maxmilián; P. Král, *Český Krumlov*, s. 403.

¹⁶³⁾ Více k pivovarnictví na rožmberském dominiu J. Pánek, *Poslední Rožmberkové*, s. 59-60.

¹⁶⁴⁾ Tamtéž, s. 248. Jednalo se o pivovary v Českém Krumlově, Černé v Pošumaví, Plavnicích, Netolicích a Prachaticích. Více P. Král, *Český Krumlov*, s. 416.

¹⁶⁵⁾ Podrobněji tamtéž, s. 406-409.

o počtu 3480 lidí žijících v Českém Krumlově. V tomto případě byli do soupisu pravděpodobně zahrnuti také obyvatelé blízkých vsí a dvorů.¹⁶⁶

Během vlády posledních Rožmberků prošlo město dynamickým kulturním vývojem. Nejvýznamněji se změnila vladařská rezidence, která podstoupila nákladnou přestavbu, díky které došlo k propojení prostor, prosvětlení místností většími okny a k optickému sjednocení hradní siluety. Mimo to byly postaveny soukromé pokoje vladaře a jeho manželky či nová úřední budova, ve které pracoval mimo jiné rožmberský archivář Václav Březan. Stranou nelze vynechat ani zámeckou věž, která vznikla přestavbou staré kulaté věže a na jejíž stavbě se podílel Baltazar Maggi.¹⁶⁷ Zámecká věž sloužila především jako hláska, pozorovatelná a vězení, které se nacházelo v její dolní části. Renesanční stavební úpravy rezidence inspirovaly také českokrumlovské měšťany v přestavbách jejich domů.¹⁶⁸ Je možné říci, že za komorní správy město čelilo kulturní stagnaci, která se projevila například menším počtem přestaveb českokrumlovského centra. Na druhou stranu došlo k modernizaci radnice i řady technických staveb, které pomohly zefektivnit hospodářské výnosy. Renovován byl například dřevěný zámecký vodovod či kašna a byly vyhloubeny nové studně.¹⁶⁹

Český Krumlov představoval jedno z mála českých raně novověkých měst, které v průběhu 16. století dlouhodobě odolávalo výraznějšímu přílivu zastánců evropské reformace. Výjimku tvořili pouze nekatoličtí kněží, které si do města přivedly první dvě manželky Viléma z Rožmberka. Jednalo se ale především o vnitřní záležitost vladařské rodiny a přítomnost duchovních neměla žádný vliv na katolickou víru českokrumlovských měšťanů. Převaha katolictví byla také ovlivněna existencí cisterciáckých klášterů v nedaleké Zlaté Koruně a Vyšším Brodě a také přítomností sdružených konventů českokrumlovských minoritů a klari-

¹⁶⁶⁾ V. Bedřich, *Příběh*, s. 30-32; V. Bůžek – J. Hrdlička, *Dvory*, s. 195. Počty osedlých v Českém Krumlově a dalších rožmberských městech zmiňuje také Aleš Stejskal, *Instituce hospod v sociální teorii a praxi rožmberského dominia (1551–1611)*, in: Michaela Kokojanová (ed.), *Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16.–18. století)*, Prostějov 1997, s. 380-381.

¹⁶⁷⁾ O italském architektovi blíže Jarmila Krčálová, *Renesanční stavby Baldassara Maggiho v Čechách a na Moravě*, Praha 1986; Pavel Vlček, *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2007, s. 388-389; V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., *Dvory*, s. 33-34.

¹⁶⁸⁾ V. Bedřich, *Příběh*, s. 28-29; A. Kubíková, *Renesanční přestavby*, s. 372. Více také V. Bůžek – J. Hrdlička, *Dvory*, s. 201-206; J. Pánek, *Poslední Rožmberkové*, s. 253-256.

¹⁶⁹⁾ P. Král, *Český Krumlov*, s. 415-418; A. Kubíková, *K historii*, s. 145.

sek.¹⁷⁰ Mimo ně i samotný vladař Vilém z Rožmberka podporoval na svém panství katolickou víru. Zmíněná podpora se projevila také tím, že v roce 1586 nechal ve městě zřídit kolej pro jezuitský řád.¹⁷¹ Vilém poté jezuity podporoval i v následujících letech hmotnými i finančními dary. V roce 1591 jim dokonce předal patronátní právo nad českokrumlovskou farou, u které si ale ponechal pravomoc zasahovat do výběru nových duchovních. Předposlední rožmberský vladař dále jezuitům slíbil stavbu nového kostela, kterou ale nakonec nerealizoval. Místo nové svatyně dal alespoň vybudovat chodbu, která spojovala řádovou kolej s kostelem svatého Víta. O výraznější změnu náboženských poměrů na Českokrumlovsku se v následujících letech starali nejvíce právě jezuité a také vyšebrodští cisterciáci. Snahy jezuitů se projevily již v roce 1588, kdy ve městě konvertovalo ke katolické víře šest nekatolíků. Těchto úspěchů si povšimli věřící z blízkého okolí, a proto misie Tovaryšstva následně směřovaly také do Vyššího Brodu, třeboňské panství, na farnost v Křemži či na panství Adama II. z Hradce.¹⁷²

Od druhé poloviny 16. století se ve městě začaly prosazovat myšlenky evropské reformace. Jednalo se zejména o luterství, které se rozšiřovalo především u německy mluvících obyvatel. Stranou nelze vynechat ani jednotu bratrskou, jejímž vyznavačem se stal i Vilémův nástupce Petr Vok. Bratří se však vyskytovali patrně pouze u vladařského dvora. Šlo například o archiváře Václava Březana, kazatele Jindřicha Švarce Daniela ze Semenína, Ondřeje Baudisia či Matěje Cyra, který byl duchovním správcem Vokovy manželky Kateřiny Rožmberské z Ludanic.¹⁷³ Výskyt nekatolických věřících i duchovních nepříznivě ovlivňoval katolické kněžstvo. Projevovalo se to nedůsledným dodržováním církevních zásad, například porušováním celibátu či pitím alkoholu. Dle Zikmunda Wintera bylo v roce 1570 v Českém Krumlově známo šest ženatých katolických duchovních. Pražský arcibiskup Antonín Brus z Mohelnice jim takové chování vyčítal, protože si Písmo svaté nevykládali správně. Dále od

¹⁷⁰⁾ Od dubna 1559 klášter ve Zlaté Koruně plně podřízen českokrumlovskému vladaři; V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., *Dvory*, s. 214; J. Pánek, *Poslední Rožmberkové*, s. 104-105.

¹⁷¹⁾ Více k jezuitskému řádu a jejich koleji v Českém Krumlově Karel Veselý, *Curriculum vitae jednoho památného domu v Českém Krumlově. Historie bývalé jezuitské koleje, pak kasáren a naposledy hotelu „u Růže“ v Horní ulici*, Český Krumlov 1971, s. 1-2; V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., *Dvory*, s. 152-153, 216; J. Pánek, *Poslední Rožmberkové*, s. 217-218; V. Lombartová, *Jezuitská kolej; táž, Počátky jezuitské koleje v Českém Krumlově*, in: M. Gaži (ed), *Český Krumlov*, s. 691-712; T. Drs, *Kolej*.

¹⁷²⁾ A Kubíková, *Evangelická škola*, s. 40-41; V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., *Dvory*, s. 153, 209-215; V. Lombartová, *Počátky*, s. 697-698, 703-704.

¹⁷³⁾ A. Kubíková, *Protestanté*, s. 27; F. Hrejsa, *Sborové Jednoty bratrské*, s. 37.

nich požadoval, aby konečně začali dodržovat celibát schválený tridentským koncilem.¹⁷⁴ Uvedený počet ženatých katolických duchovních se zdá být poměrně vysoký. V průběhu 16. století totiž stále pokračovalo nedostatečné fungování církevních orgánů započaté husitskou revolucí, které mělo za následek nedostatek kléru. Proto bylo v některých případech nutné dokonce spojovat více farností pod správu jednoho kněze.¹⁷⁵ Z toho vyplývá, že výskyt šesti ženatých duchovních na českokrumlovské faře není zcela pravděpodobný. Je možné, že Zikmund Winter do výčtu českokrumlovských duchovních zařadil i kněží z blízkého okolí.

Je nutné podotknout, že situace nebyla o moc lepší ani na jiných místech rožmberského dominia. Ve snaze zjistit skutečné náboženské poměry a zlepšit nepříznivou situaci provedla římská církev v roce 1595 na rožmberském panství kněžskou konvokaci, které se účastnil i pražský arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé. Nejhorší situace byla především v pohraničních oblastech, ve kterých se vyskytovala řada kněží vysvěcených v zahraničí. Někteří z nich dokonce nebyli ani řádně vysvěceni. Jako příklad lze uvést dva faráře z Bavorova a Strunkovic nad Blanicí, kteří původní profesí byli tkadlec a švec. V Prachaticích vizitátoři napočítali pouze pět katolických duchovních. V Němčicích pak zjistili, že jejich farář nebyl legitimně ustanoven rožmberským vladařem. V nábožensky složitých poměrech se však jednalo o poměrně častý jev. Český Krumlov v porovnání s ostatními rožmberskými městy dopadl o něco lépe. Na kontrolu se dostavilo 29 kněží, u kterých vizitace zjistila řádně plnění církevních povinností.¹⁷⁶ Na druhou stranu někteří duchovní z Českokrumlovska nedodržovali celibát a vlastnili heretické knihy. Kněžská konvokace ovšem k nápravě katolických kněží příliš nepomohla. Na počátku 17. století se na českokrumlovské faře trvale vyskytovalo několik duchovních, kteří holdovali alkoholu a svým chováním nadále vzbuzovali u věřících pobouření. Katolická víra tak v Českém Krumlově postupně upadala.¹⁷⁷

Nebylo by spravedlivé tvrdit, že na neuspokojivé náboženské poměry měl pouze vliv Petr Vok z Rožmberka. Na svém dominiu se totiž snažil vést poměrně smířlivou a spravedlivou politiku vůči všem náboženským konfesím. Například v roce 1595 pražský arcibiskup

¹⁷⁴⁾ Z. Winter, *Život*, s. 635.

¹⁷⁵⁾ Pavel Pumpr, *Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách na příkladu třeboňského panství na přelomu 17. a 18. století*, Brno 2010, s. 14.

¹⁷⁶⁾ Dvanáct pozvaných farářů se na kontrolu vůbec nedostavilo; V. Bůžek a kol., *Světy*, s. 373-374. Blíže také Václav Bartůněk, *Jihočeské osady podle visitace z roku 1595*, JSH 19, 1950, s. 45-49, 79-83.

¹⁷⁷⁾ A. Kubíková, *Evangelická škola*, s. 40-41; V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., *Dvory*, s. 209; V. Bůžek a kol., *Světy*, s. 373; Z. Winter, *Život*, s. 659.

Zdeněk Berka z Dubé chtěl na fary v Českém Krumlově a Třeboni dosadit místo mnichů řádné kaplany. Petr Vok s tímto krokem souhlasil, a dokonce ho žádal, aby vybral pouze příkladné a ctnostné kaplany, kteří povedou věřící k pobožnosti a ke spasení. Následující rok se pak u pražského arcibiskupa přimlouval za katolíka Ondřeje Jindřichů, který měl v dohledné době projít obřadem svátosti kněžství. Rožmberský vladař se za něj přimlouval, protože o něm věděl, že vedl příkladný a pobožný život. Zároveň si byl vědom nedostatku řádně vysvěcených duchovních na faře při českokrumlovském archidiákonství i třeboňské faře.¹⁷⁸

Nekatolický vladař byl přesto trnem v oku mnohým katolickým autoritám v Království českém. Předně šlo o pražského arcibiskupa Zbyňka Berku z Dubé, který situaci v Českém Krumlově bedlivě sledoval. Roku 1597 arcibiskup obvinil Petra Voka u českého krále. Dle něj vyháněl katolické duchovní a místo nich uváděl duchovní kalvínské a cvingliánské víry. Rožmberský vladař se následně hájil přímo před panovníkem, že se šířením těchto konfesí nemá nic společného. Pražský arcibiskup ale s nátlakem neustal a obdobné stížnosti posílal i v následujících letech.¹⁷⁹ Již o rok později rožmberského vladaře znovu napomenul, aby dohlédl ve městě na duchovní kázající bez řádného svěcení. Dle arcibiskupa Berky se jednalo opět o „*poběhlce*“, kteří neuznávali konzistoř ani vrchnost. Zároveň Vokovi připomenul, že by měl zamezit šíření myšlenek evropské reformace, kterými by došlo k ohrožení tolerovaných věrouk v Českém Krumlově, tedy katolictví a tradičních kališníků.¹⁸⁰

Rožmberský vladař ovšem také nebyl bez viny. Přestože se snažil víceméně o spravedlivou politiku, nemohl ve městě vystát Tovaryšstvo Ježíšovo, a proto se snažil řád alespoň částečně omezit. Proto roku 1595 v Latráně založil evangelickou školu. O tři roky později pak zahájil svoji činnost také nově zrekonstruovaný kostel svatého Jošta, který měl sloužit pouze nekatolickým věřícím.¹⁸¹ Následujícího roku byl ale vladař nucen kostel i školu uzavřít, protože ve městě o ně byl mizivý zájem. Jeho snahy tím ale neskončily. Ve své závěti Petr Vok rozhodl o zřízení evangelické školy v Soběslavi, které měla konkurovat jihočeským jezuit-

¹⁷⁸⁾ NA Praha, Archiv pražského arcibiskupství, inv. č. 2911, sign. C 75, kart. 730; tamtéž, inv. č. 2912, sign. C 75, kart. 732.

¹⁷⁹⁾ J. Hrdlička, *Schwierige Anfänge*, s. 35-36.

¹⁸⁰⁾ NA Praha, Archiv pražského arcibiskupství, inv. č. 2914, sign. C 76, kart. 734.

¹⁸¹⁾ Původně se nekatolické bohoslužby konaly pravděpodobně v prostorách nové školy na Novém Městě; A. Kubíková, *Evangelická škola*, s. 41. Více ke kostelu svatého Jošta táž, *Českokrumlovský špitál*, s. 104-110.

ským školám. Ani tato idea ovšem nedošla zdárného naplnění, a to zejména v důsledku pobělohorských událostí.¹⁸²

Náboženské poměry v Českém Krumlově se nezlepšily, ani když Petr Vok z Rožmberka prodal českokrumlovské panství císaři a českému králi Rudolfovi II. Z toho vyplývá, že změna vrchnosti neměla na konfesní situaci ve městě velký vliv. Náboženské napětí se zvýšilo poté, co došlo k vydání *Majestátu*. Je možné, že se českokrumlovští nekatolíci začali díky zemskému zákonu cítit sebevědomě a dožadovali se svých práv. Právě proto docházelo v tomto období ke vzrůstajícímu konfesnímu pnutí, které vedlo k nejdramatičtějšímu období existence českokrumlovské nekatolické obce. Výše uvedené pnutí pak bylo pravděpodobně ovlivněno vzrůstajícím konfesním napětím, které se vyskytovalo v celém Království českém. Od počátku 17. století začal císař Rudolf II. ovlivňovat působení duchovních v Českém Krumlově. Například v roce 1600 byl na jeho příkaz vyhnán luterský kazatel. V tomto případě není zcela jasné, zda se jednalo o církevního představitele, který výstředním chováním hrubě narušoval každodenní chod města, či zda odvolání iniciovali českokrumlovští katolíci. Jestliže si katolická strana myslela, že vypovězením nekatolického kazatele dojde ke stabilizaci poměrů, mýlila se. Roku 1609 totiž opět v Českém Krumlově oficiálně působil evangelický kazatel. Katolický farář Václav Laryš se s tím nechtěl smířit, a proto psal městské radě, že pouze on může být opravdovým duchovním správcem, protože byl schválený císařskou komorou a pražským arcibiskupem. Není zcela jasné, zda následně došlo k odvolání nekatolického kazatele či nikoliv. Incident ale odkryl vleklý problém, který se na poli duchovního života v Českém Krumlově odehrával. Vzrůstající pnutí následně eskalovalo v roce 1613.¹⁸³

¹⁸²⁾ A. Kubíková, *Evangelická škola*, s. 40-41; V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., *Dvory*, s. 209-210. Více o evangelické škole v Soběslavi J. Lintner, *Pětsetpadesát let*, s. 32; Petr Lintner, *Pohledy soběslavské I.*, Soběslav 2008, s. 160; V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., *Dvory*, s. 155; J. Pánek, *Poslední Rožmberkové*, s. 325-326. Okrajově také M. Holý, *Zrození renesančního kavalíra. Výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500–1620)*, Praha 2010, s. 47.

¹⁸³⁾ A. Kubíková, *Protestanté*, s. 31-34.

3.1 Konfesní konflikty za vlády posledních Rožmberků a komorní správa

Převážně katolický Český Krumlov se na počátku raného novověku nevyhnul konfesně orientovaným konfliktům. Sporům nezamezil ani fakt, že se jednalo o sídelní město posledních Rožmberků, kteří díky své přítomnosti mohli snadněji kontrolovat chod a možné pnutí ve městě. Náboženským rozepřím nedokázala zabránit ani katolická většina v čele s jezuitou a řády minoritů a klarisek, které se vyskytovaly v Latránu po stranách společného kostela Božího Těla a Panny Marie Bolestné.¹⁸⁴ Na náboženské spory vzniklé v Českém Krumlově bude v následujících příkladech nahlíženo z hlediska iniciátorů konfliktu, tak jak tomu bylo v předchozí kapitole.

Když se Petr Vok z Rožmberka ujal vladařství, inicioval spory s jezuitským řádem. Již v roce 1592 jezuitům odmítl vyplácet důchody z prachatického panství, které řád podle fundační listiny dostával dvakrát ročně. Následující rok sice od zákazu ustoupil, ale pnutí mezi vladařem a katolickým řádem tím neskončilo. V roce 1597 Petr Vok z Rožmberka pokračoval s nátlakem, když nechal jezuitu informovat, že nesouhlasí s dary a fundacemi, které jim zaručil Vilém z Rožmberka. Jezuité si byli vědomi opory, kterou měli u císaře i ze strany pražského arcibiskupa, a proto se nebáli vladaři vzdorovat. Nechali se slyšet, že se nevzdají patronátních práv, dokud nedojde k projednání pře na zemském soudu. V témže roce pražský arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé navštívil Český Krumlov, během čehož si nemohl nevšimnout pnutí mezi vladařem a jezuitskou kolejí. Je možné, že sami jezuité žádali od pražského arcibiskupa pomoc. Zbyněk Berka z Dubé následně vladaři písemně přikázal, aby vyplatil jezuitům prachatické důchody. Petr Vok si byl vědom, že tak vysoké katolické hodnosti oponovat nemůže, a proto potvrdil, že dojde v tomto roce k odvodu prachatických důchodů s výjimkou desátku jezuitům. Katolický řád se s výsledkem nespokojil a v průběhu roku 1598 se snažil získat podporu u politicky vlivných osob. Pravděpodobně na jejich přímluvu nabídl Petr Vok rektorovi koleje novou smlouvu. Vladař v ní nabízel, že by rožmberská vrchnost měla rozhodující slovo ve farních záležitostech. Na druhou stranu by neovlivňovala vnitřní záležitosti řádového domu, a navíc by kolej dostávala pravidelné důchody. Rektor ale nabídku nepřijal. Spory pokračovaly formou různých naschválů, kdy např. vladař nesouhlasil, aby se slavil pro katolíky důležitý svátek Božího těla jezuitským zpěvem a modlitbami. K ukončení tohoto konfliktu došlo v roce 1600, kdy si jezuitský řád obhájil svá práva. Rožmberský vladař „boj“ s jezuitou nikdy nevzdal. V době projednávání odprodeje českokrumlovského panství se mu dokonce podařilo začlenit patronátní právo do kupní smlouvy. Jezuitský řád tak svá práva

¹⁸⁴⁾ V. Bůžek a kol., *Světy*, s. 380.

ztratil a musel o ně znovu usilovat u královské komory i pražského arcibiskupa, kterému náležela kolatura far na komorních panstvích. Tovaryšstvu Ježíšovu se nakonec podařilo získat práva až v lednu 1615 za vlády krále Matyáše.¹⁸⁵

V Českém Krumlově dále došlo ke konfliktu, který byl iniciován vnějším aktérem, který na město neměl bližší vazby. Jednalo se o pražského arcibiskupa Zbyňka Berku z Dubé, který nesouhlasil s rozhodnutím z roku 1598. V tomto roce nekatoličtí měšťané získali pro své bohoslužby kostel svatého Jošta, který byl v této době zasvěcen Nejsvětější Trojici. Pražský arcibiskup proto požádal rožmberského vladaře o klíče ke kostelu a nekatolíkům zakázal jeho užívání. Tento neoprávněný krok vedl k pobouření českokrumlovských evangelíků. Došlo ke shromáždění davu, který se vydal k jezuitské koleji. Měšťané se totiž domnívali, že za zákazem užívat kostel svatého Jošta stáli jezuité. Hrozbu otevřeného konfliktu poté uklidnil českokrumlovský arciděkan Jan z Vinoře. Prohlásil totiž, že k uzavření chrámu došlo na jeho pokyn a nikoliv na příkaz jezuitů. Přestože se podařilo fyzickému napadení zabránit, spory mezi evangelickými měšťany a českokrumlovskými jezuity probíhaly až do roku 1599. V tomto roce došlo k odvolání evangelického kněze na příkaz císaře. Jezuitský řád se poté ujal správy nad kostelem svatého Jošta, který nechal znovu vysvětit, a nadále se v něm konaly německé bohoslužby.¹⁸⁶

Ke konfesnímu pnutí také docházelo na okolních panstvích, což mělo vliv i na situaci v Českém Krumlově. Patrné to bylo na panství nedalekého cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě. Prvotní drobné podněty k potlačení tammích nekatolíků vzešly od opata Jiřího Taxera roku 1585. Následující představený Jan Harzius zašel v represích ještě dál. Vyměřil věřícím časovou lhůtu, během které měli konvertovat nebo se vystěhovat z klášterního panství. Nekatolíci se dokonce s žádostí o pomoc obrátili na Viléma z Rožmberka, ten se ale postavil na stranu opata. Roku 1588 vyšebrodský farář přestal nekatolíkům podávat pod obojí a oddávat je. Tím doufal, že je přesvědčí o nutnosti konverze. Nekatolíci ale stále setrvali ve své víře, a tak rožmberský vladař nechal 45 nekatolíků uvěznit v Českém Krumlově, což mohlo podpořit netolerantní smýšlení Českokrumlovských. Uvěznění byli propuštěni, až když slíbili, že do konce roku přijmou katolickou víru. Vyšebrodský klášter se také obrátil na českokrumlovský jezuitský řád s prosbou o pomoc při svých protireformačních snahách. Jezuité nátlakem a vý-

¹⁸⁵⁾ NA Praha, Archiv pražského arcibiskupství, inv. č. 2914, sign. C 76, kart. 734; V. Lombartová, *Počátky*, s. 698-701; J. Hrdlička, *Schwierige Anfänge*, s. 36-37. Blíže také R. Jordan, *Der Krummauer Kollaturenstreit*, s. 362-382.

¹⁸⁶⁾ V. Lombartová, *Počátky*, s. 702.

hruškami donutili většinu vyšebrodských poddaných ke konverzi. Někteří sedláci ale raději volili odchod z panství. Situace se zde dočasně uklidnila poté, co se rožmberským vládařem stal Petr Vok.¹⁸⁷

Vzhledem k tomu, že se v Českém Krumlově nacházely dvě konfesně odlišné školy, nebylo neobvyklé, že docházelo v této oblasti k náboženským sporům. Jejich studenti se každodenně učili zcela odlišnému vnímání náboženských hodnot, a především proto pak dávali veřejnosti najevo svou příslušnost k dané vzdělávací instituci. Roku 1597 například nekatolictví studenti přepadli a ztloukli jezuitské žáky, kteří se vraceli z výletu. Okolnosti vzniku tohoto konfliktu nejsou jasné. Domnívám se, že za tím mohla stát především obecná nevraživost mezi českokrumlovskými školami spíše než osobní hádky. V rámci této roztržky je nutné dodat, že ji nekatolický kněz ihned využil. Úředníkům tvrdil, že potyčku způsobili jezuitští studenti, kteří se nekatolickým žákům pošklebovali a fyzicky je napadli. Neopomněl také zmínit, že se všeobecně studenti jezuitského řádu chovají k ostatním velmi drze. Na rektorovi jezuitské koleje pak bylo, aby se zastal svých studentů, což samozřejmě učinil tvrzením, že naopak žáci z evangelické školy byli drzejší a že to oni uvedený konflikt podnítli. Z hlediska tohoto sporu je patrné, že nevraživost mezi školami nebyla pouze na úrovni jejich studentů, ale také pedagogů, případně duchovních. Domněnku lze doložit na příkladu z následujícího roku. Na Velký pátek 1598 se nekatolický kazatel opil alkoholem a při následné procházce městem potkal jezuitské studenty, kteří mířili ke kostelu Božího těla při minoritském klášteře. Opilý duchovní nezaváhal, studenty napadl nejprve slovně a následně dokonce mečem. Nicméně je pravděpodobné, že bez požití alkoholu by nejspíše k takto vyhocenému útoku nedošlo.¹⁸⁸

Poslední uvedený konflikt naznačil, že náboženské pnutí mohli zhoršovat sami duchovní. Často se tak stávalo z důvodů špatného či nedostatečného teologického vzdělání kněží, kteří pak mohli cítit potřebu útočit na odlišné konfese. Útoky byly nejčastěji verbální, v menší míře také fyzické. Mezi příklady verbálních ataků je možné zařadit rozepře, které vznikaly poté, co se duchovní snažili měšťany přesvědčit o konverzi. Blíže nejmenovaný evangelický kněz na konci 16. století cílil především na řemeslníky a jejich manželky, kteří následně rozebírali náboženské otázky v českokrumlovských hospodách. Vzhledem k tomu, že konfesní situace byla napjatá a hostince navíc vybízely k uvolněnějšímu chování, docházelo zde k mnoha hádkám a konfliktům.¹⁸⁹ Dále lze uvést incident, který se odehrál na Velký

¹⁸⁷⁾ V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., *Dvory*, s. 215-216.

¹⁸⁸⁾ A. Kubíková, *Protestanté*, s. 28.

¹⁸⁹⁾ V. Lombartová, *Počátky*, s. 702.

pátek roku 1600. Nekatolický kazatel se rozhodl nerespektovat katolické zvyklosti spojené s tímto svátkem a začal vyzvánět na zvony v evangelickém kostele.¹⁹⁰ Je pravděpodobné, že zmíněný kazatel chtěl pouze provokovat českokrumlovské katolíky, než že by docházelo k pravidelnému vyzvánění na zvony během Velkého pátku.¹⁹¹

Český Krumlov nebyl ochuzen ani o fyzické napadení duchovního. Bratrský kněz Matěj Cyrus si roku 1601 stěžoval vladaři, že ho českokrumlovský děkan Jan z Vinoře fyzicky napadl. Stalo se tak u brány českokrumlovského zámku, kde se ve stejnou chvíli vyskytovalo značné množství lidí. Václav Březan poté dodal, že se tak stalo z důvodu konfesní odlišnosti mezi nimi.¹⁹²

Z uvedeného vyplývá, že i jeden duchovní se mohl do velké míry podílet na vzrůstu náboženského pnutí ve městě. Nevhodné chování pak mohlo být buď jednorázové, nebo dlouhodobé. Českokrumlovský děkan Jan z Vinoře může být uveden jako příklad duchovního, který na dlouhou dobu negativně ovlivnil náboženský život ve městě. Děkanovi se sice roku 1599 podařilo odvrátit hrozbu otevřeného konfliktu mezi měšťany, sám ale o dva roky později fyzicky napadl bratrského kazatele Matěje Cyra. V roce 1603, po šesti letech působení tohoto děkana ve funkci, se českokrumlovští měšťané rozhodli pražského arcibiskupa zpravit o jeho nevhodném chování. Z hlediska víry se měšťanům nelíbily především jeho verbální výroky, kterými věřící „do pekla odsuzoval“.¹⁹³ Většina bodů stížnosti se ovšem věnovala praktickým záležitostem. Českokrumlovští měšťané si především stěžovali na to, že děkan společně s kaplany, písařem i pomocníky násilně zabral kus louky, aby jeho kuchařky měly kde bílit plátna. Podle autorů stížnosti ale pozemek nebyl děkana ani měšťanů, takže neměl ke svému jednání žádnou pravomoc. Z pramene je patrné, že neoprávněné zabránění pozemku byl pro měšťany nejspíše rozhodující incident, protože již pět dní po zmiňovaném konfliktu psali tento stížný list. Zároveň je zřejmé, že se děkan dokonce pokoušel ovlivnit důlní těžbu, snad s vidinou případného zisku. Pramen totiž uvedl, že se pokusil nechat zbořit domek sloužící-

¹⁹⁰⁾ Českokrumlovští duchovní měli s respektováním katolických velikonočních zvyků problém již dříve. Pražský arcibiskup například roku 1598 žádal Petra Voka, aby došlo k napomenutí kněžstva kvůli nedodržení procesí a velikonočních slavností. Katolický představitel dokonce zdůraznil, že jezuité mají být od potrestání vynecháni, jelikož údajně vinu nenesou; NA Praha, Archiv pražského arcibiskupství, inv. č. 2914, sign. C 76, kart. 734.

¹⁹¹⁾ A. Kubíková, *Protestanté*, s. 28-29.

¹⁹²⁾ Podrobněji k fyzickému napadení duchovního J. Pánek (ed.). *Václav Březan, Životy II*, s. 557-559; A. Kubíková, *Protestanté*, s. 28.

¹⁹³⁾ NA Praha, Archiv pražského arcibiskupství, inv. č. 2919, sign. C 76, kart. 738.

ci horníkům. Nejmenovaný havíř mu v tom ovšem zabránil. Mimoděk měšťané zmínili, že je děkan pomlouval u vrchnosti.¹⁹⁴ Z výčtu stížností je zcela patrné, že českokrumlovský děkan narušoval harmonii ve městě nejen na náboženské úrovni, ale také na poli každodenního života.

Děkan Jan z Vnoře informoval o výše zmíněných incidentech pražského arcibiskupa, samozřejmě však ze svého úhlu pohledu. Byl přesvědčený, že sporné pozemky spadají do majetku českokrumlovské fary, což mu dle jeho slov potvrdil rovněž královský prokurátor Jakub Menšík z Menštejna. Z písemnosti je patrné, že „zahrádky“ tvořily prostor, o který se vedly dlouhodobé spory. Děkan byl přesvědčený, že měšťané nemají žádnou pravomoc pozemky užívat, čehož se snažil dosáhnout neustálým a bedlivým hlídáním, které končilo konfrontacemi. Jednou si například povšiml, že zde neoprávněně děvečka sekala trávu. Na děkanův příkaz musela farní kuchařka děvečku vyhnat a vzít jí srp i s loktuší. Místo ní děkan poslal na pole farní pachole. Když se kuchařka vracela zpátky na faru, dohnal jí měšťan Kryštof Drn, který si na pozemek rovněž dělal nárok. Násilím si vzal zpět vše, co kuchařka zabavila, a dokonce jí navrch pohrozil sekyrou. Sám se následně odebral na dotyčnou loučku, kde farnímu pacholeti sebral srp a loktuši. Kryštof Drn pak skrze pacholka vzkázal děkanovi, že tohle místo bývalo vždy jeho, dokud na místní faru nebyl povolán právě on.¹⁹⁵

Neúměrně dlouhá výpověď děkana obsahuje další incidenty, kterými chtěl prokázat oprávněnost svého počínání. Reagoval také na výše popsanou stížnost od měšťanů. Jeho reakce pak dle mého názoru v mnohých případech vzbuzuje podezření, že měšťany pouze chytal za slova a neměl dostatečná vysvětlení, kterými by odůvodnil své chování. Například stížnost na své verbální projevy hájil tím, že to je právě úkol všech duchovních. Děkan se domníval, že pokud farníci nechtějí být sami dobří, je na duchovních, aby jejich hříchy trestali a hrozili jim peklem. Oprávněnost svého chování se následně snažil potvrdit i příslovím „*pán hrozí věží a kabátem a kněz d'áblem a horoucím peklem*“.¹⁹⁶ Je otázka, do jaké míry se verbální ataky omezily na hrozby peklem. Domnívám se, že pokud by se skutečně jednalo pouze o expresivnější vyjadřování během církevních bohoslužeb, českokrumlovští měšťané by nejspíše necítili takovou potřebu zpravit o tom pražského arcibiskupa. Proto je pravděpodobné, že k verbálním atakům docházelo i v každodenních drobných rozepřích, které nemusely s vírou tolik souviset.

¹⁹⁴⁾ Tamtéž.

¹⁹⁵⁾ Tamtéž.

¹⁹⁶⁾ Tamtéž.

Děkan se dále vymezoval vůči blíže nespecifikovanému „vojenskému sebrání“, které měl údajně iniciovat. Hájl se tím, že jeho přívrženci u sebe neměli žádné ručnice, šavle, meče, halapartny, bubeníky ani praporec, a tím pádem se nemohlo jednat o vojenský způsob tažení.¹⁹⁷ Měšťané nejspíše chtěli tímto termínem naznačit něco jiného. Například že se děkan choval neúměrně dané situaci, konflikt zbytečně vyostřoval a choval se neadekvátně. Uvedené jednání se mohlo dít i bez přítomnosti válečných zbraní. Zároveň však děkan v písemnosti nepřímou naznačil, že proti měšťanům nezakročil tehdy sám, ale že měl na pomoc několik mužů. Okolnosti naznačují, že se zřejmě jednalo o poměrně vážnou pří. Na druhou stranu však není v prameni zmínka, která by tento dotýčný konflikt více přiblížila. Děkanův list vyvolává dojem, že odpověď na nařčení psal značně rozhořčený. Text je dlouhý, obsahuje řečnické otázky a v některých pasážích postrádá korespondenční slušnost typickou pro raný novověk. Na druhou stranu původní stížnost od měšťanů je napsána stručně, věcně a bez výraznějšího citového zabarvení.

Problém s děkanem Janem z Vinoře neměli pouze českokrumlovští měšťané, ale zřejmě také poslední rožmberský vladař. Petr Vok totiž již v roce 1601 žádal pražského arcibiskupa o přeložení tohoto „archidiacona“ na jinou faru.¹⁹⁸ Rožmberský vladař si stěžoval, že Jan z Vinoře špatně hospodařil, zabíral záduší, měl dluhy a dokonce, že si přivlastnil sirotčí peníze. Žádal proto, aby duchovní nejprve vrátil uvedené peníze zpět a následně aby se jeho funkce ujal Urban Suchodem, který v minulosti tento úřad v Českém Krumlově zastával. Pražský arcibiskup žádost nevyslyšel, jelikož působení Jana z Vinoře ve městě je doloženo i nadále.¹⁹⁹ Vladař se ovšem nenechal odbít a v následujícím roce v dopise adresovaném pražskému arcibiskupovi nazval tohoto českokrumlovského děkana „vožralou“, kterému nelze svěřit správu kněžstva.²⁰⁰

Konfesionálně motivované spory vznikaly v Českém Krumlově také kvůli pohřbům. Roku 1598 ubezpečoval arcibiskup Petra Voka, že nebude nikdo nucen účastnit se pohřbů šlechticů v případě, že zemřelý byl jiné konfese: „*Co se pochovávání dotýče nějakého stavu rytířského, v takové příčině kdyby se více trefilo, nemá žádný slušně proti svědomí svému nucen býti takových těl mrtvých provázeti, kteříž se ve víře nesrovnávali, nýbrž vždy vzdalovali, tak pod*

¹⁹⁷⁾ Tamtéž.

¹⁹⁸⁾ Tamtéž, inv. č. 2917, sign. C 76, kart. 736.

¹⁹⁹⁾ Z. Winter, *Život*, s. 659.

²⁰⁰⁾ NA Praha, Archiv pražského arcibiskupství, inv. č. 2918, sign. C 76, kart. 737.

obojí jako pod jednou, neb to jest proti svědomí.²⁰¹ V předchozí době tedy zřejmě vznikaly incidenty, kdy byli poddaní nuceni k účasti při pochovávaní šlechticů jiného vyznání. K rozepřím ohledně pohřbů docházelo také v době, kdy Český Krumlov patřil pod komorní správu. Na počátku 17. století českokrumlovský děkan odmítal pohřbívat na svatomartinském hřbitově nekatolíky. Českokrumlovští evangelíci si proto stěžovali císaři Rudolfovi II., jelikož se jednalo o obecní hřbitov, na kterém měli právo na pohřeb všichni věřící z městské obce.²⁰²

K náboženskému napětí docházelo také vlivem měšťanů. V Českém Krumlově se jednalo především o spory z počátku 17. století. V této době nekatolíci cítili oporu díky vydání *Majestátu* a navázání bližších kontaktů s nekatolickými Švamberky, kteří po smrti posledního rožmberského vladaře zdědili část jejich dominia.²⁰³ Již v roce 1609 zformulovali sedmnáctibodovou stížnost zaměřenou proti českokrumlovské městské radě, které bude ještě věnována důkladnější pozornost později.²⁰⁴ Pouze tři body se zabývaly náboženskou problematikou, z čehož vyplývá, že se českokrumlovští nekatolíci nezajímali jen o prosazení jejich víry, ale především jim šlo o zlepšení postavení celého města. Ještě ve stejném roce konšelé a obecní starší se všemi body souhlasili a ve městě tak došlo k uklidnění situace. Harmonie v městské společnosti ale neměla dlouhého trvání. Roku 1610 představitelé městské správy začali znovu omezovat náboženský život nekatolíků. Utěšující slova o zachování náboženské tolerance z předchozího roku patrně nemysleli zcela vážně a nesouhlasili ani s řádným splněním bodů, které od evangelíků dostali.

Postupně začalo vzrůstat napětí, kdy si evangelíci byli vědomi, že nesmí polevit. Proto o náboženském útisku informovali také stavovské defensory, kteří se ale od celého konfliktu spíše distancovali. Situace začala být velmi napjatá, protože ani jedna ze stran rozepře nehodlala ustoupit. V roce 1613 se spor překlenul do otevřené revolty. Rebelové v počtu 32 osob vtrhli do radní místnosti, ve které probíhalo jednání rady. Na radnici se dožadovali dodržování náboženských svobod a městských privilegií, k čemuž zřejmě použili i fyzické násilí. Povstání nebylo úspěšné, bylo brzy potlačeno a hlavní představitelé byli uvězněni. Českokrumlov-

²⁰¹⁾ Tamtéž, inv. č. 2914, sign. C 76, kart. 734.

²⁰²⁾ František Dvorský (ed.), *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu X.*, Praha 1900, s. 546.

²⁰³⁾ Blíže ke Švamberkům Jiří Kubeš, *Švamberský dvůr v Třeboni v letech 1611/1612–1620*, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (= *Opera historica* 7), s. 441–468; Jiří Jánský, *Páni ze Švamberka – pětisetletá saga rodu s erbem labutě*, Domažlice 2006.

²⁰⁴⁾ Praměny ke sporu se nachází v SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1.

ským katolíkům dodal vítězný konflikt odvalu v prosazování své víry. Roku 1616 například zakázali jakékoliv hlasité projevy během evangelických obřadů, pohřbů, a to i v soukromých domech. Nebáli se jít ještě dál a v listopadu stejného roku městská rada přikázala vystěhovat nekatolíky, kteří nekonvertují ke katolictví. Napjatá náboženská situace v království nahrávala spíše nekatolickým měšťanům, kteří veřejně nerespektovali katolické příkazy, například veřejně konzumovali maso během postního období. Svůj boj pak na krátkou dobu vyhráli v roce 1618, kdy došlo k českému stavovskému povstání a společně s tím také k vyhnání jezuitů.²⁰⁵

Z výše uvedených konfliktů je patrné, že do mnohých z nich bylo začleněno Tovaryšstvo Ježíšovo. Z dostupné literatury a pramenů není zcela jisté, zda některé z nich jezuitský řád přímo inicioval. Zcela s jistotou je ovšem možné říct, že v zachycení dějinných událostí jezuité používali nástroje vyzdvihující katolickou víru. Nejpatrnější to bylo v českokrumlovské jezuitské kronice, kde byly události upraveny, aby čtenář vnímal nekatolické konfese v negativním světle.²⁰⁶ Jako příklad lze uvést příchod nekatolického kazatele do města roku 1595, kterému se neopomněli jezuitští písaři věnovat. Dle kroniky provedl v českokrumlovském zámku pouze dvě zkušební kázání a na jejich základě byl přijat na pozici evangelického správce. Následně se stal zdrojem všeho zla, které se ve městě šířilo. Jezuité se domnívali, že právě on nabádal věřící k protikatolickému chování, které se mělo projevat podporou tajných luteránů, neuznáváním přijímání pod jednou, postních období i odmítáním uctívat sváté.²⁰⁷ Přítomnost nekatolického kazatele i školy se nelíbila českokrumlovským jezuitům i dalším podporovatelům katolické víry. Císař Rudolf II. například napsal Petru Vokovi v červnu 1595 dopis, ve kterém ho napomenul, aby propustil luterského duchovního, který ve městě chtěl zřídit také „německou školu“. Císař důsledně napomínal rožmberského vladaře, že nesouhlasí s dosazováním evangelických duchovních, a že by se v budoucnu měl takového chování zdržet, jelikož je v rozporu se zemským zřízením.²⁰⁸ Zemské právo totiž přikazovalo v otázce obsazování prázdných far zachovávat status quo, kdy nový kněz měl být stejné kon-

²⁰⁵⁾ A. Kubíková, *Protestanté*, s. 32-37.

²⁰⁶⁾ Prokatolická reflexe událostí nebyla v raně novověkých městech nic obvyklého. Srov. *Krátké a očitě vyprávění o událostech v Chomutově od 2. července do 22. srpna tohoto roku 1591 za nejjasnějšího pána, pana Jiřího Popela z Lobkovic, pána na Mělniku, Blatné, Líčkově, Červeném Hrádku, Libochovicích a Chomutově atd., nejvyššího hofmistra Království českého* od Bartoloměje Virichia; J. Mareš, „*Krátké a očitě vyprávění*“, s. 37-55.

²⁰⁷⁾ A. Kubíková, *Protestanté*, s. 31; V. Lombartová, *Počátky*, s. 702.

²⁰⁸⁾ NA Praha, Archiv pražského arcibiskupství, inv. č. 2911, sign. C 75, kart. 730.

fese jako jeho předchůdce. Uvedení evangelického kněze na českokrumlovskou faru tedy bylo fakticky protiprávní.²⁰⁹

Vzhledem k tomu, že jezuité společně s právem kolatury nad českokrumlovskou farou získali na starosti také poddané, museli řešit celou řadu konfliktů. Tyto spory měly především ekonomický charakter a nelze předpokládat, že zde hrála rozhodující roli náboženská víra. Stručně lze zmínit například rozepři z roku 1615 mezi katolickým řádem a duchovním písařem Martinem Weisem, který byl obžalován ze zpronevěry farních důchodů a krádeže farního majetku. Roku 1617 apelační soud stanovil výši trestu, přičemž Martin Weis měl kolátorům vrátit 6000 kop grošů.²¹⁰

Výše uvedené spory jsou pouze ukázkou konfesně motivovaného pnutí, které panovalo v Českém Krumlově za vlády posledních Rožmberků a následně i za komorní správy. Ve městě se v předbělohorském období vyskytovalo převážně katolické obyvatelstvo, i přesto se zde odehrávaly koncem 16. a začátkem 17. století časté náboženské rozepře. Konfesně orientované spory vznikaly v Českém Krumlově ze stejných důvodů jako v jiných městech v Čechách a na Moravě. Iniciátorem konfliktů byly městské rady a jiné vrchnostenské orgány, které se určitým způsobem nábožensky profilovaly. Pedagogové a studenti působící na českokrumlovských školách se přeli o jedinečnost svých věrouk. Situaci ve městě nepříznivě ovlivňovali také samotní duchovní snažící se obrátit víru svých farníků nebo zvýšit svůj majetek. Náboženské pnutí rovněž vznikalo na poli přechodových rituálů, především při pohřbech. Sami farníci byli také často iniciátory konfliktů, které pomáhali rozdmýchávat svým nevhodným chováním, kterým dávali najevo osobní příslušnost k dané konfesi. Vrchnost se poté pokoušela jejich vystupování disciplinovat, a to v mnohých případech vedlo k otevřeným sporům. Protože se v Českém Krumlově nacházel jezuitský řád, je nutné ho rovněž zařadit do výčtu aktérů konfesně motivovaných sporů. Vypuknuté rozepře pak měly na českokrumlovské obyvatele velký vliv, protože přímo ohrožovaly každodenní chod města a tím tedy porušovaly prvky ideálního typu městské komunity.

²⁰⁹⁾ Josef Jireček – Hermenegild Jireček (edd.), *Zřízení zemská XVI. věku*, Praha 1882, s. 162.

²¹⁰⁾ Blíže ke sporu mezi Martinem Weisem a jezuitou V. Lombartová, *Počátky*, s. 705-710; též, *Jezuitská kolej*, s. 90-104.

4 „*Actus aneb pořádný proces i pravdivé spisování všech věcí, které se sběhly při obnovení ouřadu konšelského 1613*“

Druhá polovina diplomové práce se bude zabývat rukopisem, který se zachoval ve Státním okresním archivu Český Krumlov ve fondu Archiv města Český Krumlov.²¹¹ Pramen reflektuje nejdramatičtější události, které se odehrály ve městě na počátku 17. století. Šlo o konfesně podmíněný konflikt mezi českokrumlovskými katolíky a nekatolíky.²¹² Pramen ovšem naznačil, že víra nebyla jediným důvodem, proč k rozepřím docházelo. Rukopis tak pomůže odhalit, nakolik byly konflikty v předbělohorském období pouze konfesně motivované, stejně jako odhalit další důvody, které způsobily tak silné pnutí mezi měšťany.

Sporem z let 1609–1613 se již zabývala Anna Kubíková.²¹³ Nahlížela na něj především z pohledu konfesní otázky. Ostatní důvody, které vedly ke stížnostem na českokrumlovskou městskou radu a obecní starší, archivářka nepopsala a neanalyzovala. Okrajově se konfliktu věnovala také Sylva Wimmerová.²¹⁴ Pramen, v němž byla pře zachycena, studovala především z pohledu obnovy městských rad. V historiografii tedy ještě nebyl naplněn potenciál, který pramen nabízí.

Rukopis byl napsaný v českém a německém jazyce, místy se v něm vyskytují latinská sousloví či věty. Jednotlivá folia pramene byla očíslována autorem v horním rohu arabskými číslicemi.²¹⁵ Původní číslování se ovšem nenachází v předmluvě a indexu pramene, na druhou stranu všechna zbylá folia jsou pečlivě očíslována a žádné není vynecháno. Na okraji paginy je vždy místo na případné komentáře či opravy, ty se však vyskytují pouze výjimečně. Rukopis sepsal českokrumlovský měšťan a radní písař Adam Klášterský z Rosengartenu. Předmluva obsahuje dataci z konce roku 1613, z čehož vyplývá, že zhruba v tomto období došlo ke vzniku pramene.²¹⁶

²¹¹⁾ SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1.

²¹²⁾ Stručně výše v této práci na s. 64-65.

²¹³⁾ Blíže A. Kubíková, *Protestanté*, s. 32-36.

²¹⁴⁾ Sylva Wimmerová, *Postavení a správa města Českého Krumlova na počátku 17. století*, in: M. Gaži (ed), *Český Krumlov*, s. 722-724.

²¹⁵⁾ Dále se zde vyskytuje číslování psané tužkou. Vzniklo tedy až dodatečně jako pomůcka pro badatele a archiváře. V práci využívám nepůvodní číslování.

²¹⁶⁾ V prameni je uvedeno „30. decembris léta 1614“. Vzhledem k tomu, že se v předmluvě na p. 13 vyskytuje „v roku tomto běžícím 1613“ a dále na p. 14 se nachází „od léta 1609 do přítomného 1613 léta“, je pravděpodobné, že v dataci na konci předmluvy učinil radní písař chybu. Podobné pochybení se vyskytuje i na p. 113.

Manuskript obsahuje 30 opisů písemností z let 1604 až 1613, které nejsou chronologicky uspořádány. Velké množství textů pochází z roku 1613, během kterého došlo k vyvrcholení rozepře a následnému potrestání zúčastněných aktérů. V úvodu rukopisu se nachází předmluva, která do značné míry odůvodnila vznik pramene. Z následujících opisů písemností, které se v prameni nacházejí, se může zdát, že písař při psaní usiloval o objektivitu. Do těchto opisů totiž nijak nezasahoval ani zde neprojevoval svůj názor. Písař aktivně vystupoval pouze v předmluvě a indexu pramene. Subjektivita pramene však může spočívat ve výběru písemností, které byly do rukopisu zahrnuty. Je možné, že radní písař vybíral pouze ty texty, které určitým způsobem negativně reflektovaly či popisovaly snahy českokrumlovských evangelíků, a naopak negativní reakce katolické obce se snažil zatajit. Všechny zde nacházející se písemnosti nějakým způsobem souvisí se spory, které se odehrály na počátku 17. století v Českém Krumlově. U většiny zápisů je uveden rok, měsíc a den konání. Nejrozsáhlejší zpráva pojednává o průběhu obžaloby aktérů sporu během obnovy městské rady z června 1613, který začíná na p. 87 a končí na p. 104. Na konci rukopisu se pak vyskytuje původní index v rozsahu pěti pagin, který měl pomoci v orientaci v kodexu.

Je přitom důležité se zamyslet nad tím, co bylo hlavním motivem k sepsání písemností týkajících se tohoto sporu do jednoho rukopisu, když se jednotlivé písemné materiály týkající se konfliktu ve městě stejně nacházely. Je pravděpodobné se domnívat, že vznikem pramene chtěla vítězná strana varovat před podobnými kroky budoucí generace obyvatel Českého Krumlova, aby se podobné chování proti vrchnosti a duchovním již neopakovalo. Tuto domněnku potvrzují slova radního písaře Adama Klášterského, který v předmluvě uvedl, že kniha vznikla proto, „*aby pro vejstrahu budoucím potomkům této poctivý obce památka toho aktu zůstávala*“.²¹⁷ Jak již bylo v předkládané diplomové práci výše zmíněno, jednalo se o poměrně časté preventivní opatření, kterým chtěla vládnoucí vrstva zabránit dalšímu případnému chaosu ve společnosti. Proto písaři ochotně používali v textech prvky naznačující projevy disharmonie. Českokrumlovský radní písař Adam Klášterský již v předmluvě uvedl, že se na tomto světě nacházejí nešlechtní, nevěrní, nestálí a neupřímní lidé, kteří zpravidla vždy usilují o potupu a posměch jiných jedinců, přestože Bůh je nabádá pouze k míru a harmonii. Na důležitost souladu v městské pospolitosti lze najít odkazy nejen v předmluvě, ale také na dalších stránkách rukopisu. Výběrově lze zmínit například výroky „*pro zachování*

²¹⁷⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 14.

svornosti a lásky mezi sousedy“,²¹⁸ případně také „*pobožnost k Bohu, věčnost a poddanost k vrchnosti, lásku a svornost k obci pro vzdělání obecního dobrého zachovati*“.²¹⁹

Na počátku 17. století se dle slov radního písaře „*lidé nešlechtní*“ vyskytli i v Českém Krumlově, což jej vedlo k sepsání těchto události. Každý současník tedy pak mohl vidět, jak se oni „*nešlechtní*“ chovali „*bez podstaty pravdy*“.²²⁰ Za hlavního aktéra sporu písař Adam Klášterský považoval Matyáše Rulleho, který byl v prameni popisován jako „*původ všech neřestí a těžkostí*“²²¹ či „*buřič a rušitel obecného pokoje a svornosti i štípař všelijaké nepravosti, různic a nevolí v obci i jako protivníkem a pozdvihovatelem proti nejvyšší a nejmilostivější naší dědičný vrchnosti a ouřadu konšelskému*“.²²² Z popisu může vzniknout dojem, že Matyáš Rulle byl jedinou osobou, které se nelíbily poměry v Českém Krumlově a která sama rozepři iniciovala. Fakt, že se sporu účastnilo dalších 32 osob, tuto domněnku jednoznačně vyvrací. Pravděpodobně městská komunita od komisařů, případně od písaře očekávala, že ukáží na konkrétního člověka, který způsobil disharmonii v městské pospolitosti. Složitý konflikt pro budoucí generace následně radní písař do určité míry zjednodušil, označil v něm skutečného viníka a způsob jeho potrestání. Tím pomohl znovu upevnit soudržnost městské komunity nejen současné, ale především budoucí, která se díky tomu mohla poučit.

Z předmluvy dále vzniká domněnka, že radní písař, případně českokrumlovská městská rada, se sama rozhodla sepsat pro budoucí generace celý konflikt do jedné knihy. Faktem nicméně je, že hejtman českokrumlovského panství Zikmund Turnovský z Turnštejna dostal sepsání událostí jako příkaz od české komory.²²³ Ta totiž měla zájem potrestané z vězení propustit, protože se zřejmě domnívala, že jejich osvobození povede ke stabilizaci situace a k dlouhodobějšímu udržení harmonie v Českém Krumlově. Prezident české komory, jímž tehdy byl Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka, propustil dva ze tří zadržených aktérů

²¹⁸⁾ Tamtéž, p. 65.

²¹⁹⁾ Tamtéž, p. 75.

²²⁰⁾ Tamtéž, p. 11-14.

²²¹⁾ Tamtéž, p. 81.

²²²⁾ Tamtéž, p. 93.

²²³⁾ Zikmund Turnovský z Turnštejna byl hejtmanem panství od listopadu 1608. K jeho osobě blíže Petra Tomečková, *Solní obchod v pamětech prachatických měšťanů*, České Budějovice 2007 (= Diplomová práce); Václav Starý, *Zikmund Turnovský z Turnštejna*, Zlatá Stezka 27, 2020, s. 217-237; P. Král, *Český Krumlov*, s. 405; M. Jakab, *Každodenní život*, s. 68.

v říjnu 1613.²²⁴ Nařídil ovšem Zikmundovi Turnovskému z Turnštejna, aby ještě jednou řádně tyto vězně napomenul a nechal sepsat tyto události jako precedens, který bude varovat ostatní Českokrumlovské před podobným chováním.²²⁵ Datace na konci předmluvy odhalila, že ke vzniku rukopisu došlo na konci prosince roku 1613. Je možné, že českokrumlovský hejtman chtěl stihnout zahájení sepisování událostí ještě do konce roku, během kterého došlo k eskalaci rozepře.

Celý rukopis je napsán novogotickou kurzívou a polokurzívou. Reprezentativní vzhled pramene mohl u současníků a následujících generací zvýšit důležitost potřeby vyhnout se podobným projevům disharmonie ve městě. Zároveň tím mohl Zikmund Turnovský také projevit prezidentu české komory vděk, který cítil za propuštění některých aktérů. Je jen otázka, do jaké míry skutečně dokázal pramen ovlivnit současné i budoucí českokrumlovské obyvatelé, vzhledem k tomu, že celá řada z nich neměla k prameni vůbec přístup. Do jisté míry sepsání konfliktu odhaluje mentalitu raně novověkého člověka, který k napsanému textu přistupoval s velkou odpovědností a vážností.

Zbývající kapitoly se budou postupně věnovat samotnému sporu a jeho interpretaci. Nejprve představí celou rozepři, její příčiny, průběh i ukončení konfliktu. Následně se zaměří na jednotlivé účastníky. U českokrumlovských aktérů budou chtít odhalit jejich identitu, konkrétně zda se jednalo o měšťany nebo jedince, kteří neměli městske právo. Dále se zaměří na roli aktérů ve městě a zkusí zjistit, v jakých domech alespoň někteří z nich bydleli a zda například nemohli mít sousedské vztahy se členy městske rady nebo obecních starších.

²²⁴⁾ Blíže k Vilému Slavatovi Josef Dobiáš, *Vilém Slavata*, Časopis historický 1, 1881, s. 267-309; 2, 1882, s. 34-56; Petr Mařa, *Zrození tradice (Slavatovské vyústění rožmberského a hradeckého odkazu)*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6), s. 513-552.

²²⁵⁾ „A aby však budoucně paměť toho při zámku Krumlově zůstávati mohla, poručte, jak toto poručení naše, tak i ten všecken příběh, co jest se stalo tu při puchalteriji zámecké, pořádně poznamenati a zapsati“; SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 113.

5 Českokrumlovský spor 1609–1613

Následující část diplomové práce se bude věnovat sporu, který se v Českém Krumlově odehrál mezi léty 1609 až 1613. Kapitola postupně popíše pozadí rozepře, její průběh a ukončení. Neopomene ani motivy vzniku neshod. Spor bude interpretován především z konfesního pohledu. Zároveň se tato část předkládané diplomové práce pokusí odhalit, do jaké míry se skutečně jednalo pouze o nábožensky motivovaný konflikt, jak se snažil prezentovat autor studovaného rukopisu, a do jaké míry v něm hrály roli ještě jiné okolnosti.

Studovaný spor inicioval perkmistr Matyáš Rulle, který zastupoval evangelickou část města a snažil se pro své souvěrce získat mimo jiné také náboženské svobody. Na jeho straně během rozepře aktivně vystupoval rovněž Matyáš Singer, Matěj Wasserhanzl, Matyáš Smolík a Ondřej Báttory. Nelze podrobněji určit, do jaké míry se na jejich straně angažovali ještě další českokrumlovští měšťané. Z pramene je pouze známo, že v posledním roce konfliktu se k hlavnímu aktéru Matyáši Rullovi aktivně přidalo 32 českokrumlovských evangelíků. Na druhé straně sporu pak stála českokrumlovská katolická obec reprezentovaná především městskou radou a obecními staršími a také vrchnost zastoupená komisaři a nejvyšším mincmistrem Království českého. V uvedených letech tento úřad postupně zastávali Kryštof Želivský ze Sebusína, Hanibal z Valdštejna a Vilém Vřesovec z Vřesova.²²⁶

Pozadí konfliktu lze hledat na počátku 17. století. V roce 1603 totiž nový majitel města císař Rudolf II. vydal privilegium, kterým chtěl obnovit těžbu drahých kovů v okolí Českého Krumlova a tím zvýšit jeho prosperitu. Proto vydal pro českokrumlovské horníky listinu, která město považovala za horní, přestože zůstávalo v majetku českého krále.²²⁷ Právě kvůli privilegium začalo vznikat ve městě pnutí. Již rok po jeho vydání v červnu 1604 totiž vznikl opis napomenutí od Rudolfa II., který se vztahuje ke zmíněné výsadě. Uvedený opis je zároveň nejstarší písemností v analyzovaném rukopisu, a je tedy zřejmé, že hrál ve sporu určitou

²²⁶⁾ Kryštof Želivský ze Sebusína zastával funkci nejvyššího mincmistra mezi léty 1600/1601 až 1606. Nahradil ho Hanibal z Valdštejna, který byl v úřadu od roku 1607 do roku 1611. Mezi léty 1612–1618 se v této pozici vyskytoval Vilém Vřesovec z Vřesova a z Doubravské Hory; Josef Borovička, *Pád Želivského. Obsazení nejvyšších zemských úřadů v Čechách v letech 1597–1599*, ČČH 28, 1922, s. 304; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 721; František Palacký, *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků zemských i dvorských ve Království českém, od nejstarších časů až do nynějška*, in: Jaroslav Charvát, *Dílo Františka Palackého I*, Praha 1941, s. 373, 375.

²²⁷⁾ Privilegium je uloženo v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, sign. I 5AS No 4g. Dále S. Wimmerová, *Postavení*, s. 721; Antonín Haas a kol., *Soupis privilegií měst a městeček Jihočeského kraje od roku 1526*, Archivum Trebonense 2, 1973, s. 110.

roli. Z tohoto opisu je patrné, že českokrumlovští měšťané po vydání privilegia odmítali poslouchat českokrumlovského hejtmana Šimona Tantzla z Tratzberku. Domnívali se totiž, že již nepodléhají moci hejtmana, ale pouze panovníka, s čímž však Rudolf II. nesouhlasil. Zároveň jim císař v listu objasňoval, že pokud bude třeba řešit horní záležitosti, mají se obrátit na nejvyššího mincmistra Království českého Kryštofa Želivského ze Sebusína.²²⁸ Je tedy patrné, že Českokrumlovští si nebyli zcela jistí, jaké povinnosti jsou s daným privilegiem spojené. Zároveň neměli jasno, jaké vrchnosti přesně podléhají, což v nich mohlo vyvolat znepokojení, protože nemohli vědět, komu by měli v případě potřeby adresovat stížné dopisy.

Z let 1605 až 1608 nejsou ve studovaném rukopisu uvedeny žádné opisy písemností. V průběhu tohoto období pravděpodobně došlo k vyjasnění nedorozumění, které nastalo v roce 1604. Písař nemusel cítit potřebu zaznamenat následující události do rukopisu. Domnívám se ale, že tak autor učinil úmyslně. Některé činy totiž mohly určitým způsobem vrhat negativní světlo například na katolickou část obce nebo na představitele českokrumlovské správy. Tuto domněnku podtrhává také fakt, že z roku 1609 se v rukopisu nachází rovnou opis sedmnáctibodové stížnosti. Je přitom pravděpodobné, že takto rozsáhlé žalobě musely předcházet alespoň drobné kontroverze spojené se snahou jejich autorů získat nějaká práva.

5.1 Rok 1609

V roce 1609 blíže neznámé pnutí ve městě překročilo únosnou míru a Matyáš Rulle se proto rozhodl, že vypracuje stížnost. Jejím sepsáním pověřil svého souvěrce Matyáše Singera. Pravděpodobně společně ji pak představili 9. listopadu 1609 českokrumlovským radním a nejvyššímu mincmistru Království českého Hanibalovi z Valdštejna, a to během obnovy českokrumlovské městské rady.²²⁹ Renovaci městské rady využili jako příležitost, při které mohli prezentovat své názory přímo nejvyššímu mincmistru a mohli tak mít jistotu, že si jejich požadavky vyslechne osobně přímo jeden ze zemských úředníků. Osobní komunikace totiž v tomto období stále představovala dominantní formu sdělení.

Z jednotlivých bodů žádosti je patrné, že Matyáš Rulle cílil především na oblast městského hospodaření. Hned první článek totiž požadoval zapsání nově nabytých horních svobod do desk zemských, což nejspíše souviselo s Rulleho funkcí perkmistra. Následující články se pak zabývaly solním obchodem ve městě, prodejem žita a dřeva, rozdělováním obecních pří-

²²⁸⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 83-84. Ke Kryštofovi Želivskému ze Sebusína více J. Borovička, *Pád Želivského*, s. 277-304.

²²⁹⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 43-45.

jmů mezi měšťany, přítomností cizích řezníků ve městě či podílem obce na financování dolů. Matyáš Rulle dále požadoval prověřit zvýšené výdaje primátora a purkmistra. Měl zřejmě pocit, že někteří radní nerespektovali zásady raně novověké společnosti a ze svých pozic se snažili finančně zbohatnout či například ovlivnit výsledky jednání rady. Dokládá to 16. článek Rulleho stížnosti, který byl věnován činností obecních starších. Dle něj neměli zástupci obce na radnici pokaždé přístup, byli vylučováni z obchodu s vínem a radní dostatečně nehájili své sousedy. Domnívám se, že daleko závažněji autoři stížnosti vnímali fakt, že docházelo k porušování tajnosti rady ze strany primátora a purkmistra a také praktikování přednostních hlasů během jednání rady. Z tohoto vyplývá, že v radě nebyly zajištěny zásady rovného hlasování, z čehož mohli mít především evangeličtí představitelé městské správy pocit, že nikdy nebudou schváleny jejich návrhy. Vzhledem k tomu, že Matyáš Rulle se nikdy osobně nestal členem českokrumlovské městské správy, mohl jako nestraník nejspíše snadněji žádat o zlepšení těchto podmínek. Zároveň se snažil o zlepšení práce městského soudu, který měl vynášet tresty podle městských práv. Českokrumlovský soud, který byl personálně totožný s městskou radou, totiž nejspíše nezaujímal zcela objektivní stanoviska.²³⁰

Náboženských záležitostí se ve zmiňované stížnosti týkaly pouze tři body. Ve 12. článku Matyáš Rulle požadoval, aby duchovní nemohli získávat majetek koupěmi nebo prostřednictvím odkazů v testamentech. Pokud by už došlo k takovým pozůstalostním odkazům, měla o jejich platnosti rozhodnout buď obec nebo nový majitel nemovitosti, z níž měly plynout platy duchovním. Článek výslovně nezmiňoval, o jakou konfesi v tomto případě přesně šlo. Je ale zřejmé, že se jednalo o katolíky, neboť jiní duchovní ve městě nepůsobili. Autoři stížnosti tak chtěli předejít bohatnutí katolického kléru ve městě, kvůli čemuž se zřejmě ostatní konfese cítily být znevýhodněné. Články 14 a 15 se zaměřily na českokrumlovské evangelíky. Ve 14. článku evangeličtí měšťané požadovali právo používat hřbitov u svatého Martina a také chtěli získat jiný pozemek na stavbu svého nového kostela. V následujícím článku pak žádali nového kazatele i kantora, kteří by byli placeni českokrumlovskou obcí. Nový evangelický kantor měl vyučovat ve škole, jež měla být ve městě zřízena. Pokud by evangeličtí měšťané nemohli dostat do užívání kostel svaté Trojice na Latránu, chtěli si na obecní náklady vystavět novou svatyni. Z těchto článků je zřejmé, že evangelíci usilovali o posílení vlastní konfesní identity ve městě, jejímž výsledkem měl být vlastní kostel, škola a hřbitov.²³¹

²³⁰⁾ Tamtéž, p. 43-45.

²³¹⁾ Tamtéž, p. 44-45.

Je příznačné, že v posledním článku se autoři stížnosti dotazovali přítomného mincmistra, zda je jejich vrchností či ne. Florian Rauner a Andreas Walther totiž tvrdili, že jejich vrchností není. Sama českokrumlovská městská obec zřejmě znovu neměla jasno, komu po vydání privilegia z roku 1603 přesně podléhá, a to i přes napomenutí, které v roce 1604 obdržela od panovníka.²³²

Z předchozího výkladu vyplývá, že náboženské požadavky nebyly v rámci stížnosti nejdůležitější. Mnohem vážněji autoři stížnosti vnímali nepravosti, které se děly v českokrumlovské městské správě. Dále tvůrci začlenili do písemnosti různorodé požadavky, jež se týkaly každodenního života ve městě. Proto se zdá být přirozené, že do výčtu zařadili i oblast náboženství. Radní písař Adam Klášterský sice posléze během sestavování studovaného rukopisu do opisu písemností nezasahoval, v indexu ale uvedl, že autoři stížnosti byli evangelíci, což ale v originále nebylo zmíněno. Je zřejmé, že Klášterský během sepisování rukopisu chtěl pozměnit motivaci k sepsání žádosti a zdůraznit tak náboženské motivy, které však ve skutečnosti nebyly nejdůležitější a vyskytovaly se jen ve třech bodech ze 17.

Při obnově českokrumlovské městské rady v listopadu 1609 do konšelského sboru zasedlo více evangelíků, než tomu bylo v předchozích letech. Stalo se tak zřejmě proto, aby došlo k ujištění, že harmonie ve městě bude obnovena. V předchozím období se totiž ve velké radě vyskytovali pouze dva evangelíci, ve sboru obecních starších jich pak bylo osm. V nově obnovené radě zasedlo šest evangelických konšelů a pět evangelíků figurovalo i mezi obecními staršími. Evangelický konšel Matyáš Singer, který sepsal sedmnáctibodovou stížnost, se dokonce stal primátorem.²³³

Již nová a více evangelická městská rada na stížnost reagovala odpovědí, kterou vypracovala 17. listopadu 1609. Co se týče náboženských požadavků, českokrumlovský hejtman a radní se všemi souhlasili, a to i přesto, že se proti jejich odsouhlasení veřejně stavěl českokrumlovský děkan. Schválení náboženských článků tedy znamenalo, že měšťané nemohli odkazovat nebo prodávat své pozemky duchovním a šlechtě. Duchovním ovšem mohly být vypláceny peníze, které byly vázané na určitou nemovitost, například formou věcného břemena. Hřbitov u svatého Martina a kostel svaté Trojice na Latráně se českokrumlovská rada rozhodla převést do majetku evangelíků. Zároveň jim také povolili postavit svatyni („*paufest*“) na zahradě, kterou dosud používali jako pohřebiště. Městská rada evangelíkům dále dovolila založit školu, která měla být umístěna v domě, o jehož koupi již evangelíci žádali. Ve stejné

²³²⁾ Tamtéž, p. 45.

²³³⁾ S. Wimmerová, *Postavení*, s. 728.

budově měli bydlet také evangelický kazatel s učitelem. Městská rada dále potvrdila, že již dala napsat a zapečetit listinu, která měla upravovat financování těchto evangelických profesí.²³⁴

5.2 Rok 1610

Z výše uvedené listopadové odpovědi je patrné, že se nová a více evangelická českokrumlovská městská rada snažila vyjít stížnosti Matyáše Rulleho vstříc a zabránit tak eskalaci napětí v městské komunitě. Jestli si ale rada myslela, že se iniciátor stížnosti spokojí pouze s verbálním uspokojením, mýlila se. Je totiž zřejmé, že k naplnění některých příslibů ve skutečnosti nedošlo. V následujícím roce 1610 proto Matyáš Rulle nadále podněcoval napětí v městské společnosti.²³⁵ Zřejmě se cítil posílen nově zvolenými evangelickými konšely, kteří se ze své pozice nejspíše také snažili získat co nejvíce náboženských práv. O potvrzení náboženských, případně dalších svobod chtěl Matyáš Rulle jednat v Praze.

K cestě ale potřeboval 50 kop míšenských grošů na cestovné náklady a další výdaje. Oporu pro své požadavky se rozhodl hledat u evangelíků ze vsi Slupenec, která je dnes částí Českého Krumlova.²³⁶ Své úmysly jim sdělil v průběhu jara roku 1610, když mu někteří Slupenští pomáhali při orání půdy.²³⁷ Během práce se obrátil také na jejich rychtáře Petra.²³⁸ Když rychtáře ujistil, že by se nejednalo o zásah proti vrchnosti, dal Petr svolat slupenskou obec, která měla záležitost projednat. Z výpovědí je patrné, že zmiňovanou částku si mezi sebou mělo rozdělit pět Slupenských.²³⁹ Matyáš Rulle ale nakonec nebyl v Slupenci příliš úspěšný, protože jeden z dotázaných, jistý Augl, mu finanční obnos odmítl poskytnout.²⁴⁰

²³⁴⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 48, 56-61.

²³⁵⁾ Tamtéž, p. 41-42.

²³⁶⁾ Místní částí Českého Krumlova se Slupenec stal v červenci 1960; V. Bedřich, *Příběh*, s. 75.

²³⁷⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 41-42, 50-52. Dle obsahu písemnosti z p. 41-42 se událost konala již 29. října 1609. Ovšem odpověď radních je datována až 28. listopadu 1610. Vzhledem k tomu, že dataci zmiňované odpovědi radních je možné ověřit v chronologických tabulkách, přikláním se k názoru, že se tyto události konaly až v průběhu roku 1610. Ke stejnému závěru se přiklání také A. Kubíková, *Protestanté*, s. 33.

²³⁸⁾ Dále se Matyáš Rulle obrátil se žádostí také na Anderse, Matyáše Neupara a Krystla Hangstera; SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 41-42.

²³⁹⁾ Jednalo se o Maxla, Andersa, Matyáše Neupara, Krystla Hengstera a Augla; tamtéž, p. 41-42.

²⁴⁰⁾ Tamtéž, p. 41-42.

Českokrumlovská městská rada si nejspíše povšimla Rullových snah a rozhodla se celou záležitost prověřit. Během 29. října 1610 vyslechla slupenského rychtáře a dalších pět vesničanů, kteří měli cestu do Prahy financovat. Především je zajímalo, kdy a kdo jim náboženské svobody nabídl. V indexu analyzovaného rukopisu se uvádí, že výslech těchto osob byl primárně zaměřen proti Matyášovi Rullovi.²⁴¹ V opisu písemnosti je ale pouze uvedeno, že se jedná o „*poznámenání přiznání sousedů sloupenských*“. V této souvislosti stojí za pozornost, že Matyáše Rulla ve výpovědích Slupenští příliš nezmiňovali a ve výkladu se soustředili především na události z jara 1610. Pokud by se doopravdy jednalo o výpovědi cílící proti Matyášovi, Slupenští by se zřejmě více zaměřili na popis jeho chování během jarní orby. Domnívám se, že v tomto případě by jeho jednání charakterizovali kladně, protože dle výpovědí řada Slupenských zisk náboženských svobod doopravdy podporovala.²⁴² Z uvedeného tak může vznikat dojem, že písař Klášterský, později pověřený sepsáním studovaného pramene, určitým způsobem opět pozměnil motivaci, která stála za vznikem písemnosti.

Cílem cesty evidentně mělo být získání konfesních výsad, které podobojím zaručoval *Majestát* i spolu s ním vydané *Porovnání*. Je to patrné například z výpovědi rychtáře Petra, který uvedl, že Matyáš Rulle jim chtěl „*zase naše svobody, kteréž v Praze jsou, vyjednati, abychom tak jako předešle svobodní býti mohli*“.²⁴³ Z výroku je zřejmé, že evangelíci si byli vědomi, že se v Praze nachází určité svobody, na které mají právo. Nikdo z nich si ovšem nebyl jist přesným zněním listiny, která výsady potvrzovala. Z tohoto důvodu pak docházelo k odlišným interpretacím *Majestátu*, jelikož každá strana konfliktu si jej vykládala po svém podle svých potřeb.

Přestože Matyáš Rulle nedostal požadovanou finanční částku, českokrumlovští evangelíci stále plánovali vyjednat si v Praze náboženské svobody, které měly zajištěny *Majestátem*. Od městské rady žádali povolení odjet na začátku prosince do Prahy a využít na cestu obecní finance. Na základě údajného potvrzení („*recepisse*“) od defensorů z 10. října 1610 přednesl obecní starší Jan Magerle žádost evangelíků, kterou radní a obecní starší následně

²⁴¹⁾ Tamtéž, p. 117.

²⁴²⁾ Například rychtář Petr mluvil o náboženských a dalších svobodách takto: „*chce nám zase naše svobody, kteréž v Praze jsou, vyjednati, abychom tak jako předešle svobodni býti mohli*“; tamtéž, p. 41-42.

²⁴³⁾ Tamtéž, p. 41-42.

projednali na společné schůzi 29. listopadu.²⁴⁴ Celkem šest konšelů, čtyři obecní starší a radní písař na ní pronesli své názory, které ale byly prakticky identické.²⁴⁵ Cestu evangelíků do Prahy byli ochotni povolit, ovšem s tím, že náklady si žadatelé musí zaplatit sami.²⁴⁶ Odůvodňovali to především tím, že město dědičně náleží císaři Rudolfovi II., a tak by došlo k urážce jejich vrchnosti. Někteří z konšelů a obecních starších zároveň dodali, že pokud by cesta měla nějaké negativní následky, musela by je nést celá českokrumlovská obec.²⁴⁷

Na první pohled se může zdát, že konečné rozhodnutí zástupců obce nebylo ovlivněno jejich konfesí. Výpověď purkmistra Adama Kroupy a závěrečné usnesení ale hovoří o opaku. Purkmistr v závěru své řeči totiž nejprve uvedl, že takové roztržitosti, jako jsou nyní ve městě, ještě nebyly.²⁴⁸ Nejspíše tím odkazoval na každodenní chování českokrumlovských evangelíků, kteří se cítili být posilněni vydaným *Majestátem*. Pravděpodobně také narážel na nekořektní vystupování některých českokrumlovských evangelických radních, především primátora Matyáše Singera, který byl v průběhu roku 1610 ve své funkci dokonce nahrazen Kiliánem Hölderlem. Původní primátor totiž příliš aktivně podporoval požadavky svých souvěrců. Pro katolické představitele rady proto bylo nemyslitelné, aby tak vysoký úřad zastával někdo, kdo bojoval proti vrchnosti, a raději jej z funkce sesadili.²⁴⁹ Zároveň mohl mít Adam Kroupa také na mysli výše zmíněnou sedmnáctibodovou stížnost z roku 1609, která obsahovala tři náboženské požadavky. Purkmistr totiž ve své řeči uvedl, že by obci bez evangelíků bylo lépe.²⁵⁰ Dle něho měli nekatolíci ve městě dostatek duchovních i kostelů, a neviděl tedy potřebu, proč

²⁴⁴ Zázpis ze schůze, která se konala v listopadu 1610 a která je ve studovaném prameni zachycena na p. 50-55, se vyskytuje také v SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. C IV 3c, kart. 445.

²⁴⁵ Názory pronesli konšelé Adam Kroupa, Kilián Hölderle, Daniel Turek, Václav Plankl, Matyáš Rudner, Jan Puffer, městský písař Adam Klášterský, z obecních starších Pavel Finkenauer, Vilém Šlechta, Ondřej Kotelík a Matyáš Loybl; SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 50-53.

²⁴⁶ Jan Puffer: „*aby na groš obecný jeti jměli, to býti nemůže, nežli na svůj groš jeti mohou, kde chtějí, však aby jen s ubližením obecným nebylo*“; tamtéž, p. 52.

²⁴⁷ Tamtéž, p. 50-53.

²⁴⁸ Tamtéž, p. 51.

²⁴⁹ S. Wimmerová, *Postavení*, s. 723-724.

²⁵⁰ „*[T]ato obec několik set let v pokoji a svornosti zůstávala a takových roztržitostí jako nyní nebylo, že ještě bez nich dobře býti může*“; SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 51.

by měli vzdorovat vrchnosti tím, že postaví další.²⁵¹ Část Kroupovy výpovědi, která se rozcházela s jejím účelem, pravděpodobně odkazovala na stížnost z roku 1609. V ní autoři žádali pro českokrumlovské evangelíky novou svatyni. Je tedy zřejmé, že i když městská obec danou stížnost vyřídila kladně, mezi jednotlivými stranami nadále existovalo napětí.

Ze závěrečného usnesení rady, které pronesl Kilián Hölderle, je také patrné, že náboženská otázka hrála v celé záležitosti primární roli. Nejprve katoličtí radní a obecní starší oficiálně sdělili své rozhodnutí, v němž žádost evangelíkům neodsouhlasili. Učinili tak způsobem, aby každý z českokrumlovské obce, která tradičně přijímá pod jednou a pod obojí způsobou, o tom byl zpraven. Katoličtí konšelé a obecní starší sami sebe charakterizovali jako ty, kteří pojímají kostel svatého Víta za hlavní svatyni a zároveň se přiznávají ke svaté církvi.²⁵² Mimo to také dodali, že hlavní kostel spravují řádní duchovní. Představitelé českokrumlovské městské správy chtěli hned z úvodu prohlášení zřetelně definovat svůj náboženský postoj k celé záležitosti.²⁵³

Následně radní a obecní starší ve své odpovědi odkazovali na postoje své vrchnosti, tedy císaře Rudolfa II., a české komory. Domnívali se, že pokud by odsouhlasili požadavky evangelíků, došlo by k jejich urážce, a s tím nemohli souhlasit. Zdůvodnili to tak, že již za vlády Petra Voka z Rožmberka byli uvedeni dva kazatelé do nového kostela v Latráně, avšak na pokyn císaře museli své místo následně opustit i se svými žáky.²⁵⁴ Jejich odvoláním chtěl císař zachránit sousedskou svornost v Českém Krumlově, která se po instalaci evangelických duchovních musela zákonitě zhoršit. Lze předpokládat, že uvedení nekatolických kazatelů pobouřilo císaře Rudolfa II. Radní a obecní starší proto zdůrazňovali, že by nebylo dobré znovu se stavět proti nové vrchnosti. Bohužel nelze přesně říct, kdy byli tito kazatelé odvoláni. Je zřejmé, že se tak stalo v době, kdy byla založena evangelická škola v Českém Krumlově. Její vznik vyvolával nesouhlas u katolické části obce, která pravděpodobně kontaktovala

²⁵¹⁾ „[P]ořádného kněžstva i kostelův zde dosti mají, takže není potřeby o jiných se starati a proti nejmilostivější naší vyšší vrchnosti se pozdvihovati“; tamtéž, p. 51.

²⁵²⁾ „[A] to proto, aby kdo z obce staré katolické jak podjednou, tak pod obojí způsobou přijímající, kteříž se kostelem hlavním svatého Víta a kněžstvím pořádným spravují a k církve svaté se přiznávají, o takové certifikaci jakou vědomost jmíti jměl“; tamtéž, p. 53-54.

²⁵³⁾ Tamtéž, p. 54.

²⁵⁴⁾ „[Z]a držení panství krumlovského Jeho Milostí pána, pana Petra Voka z Rožmberka, byvše jeden i druhý predikant do té staré obce a kostela nového v Latráně uveden, však na milostivé poručení Jeho Milosti Císařské pro zachování sousedské svornosti se vším jich žakovstvím z Krumlova zase pryč odebrati se museli“; tamtéž.

panovníka. Nejspíše i z tohoto důvodu v roce 1595 císař Rudolf II. psal Petru Vokovi napomenutí, aby propustil luterského kněze z úřadu.²⁵⁵ Vladař ovšem zřejmě neuposlechl, protože dle jezuitské kroniky v roce 1600 císař znovu přikázal, aby došlo k vyhnání luterského kazatele z města.²⁵⁶ Je tedy pravděpodobné, že zástupci obce odkazovali právě na tuto událost. Instalace luterských kazatelů od tehdejší vrchnosti a jejich následné odvolání na panovníkův příkaz muselo v nekatolické části českokrumlovské městské obce vyvolat pobouření, které se pak projevovalo vzrůstajícím napětím. V závěru prohlášení konšelů a obecní starší znovu uvedli, že cestu svým evangelickým sousedům nezakazují, avšak náklady si musí zaplatit sami. Museli si také uvědomit, že do Prahy pojedou sami za sebe a nikoli jako zástupci celé českokrumlovské obce, jejímž jménem neměli vznášet žádné požadavky.²⁵⁷

Za pozornost stojí náboženské složení představitelů městské správy, kteří při projednávání této žádosti podávali své výpovědi. Ani jeden z výše zmíněných jedenácti měšťanů totiž nebyl evangelík.²⁵⁸ Zdá se být zvláštní, že v opisu písemnosti, ve které písař zaznamenal jednání rady z listopadu 1610, není uvedena ani jedna výpověď od konšelů a obecních starších, kteří vyznávali evangelickou víru.²⁵⁹ Vede to k zamyšlení, proč tomu tak bylo. Písař zřejmě záměrně neuvedl jejich sdělení, protože je nepovažoval za podstatná pro svou interpretaci celé kauzy. Pravděpodobnější ale je, že českokrumlovští evangeličtí radní a obecní starší nebyli při jednání přítomni. Absence evangelíků tak měla zásadní vliv na finální rozhodnutí rady. Zdá se být proto zcela přirozené, že českokrumlovskou evangelickou obec muselo výsledné rozhodnutí znepokojit. Musela se totiž nejen smířit s negativní odpovědí, ale také s tím, že její souvěrci nemohli do jednání zasáhnout. Evangelíci poté mohli mít pocit, že rada s nimi nejedná spravedlivě. Tento zásah do raně novověkých hodnot pak nejspíše mohl podnítit další nárůst napětí v českokrumlovské obci.

²⁵⁵) NA Praha, Archiv pražského arcibiskupství, inv. č. 2911, sign. C 75, kart. 730. K napomenutí výše v této práci na s. 66.

²⁵⁶) A. Kubíková, *Protestatné*, s. 32.

²⁵⁷) SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 54-55.

²⁵⁸) Tamtéž, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445.

²⁵⁹) V této městské radě a mezi obecními staršími se totiž vyskytovalo minimálně jedenáct evangelíků. V roce 1613 v nejdramatičtějším období sporu osm evangelíků vstoupilo na straně rebelů během jednání do radnice; tamtéž; SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 24.

5.3 Rok 1611

Přestože zástupci evangelické části českokrumlovské obce v roce 1610 nakonec do Prahy nejspíše neodjeli, v následujícím roce se nadále pokoušeli získat přislíbené náboženské i další svobody. Po zkušenosti z předešlého roku si již byli vědomi, že pomoci se od českokrumlovské městské rady nedočkají. Se svou žádostí se proto v listopadu 1611 obrátili na defensory jako na stavovské ochránce evangelické víry. Stížnost podepsali všichni evangeličtí měšťané s výjimkou horníků, dětí a žen. Z podpisu vyplývá, že jich bylo ve městě více než 500, z čehož je patrné, že se nejednalo v Českém Krumlově o zanedbatelný počet.²⁶⁰ Je nepochybné, že šlo pouze o jejich odhad. Nelze předpokládat, že by se skutečně fyzicky sešlo 500 osob na jednom místě, aby mohli sepsat svou stížnost. Českokrumlovští evangelíci tak sami sebe vnímali jako velmi početnou skupinu.

Podle radního písaře, který byl později pověřen sestavením analyzovaného pramene, byl autorem žádosti Matyáš Rulle, který ji však nemusel nutně sepsat.²⁶¹ Stížnost katolické obce z roku 1612 upřesnila, že supliku odeslali konšel Matyáš Smolík a bývalý představitel městské správy Ondřej Báttory.²⁶² Pravděpodobně ji zároveň i sepsali. Není zcela patrné, kdy k odeslání supliky došlo, jelikož není datovaná. Evangelíci ji odeslali v průběhu listopadu 1611. Jako datum *post quem* lze stanovit 19. listopad 1611, protože reflektovala události z tohoto dne. Na druhou stranu datování *ante quem* určuje den 29. listopadu 1611, během kterého vznikla odpověď na tuto supliku.²⁶³ Zároveň již v červnu roku 1611 katolická obec hovořila o tom, jak „*nedůvodnou a důtklivou, toliko na zošklivění nás a bez ušetření pokoje a svornosti, z urputnosti své suplikaci jsou podali*“.²⁶⁴ Je tedy pravděpodobné, že evangelická obec odeslala v průběhu roku 1611 suplik více. Z nějakého důvodu ale první stížnost nebyla zařazena do analyzovaného rukopisu.

Autorům dochované žádosti nejvíce vadilo chování českokrumlovských katolíků, děkana a především fendrycha, který jim údajně bránil v bohoslužbách a odmítal povolit stavbu evangelické svatyně. V úvodu listopadové supliky evangelíci nejprve popsali dramatické události, které se před pár dny odehrály ve městě, aby konkrétně poukázali na závažnost svého

²⁶⁰⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 56, 61.

²⁶¹⁾ Nestalo by se tak poprvé, již sedmnáctibodovou stížnost z roku 1609 z popudu Matyáše Rulle napsal Matyáš Singer.

²⁶²⁾ Tamtéž, p. 73.

²⁶³⁾ Tamtéž, p. 56-61.

²⁶⁴⁾ Tamtéž, p. 72.

psaní. Evangelíci chtěli v neděli 19. listopadu 1611 ve městě obnovit nekatolické bohoslužby. Nechtěli tak ale učinit bez vědomí českokrumlovské rady, a proto jí tento záměr oznámili. Zároveň radní požádali, aby jim vystavili pozvání („*vocation schreiben*“) pro evangelického pastora do nejbližšího horního města, jímž byl Rudolfov. Katoličtí radní ale takovou žádost odmítli. Zdůraznili přitom, že se jedná o jejich trvalé stanovisko. Již dříve totiž nesouhlasili s požadavky evangelíků, které pronesli před komisaři nejspíše během poslední obnovy městské rady roku 1609. Aby jim katoličtí radní nedali pouze negativní odpověď, která by mohla vést k dalšímu pnutí v obci, dodali, že si takové pozvání mohou napsat sami evangelíci. Znamenalo by to tak, že by do záležitosti nebyla zapletena celá českokrumlovská obec. Z následujících událostí je ovšem zřejmé, že se jednalo pouze o utěšující slova a katoličtí radní s touto nabídkou ve skutečnosti nesouhlasili.²⁶⁵

Již následující den totiž českokrumlovští katoličtí měšťané sestavili výbor, jehož zástupci se setkali s purkmistrem. Sdělili mu, že verbálně a veřejně protestují proti tomu, aby evangelíci do města nastálo přivedli evangelického kazatele. Dále nesouhlasili s tím, aby si jinověrci postavili vlastní školu a kostel. Aby jejich slova měla větší váhu, spojili se s českokrumlovským katolickým děkanem, který s kroky evangelíků veřejně nesouhlasil. Purkmistr ale nejspíše nechtěl vyslyšet jejich požadavky. Z tohoto důvodu se proto výbor obrátil na fendrycha jako vojenského velitele města. V tomto období ho zastupoval hejtman Wolfgang Dorn, který v nepřítomnosti svého představeného ztělesňoval vojenskou vládu nad městem v době v pádu vojska pasovského biskupa Leopolda Habsburského. Dorn se nejspíše zprvu nechtěl do záležitosti zaplést, proto na něj katolíci dle supliky použili řadu falešných zpráv a informací, a tím ho nakonec přesvědčili ke spolupráci. Je zřejmé, že katoličtí měšťané mu museli sdělit závažné údaje týkající se českokrumlovských evangelíků, protože fendrych následně purkmistrovi sdělil, že predikanta nehodlá ve městě trpět a že klidně přikáže svým vojákům, aby ho nepustili branami do města. Svoje stanovisko poté oznámil českokrumlovským evangelíkům. Protože ve svém sdělení použil daleko tvrdší slova, je patrné, že fendrych neměl k evangelíkům takovou úctu jako k purkmistrovi. Podle supliky jim fendrych odpověděl, že pokud se jejich kazatel ve městě objeví, sám mu usekne hlavu nebo ho rozstřílí. Zároveň dodal, že město patří králi, a musel by tak panovníka informovat o pobytu evangelického kazatele.²⁶⁶

²⁶⁵⁾ Tamtéž, p. 56-61.

²⁶⁶⁾ Tamtéž.

Českokrumlovští evangelíci si byli vědomi svých práv, a proto se nenechali takto děsivou odpovědí zastrašit. Své požadavky opírali o městská horní práva, *Majestát* a následné *Porovnání*. Právě *Majestát* dle nich povoloval vyznání pod jednou a pod obojí. Listina dokonce podle nich výslovně schvalovala stavbu nového kostela na královských panstvích těm, kteří svůj zatím ještě neměli.²⁶⁷ Fendrych s jejich interpretací *Majestátu* nesouhlasil a v odpovědi jim napsal, že neví nic o tom, že by takovými svobodami disponovala horní města náležející králi. Dále dodal, že pokud on bude ve městě, nemůže evangelíkům povolit, aby si udržovali svého kazatele. V závěru doplnil, že před dvěma lety nemělo vůbec dojít k odsouhlasení stavby vlastního kostela. Českokrumlovská rada podle něj neměla na souhlas dostatečnou pravomoc a měla se raději poradit s českou komorou.

Obsáhlý úvod suppliky měl přiblížit složitou konfesní situaci, která v úvodních letech 17. století panovala v Českém Krumlově. Je ale důležité dodat, že velmi pravděpodobně šlo o subjektivní pohled, a proto je nutné počítat s tím, že události mohly být účelově pozměněny tak, aby ukázaly na ústrky, jimž byli českokrumlovští evangelíci vystaveni, a pomohly kladnému vyřízení jejich prosby. Vzhledem k tomu, že písemnost byla adresována stavovským defensorům, byla by tato interpretace textu nejspíše i jejím účelem.²⁶⁸

Po rozsáhlém úvodu autoři sdělili pravý důvod, který je vedl k sepsání žádosti. Evangelická obec žádala defensory o finanční příspěvek na stavbu kostela a školy. Zdůvodňovala to tím, že město zchudlo kvůli prodeji českokrumlovského panství císaři Rudolfovi II. i pobytu pasovského vojska a současné vojenské posádky.²⁶⁹ Ve skutečnosti však českokrumlovská evangelická obec sama nedisponovala takovým jměním a navíc neměla kontrolu ani nad obecními prostředky. Patrně ze stejného důvodu se požadavek na přezkoumávání správného hospodaření rady s obecními prostředky objevil již v sedmnáctibodové stížnosti z roku 1609.²⁷⁰ Hlavní důvod sepsání žádosti z listopadu 1611 byl tedy především nedostatek finančních prostředků a nikoliv zásah proti fendrychovi. Evangelíci si zřejmě uvědomovali, že sta-

²⁶⁷⁾ „[D]arin expresse stehet, d[aß] auf Ir Königl[ichen] M[ajestät] herrschafften diejenigen, so sub utraq[ue] sein unnd ire aigene Khirchen nit haben, die mögen nach außmessung obangeregten Maiestetbrieffes innen Khirchen unnd Gottesheuffer, den dienst Gottes darin zuvolzierhen, erbauen“; tamtéž, p. 58.

²⁶⁸⁾ Tamtéž.

²⁶⁹⁾ Pasovské vojsko mělo v Českém Krumlově v roce 1611 hlavně svoji jízdu. Celé českokrumlovské panství trpělo jejich drancováním, loupením, útoky a pochody; J. B. Novák, *Rudolf II.*, s. 312.

²⁷⁰⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 56-61.

vovští defensoři nemají tak vysoké pravomoci, kterými by mohly zasahovat do záležitostí týkající se vrchnosti.

Defensoři obratem napsali odpověď a adresovali ji českokrumlovskému purkmistru a konšelům. Je z ní zřejmé, že její autoři projevili jen zdvořilostí zájem o vyřešení napětí v Českém Krumlově. Konšelům přikázali, aby fendrycha za jeho chování napomenuli takovým způsobem, aby došlo k „zachování svatého pokoje, lásky a svornosti mezi všemi obyvateli krumlovskými“.²⁷¹ Dále poprosili purkmistra a konšely, aby českokrumlovští evangelíci nebyli zatěžkávaní stavbou kostela na vlastní náklady. Jedná se o jedinou zmínku týkající se financí. Defensoři totiž sami žádnými prostředky nedisponovali a proto je evangelíkům ani nemohli poskytnout. Zároveň českokrumlovským katolickým konšelům připomněli, že se zněním *Majestátu* se dokázali shodnout s nekatolickou stranou již v době, kdy pasovské vojsko opouštělo město a kdy byli ve městě také přítomni královští komisaři.²⁷² Z těchto slov vyplývá, že konfesní pnutí řešili konšelé již v průběhu roku 1611.

V souvislosti s *Majestátem* stojí za pozornost, že sami defensoři ho charakterizovali jako „*patrný a zjevný text*“, a stavěli tak českokrumlovskou radu do pozice radikálních katolíků, kteří odmítají uznat platnost nového zemského zákona. Ovšem fakt, že problém s interpretací měla i jiná města v Království českém, dokládá, že *Majestát* zřejmě nebyl „*patrným a zjevným textem*“. Patrné je to například z výše zmíněných sporů v Hrobu, Broumově či Novém Strašecí.²⁷³ Naznačili to nepřímo také sami defensoři, kteří v závěru své odpovědi dodali, že podobné nesrovnalosti řešili také v Broumově, a že pro lepší porozumění přiložili k této písemnosti také odpověď, kterou do Broumova poslali.²⁷⁴ Zřejmě chtěli Českokrumlovské ujistit, že se s nimi jedná spravedlivě a respektování *Majestátu* vyžadují i po jiných městech.²⁷⁵ Radní písař, který měl na starosti sepsání analyzovaného rukopisu, pravděpodobně nepovažoval tuto přílohu za podstatnou, protože její opis se v analyzovaném prameni nena-chází.

²⁷¹⁾ Tamtéž, p. 63.

²⁷²⁾ Dohoda s pasovským vojskem byla podepsána 21. května 1611, vojsko pak opustilo Český Krumlov v průběhu června stejného roku; J. B. Novák, *Rudolf II.*, s. 498-499. K odjezdu pasovského vojska z Českého Krumlova také J. Pánek (ed.), *Václav Březan, Životy II*, s. 624-625.

²⁷³⁾ K těmto konfliktům blíže v této práci na s. 44-46.

²⁷⁴⁾ „*Jakou jsme také v podobný věci a příčině pomínulých dnům odpověď psanou broumovský obci učinili, toho vám přepis pro hojnější toho vyrozumění odsíláme a na všem se dobře jmíti vinšujeme*“; SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 64.

²⁷⁵⁾ Tamtéž, p. 62-64.

Českokrumlovská městská rada odpověděla na psaní, které obdržela od defensorů, dvěma písemnostmi, které jim adresovali koncem prosince 1611.²⁷⁶ Písař Adam Klášterský v indexu analyzovaného rukopisu uvedl, že písemnosti byly určeny „*radám Jeho Milosti Císařské zřízené komory v Království českém*“.²⁷⁷ Je tedy zřejmé, že českokrumlovská rada nezahálela a o všem informovala také českou komoru. Nejspíše tak reagovala na chování Matyáše Rulleho, který se do Prahy údajně několikrát vypravil. Českokrumlovská rada se proto chtěla ujistit, že její názor bude brán vážně.²⁷⁸

V první písemnosti nejprve radní projeví pochyby o pravdomlnosti evangelíků. Nesouhlasili totiž s tvrzením, že by jich ve městě mělo být více než 500, jak evangelíci v dopise defensorům tvrdili.²⁷⁹ Z podpisu evangelíků je zřejmé, že do počtu 500 osob nezačlenili své děti, ženy a horníky.²⁸⁰ Katolická část obce ovšem do tohoto počtu 500 evangelických osob nezačlenila kromě dětí, žen, horníků také nájemníky,²⁸¹ které nepovažovala za právoplatné obyvatele Českého Krumlova. Katolická část obce dále uvedla, že ve městě nežilo více než 196 osedlých osob, z nichž prý více než 115 vyznávalo katolickou nebo utrakvistickou víru.²⁸² Z toho vyplývá, že osedlých evangelíků by mělo být ve městě 81. V „*Poznamenání sousedův evangelických v městě Krumlově Českém*“ z roku 1613 je ale uvedeno, že celkový počet osedlých evangelíků byl 103.²⁸³ Není zřejmě příliš pravděpodobné, aby došlo k tak velkému nárůstu v rámci necelých dvou let. Katolická rada tedy nejspíše ve svém listu úmyslně snížila počet nekatolíků žijících ve městě. V souvislosti s počtem obyvatel je dále důležité poznamenat, že v dopise od defensorů adresovaném českokrumlovskému purkmistru a konšelům se nenachází žádný číselný údaj, který by značil počet evangelíků ve městě.

²⁷⁶⁾ Písemnosti od českokrumlovské městské rady, které jsou ve studovaném prameni zachyceny na p. 65-71, se vyskytují také v SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. C IV 3c, kart. 445.

²⁷⁷⁾ Tamtéž, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 118.

²⁷⁸⁾ Tamtéž, p. 67, 71; A. Kubíková, *Protestanté*, s. 33.

²⁷⁹⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 69.

²⁸⁰⁾ Tamtéž, p. 56, 61.

²⁸¹⁾ „[Ž]e smějí s nepravdou před Vaše Milosti předstoupati a to jistiti, a nápisu a tituly jejich, že jich jest v počtu, jakž nahoře doloženo, krom haviřouv, nájemníkou, manželek a dítek 500, v tom pravdu jsou zatajili“; tamtéž, p. 69.

²⁸²⁾ „[A] z nich větší počet sub una et sub utraque ke kostelu farním se přiznávajících jest přes 115 osob“; tamtéž, p. 69.

²⁸³⁾ Tamtéž, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445.

V úvodu první odpovědi nicméně purkmistr a rada přímo odkazovali na dopis od defensorů. Buď tedy došlo k výměně dalších listů, které nejsou v rukopisu obsaženy, nebo katolická obec měla k dispozici opis stížného listu od evangelíků, který byl adresován stavovským defensorům.

Katolická obec ve své odpovědi z prosince 1611 uvedla, že českokrumlovští evangelíci ve snaze získat svá práva kontaktovali defensory Václava Budovce z Budova a Jana Jiřího ze Švamberka. Ke kontaktu s těmito defensory nejspíše evangelíky motivoval fakt, že se jednalo o blízké spojence jejich bývalé vrchnosti Petra Voka z Rožmberka, a nejspíše tak doufali, že by jim oba velmoži mohli pomoci.²⁸⁴ Podle katolických radních dostali evangelíci povolení na instalaci jejich kazatele od defensorů.²⁸⁵ Ve svém psaní se přitom bránili, že nemohou proti vrchnosti vystupovat. Stojí za pozornost, že ve druhé odpovědi, kterou defensorům poslali v prosinci 1611, uváděli trochu jiný důvod. Podle nich to totiž „*ne v moci naší, nežli milostivý vyšší vrchnosti naší zůstává*“, a kvůli tomu nemohli odsouhlasit nového evangelického kazatele ve městě.²⁸⁶

Aby katoličtí radní více přiblížili nevhodné chování místních evangelíků, následující den sepsali defensorům a české komoře druhé psaní. V něm popisovali události, které se staly 18. listopadu 1611. Díky této písemnosti je možné analyzovat katolický pohled na zkoumanou roztržku. Dle nich přišli zástupci evangelíků na radnici žádat o uvedení evangelického kazatele s tím, že k tomu mají souhlas od Jana Jiřího ze Švamberka a Václava Budovce z Budova. Radní jim ale sdělili, že přítomnost evangelického kazatele nepovolí, protože krom jiného chtějí zachovat svornost a lásku mezi sousedy. Odpověď zřejmě českokrumlovské evangelíky

²⁸⁴⁾ O vztazích Petra Voka s Janem Jiřím ze Švamberka a Václavem Budovcem z Budova více J. Pánek, *Poslední Rožmberkové*, s. 306-319. K uvedeným vztahům také V. Bůžek, *Die politische Rolle der Residenz Peter Woks von Rosenberg in Třeboň/Wittingau zur Zeit des Bruderzwists*, in: týž (ed.), *Ein Bruderzwist im Hause Habsburg (1608–1611)*, České Budějovice 2010 (= Opera historica 14), s. 307-330.

²⁸⁵⁾ „*Nebo na nás s velikou všetečností a mocí přišli, oznamujíc, že mají povolení od Jich Milostí pánův z Švamberka a pana z Budova, predikanta do města uvéstí*“; SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 70. „*Na nás v počtu několika osobách jsou přišli a připsáni k témuž predikantu, i dovolení aby svobodně týž predikant na poručení Jeho Milosti pána, pana z Švamberka a pána z Budova, jakž toho zprávu dávali, do města uveden býti mohl, od nás jmíti chtěli*“; tamtéž, p. 65.

²⁸⁶⁾ Tamtéž, p. 65, 70; J. Just, 9. 7. 1609 – *Rudolfův Majestát. Světla a stíny náboženské svobody*, Praha 2009, s. 78.

popudila, protože někteří z nich se začali na radnici chovat agresivně, div „*radní přes stůl za vlasy nebrali*“.²⁸⁷ Dle písemnosti byli evangelíci následně od českokrumlovského děkana a fendrycha řádně napomenuti, přičemž protestovali, že jejich chování je oprávněné a že katolíci nemají povolení jim bránit v uvedení kazatele. Katoličtí radní pak nezapomněli dodat, že evangelíci se odklonili od své vrchnosti a vybrali si novou, kterou byli stavovští defensoři. Těm také adresovali svou „*nedůvodnou suplikaci*“. Následně si katoličtí radní postěžovali, že se evangelíci ve městě „*čím dáleji tím víceji rozmáhají*“. Vzhledem k tomu, že městská rada nebyla přes dva roky obnovena, doufali, že již brzy dojde k její obnově a komisaři je propustí z jejich povinností. Pokud by se tak nestalo, nemohli by již dále vykonávat úřad takovým způsobem, aby mohli zaručit, že se k tamním evangelíkům budou chovat korektně.²⁸⁸ Je zřejmé, že česká komora vyslyšela žádost českokrumlovské rady, neboť v dubnu následujícího roku tamní radu obnovila. Navíc jejím členem se nestal ani jeden evangelík, který by byl nějakým způsobem zapleten do sporu.²⁸⁹

Z opisů písemností z roku 1611 je možné soudit, že ve městě vzrůstalo mezikonfesní napětí. Českokrumlovští evangelíci se odmítali vzdát svých práv, která jim podle jejich mínění byla zaručena *Majestátem* a přislíbena městskou radou v listopadu 1609, a kontaktovali proto stavovské defensory, u nichž hledali podporu pro své požadavky. Na druhou stranu katoličtí radní se pravděpodobně cítili posilněni přítomností fendrycha a jeho vojska, díky čemuž se nebáli evangelíkům vzdorovat. O událostech z listopadu 1611 se dochovalo svědectví katolíků i evangelíků. Přestože se jejich písemnosti v lecčems shodují, lze v nich najít řadu odlišností. Je příznačné, že obě strany v písemnostech zamlčely své nekorektní chování. Evangelíci ve svém psaní nezmínili, jak nevhodně se chovali na radnici. Katolická obec pak nepřiznala nesprávné chování fendrycha, který vyhrožoval nekatolickému kazateli smrtí. Je zcela patrné, že každá strana chtěla z konfliktu vyjít nevinně. Z obou písemností je zřejmé, že jednání ani jedné strany nebylo zcela bez problému. Naznačené komplikace odkrývají složitost analyzovaného sporu, který se ani v průběhu roku 1611 nepodařilo vyřešit.

²⁸⁷⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 66.

²⁸⁸⁾ Tamtéž, p. 65-67.

²⁸⁹⁾ V radě a mezi obecními staršími se od listopadu 1609 až do dubna 1612 nacházelo osm evangelíků, kteří vstoupili v roce 1613 na straně rebelů během jednání na radnici. V institucích městské správy od dubna 1612 do června 1613 nebyl členem ani jeden z nich; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 728-729.

5.4 Rok 1612

Z roku 1612 se v rukopisu vyskytuje pouze jedna písemnost. Jedná se o stížnost českokrumlovských katolických měšťanů adresovanou komisařům Bohuslavovi Vamberskému z Rohatec a Zikmundovi Turnovskému z Turnštejna, kteří přijeli do města obnovit městskou radu.²⁹⁰ Přednesli jim ji u příležitosti renovace konšelského sboru 3. dubna 1612.²⁹¹ Katolíci chtěli komisaře ujistit, že jejich chování týkající se sporu bylo správné. Nejprve komisařům připomněli, že v červnu minulého roku byli evangelíci v přítomnosti komisařů upozorněni, že českokrumlovská rada jim není povinna jim poskytnout obecní finance na stavbu jejich nové svatyně. Zřejmě se tak stalo v době, kdy pasovské vojsko opouštělo město a kdy se podle dopisu od defensorů adresovaného purkmistru a radě Českokrumlovští společně dohodli na jednotlivých bodech *Majestátu*, které ve městě budou realizovat. O dopise se ale katoličtí konšelé a obecní starší v tomto opisu písemnosti ani slovem nezmiňovali.²⁹²

Radní a obecní starší se následně soustředili na supliku evangelíků z listopadu 1611, kterou byli podle nich „*zošklivěni*“. Uvedli například, že evangelíci sdělili stavovským defensorům v roce 1611 nepravdivé tvrzení týkající se jejich počtu ve městě. V souvislosti s tím dodali, že v případě potřeby jim to dosvědčí zástupci z města i předměstí. Zároveň znovu zdůraznili, že není jejich povinností evangelíkům finančně pomáhat. Následně připomněli, že defensorům zaslali v prosinci 1611 dvě odpovědi na evangelickou supliku, ačkoliv to nebyla jejich povinnost. Ze závěru písemnosti je pak patrné, že katoličtí měšťané se snažili komisaře přesvědčit, aby českokrumlovské evangelíky dostatečně napomenuli. Doufali, že jim tím pomůžou zachovat „*pobožnost k Bohu, věčnost a poddanost k vrchnosti, lásku a svornost k obci pro vzdělání obecního dobrého*“.²⁹³ Katoličtí představitelé městské správy pravděpodobně doufali, že komisaři a samotný ceremoniál obnovy městské rady pomohou znovuobnovit městskou harmonii. Zároveň také očekávali, že když komisařům připomenou špatné chování evangelických měšťanů, nikdo z nich nebude zvolen do nové městské rady. Plán jim vyšel, protože do nově obnoveného konšelského sboru usedli pouze dva evangelíci. Katolíkům se tak podařilo upevnit své mocenské postavení ve městě, což dokládá absence dalších stížností

²⁹⁰⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 72-75; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 724. Stížnost českokrumlovských katolických měšťanů, která je ve studovaném prameni zachycena na p. 72-75, se vyskytuje také v SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. C IV 3c, kart. 445.

²⁹¹⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 72-75.

²⁹²⁾ Tamtéž.

²⁹³⁾ Tamtéž.

v průběhu roku 1612. Evangeličtí představitelé se ale těžko mohli smířit s tímto závěrem konfliktu. Na první pohled uklidněná situace pouze otvírala prostor pro daleko dramatictější události.

5.5 Rok 1613

Katolická část obce si nejspíše byla vědoma, že obnova rady z dubna 1612 uklidní situaci v Českém Krumlově pouze dočasně a nedokáže nastálo zamezit náboženskému pnutí. Z tohoto důvodu se katolíci snažili právně zabránit dalším požadavkům evangelíků.

V únoru 1613 českokrumlovský purkmistr, rada a obecní starší sepsali suppliku, kterou adresovali císaři Matyášovi.²⁹⁴ Panovníka v ní prosili, aby Českému Krumlovu obnovil výsady, privilegia a svobody, jimiž ho obdařili Rožmberkové a které konfirmovali předchozí císaři Maxmilián II. a Rudolf II. Zároveň ho žádali, aby obnovené výsady doplnil o nové, které by městu nahradily škody způsobené pobytem pasovského a císařského vojska.²⁹⁵ Žádost prozrazuje, že vojsko bylo ve městě přítomné již třetím rokem. Potřebu nových svobod autoři suppliky odůvodnili snahou o udržení dobrého pořádku, řádu v městských statutech a počátkem i pokračováním jednoty.²⁹⁶ Je pravděpodobné, že autoři písemnosti tím nepřímě odkazovali na problematiku chování českokrumlovských evangelíků v předešlých letech. Své požadavky rozdělili do čtyř částí. První z nich se zabývala konfesi ve městě, a je proto zřejmé, že náboženské pnutí hrálo primární roli pro sepsání této suppliky.²⁹⁷

První artikl se věnoval konfesi nových majitelů městských nemovitostí. Dle autorů žádosti náleželo město po dlouhou dobu pouze ke katolické církvi. Na počátku novověku se ale ve městě začali vyskytovat i lidé jiného vyznání. Existence nekatolíků ve městě se tamním obyvatelům zřejmě nelíbila, protože podle suppliky byly v souvislosti s jejich přítomností vydány dvě konfirmace městských privilegií. První z nich publikoval Petr Vok z Rožmberka v červenci roku 1596, druhou pak Rudolf II. v říjnu téhož roku.²⁹⁸ Autoři suppliky z února 1613 tvrdili, že obě konfirmace obsahovaly článek, podle něhož ten, kdo by chtěl ve městě

²⁹⁴⁾ Tamtéž, p. 29-37.

²⁹⁵⁾ Tamtéž, p. 29-30.

²⁹⁶⁾ „[Z]ue erhaltung guetter Polizey, ordnung der Statuten, aufnehmung unndt fortpflanzung der einigkheit“; tamtéž, p. 31.

²⁹⁷⁾ Tamtéž, p. 31-32.

²⁹⁸⁾ Konfirmace jsou uloženy v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, sign. I 5AS No 4e, f. Podle Antonína Haase ale byla druhá konfirmace od Rudolfa II. potvrzená až v říjnu roku 1600; A. Haas a kol., *Soupis privilegií*, s. 110.

prodat svůj dům a vystěhovat se z města, měl toto obydlí prodat pouze tomu, kdo by byl katolík nebo utrakvista. Podle autorů žádosti ale tento článek využívali k přistěhování do města i lidé, kteří se pouze nazývali utrakvisty, ovšem ve skutečnosti vyznávali ideje evropské reformace.²⁹⁹ Vzhledem k tomu, že českokrumlovská katolická část obce považovala tento článek v obou konfirmacích za interpretačně nejasný a požadovala proto, aby došlo k jeho přeformulování. Autoři žádosti chtěli, aby byl sporný bod nově formulován pouze na katolíky přijímající pod jednou nebo pod obojí,³⁰⁰ kteří uznávali autoritu českokrumlovského katolického kněžstva. Přestože mohlo dojít ze strany autorů supliky k určité dezinterpretaci článků obou konfirmací z roku 1596, je patrné, že se tímto požadavkem snažili z držby nemovitostí ve městě vyloučit všechny osoby, které se hlásily k aktuálním myšlenkám reformace. Tímto by pak českokrumlovské evangelíky značně znevýhodnili a výsadu by pak mohli používat jako nenásilnou formu protireformace.

Druhý požadavek se zabýval hospodářskými svobodami. Autoři supliky požadovali, aby město nemuselo odvádět české komoře mýto, které se vybíralo v českokrumlovských městských branách. Peníze z něj chtěli využít na opravy města, které bylo poškozeno pobytém vojsk.³⁰¹ Poničení města nejspíše bylo rozsáhlé, protože dále požadovali zvýšit stávající daně a mýta, případně chtěli zdanit i dosud nedaněné komodity.³⁰² Dále chtěli převést do majetku města některé pozemky, které patřily zámku, aby poplatky z nich mohly být odváděny do městské pokladny.³⁰³ Poslední dva artikuly se věnovaly městskému právu. Autoři supliky nejprve požadovali, aby své odvolání mohli směřovat k pražskému apelačnímu soudu, jak tomu bylo u dalších zeměpanských měst v Království českém. Dále pak chtěli, aby pokuty udělené výrokem městského soudu připadly městu namísto vrchnosti.³⁰⁴

Z výše uvedených požadavků je zřejmé, že Český Krumlov byl pobytém pasovského a císařského vojska značně poškozen a představitelé tamní městské správy se pokoušeli postavení města zlepšit. Chtěli k tomu využít finanční obnosy, které by získali z mýta, nových

²⁹⁹⁾ „[A]ndere, welche sich untraquisten nennen“; SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 32.

³⁰⁰⁾ „[D]ie so catholicae sub una et sub utraque seindt“; tamtéž.

³⁰¹⁾ Mělo se jednat o 36 kop míšenských grošů za rok; tamtéž, p. 33.

³⁰²⁾ Mělo jít o sůl, pšenici, ječmen, látky či sádlo; tamtéž.

³⁰³⁾ Tamtéž, p. 32-34.

³⁰⁴⁾ Odvolávali se na „generální privilegium“ z roku 1494, které konfirmoval císař Rudolf II.; SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 34-37. Původní privilegium z roku 1494 editoval A. Haas (ed.), *Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV/2*, Praha 1961, s. 322-327.

pozemků či městských pokut. Zdá se být proto trochu zarážející, že mezi artikule zařadili také žádost týkající se konfese nových majitelů českokrumlovských nemovitostí, a to i přesto, že při prodeji domu městská pokladna neobdržela žádné peníze. Nejspíše katolíci chtěli využít příležitosti a zařadit mezi nové výsady i takové, které se sice přímo netýkaly obnovy města po pobytu vojsk, ale které by pomohly upevnit jejich postavení i vliv aktuálně úřadující katolické městské rady. Odpověď na supliku ale nebyla do analyzovaného rukopisu zahrnuta.

V únoru a březnu 1613 se českokrumlovská městská správa začala připravovat na obnovu konšelského úřadu. Císař Matyáš nařídil 22. března 1613 prezidentovi a radám české komory, aby zřídil komisaře, kteří by obnovili vnitřní a vnější radu.³⁰⁵ V blíže nedatované suplice, kterou českokrumlovský purkmistr, rada a obecní starší adresovali české komoře, nejprve zopakovali rozhodnutí panovníka obnovit českokrumlovskou radu prostřednictvím zvláštních komisařů. Dále komoru vyzvali, aby ustanovila takové komisaře, kteří by mohli provést obnovu. Na závěr českokrumlovští radní a obecní starší dodali, že jsou na renovaci rady připraveni.³⁰⁶

Radní písař Adam Klášterský, který byl později pověřen sestavením analyzovaného rukopisu, do něho nezačlenil jiné opisy písemností z úvodních měsíců roku 1613. Lze se proto pouze domnívat, jaké konfrontace mezi českokrumlovskými katolíky a evangelíky mohly v tomto roce probíhat. Je pravděpodobné, že napětí v městské společnosti muselo v prvních měsících roku 1613 velmi zesílit. Dne 21. května uvedeného roku totiž dva evangelíci Matyáš Singer a zřejmě Matěj Wasserhanzl vstoupili na radnici během jednání rady.³⁰⁷ Z jakého důvodu se tak stalo, co se při tom blíže odehrálo a jaké byly jejich požadavky, analyzovaný rukopis nezmiňoval. Městská rada jim ovšem nevyšla vstříc a nejspíše zde muselo dojít i k velké hádce. Následující den 22. května 1613 totiž vtrhlo během jednání rady a obecních starších na radnici celkem 32 českokrumlovských evangelíků, mezi kterými byl i Matyáš Singer a

³⁰⁵⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 17-18.

³⁰⁶⁾ Tamtéž, p. 28.

³⁰⁷⁾ Jméno druhého českokrumlovského evangelíka, který přišel během jednání rady na radnici, není ve studovaném rukopisu uvedeno. Přepokládám, že se jednalo o Matěje Wasserhanzla, protože byl stejně jako Matyáš Singer uvězněn a následně ve stejný čas propuštěn z českokrumlovského vězení. Lze se proto domnívat, že stejná délka pobytu ve vězení může naznačovat podobně závažný prohřešek. Matěj Wasserhanzl byl v prameni uváděn také jako Matyáš Händl; tamtéž, p. 24.

Matěj Wasserhanzl.³⁰⁸ Prostřednictvím Matyáše Singera pak sdělili důvody, které je na radnici přivedly.³⁰⁹

Nejprve žádali starší obecní, aby vyšli ven před radní místnost a společně tam vytvořili novou „*postranú*“ radu.³¹⁰ Až když by se tak stalo, chtěli starším obecním sdělit důvod, který je motivoval ke vstupu do radnice. Je pravděpodobné, že rebelující evangelíci viděli své hlavní nepřátele v českokrumlovském purkmistru a konšelích, a věděli, že by se s českokrumlovskou vnější radou dokázali na svých požadavcích domluvit. S tímto úsudkem částečně koresponduje sedmnáctibodová stížnost z listopadu roku 1609, jejíž autoři se snažili zlepšit právě postavení obecních starších.

Vzhledem k tomu, že evangelíci neměli ke vstupu do radní místnosti od purkmistra a dalších představitelů městské správy žádné povolení, rozhodli se konšelé a obecní starší nevyjít jejich žádosti vstříc. Místo toho jim radní sdělili, že „*mají-li co tak náležitého a slušného, když by se obecného dobrého dotejkalo, aby žádost svou v spisu pro dokonalejší tomu vyrozumění podali. Uznají-li starší obecní, že se tu osob jich v slušných příčinách dotejkati bude, že na to mají jmíti svou náležitou odpověď*“.³¹¹ Českokrumlovští rebelové proti této odpovědi „*v té zápalné zuřivosti*“ protestovali a říkali, že své požadavky nechtějí zasílat v písemné podobě.³¹² Zároveň všech 32 osob dodalo, že pokud město přijde o některé výsady, nadání a privilegia, nechtějí tím být vinni.³¹³ Nejspíše tím mysleli horní privilegium od Rudolfa II. z roku 1603, případě také náboženské svobody schválené *Majestátem*. Evangeličtí aktéři chtěli využít své početní převahy, aby jejich požadavky kladně přijali přítomní konšelé a obecní

³⁰⁸⁾ Na radnici vstoupili Matyáš Singer, Matyáš Händl, Matyáš Smolík, Ondřej Báltory, Šimon Štrobl, Vilém Finkenauer, David Otth, Baltazar Goss, Martin švec, Jakub Steauf, kožešník Gedeon Neuman, kotlář Kryštof Ulrich, Martin Port, Hans Richter, Kryštof Hayn, Beneš řemenář, Petr Kysaur, Kryštof Neustetter, Konrád kloboučník, Hans Stockinger, Jakub Hauzenperger, Petr Novosedský, Hans Simonel, Pavel Hartinger, Bostl barvíř, Hans Khempf, Hans Ritter, David kožešník, Pavel Sanner, Bastl Proser, Sybar a Hans Tilman; tamtéž; A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35.

³⁰⁹⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 90.

³¹⁰⁾ Rukopis zachytil popis těchto událostí až během obnovy rady v červnu 1613. Vzhledem k tomu, že se 32 osob ke květnovému činu přiznalo, lze předpokládat, že ten popis události není příliš moc upraven; tamtéž, p. 76.

³¹¹⁾ Tamtéž, p. 77.

³¹²⁾ „*[O]známili spurně, že nejsou toho oumyslu, aby co toho v spis uvéstí a podati jměli*“; tamtéž, p. 77, 90.

³¹³⁾ Tamtéž.

starší. Rebelové nejspíš vůči nim mohli použít fyzické a verbální ataky. Českokrumlovští radní a obecní starší se ale výrokům rebelů úspěšně bránili. Dle nich „*purkmistr a konšelé i starší obecní mají tak dobře statečky, manželky a dítky své v tyto obci*“, a z toho důvodu se vždy starají, aby privilegia zůstala městu zachována.³¹⁴ Dokonce se u panovníka stále snažili získat pro město další nové výsady.³¹⁵

Evangeličtí rebelové nejspíše pochopili, že svých požadavků v tento den nedosáhnou. Vyšli proto z radní místnosti ven do malé světnice. Zde na ně čekal Matyáš Rulle, „*kterýž tehďáž také za tou příčinou na rathauze v malé světnici podtají byl*“.³¹⁶ „*Původ a rádce jich*“ Matyáš Rulle jim poradil, aby poslali na radnici supliku.³¹⁷ Sepsali ji hned poté, co došlo k dramatické konfrontaci 32 osob a radních na radnici, a ještě týž den ji doručili českokrumlovským radním a obecním starším. Zástupci evangelíků v ní žádali, aby byly projednány jejich požadavky, k čemuž do té doby zatím nedošlo. Aby konšelé a obecní starší skutečně začali brát jejich žádosti vážně, zmínili se v závěru, že na druhý den svolají na radnici celou městskou obec.³¹⁸

Českokrumlovští radní a obecní starší na žádost reagovali připomenutím, že se blíží svátek Soslání Ducha svatého, který tento rok připadl na neděli 26. května, a aby se tak se svými požadavky ozvali až „*po svátcích*“.³¹⁹ Zástupci obce se zřejmě chtěli vyhnout další nepříjemné konfrontaci, které by se již možná nedokázali ubránit. Pravděpodobně se také snažili získat čas na to, aby mohli informovat o napětí svoji vrchnost, která by jim mohla pomoci spor vyřešit.

Podle katolíků ale napětí ve městě nadále nepovolovalo. Evangeličtí rebelové začali údajně šířit pomluvy o institucích městské správy, které nejspíše měly narušit městskou spolitost.³²⁰ Vinili je z toho, že bez vědomí obce u panovníka špatně hovořily o horním privilegiu, které obec získala od císaře Rudolfa II. v roce 1603. O této výsadě měli radní a obecní

³¹⁴⁾ Tamtéž, p. 91.

³¹⁵⁾ Tamtéž.

³¹⁶⁾ Tamtéž.

³¹⁷⁾ Tamtéž, p. 77.

³¹⁸⁾ Tamtéž, p. 25.

³¹⁹⁾ „*Že pak slavný hod Soslání Ducha svatého blízky byl, oznámeno jim pěkným a střídmým i přátelským způsobem, aby se nyní spokojili a po svátcích zase se ohlásili*“; tamtéž, p. 77.

³²⁰⁾ „*[Z] rathausu dolův sešli, čím dále tím více mezi lid obecní nenáležitý předsevzetí svý sou rozsívali a vtrousili*“; tamtéž.

starší mluvit jako „*že hory více pavovati nechtí, nýbrž raději berně dávati a contribuci*“.³²¹ Z těchto slov tak může být patrné, že představitelé městské správy nepodporovali existenci horního privilegia. Z tohoto důvodu dokonce konšelé a obecní starší údajně neoslovili ani nejvyššího mincmistra Viléma Vřesovce z Vřesova a z Doubravské Hory, který měl dohlížet v následujícím měsíci červnu na obnovu rady, ale místo toho sami kontaktovali komisaře.³²² Zisk horního privilegia byl dle mého názoru pro Českokrumlovské velmi podstatný, protože jim mohl pomoci obnovit význam města, který zažívali během vlády posledních Rožmberků. Vědomí, že se sama městská správa snažila zmíněnou výsadu zrušit, mohlo v Českokrumlovských vyvolat velkou nevoli, a to i u katolíků, kteří do té doby českokrumlovské konšely a obecní starší podporovali.

Představitelé městské správy nemohli nechat tak závažnou pomluvu bez odezvy. V následujících dnech sepsali žalobu na těchto 32 osob, jejichž chování shrnuli do sedmi artikulů.³²³ Zmíněnou stížnost pak nejspíše poslali české komoře. Podle nich se českokrumlovští evangelíci provinili tím, že do místnosti, kde probíhalo jednání rady, vstoupili bez povolení vrchnosti, purkmistra, konšelů a obecních starších. Za druhé se prohřešili tím, že Matyáš Singer jejich jménem přednášel své požadavky, k čemuž opět neměl od obce povolení.³²⁴ Třetí bod naznačil, že českokrumlovští rebelové žádali, aby obecní starší s nimi odešli před radní světnici a společně tak vytvořili novou nelegitimní radu („*conspiraci*“),³²⁵ od které očekávali schválení svých dlouhodobých požadavků. Čtvrtý bod pak částečně souvisel s předchozím. Dle českokrumlovského písaře se provinili tím, že se pokusili o jmenování nové rady. Dokonce údajně pro sebe hledali i novou vrchnost, což odkrývá pátý bod. Patrně tím měli na mysli

³²¹⁾ Tamtéž, p. 78.

³²²⁾ „*[Ž]e za tou příčinou již také jsou se z jurisdikcí nejvyššího pana mincmistra vytáhli a při Jeho Milosti Císařské za obnovení ouřadu konšelského skrze jisté pány komisaře žádali a více nejvyšším panem mincmistrem spravovati a za vrchnost tomu městu vystavenou znáti jeho nechtí*“; tamtéž, p. 78.

³²³⁾ Tamtéž, p. 26-27.

³²⁴⁾ „*Ve středu po neděli Exaudi v počtu 32 osob z všetečnosti své do plnosti rady vstoupiti a některé věci, na kterýchž by obecný dobrý záležití jmělo, na místě vsí obce, neukázavše žádného plnomocenství od obce, skrze Matyáše Singera chtěti dáti přednáseti, což opěti vysoce proti Jeho Milosti Císařské a právu čelí*“; tamtéž, p. 26.

³²⁵⁾ „*Třetí. Beze všeho rozvážení a všetečně, aby starší obecný z stolic svých vyvstali a s nimi ven před radní světnici vystoupili a v radu a conspiraci vešli, majíc oni povinnost Jeho Milosti Císařské na sobě, žádati jsou směli*“; tamtéž.

stavovské defensory, které čelní představitelé evangelíků kontaktovali, a ti tak byli s celou situací ve městě v minulých letech obeznámeni.

Šestý bod pojednával o údajných pomluvách, které těchto 32 osob roznášelo o ostatních představitelích českokrumlovské městské správy. Aby dosáhli svého, šířili evangelíci údajně ve městě lži o purkmistrovi, konšelech a obecních starších. Dotčené správce obce vinili z toho, že bez jejich vědomí mluvili u císaře o horním privilegiu slovy „*raději berně a contribuci dávati, než hory pavovati*“.³²⁶ Dle šestého bodu nařídili českokrumlovští radní a obecní starší rebelujícím, aby oznámili jména osob, které je navedly k rozhlásování pomluv. Závěrečný bod pak již pouze shrnul, že českokrumlovští evangelíci popudili proti radě celou obec tím, že po ní žádali privilegia a městské svobody, „*čehož se bohdá nepovede*“.³²⁷ Z analyzovaného pramene není jasné, o co přesně šlo. Mohlo se jednat o dodržování již dříve potvrzených výsad, případně mohli mít na mysli nové městské svobody týkající se například náboženství či hornictví.

Z předchozích odstavců vyplývá, že situace v Českém Krumlově byla během května 1613 velmi napjatá. Evangelíci se nedokázali smířit s tím, že náboženské svobody, na které měli podle *Majestátu* nárok, v předešlých letech nezískali, a nejspíše po celý rok 1613 od českokrumlovské správy žádali jejich uznání. Konšelé a obecní starší ovšem byli po obnově rady z roku 1612 jednotní a na žádosti evangelíků pravděpodobně nijak nereagovali. Zástupcům českokrumlovských evangelíků pak došla trpělivost a na konci května vtrhli do radní místnosti, ve které probíhalo jednání rady. Je zřejmé, že ačkoliv jednotlivé instituce městské správy vystupovaly navenek proti rebelům jednotně, mezi jejich jednotlivými představiteli nejspíše panovaly rozpory. Starší obecní nejspíše s některými názory českokrumlovských evangelíků z části souhlasili, což mohlo vést ke vzniku pnutí i uvnitř městské správy.

Radní písař, který byl později pověřen sepsáním studovaného pramene, se již ani nepokusil do těchto událostí zařadit písemnosti, které by reflektovaly pohled českokrumlovských evangelíků. V analyzovaném rukopisu se nenacházejí ani jiné opisy písemností z konce května roku 1613. Nejspíše se tak městská správa snažila zamlčet některé události, které se

³²⁶⁾ „*Že jsou v povinnost Jeho Milosti Císařské purgmistru a konšelům i starším obecním sahalí, tím že jsou nepravdivou věc mezi lid obecný za pravdu ro[z]sívali, že by ouřad konšelský a starší obecní s vyslanými k Jeho Milosti Císařské předně již zase Jeho Milosti Císařské horní privilegium v moc uvedli a skrze psaní prohlásiti jměli, že raději berně a contribuci dávati, nežli hory pavovati chtějí, i také o jiný svobody a nadání městský připraviti, a to vše ukrytě a bez vědomí a vůle obce*“; tamtéž, p. 27.

³²⁷⁾ Tamtéž.

odehrály po 22. květnu 1613. Je také možné, že rozpínavost a nátlak ze strany českokrumlovských evangelíků překročil snesitelnou míru, a městská obec, případně vrchnost, se dalším krokům evangelíků pokusila razantně zabránit.

Je ale zřejmé, že zástupci českokrumlovské rady po incidentu z května 1613 začali bezprostředně jednat. O událostech informovali českou komoru a požadovali potrestání 32 rebelů. K tomu jim měla pomoci obnova městské rady plánovaná na červen 1613. Českokrumlovští radní tak chtěli využít příležitosti, během které budou ve městě přítomni i komisaři. Prezident české komory Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka odpověděl českokrumlovskému purkmistru a konšelům 3. června 1613. V dopise jim sdělil, že komisaři mohou přijet do Českého Krumlova 11. června večer. Následující den by mohli vyřídit obnovu konšelského kolegia i potrestání 32 evangelíků. Zároveň českokrumlovským radním přikázal, aby o tom zpravili rebely a ostatní Českokrumlovské a nechali na ten den svolat nejen oněch 32 měšťanů, ale i celou obec.³²⁸ Zřejmě již v tento moment představitelé české komory a českokrumlovské správy plánovali, že z obnovy městské rady provedou příkladné potrestání evangelíků, aby se podobné chování ve městě už nevyskytlo. Na závěr červnového dopisu prezident české komory uvedl, aby se až do doby, než dojde k renovaci rady, všichni Českokrumlovští k sobě chovali pokorně.³²⁹ Je tak patrné, že vztahy v městském společenství musely být v tomto období velmi napjaté, a to i na úrovni každodenního života.

Ve stejný den, tedy 3. června 1613, napsal Vilém Slavata také komisařům, kteří měli být přítomni při obnově rady 12. června 1613.³³⁰ Za komisaře byli vybráni Oldřich Gerštorf z Gerštorfu a Malšovic, Václav z Flysnpachu a Zikmund Turnovský z Turnštejna.³³¹ První jmenovaný zastával od července 1606 do září 1616 úřad královského prokurátora a s řešením sporů měl bohaté zkušenosti.³³² Ve zmíněném úřadu působil i během českého stavovského

³²⁸⁾ „A protož jménem a na místě Jeho Milosti Císařské poroučíme vám, abyste uvedouce netoliko týmž třicíti dvou osobám to v známost, ale i také všecku obec k tomu dni, jakž nahoře dotčeno, k středě po Božím těle, svolati na rathauz všeckny dali, a tu na rathauze tím raněji týchž pánův komisařův očekávali“; tamtéž, p. 82.

³²⁹⁾ Tamtéž.

³³⁰⁾ Tamtéž, p. 19-23.

³³¹⁾ V předešlých letech jezdili do Českého Krumlova kvůli obnově rady pouze jeden nebo dva komisaři. Je pravděpodobné, že k navýšení jejich počtu došlo právě kvůli rozepři z května 1613, která se během renovace měla vyřešit; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 724-725.

³³²⁾ Například v září 1606 byl jmenován členem komise, která měla vyřešit rozepři mezi děkanem a mistry Nazaretské koleje na Starém Městě pražském a Zdeňkem Smolíkem na Velkém Bášti, kte-

povstání, což ho následně stálo život.³³³ Stojí za pozornost, že Gerstorf se hlásil k luterské víře, z čehož se dá usuzovat, že víra neměla hrát v řešení sporu rozhodující vliv.³³⁴ Václav z Flysnpachu byl od roku 1597 radou apelačního soudu; znovu byl do této pozice jmenován v roce 1622.³³⁵ Třetí komisař Zikmund Turnovský z Turnštejna byl od roku 1608 českokrumlovským hejtmanem, který měl ze své pozice dohlížet na politickou, soudní, policejní a hospodářskou správu panství.³³⁶

Prezident české komory ve svém dopise z června 1613 komisaře informoval o rozepři, která se udála v Českém Krumlově v květnu téhož roku. Aby byli podrobně srozuměni se situací, přiložil k listu také opis supliky, kterou dostal od českokrumlovského purkmistra a konšelů. Tato stížnost není ve studovaném rukopisu uvedena, ale je možné usuzovat, že se jednalo o sedm artikulů, které byly sepsány nedlouho po květnových událostech. Sám Vilém Slavata o 32 českokrumlovských osobách dodal, že ke svému chování neměly žádnou slušnou příčinu.³³⁷ Následně pisatel dopisu sdělil, že by se komisaři měli společně dohodnout, jaký den odjedou do Českého Krumlova. K obnově rady přitom mělo dojít nejlépe 12. června 1613, protože podle nařízení české komory měli Českokrumlovští na radnici komisaře v tento den očekávat.³³⁸

Prezident české komory komisařům dále nařídil, v jakém pořadí by měli vyřídit všechny povinnosti v Českém Krumlově. Nejprve měli dostatečně napomenout 32 rebelů,

rý si nárokoval některé samoty u vsi Bašť; Jaroslav Demel, *Dějiny fiskálního úřadu v zemích českých s přehledem vývoje tohoto úřadu v jiných zemích evropských, zejména německo-rakouských: všeobecný úvod I*, Praha 1904, s. 130.

³³³⁾ Tamtéž, s. 244.

³³⁴⁾ Josef Pekař, *Bílá hora její příčiny i následky*, Praha 1921, s. 27-28.

³³⁵⁾ SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 19; K. Woitschová, *Personální obsazení*, s. 57.

³³⁶⁾ P. Tomečková, *Solní obchod*, s. 95-97. Více o funkcích a povinnostech hejtmanů Eva Barborová, *Funkce hejtmanů (úředníků) na rožmberských panstvích*, JSH 38, 1969, s. 198-201; Eva Cironisová, *Vývoj správy rožmberských panství ve 13.–17. století*, Sborník archivních prací 13, 1981, s. 105-178.

³³⁷⁾ „V kteréžto věci obávaje se ouřad konšelský nějakého nebezpečství, jakého v té věci při nás opatření vyhledávají, i že jest se ta věc od týchž osob třidcítí dvou tak nenáležitě před sebe vzala, an k tomu žádné a slušné příčiny nemají a neměli, nemůže se jim to nikoliv schvalovati“; SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 20.

³³⁸⁾ Tamtéž, p. 21.

aby se jejich chování již neopakovalo, pokud se chtějí vyhnout císařské pokutě. Následně komisaři měli vyslyšet připomínky ke květnovému konfliktu a k obnově rady od rebelů i od celé českokrumlovské obce. Autor písemnosti dále komisaře upozornil, že kvůli nepřítomnosti nejvyššího mincmistra Království českého musí Českokrumlovské uklidnit, že tím nedochází k porušení jejich dřívějších privilegií a výsad.³³⁹ Nepřítomnost nejvyššího mincmistra, mezi jehož pravomoci patřilo i obnovování městských rad v královských horních městech, tak nijak neměla ovlivnit průběh renovace rady.³⁴⁰ Dle autora dopisu byla přítomnost komisařů během tohoto rituálu dostačující k potvrzení stávajících svobod.³⁴¹ Poté komisaři měli přistoupit k obnově konšelského úřadu, do kterého měli zvolit pouze poctivé, bohabojné a spravedlivé osoby.³⁴² Na závěr prezident české komory nařídil Oldřichovi z Gerštorfu a Václavovi z Flynspachu brzký návrat zpátky do Prahy, aby se kvůli jejich nepřítomnosti neodkládaly povinnosti na zemském soudu. Zároveň oběma nařídil, aby české komoře sepsali relaci o průběhu obnovy rady v Českém Krumlově.³⁴³

5.5.1 Obnova městské rady 12. června 1613

Obnova českokrumlovského konšelského kolegia proběhla 12. června 1613. Kromě obvyklých kroků při ní mělo dojít také k pokárání českokrumlovských evangelíků, kteří se v průběhu května 1613 nechovali k městskému úřadu tak, jak se od nich očekávalo.

Komisaři Oldřich Gerštorf z Gerštorfu a Malšovic, Václav z Flynspachu a Zikmund Turnovský z Turnštejna přišli na českokrumlovskou radnici v osm hodin ráno.³⁴⁴ Když se shromáždila českokrumlovská obec, došlo na „*náležitý přivítání*“ komisařů.³⁴⁵ Následně před

³³⁹⁾ Tamtéž.

³⁴⁰⁾ Účast nejvyššího mincmistra Království českého při renovaci českokrumlovské rady je prameny doložena pro roky 1608, 1609, 1614, 1616 a 1617; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 721-722.

³⁴¹⁾ „[T]ou příčinou že od Jeho Milosti Císařské komisařů na místě Jeho Milosti Císařské ouřad konšelský obnoven bývá, to že jim mnohem víceji k potvrzení jich obdarování, a svobod slouží, poněvadž se to od Jeho Milosti Císařské jakožto krále českého anebo na místě Jeho Milosti Císařské skrze komisaře děje a diti bude“; SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 21-22.

³⁴²⁾ Tamtéž, p. 22.

³⁴³⁾ Tamtéž.

³⁴⁴⁾ „[V] středu v hodin osm polovičného orloje ráno“; tamtéž, p. 88. Více k počítání hodin podle celého a na půl orloje Josef Emler, *Rukověť chronologie křesťanské, zvláště české*, Praha 1876; Zdeněk Horský, *Pražský orloj*, Praha 1988.

³⁴⁵⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 88.

obec předstoupil prokurátor Oldřich Gerštorf a jménem všech komisařů poděkoval za přivítání. Po slavnostním úvodu se komisaři zaměřili na hlavní body programu. Prokurátor sdělil, že přečte jména, dotyční vystoupí z davu a vyslechnou si stížnost. Poté budou mít právo na ni reagovat.³⁴⁶

Po přečtení všech jmen se prokurátor zeptal, kdo z nich je „nějaký“ Matyáš Rulle.³⁴⁷ Dotázaný, který stál před stolem, se ozval a komisař Oldřich Gerštorf k němu „*ihned horlivě promluvil*“.³⁴⁸ Ve svém projevu mu sdělil, že způsobil hroznou věc, protože mimo jiné naváděl obec proti konšelskému sboru a svým neuváženým chováním tak urazil českou komoru.³⁴⁹ Z popsaného chování je zřejmé, že českokrumlovští rebelové již v předstihu radě oznámili, kdo je nabádal k nezákonnému chování v průběhu května 1613. Komisaři hned z počátku obnovy rady nejspíše chtěli vědět, kdo je přesně ten, kdo vedl a pobuřoval českokrumlovské evangelíky proti konšelům a obecním starším. Hned na úvod mu totiž chtěli sdělit, čím se prohřešil.

Matyáš Rulle musel na prokurátorova slova ihned reagovat. Podle něj se ničeho špatného nedopustil, protože jen ostatním sděloval to, co se slyšel v Praze od nejvyššího mincmistra Království českého Viléma Vřesovce z Vřesova a z Doubravské Hory. Aby jeho slova měla větší váhu, vytáhl Rulle z kapsy kus papíru, kde měl napsáno, co přesně od nejvyššího mincmistra slyšel. Papír následně začal před komisaři číst.³⁵⁰ Avšak komisaři mu však ihned oznámili, že teď má mlčet. Dle nich si má nejprve vyslechnout stížnost, kterou na něj a dalších 32 osob vnesla českokrumlovská rada, obecní starší a komisaři. Pokud následně k tomu bude chtít povědět něco podstatného, může tak učinit.³⁵¹

³⁴⁶⁾ Tamtéž, p. 76, 88.

³⁴⁷⁾ Tamtéž, p. 88.

³⁴⁸⁾ Tamtéž, p. 89.

³⁴⁹⁾ „*Vy jste hroznou věc spáchali, protože jste předně Jeho Milosti Císařské milostivý poručení i také vzácnou tu comisi tak všetečně a nevážně po svý vůli vykládati a valchovati, mezi obecný lid nepravě, nestoudně, jakoby tomuto místu a tý vzácný obci na ztenčení a újmu privilegií, vejsad a svobod jich býti jmělo, směli, v tom Jeho Milosti Císařské důstojnost a komoru nenáležitě vysoce jste urazili, i tudy obec proti ouřadu konšelskému pozdvihnouti směli. A protož co vám z toho přijde, budete toho očekávati*“; tamtéž.

³⁵⁰⁾ „*A vzavše nějakou škartu, kterouž sobě sám sepsal, z kapsy, a počal v ní čísti to, co jest jměl od pana nejvyššího mincmistra slyšeti*“; tamtéž, p. 89.

³⁵¹⁾ Tamtéž.

Následně českokrumlovský purkmistr, konšelé a starší obecní přednesli popis událostí, které se 22. května téhož roku a následující dny odehrály. Českokrumlovští rebelové s vyličením těchto dní souhlasili. Nejspíše doufali, že pokud rozumně obhájí své konání, bude stále možné si před komisaři uhájit květnové počínání. Představitelé obou klíčových institucí městské správy pak na těchto 32 osob naléhali, aby komisařům sdělily, kdo je vedl k výše popsanému květnovému chování.³⁵² Vzhledem k předchozím událostem všichni přítomní pravděpodobně již věděli, že se jednalo o Matyáše Rulleho. Radní a obecní starší ovšem nejspíše chtěli, aby se rebelové přiznali veřejně a přímo před komisaři, díky čemuž by potvrdili, že představitelé městské správy před komisaři nic nezatajili a že skutečně šlo o pravdivé informace. Na dotaz, kdo jim ponoukal lži týkající se zrušení horního privilegia získaného od císaře Rudolfa II. v roce 1603, odpověděli, že to byl perkmistr Matyáš Rulle. Došlo k tomu podle nich ve chvíli, kdy se Rulle vrátil z Prahy.³⁵³ Perkmistr se zřejmě před Českokrumlovskými prezentoval jako někdo, kdo měl v Praze důležité kontakty na povolané osoby, které mu tyto „tajné“ informace sdělily. Někteří českokrumlovští rebelové pak nejspíše neměli tolik prostředků, aby mohli osobně odjet do Prahy, a proto se spoléhali na informace, které jim perkmistr zprostředkoval.

Na závěr úřední osoby chtěly poukázat na nevhodné chování Matyáše Rulleho z předešlých let, aby komisaři věděli, že on byl „*od některého léta buřičem a rušitelem obecného pokoje a svornosti i štípařem všelijaké nepravosti, různic a nevolí v obci jako i protivníkem a pozdvihovatelem proti nejvyšší a nejmilostivější naší dědičny vrchnosti a ouřadu konšelskému*“.³⁵⁴ Radní a obecní starší například připomenuli sedmnáctibodovou stížnost z listopadu 1609, která vznikla na Rulleho popud, a především pak zdůrazňovali supliku, kterou nechal poslat stavovským defensorům v listopadu 1611.³⁵⁵

Po přečtení stížnosti na Matyáše Rulleho a 32 českokrumlovských rebelů komisaři proviněným oznámili, že nyní můžou přednést svůj názor na vznesené obvinění. První se

³⁵²⁾ „*Když bylo potom na to od purgkmistra a konšelův i starších obecních nastoupeno, aby před Jich Milostmi oznámili, kdo jest jim o takových hrozných případnostech a příčinách oznamoval a je k tomu jměl, aby o ouřadu konšelským i starších obecních, neohlídajíc se na povinnost Jeho Milosti Císařské na sobě mající, že by se takový těžký, nenáležitý a na hrdle trestání vztahující se věci dopustiti, bez studu dopustiti jměli a tudy obec proti ouřadu konšelskému popuditi a [v]zbouřiti*“; tamtéž, p. 92.

³⁵³⁾ Tamtéž, p. 76, 78.

³⁵⁴⁾ Tamtéž, p. 94.

³⁵⁵⁾ Tamtéž.

ozval Matěj Wasserhanzl, který německy za všechny předvolané řekl komisařům, že nikdo z nich neumí český jazyk. Proto požadoval, aby byla stížnost přednesena ještě jednou a v němčině.³⁵⁶ Až poté na ni budou moci odpovědět. Českokrumlovský purkmistr, konšelé i obecní starší ale na výrok ihned reagovali a komisařům sdělili, že všichni česky umí s výjimkou tří nebo čtyř rebelů a že zejména Matěj Wasserhanzl češtinu ovládá velmi dobře. Pokud by tedy někdo z nich nerozuměl, mohl jim sdělení přeložit někdo jiný.³⁵⁷ Je zřejmé, že českokrumlovští rebelové používali v každodenním styku především německý jazyk a v češtině si tak jistí nebyli. Zmíněnou domněnku dokládá také fakt, že většina písemností, které psalo těchto 32 osob, byla napsána v němčině. Z tohoto důvodu se pokusili komisaře přesvědčit, aby stížnost zopakovali v jazyce jim bližším. Mohli by pak na ni lépe odpovědět a vysvětlit komisařům zřetelněji a přesněji své pohnutky, pocity a postoje k celé záležitosti, a tím lépe osvětlit problematiku celého sporu. Je možné, že českokrumlovští úředníci si toho byli vědomi, a proto ihned reagovali v jejich neprospěch.

Komisaři nakonec dali za pravdu právě konšelům a obecním starším. Prostřednictvím prokurátora řekli rebelům, že se nachází v Čechách a z toho důvodu není vhodné celou stížnost opakovat ještě jednou v jiném jazyce. Pokud ale opravdu nerozumí, mohou využít svého „*principála*“, který místo nich může předstoupit a jejich námitku sdělit. K Matyášovi Rullemu ještě dodali, že to on je dovedl k těmto problémům, a z toho důvodu by pro něj nemělo být těžké ostatní rebely v odpovědích zastoupit.³⁵⁸

Matyáš Rulle ale odpověděl, „*že je on v tom zastoupiti nemíní, nežli toliko osobu svou zastati a defendovati že chce, aby se oni tak, jakž mohou, zastali*“.³⁵⁹ Jeho slova se zdají být zarážející vzhledem k tomu, že to byl právě on, kdo je k protiprávnímu chování v květnu 1613 nabádal. Zároveň jeho odpověď odkrývá, že skupina rebelujících osob zřejmě nebyla příliš vnitřně sjednocená. Dále lze Rulleho reakci interpretovat tak, že si byl vědom, že za své chování bude nejspíše závažně potrestán. Proto se soustředil hlavně na obhájení vlastní osoby a na zastupování ostatních mu již nezbývala kapacita. Pokud mluvil Matěj Wasserhanzl o jazy-

³⁵⁶⁾ „*Oznámil z nich jeden Matyáš Handl německým jazykem. Jeho Milosti Císařské Vaše Milosti páni comisari, tyto přistojící 32 osoby nerozumějí jazyku českému, protož žádají, aby tuž stížnost, kterouž purgmistr a konšelé i starší obecní do nich mají, německy, aby tomu vyrozuměti mohli, oznámili, že oni potom odpověď svou náležitou proti tomu dáti chtějí*“; tamtéž, p. 94-95.

³⁵⁷⁾ Tamtéž, p. 95.

³⁵⁸⁾ Tamtéž.

³⁵⁹⁾ Tamtéž.

kových znalostech českokrumlovských rebelů pravdu, ocitla se tak skupina 32 osob bez možnosti svůj názor projevit.

Matyáš Rulle po svém výroku pokračoval dál ve své obhajobě. Nejprve řekl, že moc dobře ví, co slyšel od nejvyššího mincmistra Království českého, když si povídal s radním písařem během toho, když vycházeli z blíže neurčené komory. Tím chtěl nejspíše naznačit, že nemůže tuto událost ničím potvrdit a že je pouze na komisařích, zda mu budou v tomto ohledu věřit. Následně se začal odvolávat na horní privilegium z roku 1603. Dle Rulleho se v něm „*při konci v jistotě najde*“, že správa nad městem a obnovení rady „*absolutně*“ přináležejí nejvyššímu mincmistru Království českého.³⁶⁰ Dále by se tam mělo vyskytovat císařské poručení, podle kterého bývalí mincmistři Kryštof Želivský ze Sebusína a Hanibal z Valdštejna obnovovali konšelský úřad. Z tohoto důvodu žádal, aby purkmistr a konšelé nechali přečíst ověřený přepis privilegia, který měli u sebe.³⁶¹ Pokud by k přečtení nedošlo, nikdy se komisaři nedozví, proč 32 evangelíků vstoupilo v květnu 1613 bez povolení do radnice. Matyáš Rulle dál pokračoval, že „*obzvláště*“ Matyáš Singer také tvrdil, že na konci znění privilegia jsou vyjmenovány povinnosti nejvyššího mincmistra.³⁶² Zřejmě tak chtěl upozornit, že nebyl sám, kdo takové věci tvrdil, a že tedy nebyl jediný, kdo tyto zprávy po městě rozšiřoval.

Před komisaři a celou obcí bylo následně přečteno celé horní privilegium „*od počátku až do konce*“.³⁶³ Dle analyzovaného rukopisu se v něm ale nepsalo nic z toho, co tvrdil Matyáš Rulle. Představitelé městské správy vzápětí dodali, že císařské poručení určené pro někdejšího mincmistra Království českého se na radnici nenachází. Jelikož byl v době vzniku privilegia městským písařem právě Matyáš Rulle, mohl dotčené poručení „*jako i mnoho jiných platných věcí*“ z městské budovy vzít a následně si ho vyložit po svém.³⁶⁴ Konšelé a obecní starší tím chtěli zároveň komisaře upozornit, že Rulle nectil zákony ani předtím, než došlo k vypuknutí sporu. Zároveň poukázali na fakt, že v roce 1609 to bylo naposledy, kdy obnovil českokrumlovskou radu osobně nejvyšší mincmistr, a to „*návodem některých zlých, neupřímných lidí*“.³⁶⁵ Jak vážné z toho pak plynuly následky, přítomní komisaři údajně velmi dobře vědí. Matyáš Rulle na tuhle připomínku nereagoval. Dále obec přiznala, že našla císařské po-

³⁶⁰⁾ Tamtéž, p. 96.

³⁶¹⁾ „*A poněvadž toho privilegium purgmistr a konšelé připsali aneb vidimus na pergamenový kůži napsaný za sebou mají, jestliže jsou jej nezandali, aby se přečetl*“; tamtéž.

³⁶²⁾ Tamtéž.

³⁶³⁾ Tamtéž.

³⁶⁴⁾ Tamtéž, p. 97.

³⁶⁵⁾ V roce 1609 obnovil radu nejvyšší mincmistr Království českého Hanibal z Valdštejna; tamtéž.

ručení pro někdejšího českokrumlovského hejtmana Šimona Tanczla. Dle konšelů a obecních starších se panovníkův příkaz musel do značné míry shodovat s tím, který byl určený pro tehdejšího nejvyššího mincmistra Království českého Kryštofa Želivského ze Sebusína, protože vyšel ze stejné „*expedice*“, a tudíž je musel císař mezi sebou vzájemně porovnat.³⁶⁶ Obec na to uvedla, že se v něm nachází potvrzení horního privilegia, avšak nic, co by se týkalo jakéhosi spolčení horních a politických záležitostí.³⁶⁷ Tím chtěli doložit, že tvrzení Matyáše Rulleho byla nepravdivá.

Českokrumlovští rebelové se po těchto slovech nechali slyšet, že kdyby jim purkmistr, konšelé a obecní starší sdělili tyto informace již v květnu 1613, tedy v době, kdy přišli na radnici během jednání rady, tak by jim to stačilo. Jednalo se ale spíše jen o poslední záchvív jejich obrany, protože zřejmě neměli jiné připomínky či podněty, které by mohli využít jako konstruktivní odpověď. Zároveň je nutné dodat, že když přišli v květnu 1613 bez souhlasu na jednání rady, požadovali nejprve, aby obecní starší odešli z místnosti a vytvořili s nimi postranní radu. Až následně jim měli sdělit požadavky, které je na radnici přivedly. Je tedy zřejmé, že představitelé českokrumlovské správy nemohli znát přesné příčiny, které evangelíky vedly ke vstupu do radní místnosti. Z toho důvodu ani nemohli adekvátně reagovat. Představitelé dvou klíčových městských institucí odpověděli na jejich slova tím, že již od počátku se měli náležitě k této záležitosti postavit a „*takovou hroznou nesnáz*“, jakou učinili v květnu 1613, by nebylo zapotřebí provádět.³⁶⁸

Žádné jiné připomínky na obvinění nebyly vzneseny, a proto se slova mohl ujmout prokurátor Gerštorf. Ve svém projevu se nejdříve zaměřil na Matyáše Rulleho a až poté na ostatních 32 rebelů. Dle očekávání komisař nejprve zopakoval Matyáši Rullemu, že spáchal špatnou věc, jelikož se snažil „*šelmovským způsobem*“ popudit obec proti purkmistrovi, konšelům a obecním starším.³⁶⁹ Dokonce by se mu za tento prohřešek mohl přičíst „*crimem lae-*

³⁶⁶⁾ Tamtéž.

³⁶⁷⁾ „*Ale nachází se poručení císaře Rudolfa, slavné a svaté paměti, originální dobré paměti panu Šimonovi Tanczlovi, toho času hejtmanu panství krumlovského, učiněný (bezpochyby že se s druhým pana z Sebusína srovnávati muselo, poněvadž z jedné expedici vyšly), kterýž se s privilegium, kdež sobě podstatu největší v těch místech a artykulích jmíti jsou pokládal, ve všem znění, punktích a klauzulích srovnává, a ne na nětco postranného a spolčení horní věci s politickými aneb vejsadami a nadáním starobylými městskými od Jich Milostí pánův z Rožmberka, císařův římských a králův českých, nadaných i potvrzených se vztahuje*“; tamtéž.

³⁶⁸⁾ Tamtéž, p. 98.

³⁶⁹⁾ Tamtéž.

sae maiestatis“, tedy zločin urážky panovnického majestátu, který se řadil mezi nejzávažnější delikty a trestal se smrtí.³⁷⁰

Následně se komisař zamýšlel nad výpovědí Matyáše Rulleho a naznačil, proč si i přesto nadále myslí, že je vinen. Zdálo se mu především zvláštní, že obžalovaný si údajná slova vyslechl od nejvyššího mincmistra Království českého na adresu horního privilegia, které přináleželo Českému Krumlovu, a nekontaktoval přitom českou komoru ani jejího prezidenta. Vzhledem k tomu, že slyšel dotyčná slova v Praze, mohl tak rovnou učinit. Jednalo by se tak o nejsnazší cestu, jak zabránit dezinterpretaci slov nejvyššího mincmistra. Dále podotkl, že se Matyáš Rulle chystal v ten čas do Českého Krumlova a že měl po příjezdu obci ihned sdělit, co se v Praze událo. Představitelé městské správy by mu pak objasnili, že nejvyšší mincmistr mohl pouze kontrolovat horní záležitosti města, avšak politická správa přináležela pouze panovníkovi. Prokurátor dodal, že císař byl „*k tomuto městu tak milostivě nakloněn*“ a možná díky tomu na žádost českokrumlovské rady potvrdil městu celou řadu privilegií a nadání, a navíc je obdařil i novými.³⁷¹ Matyáš Rulle se tak zachoval jako někdo, kdo necítil k vrchnosti vděk za vykonané činy a kvůli tomu mohl poškodit nejen svoji vlastní pověst, ale také reputaci celého města. Na základě jeho chování ho komisaři vnímali jako „*buřiče a rušitele obecného pokoje*“ a nařídili mu, aby 26. června 1613 přišel do české komory a před jejím prezidentem náležitě ospravedlnil své chování.³⁷² Komisaři po svém příjezdu do Českého Krumlova shledali, že Rulleho chování bylo natolik vážné, že o jeho potrestání měla raději rozhodnout česká komora.

Prokurátor jménem ostatních komisařů následně sdělil ostatním rebelům, že se svým výše popsaným chováním provinili proti vrchnosti a konšelskému úřadu.³⁷³ Zástupci vrchnosti

³⁷⁰⁾ Tamtéž; Bedřich Klenot, *Slovník cizojazyčných slov a úsloví v češtině se vyskytujících s dodatkem*, Praha 1922, s. 59; J. Jireček (ed.), *Práva městská Království Českého a Markrabství Moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína*, Praha 1876, s. 307.

³⁷¹⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 100.

³⁷²⁾ Tamtéž.

³⁷³⁾ Proti vrchnosti a konšelskému úřadu se rebelové provinili tím, že „*sami bez vědomí a vůle purgmistra a konšelův i starších obecních, dali se v hromadu svolati, v takovém počtu nerozváživě do plnosti rady vstoupiti, tak truclivě a spurně takový vaše nešlechtný předsevzatí nenáležitě vyhledávati i jaké osoby ty v ouřadu konšelském postavený a povinnost Jeho Milosti Císařské na sobě mající mezi lidem obecným tak všetečně a nevázně, jakoby se tu vedle vašeho vejkladu nenáležitěho v těch příčinách, jakž vejš dotčeno, nětco dopustit jměli, tak těžce (což vám možné na ně provésti není) znařikati opovážlivě směli*“; tamtéž, p. 101.

ale chtěli shromážděným měšťanům ukázat také svoji příznivou stranu. Sdělili proto, že by mohli těchto 32 osob exemplárně potrestat, aby se podobné chování již neopakovalo. Byli si ovšem vědomi, že potrestání tolika lidí by mohlo způsobit v městské společnosti ještě větší a prohlubující se napětí. Z tohoto důvodu se rozhodli zneplatnit hanlivá slova, pronášená ve městě na účet purkmistra, konšelů a obecních starších („*touž všecknu věc a slova o purgkmistru a konšelích i starších obecních v obci tak roztroušená předně zdviháme, kazíme, moříme a v nic obratcujeme*“).³⁷⁴ Komisaři tímto krokem chtěli nejspíše docílit, aby pomluvy evangelíků namířené vůči představitelům městské správy nebyly v následujících letech připomínány, vymizely z paměti obce a aby mezi oběma stranami došlo ke vzájemnému konsensu. Ten měl být docílen také tím, že rebelové měli odprosít představitele městské správy, a to přesným způsobem udaným komisaři.³⁷⁵

Dotčených 32 evangelíků mohlo být s tímto výsledkem spokojeno. Opak byl ale pravdou. Zřejmě doufali, že skutečně dojde k projednání důvodů, které je vedly nejen ke vstupu do radnice v květnu 1613, ale také dřívějších neshod. Z konečného rozhodnutí komisařů vzniká dojem, že chtěli záležitost co nejdříve uzavřít takovým způsobem, aby rebelové neměli nadále pocit, že mohou o svých podmínkách vyjednávat. Příliš rychlé a jednoznačné ukončení konfliktu vzbudilo u některých aktérů nevoli. Studovaný pramen výslovně zmínil Matěje Wasserhanzla, který se dlouho bránil proti udělení trestu. Komisaři ho napomenuli a připomněli mu, že pokud se bude dál ohrazovat, tak mohou potrestání zvýšit. Motivován strachem z vězení nakonec s podmínkami souhlasil, a všech 32 osob se českokrumlovským radním a obecním starším omluvilo.³⁷⁶ Je ale zřejmé, že mnozí svou omluvu nemysleli zcela upřímně a jednali pouze pod hrozbou vyššího trestu. Komisařům ale jejich omluva stačila a spor považovali za ukončený. Závěrečný konsensus byl totiž pro raně novověkého člověka významnou hodnotou, jelikož vzájemná jednota představovala jeden ze základních kamenů, který stvrzoval následné fungování v městské komunitě.³⁷⁷

³⁷⁴⁾ Tamtéž.

³⁷⁵⁾ Rebelové měli úřední osoby odprosít tímto způsobem: „*Co jsme koliv proti obojímu ouřadu tak všetečně před sebe vzali a ze zlosti o nich některá slova mluvili, že jsme jim v tom křivdu učinili, nebo v pravdě nic jiného nežli všeckno dobré o nich víme a protož prosíme, aby páni nám to laskavě odpustili, že na potomní časy nikdá více toho se dopustit nižádným způsobem nechceme, nýbrž je i budoucí konšele v náležitě uctivosti jmíti a toho jim v ničem zlým nepřipomínati*“; tamtéž, p. 102.

³⁷⁶⁾ Tamtéž.

³⁷⁷⁾ J. Hrdlička, *Otázky*, s. 212.

Po vyřešení konfliktu a řádném napomenutí jeho aktérů se komisaři, radní a obecní starší mohli začít věnovat samotnému aktu obnovy všech institucí českokrumlovské městské správy. Všechny dosavadní radní, obecní starší a oba rychtáře propustili z jejich povinností a zvolili nové, kteří měli zachovat poslušnost a poddanost k vrchnosti, lásku a svornost pro vzdělání obecného dobrého a rozšířit v pobožnosti slávu boží.³⁷⁸ Aby mohla být obnova rady dokonána, všichni přítomní společně s komisaři vyšli ven a v průvodu došli do farního kostela svatého Víta, ve kterém proběhla slavnostní mše. Během obřadu se modlili za to, aby „*obec šťastně a rozmnožitelně řízena a spravována [...] býti mohla*“.³⁷⁹ Po modlitbě bylo zazpíváno oslavné *Te Deum Laudamus*, čímž byla obnova rady v červnu 1613 završena.³⁸⁰ Důležitost obnovy rady je vzhledem k předešlým událostem patrná. Představitelé městské správy a vrchnost doufali, že pomůže ve městě obnovit společenskou pospolitost, která byla předchozími spory narušena. Aby tento záměr ještě posílili, sepsali podrobný průběh celé obnovy, kterým chtěli pomoci harmonii ve městě upevnit.³⁸¹ Absence takového zápisu by totiž u budoucích generací mohla vzbuzovat pocit chaosu a odchylku od pevného řádu městského života.³⁸²

5.5.2 Dohra

Renovace rady z června 1613 měla zajistit obnovení harmonie ve městě a potrestání viníků, kteří se podíleli na vzniku napětí v městské komunitě. Je ale patrné, že samotná obnova rady zřejmě nebyla dostatečná. V srpnu 1613 česká komora napsala českokrumlovskému hejtmanu Zikmundovi Turnovskému dopis, který se měl týkat hlavních viníků českokrumlovského sporu. Nejprve v něm sdělila, že dostala hlášení komisařů o obnově českokrumlovské rady

³⁷⁸⁾ Do nové městské rady byli zvoleni: primas Kilián Hölderle, Adam Kroupa, Daniel Turek, Florián Ronner, Jan Puffer, Matyáš Rudner, Ondřej Walter, Vilém Šlechta, Pavel Rykl, Florián Hauzenperger, Florián Felicides a Havel Ziegler, Obecními staršími se stali Jeroným Stainer, Matyáš Hölderle, Matyáš Loybl, Matyáš Nus, Pavel Finkenauer, Martin Štolc, Matyáš Prošků, Jan Verwalter, Šimon Tadeáš Fuch, Martin Kersten, Jan Lupoglauer a Leonard Rigl. Šimon Štrobl se stal městským rychtářem a Bernard Geißberger byl zvolen latránským rychtářem; SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 102-105.

³⁷⁹⁾ Tamtéž, p. 103-104.

³⁸⁰⁾ Oslavné *Te Deum Laudamus* zaznívalo po obnovách rad i v jiných městech, například v Plzni; J. Hrdlička, *Otázky*, s. 195; SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 104.

³⁸¹⁾ Obnova rady z roku 1613 je v analyzovaném rukopisu popsána v rozsahu 17 pagin; SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 87-105.

³⁸²⁾ J. Miller, *Snový svět*, s. 271.

z června téhož roku. Prezident české komory Vilém Slavata uvedl, že po tomto ohlášení shledává předními viníky perkmistra Matyáše Rulleho, Matyáše Singera a Matěje Wasserhanzla. Dle písemnosti tito jmenovaní „*nad jiné vinnější a pro příklad jinejm skutečného trestání [by] zasloužili*“.³⁸³ Z dopisu je patrné, že Matyáš Rulle byl touto dobou již ve vězení, kde čekal na závěrečné usnesení o výši jeho trestu. Vilém Slavata požadoval, aby stejný osud stihl také ostatní dva rebely Matyáše Singera a Matěje Wasserhanzela. Z tohoto důvodu českokrumlovskému hejtmanovi přikázal, aby si je k sobě povolal, připomněl jim jejich chování a nechal je vsadit do zámeckého vězení, ve kterém měli být tak dlouho, dokud by Zikmund Turnovský neobdržel další zprávu od české komory.³⁸⁴

Je možné se pouze domnívat, proč došlo k navýšení počtu potrestaných osob. Komisaři zřejmě české komoře sdělili, čím se provinilo 32 evangelíků. Matyáš Singer a Matěj Wasserhanzl se prohřešili především tím, že vstoupili do radnice bez povolení den předtím, než došlo k proniknutí 32 osob do radního domu. Je tedy zřejmé, že se v tomto ohledu jednalo také o vůdčí osoby rebelů. Komisaři zároveň mohli přihlídnout také k vystupování obou evangelíků během obnovy rady. Příkladnému chování se vymykal zejména Matěj Wasserhanzl, který nejprve požadoval překlad obvinění do německého jazyka a následně se odmítal omluvit úředním osobám za své chování z května 1613. Singerovo chování nebylo ve studovaném rukopisu popsáno, ale je možné, že mohl dávat neverbálně najevo, co si o celém obvinění myslí. Česká komora poté mohla vyhodnotit jejich jednání během obnovy rady tak, že Singer a Wasserhanzl budou v následujících letech zřejmě opět narušovat městskou harmonii. Vzhledem k tomu, že dopis byl poslán až v srpnu 1613, čili zhruba dva měsíce po obnově rady, je možné, že oba rebelové se již znovu pokusili o rozpoutání roztržky s institucemi českokrumlovské městské správy. Ty pak mohly předat české komoře zprávu o jejich chování a úřad sídlící v Praze tak mohl mít informace, že k nápravě těchto osob nedošlo.

Ve studovaném rukopisu také nebylo uvedeno, jak přesně probíhalo soudní líčení. Matyáš Rulle nicméně nakonec skončil lépe, než by si sám mohl přát. Po sérii nářků a proseb se totiž zřejmě česká komora rozhodla, že ho z vězení propustí. Matyáš Rulle poté cítil velký vděk, protože již doznal své protizákonné chování z předešlých let.³⁸⁵ Lze tedy vnímat posun

³⁸³⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 106.

³⁸⁴⁾ Tamtéž, p. 106-107.

³⁸⁵⁾ „[Ž]e sem se těžkého vejstupku proti důstojemství strany privilegii města Krumlova o poručení Jeho Milosti Císařské v příčině obnovení ouřadu konšelského dopustil, je křivě a nenáležitě vykládal a jurisdikci Jich Milosti pana presidenta a pány rady komory české pomlouvaje, zlehčoval, i

v jeho myšlení. Ještě během obnovy rady v červnu 1613 si byl jistý tím, že nic špatného nepůsobil. Zřejmě za to mohl pobyt v pražském vězení, který mohl působit na viníka jako odstrašující prostředek. Během uvěznění se musel potýkat s neznámým prostředím, daleko od své rodiny a českokrumlovských přívrženců, a navíc zde musel potkávat jiné delikventy, jejichž tresty v něm mohly vyvolat strach a kajícínost. Po propuštění 24. srpna 1613 následně bezelstně slíbil, že se nebude „*po všecken čas života*“ chovat protizákonně a že se bude náležitě chovat k vrchnosti a městské radě.³⁸⁶ Pokud by něco z toho porušil, byl připraven být „*na hrdle ztrestán*“.³⁸⁷ Jaké byly další osudy Matyáše Rulleho, nebylo do studovaného pramene začleněno. Nelze proto ani říci, zda se po ukončení sporu vrátil do Českého Krumlova.

Na rozdíl od Matyáše Rulleho se Matyáš Singer a Matěj Wasserhanzl nacházeli na konci srpna 1613 stále v českokrumlovském zámeckém vězení. Vilém Slavata a česká komora ale byli ochotni viníky propustit.³⁸⁸ Českokrumlovskému hejtmanovi sdělili, že zmíněnou možnost má rebelům sdělit pouze v případě, že o ni sami začnou žádat. Aby došlo k propuštění, měli oba dva zatčení slíbit, že se podobným chováním neprohřeší, což mělo být následně zapsáno do „*knih zemských*“.³⁸⁹ Není příliš jasné, kdy se o této možnosti sami rebelové dozvěděli a zda jim to českokrumlovský hejtman vůbec sdělil.

Věznění obou osob i poté, co byl hlavní představitel Matyáš Rulle propuštěn, zřejmě vyvolalo ve městě pohoršení. Z tohoto důvodu rebelové sepsali suppliku, kterou adresovali české komoře. Podepsalo se pod ní 32 osob.³⁹⁰ Nejspíše šlo o stejné jedince, kteří v květnu 1613 vstoupili bez souhlasu konšelů a obecních starších na radnici. Z toho by pak bylo zřejmé, že stížnost byla napsána také jménem vězňů Matyáše Singera a Matěje Wasserhanzla. Suplika žádající o propuštění Singera a Wasserhanzla nebyla do analyzovaného rukopisu začleněna, a proto nelze přesně říct, co bylo jejím obsahem. Česká komora nicméně byla ochotná viníky propustit. Nejprve ale potřebovala potvrzení, že zmíněná suplika byla napsána s dobrými úmysly. Z tohoto důvodu komora informovala 20. září 1613 českokrumlovského hejtmana a požadovala, aby si povolal autory stížnosti a bedlivě se jich vyptal na důvody její-

purgmistra a konšely téhož města při obci oškivil, nemaje toho, zvláště jsa povinností jakožto Jeho Milosti Císařské služebník zavázán, činiti“; tamtéž, p. 108.

³⁸⁶⁾ Tamtéž.

³⁸⁷⁾ Tamtéž, p. 109.

³⁸⁸⁾ „*[Ž]e jsou měli pro svý těžký výstupky a pozdvížení obce, jinším přístnějším trestáním jiným ku příkladu ztrestáni býti. Však že jim to na ten čas promíjíme*“; tamtéž, p. 110.

³⁸⁹⁾ Tamtéž.

³⁹⁰⁾ Tamtéž, p. 112.

ho sepsání. Zároveň se měl ujistit, že všichni českokrumlovští sousedé jsou se zněním supliky obeznámeni. Turnovský měl poté zaslat české komoře dopis, do kterého měl začlenit také svůj osobní názor na celou záležitost.³⁹¹

Z písemnosti adresované českokrumlovskému hejtmanovi Zikmundovi Turnovskému s datem 11. října 1613 je patrné, že 32 evangelíků nepopřelo odeslání uvedené supliky bez souhlasu konšelů a obecních starších. Dále je zřejmé, že její autoři si přáli především propustit zatčené, protože dlouhý pobyt ve vězení by jim mohl přinést „*ouhonu na poctivosti a řemesle jejich*“,³⁹² z čehož vyplývalo mínění českokrumlovského hejtmana, že autoři supliky nemají zájem o rozpoutání nového konfliktu.

Česká komora neměla velký zájem dotčené dlouho věznit. Z tohoto důvodu povolila jejich propuštění z českokrumlovského vězení. Odůvodňovala to především tím, že „*se na té příčině kořť*“, že se nechtějí v budoucnu podobných činností dopustit a že „*již drahný čas za to vězením arest trpěti museli*“.³⁹³ Komora věděla, že po propuštění hlavních aktérů může znovu dojít k obnovení sporu. Z tohoto důvodu tak nařídila českokrumlovskému hejtmanovi, aby si na zámek pozval 32 rebelů. Tam je měl dostatečně napomenout, aby se podobného chování již nedopouštěli, a to pod hrozbou „*skutečného trestání*“.³⁹⁴ Následně měl Matyáše Singera a Matěje Wasserhanzla propustit, přičemž jim měl zdůraznit, že pokud se podobného chování znovu dopustí, bude je čekat hrdelní trest.³⁹⁵ Aby se podobné chování v budoucnu ve městě nevyskytlo, nařídila česká komora Zikmundovi Turnovskému podrobné popsání událostí týkajících se tohoto konfliktu. Českokrumlovský hejtman v závěru analyzovaného rukopisu 16. října 1613 potvrdil, že dotčené osoby byly z vězení propuštěny. Zároveň dodal, že jsou české komoře vysoce zavázáni a že se chtějí vždy vyvarovat neslušnému a nezákonnému chování. Tím se celý spor skončil. („*A tak s tím se tento gruntovní proces skonává*“).³⁹⁶

Události z posledních měsíců studovaného sporu přinesly překvapivé zjištění, že hlavní aktér sporu Matyáš Rulle byl z vězení propuštěn dříve než další dva zatčení. Důvodem mohlo být, že Matyáš Rulle využil svých kontaktů v Praze, přičemž je možné, že některým pražským úředníkům dokonce poskytl nějakou finanční hotovost. Na druhou stranu Matyáš

³⁹¹⁾ Tamtéž, p. 111.

³⁹²⁾ Tamtéž, p. 112.

³⁹³⁾ Tamtéž.

³⁹⁴⁾ Tamtéž, p. 113.

³⁹⁵⁾ „*Jim pak těm osobám při tom oznamte, pokudž se víceji co podobného na ně najde a vyhledá, že netoliko tak, což se nyní státi mělo, ztrestáni, ale i také na hrdle zpokutováni budou*“; tamtéž.

³⁹⁶⁾ Tamtéž, p. 114.

Singer a Matěj Wasserhanzl byli zavřeni v českokrumlovském arestu, kde se nenacházelo tolik vlivných osob. Tito dva měšťané naopak těžili s oporou, kterou měli u ostatních rebelů, kteří se jim snažili pomoci, a to i přes hrozbu možného většího trestu. Je pravděpodobné, že 32 evangelíků se po odeznění konfliktu v rámci každodenního života více semklo a vzájemně mezi sebou ještě více spolupracovalo. Domnívám se, že Matyáše Rulleho již mezi sebe nepřijali, protože mu nejspíše nemohli odpustit jeho chování během obnovy rady z června 1613, kdy odmítl překládat řeč komisařů do jim bližší němčiny, a především fakt, že se dokázal z vězení dostat ven dříve než osoby, které jej pouze následovaly.

5.6 Zhodnocení českokrumlovského sporu

Studovaný konflikt z Českého Krumlova přiblížil komplikovanou náboženskou situaci, která se vyskytovala na počátku 17. století na území Království českého. Českokrumlovští evangelíci se začali ve městě vyskytovat především od druhé poloviny 16. století a v průběhu let stále angažovaněji požadovali více možností k praktikování své víry. K razantnějšímu kroku je pak zřejmě motivovaly vnější události, které se odehrály vně městské komunity. V roce 1609 totiž byly vydány dva nové zemské zákony. V listopadu stejného roku pak českokrumlovští evangelíci shrnuli své požadavky do sedmnáctibodové stížnosti, ze které bylo patrné, že usilovali o posílení vlastní konfesní identity, jejímž výsledkem měl být vlastní kostel, škola a možnost znovu využívat svatomartinské pohřebiště. Přestože představitelé českokrumlovské městské správy odsouhlasili danou stížnost, k jejímu naplnění nedošlo, což následně vyvolalo konfliktní pnutí mezi českokrumlovskými evangelíky a většinově katolickou městskou radou. Evangelíci se odvolávali na nedávno vydaný *Majestát* a v celé záležitosti kontaktovali také stavovské defensory. Tím roztržka ztratila charakteristiku drobného lokálního sporu, do kterého by byli začleněni pouze obyvatelé města a jejich vrchnost. Vydání *Majestátu* napomohlo k vyhocení náboženské situace nejen v Hrobu, či Novém Strašecí, ale i v Českém Krumlově. Z analyzované pře, která probíhala pět let, nakonec vyšli vítězně katolíci reprezentovaní představiteli městské správy. Je zřejmé, proč nakonec došlo k neúspěchu evangelíků, kteří neměli ve stavovských defensorech takovou oporu, jak zprvu doufali. Defensoři v celé záležitosti projeví jen zdvořilostní zájem. Primárním důvodem vedoucím k neúspěchu evangelíků byly finance. Českokrumlovští evangelíci totiž nedisponovali tolika penězi, aby si za ně dokázali vybudovat hřbitov, svatyni a financovat evangelického kazatele a učitele. Stejně na tom byli defensoři, kteří také neměli možnost poskytnout evangelíkům finanční obnos. Městská rada naopak mohla využívat obecní prostředky, ovšem nebyla ochotna věnovat finance svým věroučným oponentům. K neúspěchu dále vedl fakt, že farní správa v Českém Krumlově nadále

zůstávala katolická. Evangelíků byla v obci menšina, a tak nemohli snadno prosadit své požadavky.

Českokrumlovští katolíci používali různé metody, které je měly dovést k vítězství. Především se mohli spolehnout na podporu v katolické vrchnosti reprezentované panovníkem a českou komorou. Z tohoto důvodu je průběžně informovali o dění ve městě a doufali, že obě vrchnosti brzy zasáhnou v jejich prospěch. Díky této opoře pak katolíci upevnili své postavení během obnovy rady v roce 1612, kdy do rady ani mezi obecní starší nezasedl ani jeden evangelík, který ve sporu aktivně vystupoval. Vzhledem k tomu, že zmíněná obnova rady nepomohla k uklidnění situace, začali katolíci jednat v této záležitosti ještě sebevědoměji. O nebývalém chování evangelíků z května 1613 informovali českou komoru, s jejíž pomocí udělali z nadcházející obnovy rady v červnu téhož roku příkladný proces, který měl zabránit podobnému nežádoucímu chování v budoucnu. Aby i další generace věděly, kdo v daném konfliktu vyhrál, dali opsat písemnosti dokládající jejich postup ve sporu do jednoho svazku, který měl v budoucnu působit jako památka na vítězství katolické strany.

Zmíněné události z Českého Krumlova nebyly pouze náboženským konfliktem. Z analyzovaného rukopisu je patrné, že za hlavním zdrojem sporu stálo také horní privilegium z roku 1603. Sedmnáctibodová stížnost z listopadu 1609 pak odhalila, že součástí rozepře byly také záležitosti týkající se každodenního života obyvatel. Jako příklad lze uvést podíl obce na splácení dluhů chudých, čepování vína a piva ve městě či práce městského soudu. Analyzovaný spor tedy potvrdil, že městská společnost tvořila komplikovanou sociální jednotku a že jednotlivé motivy se ve vnitroměstských konfliktech nevyskytovaly izolovaně, ale docházelo k jejich vzájemnému prolínání.

6 Aktéři českokrumlovského sporu

Českokrumlovští rebelové, kteří měli za příčinu vzrůst napětí a dokonce neoprávněně vstoupili do radní místnosti při jednání představitelů městské správy, mohou vyvolávat dojem nepříznivých jedinců odmítajících ctít raně novověké společenské hodnoty, jakými byly především městská jednota a harmonie.³⁹⁷ Jednalo by se ovšem o mylný a zjednodušující závěr. Následující část práce se proto pokusí poodhalit identitu jednotlivých aktérů českokrumlovského sporu. Kapitola se v první řadě zaměří na Matyáše Rulleho, který napětí ve městě do značné míry inicioval, byť se ve finále přímo nezúčastnil násilného proniknutí do radnice v květnu 1613. Text se dále bude věnovat dalším dvěma aktérům, kteří byli pro své chování dokonce zatčeni. Další části této kapitoly se pak pokusí přiblížit majtkové a sociální pozadí ostatních aktérů sporu, především rebelů, ale i některých členů městské rady a obecních starších, kteří se účastnili konfliktu v roce 1613. Na aktéry sporu bude nahlíženo na základě jejich bydliště, víry, profese a role v městské správě.³⁹⁸ Úkolem kapitoly bude zjistit, zda protilehlé tábory aktérů žili ve stejných ulicích, případně zda měla některá skupina v určité části města převahu.

Text se bude opírat zejména o články věnované historické topografii Českého Krumlova od Anny Kubíkové, které vycházely v průběhu devadesátých let v periodikách *Českokrumlovsko* a *Českokrumlovské listy* a následně mezi léty 2002 až 2016 také v *Jihočeském sborníku historickém*. Oporou kapitoly bude dále příloha z článku Sylvy Wimmerové, které v přehledných tabulkách zpracovala profesní přehled českokrumlovských konšelů, obecních starších a rychtářů zasedajících v jednotlivých radách mezi léty 1601–1623.³⁹⁹ Náboženskou strukturu českokrumlovských obyvatel pomůže odhalit soupis evangelíků s názvem „*Poznamenání sousedů evangelických v městě Krumlově Českém*“, který dle Anny Ku-

³⁹⁷ J. Miller, *Raně novověké město*, s. 422.

³⁹⁸ Českokrumlovskými měšťany z přelomu 16. a 17. století se zabývali výběrově A. Kubíková, *Podíl českokrumlovských měšťanů na rožmberských svatebních slavnostech*, in: M. Kokojanová (ed.), *Měšťané*, s. 200-209; V. Bůžek, *Aristokratický dvůr a rezidenční město (Český Krumlov mezi 16. až 18. století)*, in: týž (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600–1750)*, České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), s. 365-397; A. Kubíková, *Nejstarší českokrumlovská matrika (možnosti jejího využití)*, in: Alena Pazderková (ed.), *Poceta Elišce Čáňové. Sborník k životnímu jubileu*, Praha 2003, s. 81-90.

³⁹⁹ S. Wimmerová, *Postavení*, s. 725-731.

bíkové pochází z roku 1613.⁴⁰⁰ Uvedené tři hlavní zdroje budou tvořit oporu při zrekonstruování vzájemných vztahů mezi českokrumlovskými rebely a představiteli městské správy.

Matyáš Rulle, který byl vnímán za hlavního rušitele obecného pokoje, byl na počátku 17. století českokrumlovským městským písařem.⁴⁰¹ Později zastával funkci českokrumlovského perkmistra.⁴⁰² Sylva Wimmerová i Anna Kubíková uvedly, že na pozici vrchního správce důlní těžby působil již v roce 1609.⁴⁰³ V historiografii se ovšem názory na délku jeho působení v úřadě liší. Dle Jana Kořana byl ve funkci „hormistra“ až od roku 1613 a setrval v ní do roku 1620.⁴⁰⁴ Ve studovaném prameni z října 1610 lidé ze vsi Slupenec charakterizovali Matyáše Rulleho jako „starého městského písaře“. Z tohoto pojmenování je patrné, že v tomto období již jmenovaný úřad nezastával. Zároveň ale mohl nově získat pozici perkmistra a lidé z okolních usedlostí ještě nemuseli být zcela navyklí užívat jeho nové postavení v každodenních rozmluvách.⁴⁰⁵ Vzhledem k tomu, že se Matyáš Rulle začal pokoušet o zlepšení postavení města již v roce 1609, kdy v listopadu vznikla na jeho popud klíčová sedmnáctibodová stížnost, je možné předpokládat, že perkmistrem se stal v průběhu téhož roku. Zisk této funkce až v roce 1613, kdy již otevřeně vystupoval proti katolické části obce a kdy došlo k vyvrcholení sporu a následně k jeho zatčení, se jeví jako nepravděpodobné.

Přestože se jednalo o nejdůležitějšího aktéra sporu, Matyáš Rulle se před konfliktem nikdy osobně nestal členem konšelské rady či obecních starších.⁴⁰⁶ Dokonce jeho jméno nefiguruje ani v „*Poznamenání sousedů evangelických v městě Krumlově Českém*“, což se může zdát poněkud zvláštní vzhledem k tomu, jak aktivně se zasazoval o zlepšení postavení českokrumlovských evangelíků. Vyskytuje se zde pouze jméno Matyáš Purer, ale zda se skutečně jedná o stejnou osobu, se zatím nepodařilo zjistit.⁴⁰⁷ Budeme-li předpokládat, že v soupisu českokrumlovských evangelíků došlo k nepřesnému zápisu jména, bylo by možné blíže iden-

⁴⁰⁰⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445; A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35.

⁴⁰¹⁾ S. Wimmerová, *Postavení*, s. 723; A. Kubíková, *Protestanté*, s. 32.

⁴⁰²⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 19; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 723.

⁴⁰³⁾ S. Wimmerová, *Postavení*, s. 723; A. Kubíková, *Protestanté*, s. 32.

⁴⁰⁴⁾ Jan Kořan, *Rožmberské báňské podnikání*, Časopis společnosti přátel starožitností 67, 1959, č. 3, s. 138.

⁴⁰⁵⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 41-42.

⁴⁰⁶⁾ S. Wimmerová, *Postavení*, s. 725-731.

⁴⁰⁷⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445.

tifikovat Rulleho bydliště. Měšťan zapsaný jako Matyáš Purer totiž vlastnil dům č. 75 v Latránu.⁴⁰⁸ Jiným příbuzným Matyáše Rulleho rovněž patřilo důležité postavení v českokrumlovské městské obci. Například Jiří Rulle byl rožmberský služebník. V roce 1594 ve městě působil jako forýr neboli poddůstojník a vojenský písař, který měl na starosti ubytování vojáků. Ve stejném období zde pracoval také jako zásobovatel čili „*futрмаstr*“.⁴⁰⁹

Dalším ze tří rebelů, kteří byli po uzavření sporu uvězněni, byl Matyáš Singer. Jeho nejvýznamnější role v celém konfliktu sestávala ze sepsání sedmnáctibodové stížnosti a z vedení davu, který 22. května 1613 vstoupil během jednání rady a obecních starších na radnici.⁴¹⁰ Závažnost jeho chování lze odvodit také od toho, že se jeho jméno nachází na první příčce v seznamu osob, které v tento den vtrhly na zasedání městské rady a obecních starších.⁴¹¹ Singer patřil mezi německy mluvící českokrumlovské měšťany, u kterých nebylo neobvyklé přejímat koncem 16. století opravné náboženské myšlenky. Dne 18. října 1599 se v Českém Krumlově oženil se Sabinou Štroblovou pocházející z Vimperka, která byla v této době členkou rožmberského fraucimoru.⁴¹² Matyáš Singer se veřejně hlásil k evangelictví.⁴¹³ Pro komunitu německy mluvících měšťanů bylo velmi důležité jeho povolání učitele, který měl na starosti vzdělání jejich žáků. Po roce 1601 se přesídlil do Třeboně, kde rovněž vyučoval. Je pravděpodobné, že přestěhování souviselo s přesídlením Petra Voka, který byl členem jednoty bratrské. Z pozice evangelického učitele bylo zřejmě výhodnější nacházet se poblíž nekatolického vladaře než v městě pod správou královské komory. V sídelním městě Petra Voka ovšem nepobyl dlouho. V únoru 1606 se i s manželkou a dětmi stěhoval zpátky do Českého Krumlova, přesněji do domu č. 5 v Latránu, který si pravděpodobně ponechal z předchozích dob a vlastnil ho do roku 1617. Dle Václava Březana byl sice vzdělaný, ale nebyl příliš pedagogicky schopný, protože při výuce působil na žáky znuděným dojmem.⁴¹⁴ Již dva roky

⁴⁰⁸⁾ A. Kubíková, *Protestanté*, s. 41.

⁴⁰⁹⁾ J. Pánek (ed.), *Václav Březan, Životy II*, s. 524, 739; Josef Jungmann, *Slownjk česko-německý Josefa Jungmanna I*, Praha 1835, s. 549.

⁴¹⁰⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 20, 79.

⁴¹¹⁾ Seznam těchto osob se nachází v tamtéž, p. 24.

⁴¹²⁾ J. Pánek (ed.), *Václav Březan, Životy II*, s. 549. Více k rožmberskému fraucimoru Milena Hajná, *Rožmberský fraucimor. Ženský živel na aristokratickém dvoře koncem předbělohorské doby*, JSH 69-70, 2000–2001, s. 5-29.

⁴¹³⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445.

⁴¹⁴⁾ J. Pánek (ed.), *Václav Březan, Životy II*, s. 581; A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35; táž, *Historická topografie IX.*, s. 176.

po příjezdu do města byl zvolen za člena sboru obecních starších a při následující obnově českokrumlovské rady v roce 1609 se stal dokonce primátorem.⁴¹⁵ Jeho povolání učitele i funkce v městské správě mohly mít v konfliktu důležitý vliv. Ostatní českokrumlovští evangelíci v něm pravděpodobně viděli váženou a učenou osobu. Možná právě díky jeho důležitému postavení ve městě se ostatní rebelové nebáli a přidali se během konfliktu na jeho stranu.

O Matěji Wasserhanzlovi, který také patřil mezi nejpřísněji potrestané aktéry, se nepodařilo zjistit bližší informace. Problém s identifikací měla již Sylva Wimmerová, která si při výzkumu všimla jazykové podobnosti se jménem pekaře Matyáše Händla.⁴¹⁶ Uvedené jméno se navíc vyskytuje na druhé příčce ve zmiňovaném seznamu osob, jež vtrhly do radnice během jednání představitelů městské správy v roce 1613, a lze proto předpokládat, že se jedná právě o Matěje Wasserhanzla, který byl stejně jako Matyáš Singer za svoje chování potrestán vězením.⁴¹⁷ Totožnost těchto dvou příjmení přibližuje také jistý Jan Wasserhanzl, který byl na konci 16. století latránským pekařem, živil se tedy stejně jako Matyáš Händl.⁴¹⁸ Předpokládáme-li, že by se jednalo o tutéž osobu, lze pak říci, že dotyčný bydlel v domě č. 53 v Latránu, veřejně projevoval své evangelické smýšlení a podílel se na chodu českokrumlovské městské správy. V průběhu let 1608–1609 zastával funkci špitálského úředníka a v období od 1609 od 1611 byl jedním z finančních úředníků, kteří zodpovídali za správné hospodaření města. Následně působil jako člen obecních starších, a to v období od listopadu 1609 do dubna 1612.⁴¹⁹

Na českokrumlovském náměstí obývali domy pouze dva rebelové. Šlo o Viléma Finkenauera, který zde vlastnil obydlí č. 3. Dům nepatřil mezi ty, které by rodina dědila z generace na generaci. Do roku 1520 se zde nacházela původní českokrumlovská radnice, následně v budově bydlel koželuh Jiří Štětka, po něm rožmberský důchodní písař Václav Maškovec a do roku 1606 zde žil Mates Angstwurm. Je tedy patrné, že Vilém Finkenauer v tomto domě nebydlel dlouho. Vliv na jeho přestěhování mohl mít jeho začínající kariérní růst. Již v roce 1608, dva roky po přestěhování, byl zvolen do sboru obecních starších a zároveň se stal úředníkem pečujícím o městskou vápenku. V následujícím roce se pak stal členem velké rady.

⁴¹⁵⁾ S. Wimmerová, *Postavení*, s. 728.

⁴¹⁶⁾ Tamtéž, s. 723.

⁴¹⁷⁾ Seznam těchto osob se nachází v SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 24.

⁴¹⁸⁾ A. Kubíková, *Nejstarší českokrumlovská matrika*, s. 85.

⁴¹⁹⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 728-738; A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35.

Mimo to mezi léty 1611 až 1613 působil jako úředník, který dohlížel na chod městské papírny.⁴²⁰ Viléma Finkenauera k přestěhování mohl motivovat zároveň fakt, že na náměstí vlastnil od osmdesátých let 16. století dům č. 13 jeho příbuzný, bývalý rožmberský komorník a alchymista Pavel Finkenauer.⁴²¹ Ten se v únoru roku 1582 nejprve oženil s českokrumlovskou porodní bábou a vdovou Pauluskou, po její smrti pak s jistou Markétou. Když v roce 1601 zemřel, zdědil dům č. 13 syn Pavel, kterého nechala oženit manželka Jana Zrinského ze Serynu s členkou svého fraucimoru Aničkou.⁴²²

Mezi rodinami Viléma a Pavla Finkenauera muselo na počátku 17. století postupně vzrůstat napětí. Pavel Finkenauer byl totiž od roku 1606 do roku 1617 pravidelně členem obecních starších. Výjimkou zůstává pouze rok 1608, kdy jeho pozici získal právě jeho příbuzný Vilém Finkenauer.⁴²³ Je zřejmé, že oba dva zaujíмали odlišné náboženské představy. Vilém Finkenauer se veřejně hlásil k evangelické víře, ovšem Pavel Finkenauer se v soupisu nekatolíků nenachází.⁴²⁴ Je pravděpodobné, že nesoulad mohl panovat i v jiných než náboženských ohledech. Pnutí v rodině pak vyvrcholilo 22. května 1613, kdy došlo k násilnému přerušení jednání městské rady a obecních starších. Vilém Finkenauer i přes vědomí, že se jeho příbuzný nachází na českokrumlovské radnici jako člen obecních starších, vtrhl na straně evangelíků do radní místnosti. Jeho chování poté zákonitě muselo na dlouhou dobu narušit vzájemné vztahy v jejich rodině. Zhoršení Vilémova společenského postavení se pak projeвило i tím, že už nikdy nebyl zvolen do městské rady či mezi obecní starší. Rovněž odstěhování v roce 1622 z náměstí do domu s č. 156 v Horní ulici, který koupil od jiného rebela Hanse Richtera, mohlo souviset s úpadkem společenského postavení, který ještě více podtrhly události po bitvě na Bílé hoře.

⁴²⁰⁾ S. Wimmerová, *Postavení*, s. 728-737; A. Kubíková, *Českokrumlovské domy III.*, Českokrumlovsko V., 1994, č. 2, s. 4.

⁴²¹⁾ Petr Vágner, *Dny všední a sváteční rožmberských alchymistů*, in: V. Bůžek (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, České Budějovice 1993 (= Opera historica 3), s. 276. K Pavlu Finkenauerovi také Josef Kalousek (ed.), *Archiv český, čili Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích XXIX*, Praha 1913, s. 122; A. Kubíková, *Historická topografie II.*, s. 110.

⁴²²⁾ J. Pánek (ed.), *Václav Březan, Životy I*, s. 309; II, s. 795; A. Kubíková, *Českokrumlovské domy IX.*, Českokrumlovsko V., 1994, č. 8, s. 4.

⁴²³⁾ S. Wimmerová, *Postavení*, s. 727-730.

⁴²⁴⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445.

Na českokrumlovském náměstí vlastnil dům č. 5 také další z rebelů Šimon Štrobl. Vzhledem k tomu, že si ho pořídil až v průběhu úvodních let 17. století a do té doby neměl na tuto část města příliš velké vazby, rozhodla jsem se jeho osobu blíže analyzovat v oblasti jeho původního bydliště, tedy v Latránu.⁴²⁵

Na českokrumlovském náměstí kromě Pavla Finkenauera bydleli další čtyři měšťané, kteří byli v roce 1613 členy městské správy. Konšel Daniel Turek z Vosule vlastnil dům č. 6. Do tohoto domu se přizemil, když si vzal vdovu po městském rychtáři Juditu Myškovou pocházející z Prachatic. Během období vlády posledních Rožmberků pracoval jako jejich úředník, když mezi léty 1591 až 1594 zastával funkci kuchyňského písaře. Zkušenosti, které zde nasbíral, poté využil v městské radě, jejímž členem byl pravidelně v letech 1603–1617.⁴²⁶

O tři domy dále bydlel Matyáš Prokš, který měl ve sledovaném období podíl na městské správě pouze jednou. Členem konšelského sboru byl právě tehdy, kdy byla v roce 1613 napadena část evangelické obce. Po jeho smrti v roce 1625 prodali poručníci jeho syna Hanse dům rebelovi Hansu Dylmanovi. Z toho plyne, že se rebelující evangelíci po ukončení konfliktu neocitli zcela na okraji českokrumlovské společnosti, ale že byli v rámci každodenního života stále její nedílnou součástí.⁴²⁷

Dům č. 12 nacházející se vedle Pavla Finkenauera náležel Kiliánovi Hölderlemu, který byl několikrát zvolen českokrumlovským primátorem a městským rychtářem. Pozici primátora zastával také v osudovém roce 1613. Dům získal od svého švagra Ondřeje Plankla roku 1599 a bydlel zde se svojí první manželkou Apolenou. Podle pozůstalostních inventářů je patrné, že Hölderlova rodina vlastnila jednu z nejluxusněji vybavených domácností ve městě.⁴²⁸ Z této rodiny pocházel také Melichar Hölderle, který působil jako opat kláštera ve Zlaté Koruně. Je tedy zřejmé, že se jednalo o váženou rodinu i mimo hranice města. Kilián zemřel

⁴²⁵⁾ A. Kubíková, *Historická topografie VIII.* dostupné online na <https://digi.ceskearchivy.cz/1127/1>, citován stav ze dne 17. 3. 2021; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 729-731.

⁴²⁶⁾ A. Kubíková, *Českokrumlovské domy V.*, Českokrumlovsko V., 1994, č. 4, s. 4; J. Pánek (ed.) *Václav Březan, Životy II*, s. 501, 524; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 726-730.

⁴²⁷⁾ S. Wimmerová, *Postavení*, s. 729; A. Kubíková, *Historická topografie I.*, s. 192.

⁴²⁸⁾ Pozůstalostními českokrumlovskými inventáři se blíže zabývali výběrově V. Bůžek, *Městské domácnosti úředníků a dvořanů posledních Rožmberků*, in: Zdeněk Beneš – E. Maur – J. Pánek (edd.), *Pocta Josefu Petráňovi. Sborník z českých dějin k 60. narozeninám prof. Dr. Josefa Petráně*, Praha 1991, s. 301-325; V. Bůžek – Hana Bůžková – Jana Stejskalová, *Interiéry domů v jihočeských předbělohorských městech (Životní styl měšťanů v době pozdní renesance a manýrismu)*, JSH 59, 1990, s. 113-127; V. Bůžek, *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995, s. 19-25.

v roce 1623⁴²⁹ a o dům se pak starala jeho druhá manželka Kateřina.⁴³⁰ Pavel Finkenauer z druhé strany sousedil s dalším členem městské správy. Jednalo se o obecního staršího Šimona Tadeáše Fucha, který vlastnil dům č. 14. Vyrůstal jako sirotek spolu se sestrou Ludmilou. Jejich otec a rožmberský komorní písař Matyáš Fuch z Fuchýřova totiž přišel o život během morové nákazy v roce 1598. Na základě pozůstalostního inventáře je patrné, že se jednalo o velmi zámožnou rodinu. Fuchova rodina totiž vlastnila velké množství skleněného nádobí, knih, dále prsteny se vzácnými kameny či hudební nástroje. Do značné míry to bylo způsobené tím, že Fuch několik let defraudoval vrchnostenské peníze. Po jeho smrti učinil vladař mimořádné soudní opatření nad jeho majetkem. Soud zabavil pozůstalým luxusní nádobí a šperky a dále druhý dům ve městě a plešivecký mlýn.⁴³¹ Mladý Šimon Tadeáš se následně v roce 1604 ujal zbylého otcovského majetku. Od roku 1612 pravidelně působil v českokrumlovské městské správě. V pozdějších letech také získal funkci českokrumlovského primátora.⁴³²

Z uvedených informací je patrné, že na českokrumlovském náměstí zřejmě docházelo v období analyzovaného konfliktu ke každodennímu pnutí. Evangelíci Vilém Finkenauer a Šimon Štrobl nejspíše museli čelit drobným atakům od pěti představitelů městské správy, kteří se mohli cítit na území náměstí v početné převaze. Zároveň je zřejmé, že ke vzrůstu napětí napomohly také zhoršené rodinné vztahy mezi příslušníky Finkenauerů.

Matyáš Rulle našel další českokrumlovské sousedy, kteří se připojili na jeho stranu, v Panské a Radniční ulici. V Panské ulici obýval dům č. 21 zedník Hans Simonel, který se veřejně v období analyzovaného sporu hlásil k evangelické víře.⁴³³ Nesrovnalost panuje

⁴²⁹⁾ Podle Václava Bůžka došlo v tomto roce k úmrtí Matyáše Hölderleho; V. Bůžek, *Aristokratický dvůr*, s. 384. Naopak podle Anny Kubíkové v roce 1623 zemřel Kilián Hölderle; A. Kubíková, *Historická topografie II.*, s. 112.

⁴³⁰⁾ A. Kubíková, *Českokrumlovské domy VIII.*, Českokrumlovsko V., 1994, č. 7, s. 4; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 725-730; V. Bůžek, *Aristokratický dvůr*, s. 384; V. Bůžek a kol., *Světy*, s. 384.

⁴³¹⁾ V. Bůžek a kol., *Světy*, s. 338-341; týž, *Rytíři*, s. 19-25. Více k Fuchově kariéře také A. Stejskal, *Matyáš Fuch z Fuchýřova – kariéra sluhy dvou pánů*, *Historický obzor* 8, 1997, č. 2, s. 22-33.

⁴³²⁾ A. Kubíková, *Českokrumlovské domy IX.*, Českokrumlovsko V., 1994, č. 8, s. 4; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 729-731.

⁴³³⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445; A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35; táž, *Historická topografie II.*, s. 114. Anna Kubíková v článku s názvem *Protestanté v Českém Krumlově* uvedla, že zedník Hans Simonel bydlel v domě č. 21 v Radniční ulici. Avšak v článku zabývajícím se historickou topografií českokrumlovských domů je uvedeno, že

v osobě, od které Hans Simonel dům koupil. Dle článku o historické topografii zedník získal dům, když zemřela vdova Voršila Stöcklová.⁴³⁴ V jiném příspěvku Anna Kubíková uvedla, že stavení koupil roku 1603 od Ondřeje Plankla, který zde pobýval od počátku 17. století. Ondřej Plankl nebyl do soupisu evangelíků začleněn. Během svého života pravidelně působil mezi obecními staršími, i když v osudovém roce 1613 jejím členem výjimečně nebyl.⁴³⁵ Pokud by se potvrdila druhá uvedená domněnka, znamenalo by to, že došlo k prodeji domu nekatolíkovvi. Dokládalo by to, že přes názorové odlišnosti dokázaly tyto dvě strany v rámci každodenního života do značné míry vycházet.

V Radniční ulici bydlel člen starších obecních Hans Verwalter, který se roku 1613 nacházel na tomto místě poprvé.⁴³⁶ V této ulici vlastnil dům ještě jeden rebel. Jednalo se o kotláře a mědikovce Kryštofa Ulricha z domu č. 129.⁴³⁷

V Soukenické ulici náležely některé domy dalším třem rebelům. Šlo o pekaře Kryštofa Hayna, Petra Novosedského a Jakuba Hauzenpergera. První z nich vlastnil sídlo č. 33, ve kterém již od počátku 16. století bydleli českokrumlovští pekaři. Pekař Kryštof Hayn původem z Aigen v Rakousku se do domu v roce 1592 přiznal tím, že si vzal trojnásobnou vdovu Kateřinu. Kryštof Hayn byl evidován jako evangelík a zároveň byl aktivní v rámci českokrumlovské správy.⁴³⁸ V roce 1605 zastával úřad, který hlídal „výkup hadrů pro městskou papírnu“, a dále byl mezi léty 1608–1612 jedním z členů obecních starších. Z této funkce se nejspíše snažil o prosazení sedmnáctibodové stížnosti z listopadu 1609 a dalších evangelických požadavků, a tím narušoval poklidná jednání na českokrumlovské radnici. Možná právě proto při následující obnově nebyl zvolen za jejího člena.⁴³⁹

Blízko pekaře Hayna bydlel v domě č. 35 člen městské rady Václav Plankle. Dům si koupil v roce 1593 a splácel ho dlouhých 18 let. Své dětství strávil v domě č. 15 na čes-

tento zedník vlastnil dům č. 21 v Panské ulici. Vlastnictví domu v Panské ulici se zdá být pravděpodobnější, protože v současné době se dům s tímto číslem popisným v Radniční ulici nenachází.

⁴³⁴) A. Kubíková, *Historická topografie II.*, s. 114.

⁴³⁵) SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445; A. Kubíková, *Českokrumlovské domy XII.*, Českokrumlovsko V., 1994, č. 11, s. 4; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 725-729; A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35.

⁴³⁶) S. Wimmerová, *Postavení*, s. 729.

⁴³⁷) A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35.

⁴³⁸) SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445.

⁴³⁹) A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35; táž, *Českokrumlovské domy XV.*, Českokrumlovsko V., 1994, č. 14, s. 4; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 728-738.

kokrumlovském náměstí, kde jeho rodiče vlastnili dům. Od počátku 17. století byl pravidelným členem městské rady, nikdy se ale nestal českokrumlovským primátorem.

Dům č. 36 v Soukenické ulici náležel obecnímu staršímu Janu Lupoglauerovi. Další konšel Jeroným Stainer bydlel v domě č. 42.⁴⁴⁰ V sousedním domě č. 43 pobýval rebel Petr Novosedský. O jeho profesi nejsou bližší zprávy, je ale možné zjistit, že byl čtyřikrát zvolen za člena konšelského sboru a obecních starších. Následující dům č. 44 vlastnil evangelík Jakub Hauzenperger. Získal ho v roce 1608, když ho směnil se Zikmundem Höricerem za svůj původní v Panské ulici. Také Jakub Hauzenperger se aktivně spolupodílel na fungování českokrumlovské městské správy. Byl totiž třikrát zvolen za člena obecních starších. Na počátku 17. století zastával během jednoho funkčního období důležitou funkci finančního úředníka a zároveň osobu zodpovědnou „*pro výkup hadrů pro městskou papírnu*“. V roce 1615 se následně z domu v Soukenické ulici přestěhoval na Plešivec.⁴⁴¹

V bezprostřední blízkosti sousedních domů muselo v průběhu 17. století panovat alespoň částečné napětí. Rebelové Petr Novosedský a Jakub Hauzenperger byli vedeni v soupisu evangelíků, kdežto ostatní jmenovaní aktéři ze Soukenické ulice nikoli.⁴⁴² Z tohoto důvodu se domnívám, že v uvedené ulici museli mezi sousedy vznikat minimálně náboženské rozepře. K vyššímu napětí nejspíše napomohlo i chování evangelíka Jakuba Hauzenpergera. Ten totiž v roce 1613, obdobně jako již zmiňovaný Vilém Finkenauer, vstoupil do radní místnosti během jednání konšelů a obecních starších i přes vědomí, že se zde nacházel jistý Florián Hauzenperger, se kterým měl bližší neurčené příbuzenské vazby.⁴⁴³

Další čtyři aktéři, kteří vstoupili do radnice během jednání městské rady a obecních starších, sídlili v Kájovské ulici. V ní přitom nebydleli žádní měšťané, kteří by v roce 1613 byli součástí městské správy. Dům č. 60 vlastnil jirchář Pavel Hartinger, který byl evidován v soupisu českokrumlovských evangelíků. Osobně se nikdy aktivně nepodílel na chodu městské správy. V roce 1620 si pořídil dům v Latránu.⁴⁴⁴ O čtyři obydlí dál bydlel zámečník David

⁴⁴⁰⁾ A. Kubíková, *Českokrumlovské domy XVI.*, Českokrumlovsko V., 1994, č. 15, s. 4; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 725-731.

⁴⁴¹⁾ A. Kubíková, *Českokrumlovské domy XVI.*, Českokrumlovsko V., 1994, č. 15, s. 4; táž, *Historická topografie III.*, s. 202; táž, *Protestanté*, s. 35; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 725-738.

⁴⁴²⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445.

⁴⁴³⁾ S. Wimmerová, *Postavení*, s. 729.

⁴⁴⁴⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445; A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 725-731; A. Kubíková, *Historická topografie X.*, s. 286.

Ott. Také on se veřejně hlásil k evangelické víře. Na rozdíl od jircháře se ale podílel na fungování českokrumlovské správy. Konkrétně byl třikrát zvolen za člena obecních starších, přičemž naposledy se tak stalo v listopadu 1609. Přestože jeho zámečnické služby využívali i v prostorách českokrumlovského zámku, nebyl příliš dobrým hospodářem, neboť v roce 1636 musel kvůli dluhům zastavit svůj dům.⁴⁴⁵ Obydlí č. 69 pak vlastnil truhlář a rebel Pavel Kysaur. Pravděpodobně se jednalo o potomka Antonína Kyzaura z Mejova, který byl v průběhu padesátých let 16. století jedním z regentů rožmberského dominia.⁴⁴⁶ U Kájovského mostu bydlel rebel, jímž byl barvíř Bostl.⁴⁴⁷ Ani jeden z posledních dvou jmenovaných se aktivně nepodílel na chodu českokrumlovské správy ani nebyl uveden v „*Poznamenání sousedů evangelických*“. V tomto seznamu se pouze nachází vdova Dorota barvířka. Je tedy pravděpodobné, že angažování barvíře Bostla, který se sporu účastnil na straně evangelíků, bylo ovlivněno rodinnými příslušníky.⁴⁴⁸

Parkán byl další ulice, kde bydlelo více rebelů než členů městské správy. Šlo o ševce Martina, který obýval dnes již neexistující objekt. Dále zde koželuh Hans Stockinger, původem z Českých Budějovic, vlastnil dům č. 114. Obydlí č. 127 patřilo řemenáři Benešovi, nazývanému také Benedikt. Ani jeden z nich se ve sledovaném období nestal členem městské rady nebo starších obecních. S výjimkou Hanse Stockingera nebyli rebelové z Parkánu evidováni v soupisu evangelíků. Přímě naproti Benešovu domu bydlel Martin Kersten, který byl v roce 1613 členem obecních starších.⁴⁴⁹

Další tři aktéři sporu obývali domy v Rybářské ulici. Jednalo se o kloboučníka Konráda z domu č. 20, puškaře Šebestiána Prossera z domu č. 34 a Sybara, u kterého se ale nepodařilo zjistit, který dům v této ulici mu přesně náležel.⁴⁵⁰

Stejný počet rebelů, kteří bydleli v Kájovské ulici, se nacházelo také v Horní ulici. Šlo o Jakuba Steaufa, Gedeona Neumana, Hanse Richtera a Martina Porta. Mimo ně zde také

⁴⁴⁵ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445; A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35; táž, *Historická topografie IV.*, s. 275; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 725-728.

⁴⁴⁶ A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35; J. Pánek (ed.), *Václav Březan, Životy I*, s. 363.

⁴⁴⁷ A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35.

⁴⁴⁸ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445, S. Wimmerová, *Postavení*, s. 725-731.

⁴⁴⁹ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445; A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 725-731; A. Kubíková, *Historická topografie VI.* (dostupné online na <https://digi.ceskearchivy.cz/1125/14>, citován stav ze dne 17. 3. 2021).

⁴⁵⁰ A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35.

vlastnili sídlo dva představitelé obecních starších. Jednalo se o Floriána Felicida a Matyáše Nusse, kteří bydleli v domech č. 147 a 148. První ze zmíněných obecních starších pocházel ze Strakonice. Po přestěhování do Českého Krumlova nejprve bydlel v Parkáně a roku 1599 si koupil dům v Horní ulici. Druhý jmenovaný zdědil roku 1609 dům po svém otci Tomášovi Nusovi.⁴⁵¹ Českokrumlovští rebelové od nich bydleli poměrně nedaleko. Švec Jakub Steauf obýval dům č. 151, ve kterém před ním žila celá řada ševců. On sám se do domu přizemil v roce 1604, když do té doby pobýval v nedalekém obydlí č. 147.⁴⁵² Kožešník Gedeon Neuman pocházel z domu, který dnes již neexistuje. Vyskytoval se v bezprostřední blízkosti domu č. 151 a v roce 1638 ho pro své potřeby koupili jezuité. Kožešník Gedeon si dům koupil roku 1588.⁴⁵³ V domě č. 156 bydlel hodinář Hans Richter a o dům dál zase pobýval pekař Martin Port. Hodinář a výrobce ochranných plátů Richter pocházel z Římsko-německé říše a v roce 1592 se oženil s blíže neznámou českokrumlovskou měšťankou. V lednu 1601 učinil domluvu s vladařem Petrem Vokem z Rožmberka, že nové vrchnosti bude opravovat poškozené hodiny. Za to měl dostávat ročně šest strychů žita, dva džbery kaprů a jednu kopy prostředních štik.⁴⁵⁴ Z toho je možné soudit, že v rámci Českého Krumlova se jednalo o poměrně vlivného měšťana. Pouze jeden z rebelů z Horní ulice se stal součástí českokrumlovské městské správy. Šlo právě o Hanse Richtera, který byl mezi léty 1608 až 1609 členem obecních starších. V „*Poznamenání*“ lze nalézt jména tří měšťanů z Horní ulice, kterými byli Jakub Steauf, Hans Richter a Martin Port.⁴⁵⁵

V Kostelní ulici vlastnil dům pouze jeden z aktérů sporu. Šlo o rebela Kryštofa Neustettera mladšího z domu č. 166. Vzhledem k tomu, že jeho otec i syn byli krejčími, lze předpokládat, že měl stejné povolání. Pravděpodobně se mu po profesní stránce dařilo, protože si v roce 1597 koupil další dům v Masné ulici, ve kterém žil ještě na počátku 17. století. V roce 1607 mu dům v Masné ulici zřejmě přestal vyhovovat a vyměnil ho za dům č. 74 v Široké ulici. Sám byl poměrně aktivní ve veřejném životě, protože mezi léty 1608–1612 zasedal mezi

⁴⁵¹ Táž, *Domy*, Českokrumlovské listy II., 1995, č. 29, s. 12.

⁴⁵² Tamtéž, č. 35, s. 12; A. Kubíková, *Historická topografie* VIII. (dostupné online na <https://digi.ceskearchivy.cz/1127/1>, citován stav ze dne 17. 3. 2021).

⁴⁵³ Táž, *Domy*, Českokrumlovské listy II., 1995, č. 41, s. 12.

⁴⁵⁴ Táž, *Protestanté*, s. 35; J. Pánek (ed.), *Václav Březan, Životy* II, s. 514, 554; A. Kubíková, *Historická topografie* VIII. (dostupné online na <https://digi.ceskearchivy.cz/1127/1>, citován stav ze dne 17. 3. 2021).

⁴⁵⁵ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445; tamtéž, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 24; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 725-731.

obecními staršími.⁴⁵⁶ V „*Poznamenání*“ je evidován pouze Kryštof Neustetter. Je proto možné, že se jednalo o jeho otce, a on sám nebyl do soupisu evangelíků začleněn. Účast Kryštofa Neustettera mladšího ve sporu ale doložila, že podobné náboženské smýšlení zřejmě podědil po starších příslušnících rodu.⁴⁵⁷

Podářilo se zjistit, že na území Latránu bydlelo devět rebelů, kteří v květnu 1613 vstoupili do radnice během jednání obce, a také šest představitelů městské správy. Mezi rebelující patřili i dva z nejpřísněji potrestaných. Jednalo se o Matyáše Singera a Matěje Wasserhazela. Hned vedle Matyáše Singera bydlela na počátku 17. století rodina Štroblů. Z této rodiny pocházel další rebel, dřívější rožmberský úředník a čelní představitel českokrumlovských luteránů Šimon Štrobl. Rovněž Singerova manželka pocházela z rodiny Štroblů. Příbuzenské vazby těchto rodin, které zastávaly v rámci městské společnosti důležité funkce, přispívaly k posilování vlivu tamní nekatolické komunity. Zvyšující se moc evangelíků mohla být důležitou okolností, která nakonec vedla k otevřenému vyvrcholení sporu, při němž v květnu 1613 vtrhli na zasedání městské rady a obecních starších. Když v roce 1606 Šimon Štrobl prodával svůj dům č. 4, upřednostnil svého souvěrce, knihvazače Hanse Kempfa, který se později také účastnil rebelie na straně evangelíků. Kempf v domě žil jedenáct let, poté dům prodal českokrumlovské městské radě.⁴⁵⁸ Šimon Štrobl jako jediný za všech aktérů sporu získal po uzavření konfliktu funkci v městské správě. Již 12. června 1613, čili zhruba tři týdny po otevřeném konfliktu, byl během obnovy městské rady zvolen do pozice městského rychtáře. Stojí za pozornost, že příbuzenské vazby s Matyášem Singerem, který musel za trest do českokrumlovského vězení, nebyly překážkou k zisku tohoto místa. V následujících letech se ovšem nejspíše nechoval zcela podle zásad raně novověké společnosti. Již před rokem 1619 mu totiž byl zkonfiskován majetek ve městě, na základě čehož se odstěhoval do Prahy, ve které získal měšťanské právo na Novém Městě pražském.⁴⁵⁹

Nedaleko těchto aktérů bydlel v domě č. 7 jejich rival Martin Stolcz, který byl v roce 1613 členem obecních starších.⁴⁶⁰ V této části Českého Krumlova, konkrétně v domě č. p. 15,

⁴⁵⁶⁾ S. Wimmerová, *Postavení*, s. 728; A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35; táž, *Domy*, Českokrumlovské listy II., 1995, č. 17, s. 12; táž, *Historická topografie IV.*, VIII. (dostupné online na <https://digi.ceskearchivy.cz/1127/1>, citován stav ze dne 17. 3. 2021).

⁴⁵⁷⁾ SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445.

⁴⁵⁸⁾ A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35; táž, *Historická topografie IX.*, s. 175.

⁴⁵⁹⁾ S. Wimmerová, *Postavení*, s. 729; Antonín Truhlář – Karel Hrdina – Josef Hejnic, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě 5*, Praha 1982, s. 227.

⁴⁶⁰⁾ S. Wimmerová, *Postavení*, s. 729.

dále pobýval rebel Ondřej Báttory, který byl malířem a někdejším úředníkem posledních Rožmberků. V období mezi léty 1601 až 1604 byl třikrát zvolen za člena městské rady. Z profesního hlediska se mu muselo poměrně dobře dařit. V roce 1599 si totiž koupil další dům v Latránu č. 10. O tři roky později si pořídil také latránské obydlí č. 34.⁴⁶¹ V domě č. 18 žil pekař Florián Hauzenperger, který byl během roku 1613 členem konšelské sboru. Jak již bylo zmíněno výše, jednalo se o příbuzného Jakuba Hauzenpergera, který spolu s ostatními rebely vstoupil na radnici během jednání konšelského sboru a obecních starších.⁴⁶²

Nedaleko od Floriána pobýval další konšel Matyáš Rudner. V Latránu v domě č. 23 žil rebel Matyáš Smolík, který pocházel ze Záblatí. V Českém Krumlově působil jako dvorní krejčí Petra Voka z Rožmberka. Práci získal, když v květnu roku 1597 zemřel předchozí krejčí Štefan Záblatý a rožmberský vladař se za něj přimluvil u českokrumlovské městské rady.⁴⁶³ Vedlejší dům s č. 24 pak vlastnil latránský rychtář Matyáš Loybl, který si posmrtně Matyáše Smolíka v roce 1614 koupil jeho dům a svůj původní prodal. Koupě domu od rebela rok poté, co došlo k eskalaci konfliktu, opět dokládá, že obě strany dokázaly v rámci každodenního života spolu do určité míry vycházet.⁴⁶⁴

Další představitelé městské správy vlastnili obydlí č. 39 a 45. V tomto případě šlo o Pavla Ryka a zlatníka Viléma Šlechtu. Dům č. 47 náleželo dalšímu z rebelujících Baltazaru Gossovi, který se živil tkaním výrobků z hedvábí a který byl již od roku 1601 členem obecních starších. V této funkci se nepravdělně vyskytoval do roku 1609. Při obnově rady v roce 1609 se stal členem konšelského kolegia, jímž byl do dubna 1612. Mimo to mezi léty 1609–1611 zastával také funkci finančního úředníka, v následujících dvou letech pak získal pozici špitálského úředníka. V této části města dále pobývali platněř Hans Gitter, kterému náležel dům č. 72, a pekař Hans Dylman z domu č. 77.⁴⁶⁵

Celkem sedm rebelů z Latránu bylo během počátku 17. století součástí českokrumlovské správy. Nejvíce jich bylo zastoupeno v městské radě, která fungovala od listopadu 1609

⁴⁶¹⁾ A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35; táž, *Historická topografie X.*, s. 285; táž, *Historická topografie IX.*, s. 178; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 725-729.

⁴⁶²⁾ A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 729.

⁴⁶³⁾ J. Pánek (ed.) *Václav Březan, Životy II*, s. 535, 841; A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35; táž, *Historická topografie X.*, s. 277.

⁴⁶⁴⁾ S. Wimmerová, *Postavení*, s. 729; A. Kubíková, *Historická topografie X.*, s. 278.

⁴⁶⁵⁾ S. Wimmerová, *Postavení*, s. 729-738; A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35; táž, *Historická topografie XI.*, s. 210-212; táž, *Historická topografie XII.*, s. 397.

do dubna 1612.⁴⁶⁶ Šest rebelů z této městské oblasti bylo evidováno v „*Poznamenání*“. Šlo o Matyáše Singera, Matyáše Händla, Šimona Štrobla, Baltazara Gosse, Hansa Khempfa a Hanse Dylmana. Mimo ně lze v soupisu najít také Martina Händla či Hanse Gosse, z čehož lze předpokládat, že se jednalo o jejich rodinné příslušníky, což znamená, že evangelická víra byla zakořeněná nejen u samotných rebelů, ale i napříč jejich rodinami.⁴⁶⁷

Z centra města nepocházel pouze evangelík Pavel Sanner, který vlastnil dům na Plešivci. Kožešníka Davida a jeho konkrétní dům, ve kterém pobýval, se zatím nepodařilo blíže určit.⁴⁶⁸

Z předchozího výkladu je možné usuzovat, že téměř všichni rebelové byli českokrumlovskými měšťany. Mnozí z nich zastávali důležité pozice v tamní městské správě, čímž mohli bez problémů konkurovat své opozici. Rebelové dokázali s touto částí katolické obce v rámci každodenního života vycházet. Bydleli ve stejných ulicích, prodávali a kupovali si mezi sebou domy a dva rebelující Vilém Finkenauer a Jakub Hauzenperger měli s opozicí dokonce příbuzenské vztahy. Většina z nich upřednostňovala německý jazyk. Vzhledem k tomu, že v Českém Krumlově celá řada z nich bydlela už delší časové období, dokázali si osvojit také češtinu. Výlučně německy pak mluvily tři nebo čtyři osoby.⁴⁶⁹ Dvě třetiny těchto měšťanů či jejich příbuzných se otevřeně hlásily k evangelické víře. Na druhou stranu o vyznání zbylých 12 měšťanů se nepodařilo získat bližší zprávy. Je možné, že tato část rebelů vyznávala jinou konfesi. V tomto ohledu by pak skutečně platilo, že analyzovaný konflikt byl především mocenský a nikoliv výhradně náboženský. Vzhledem k tomu, že ve studovaném rukopise městský písař jejich vyznání generalizoval na evangelickou víru, je možné, že i ostatních 12 měšťanů bylo evangelíky.⁴⁷⁰ Proto byl v předešlé kapitole užíván pojem evangelík, který dokázal zahrnout všechny rebely.

Představitelé městské správy, která fungovala od dubna 1612 do června 1613, byli převážně katolíky. Pouze u konšela Bartoloměje Beránka lze s jistotou říci, že byl evidován v „*Poznamenání*“ jako evangelík.⁴⁷¹ U dalšího jména panuje jistá nejasnost. Ve zmiňovaném soupisu evangelíků je totiž jeden z nekatolíků evidován jako Hans Puser, přičemž Sylva

⁴⁶⁶) Jednalo se o tři členy konšelské rady (Matyáš Singer, Baltazar Goss a Matyáš Smolík) a jednoho člena obecních starších (Matyáš Händl); S. Wimmerová, *Postavení*, s. 728.

⁴⁶⁷) SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445.

⁴⁶⁸) Tamtéž; A. Kubíková, *Protestanté*, s. 35.

⁴⁶⁹) SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 95.

⁴⁷⁰) Například zde tamtéž, p. 24.

⁴⁷¹) SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445.

Wimmerová uvedla, že jeden z konšelů se jmenoval Jan Puffer.⁴⁷² Jazyková podobnost obou uvedených jmen může napovídat, že se jednalo o jednoho člověka. Pokud by se tato domněnka potvrdila, znamenalo by to, že z 26 členů městské správy byli pouze dva evangelíci. Kromě uvedených jmen je potřeba zmínit také evangelíka Tomáše Waltera, který měl pravděpodobně příbuzenské vazby s konšelem Ondřejem Walterem. Z tohoto hlediska celkem tři představitelé městské správy měli nejspíše příbuzenské vztahy s českokrumlovskými evangelíky. Jednalo se o Ondřeje Waltera, Floriána Hauzenpergera a Pavla Finkenauera. Z uvedeného je patrné, že z pohledu vyznání měšťané činní v institucích městské správy představovali takřka homogenní skupinu.

Celkem třináct z celkového počtu 33 rebelů se v úvodních letech 17. století podílelo na fungování českokrumlovské městské správy. Součástí městských rad bylo během tohoto období celkem šest rebelů.⁴⁷³ Nejčastěji byl jejím příslušníkem Ondřej Báltory, který byl zvolen třikrát. Dvakrát se jejími členy stali Matyáš Smolík a Petr Novosedský. Stojí za pozornost, že v radě, která fungovala mezi léty 1609–1612, byli dva primátoři. Prvním z nich byl Matyáš Singer, který vedl rebelující dav na radnici v květnu 1613. V průběhu roku 1610 ale musel svou pozici opustit. Pro vrchnost bylo v té době nemyslitelné, aby byl primátorem někdo, kdo bojoval proti městu a vrchnosti. Nahradil jej Kilián Hölderle ze Schottenberku, který tuto funkci zastával i v radě, která byla napadena roku 1613.⁴⁷⁴ Výměna primátorů, která byla na počátku 17. století ve městě zcela ojedinělá, musela vyvolat napětí. V tomto ohledu je patrné, že pnutí nezpůsobovalo pouze náboženské odlišnosti, ale také mocenské zájmy v rámci městské správy. Z tohoto zápasu pak vyšel vítězně Kilián Hölderle, který zastával funkci primátora do roku 1617, ve kterém ho vystřídal jistý Matyáš Hölderle.

Dohromady deset rebelů bylo v průběhu úvodních let 17. století součástí sboru obecních starších. Nejčastěji byl do zmíněného kolegia zvolen Baltazar Goss, který funkci zastával čtyřikrát. Petr Novosedský, Jakub Hauzenperger a David Ott byli zvoleni třikrát. Dvakrát pak jejími členy byli Matyáš Händl, Kryštof Hayn a Kryštof Neusteter. Pouze jednou zmíněnou funkci zastávali Matyáš Singer a Vilém Finkenauer. Nejvíce rebelujících se ve funkcích městské správy nacházelo od listopadu 1609 do dubna 1612. Konšely tehdy bylo pět rebelů a stejný počet se nacházel i ve sboru obecních starších. Po dramatických událostech z jara roku

⁴⁷²⁾ S. Wimmerová, *Postavení*, s. 729.

⁴⁷³⁾ Jednalo se o Ondřeje Báltoryho, Matyáše Smolíka, Petra Novosedského, Matyáše Singera, Baltazara Gosse a Viléma Finkenauera; S. Wimmerová, *Postavení*, s. 725–728.

⁴⁷⁴⁾ Tamtéž, s. 724.

1613 se ve funkcích městské správy, až na Šimona Štrobla, nenacházel ani jeden z těchto aktérů.

Na českokrumlovské rebely, kteří vtrhli do radní místnosti během jednání městské rady a obecních starších, lze nahlížet optikou jejich bydliště. Kapitola ukázala, že obydlí těchto osob bylo v rámci města poměrně rovnoměrně rozmístěno. Jejich vyšší podíl se vyskytoval v Latránu, v Soukenické a Kájovské ulici. V těchto místech se pak rebelové museli cítit silnější a odhodlanější, z čehož je patrné, že v každodenním životě zde pravděpodobně probíhaly drobné hádky a potyčky. Z pohledu jejich bydliště je dále možné říci, že většina z nich byla majiteli domů ve vnitřním městě. Proto by bylo možné předpokládat, že hlavní část opozice se nacházela právě v této části města. Na druhou stranu lze na umístění jejich bydliště nahlížet také z pohledu seznamu, který obsahuje jména osob, které vstoupily do radní místnosti při jednání představitelů městské správy v květnu 1613. Lze předpokládat, že pořadí aktérů je sepsáno podle závažnosti jejich jednání. První čtyři osoby z tohoto seznamu vlastnily dům v Latránu.⁴⁷⁵ Z toho tedy vyplývá, že hlavní středisko odboje bylo spíše v této části města, a ne v tom vnitřním. Přestože ke spojení obou částí došlo před necelými šedesáti lety, je pravděpodobné, že obyvatelé města stále mezi sebou pociťovali do značné míry určitou rivalitu. Volný obchod s domy evangelíků byl ve sledovaném období poměrně běžnou praxí. Katolická část obce se ale na počátku roku 1613 snažila volnému prodeji evangelíků zabránit a prosadit tak nenásilnou formu protireformace tím, že de facto zamezovala zakupování pozemků vyznavačům aktuálních směrů reformace ve městě.⁴⁷⁶ Relativně nenápadnou protireformací chtěli nejspíše zamezit přísunu nových evangelíků, kteří by mohli do určité míry narušovat harmonii v rámci městské pospolitosti. Odstrašující příklad patrně viděli v luteránovi Matyáši Singerovi, který se v roce 1606 přistěhoval zpět do Českého Krumlova a následně se stal čelním aktérem sledovaného sporu.

⁴⁷⁵⁾ Šlo o Matyáše Singera, Matyáše Händla, Matyáše Smolíka a Ondřeje Báltoryho; SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 24.

⁴⁷⁶⁾ Tamtéž, p. 31-32.

7 Závěr

Předkládaná diplomová práce se věnovala jednomu z mnoha konfliktů, k nimž docházelo v českých a moravských městech před propuknutím stavovského povstání. Tematiku soužití vícekonfesní městské společnosti se práce rozhodla nahlížet optikou nábožensky motivovaných konfliktů a rozepří odehrávajících se ve druhé polovině 16. a počátkem 17. století. Podkapitola s názvem *Náboženské konflikty v městském prostředí* se pokusila potvrdit, že nábožensky orientované spory probíhaly takřka na celém území Čech a Moravy. Nelze proto říci, že by se konfesní rozepře vyhnuly místům, kde měla katolická víra tradičně velký vliv. Jako příklad lze uvést Olomouc, která měla v podobě biskupství silnou katolickou základnu, a i přesto se nedokázala vyhnout konfesnímu napětí.

Uvedená podkapitola se také pokusila vytvořit typologii sporů podle toho, kdo inicioval vznik náboženských rozepří. Za vzrůst konfesního pnutí mohli aktéři, jako byli například městská rada nebo jiný městský či vrchnostenský orgán, představitelé škol či jejich studenti, duchovní, měšťané a jezuité. Uvedené aktéry je možné rozdělit na vnější a vnitřní. První skupina byla charakteristická tím, že nežila přímo ve městě, ale svým chováním do značné míry ovlivňovala jeho atmosféru. Jednalo se například o zeměpána, arcibiskupa, biskupa, zeměpanské instituce, církevní řády či pozemkovou vrchnost. Vnitřní aktéři pak byli plnoprávními obyvateli dané městské společnosti, kteří se podíleli na jejím každodenním chodu. Šlo například o místní měšťany či duchovní.

Dále lze náboženské pnutí také rozdělit na základě odlišných motivů. Do této kategorie je možné zařadit například pohřby členů minoritních konfesí či neřádné chování individuálních aktérů. V obou případech je patrné, že se představitelé nekatolických konfesí pokoušeli vymezit proti katolíkům, kteří v mnoha případech útočili na jejich hodnotový svět. Je ale nutné dodat, že konflikty se zpravidla nevyskytovaly v městském společenství izolovaně a docházelo k jejich vzájemnému prolínání. Zároveň mnohé náboženské spory byly podníceny okolnostmi, které se odehrály mimo území dané městské společnosti. Z počátku 17. století se jednalo především o vydání *Majestátu*, který nepřímo inicioval vznik konfliktů v Hrobě, Broumově, Novém Strašecí, Jindřichově Hradci a Českém Krumlově.

Další část kvalifikační práce měla za úkol přiblížit konfesně vypjatou situaci v Českém Krumlově. Úvodní kompilativně pojatá kapitola zabývající se Českým Krumlovem mezi léty 1551 až 1618 stručně objasnila pozici města z pohledu politického, hospodářského, kulturního a náboženského vývoje. Konfesní situace ve městě byla následně přiblížena z pohledu nábožensky motivovaných konfliktů. Spory byly opět rozděleny podle toho, kdo inicioval vznik

rozepře. Mohlo se jednat o městskou radu či jiný městský nebo vrchnostenský orgán, pedagogy a studenty českokrumlovských škol, přechodové rituály jako byly především pohřby, měšťany a jejich nekorektní chování či jezuitský řád. Z analyzovaného městského prostředí se podařilo najít ke každému typu sporu alespoň jeden náboženský konflikt, což znamená, že se v Českém Krumlově na přelomu 16. a 17. století vyskytovaly různorodé konfesně motivované rozepře. Výsledek zjištění může být na první pohled trochu překvapující, protože se nejednalo o městské společenství, které by bylo příliš známo nábožensky komplikovaným soužitím. Nicméně tradiční a majoritní katolíci, navíc podporovaní jezuitským řádem, se nedokázali smířit s postupným nárůstem vyznavačů reformačních myšlenek. Především jim vadila podpora, které se evangelíkům dostávalo od Petra Voka z Rožmberka. Vznik evangelické školy a události odehrávající se na zeměpanské úrovni, jako bylo vydání *Majestátu*, stále více ohrožovaly českokrumlovskou katolickou homogenitu. Z těchto důvodů pak vznikalo ve městě náboženské pnutí ve všech zkoumaných aspektech každodenního života.

Českokrumlovské konfliktní soužití bylo blíže analyzováno na konkrétní rozepři, která se ve městě odehrála mezi léty 1609–1613. Podle výše uvedené typologie je možné studovanou při zařadit mezi spory, které byly iniciované měšťany. Českokrumlovská evangelická obec se totiž snažila získat pro své věřící co nejvíce práv a výsad. Jednalo se především o získání vlastního kostela, školy a o možnost znovu využívat svatomartinské pohřebiště. Byť jim katolíci představitelé městské správy požadavky přislíbili, dle analyzovaného pramene je patrné, že k jejich naplnění nedošlo a spor tak nadále pokračoval. Napjaté soužití eskalovalo v roce 1613, kdy 32 evangelíků vstoupilo do radní místnosti během jednání rady a obecních starších. Přestože česká komora přikázala uvěznit velitele Matyáše Rulleho a dva další účastníky dramatické události, po několika měsících je propustila. Byla si nejspíše vědoma, že dlouhodobé vězení může evangelíky ještě podnítit k dalšímu a možná ještě závažnějšímu konfliktu.

Analyzovaný spor je ale teoreticky možné zařadit také mezi spory, které byly iniciovány městskou radou či jiným městským nebo vrchnostenským orgánem. Studovaná písemnost byla totiž sepsána z pohledu katolické městské správy, a tak je možné se pouze domnívat, do jaké míry mělo na vznik konfliktu vliv působení těchto představitelů. Přesto se v prameni vyskytují motivy, které mohou napovídat, že docházelo ze strany katolických reprezentantů obce k částečnému utiskování českokrumlovských evangelíků. Jednalo se například o nenaplnění všech bodů ze sedmnáctibodové stížnosti z listopadu 1609 či o netaktní chování fendrycha, které se odehrávalo roku 1611. Dalším příkladem může být obnova městské rady z roku 1612, do které nebyl zvolen žádný evangelík aktivně spojený s analyzovaným sporem. Uvedené příklady pak mohly u rebelů vyvolávat dojem, že jejich požadavky nebudou brány

vážně, a to především z důvodu odlišného vyznání, což následně vedlo k růstu napětí. Z uvedeného úhlu pohledu by pak bylo možné za iniciátory pnutí vnímat také městskou radu.

Předpokládám, že ostatní motivy, které stály za vznikem konfliktu, hrály spíše druhotnou roli. Je zřejmé, že chování katolických a nekatolických duchovních nebylo tou nejdůležitější pohnutkou ve vzniku napětí, přestože je českokrumlovský děkan ve sporu několikrát zmiňován, např. v roce 1609, kdy veřejně odmítal odsouhlasené body ze sedmnáctibodové stížnosti. Na chování českokrumlovského děkana si evangelíci následně stěžovali stavovským defensorům o dva roky později. Z konfliktů odehrávajících se několik let před vypuknutím analyzované rozepře je ovšem patrné, že českokrumlovští evangelíci vedli s děkanem spory již dlouhodobě. Z tohoto důvodu je možné, že konfesně vyhraněné působení děkana ve městě mohlo do určité míry napomoci k iniciaci celého sporu.

Ze studovaného rukopisu je patrné, že na vznik sporu a konfesního napětí neměly příliš vliv pohřby. Přestože 14. bod ze sedmnáctibodové stížnosti se týkal používání svatomartinského hřbitova, z pramene se nezdá být zcela pravděpodobné, že šlo v rámci sporu o nejdůležitější požadavek evangelíků. Zároveň je z analyzovaného rukopisu zcela zřejmé, že za vznikem sporu nestáli pedagogové ani studenti českokrumlovských škol. Bližší analýza jednotlivých aktérů konfliktu ovšem odhalila, že jeden z předních rebelů Matyáš Singer vykonával učitelskou profesi. Je tedy možné, že se mohl aktivně snažit ovlivnit studenty svými myšlenkami. Uvedené motivy, které stály za vznikem sporu, ale spíše představovaly v rámci analyzovaného konfliktu doprovodný charakter, který sice mohl průběh rozepře zhoršit, ale nejspíše nikoli iniciovat. Dále stojí za pozornost, že jezuitský řád nehrál ve studované při žádné roli.

Studium pramene rovněž ukázalo, že motivy stojící za vznikem sporu nelze hledat pouze na úrovni náboženství. Jedním z jeho zdrojů bylo také horní privilegium z roku 1603. Sedmnáctibodová stížnost z listopadu 1609 pak odhalila, že součástí rozepře byly také záležitosti týkající se každodenního života obyvatel. Jako příklad lze uvést podíl obce na splácení dluhů chudých, čepování vína a piva ve městě či práce městského soudu.

Zároveň rozbor studovaného konfliktu odhalil, že nelze motivy jeho vzniku hledat pouze v ohraničeném prostoru městských hradeb. Českokrumlovští evangelíci totiž reagovali na *Majestát*, který chápali jako potvrzení jejich nároků včetně náboženských svobod a výsad. S ohledem na jeho vznik pak v celé záležitosti kontaktovali stavovské defensory a doufali, že jim pomohou prosadit se proti katolické správě. Českokrumlovští evangelíci ovšem nebyli jediní, kteří hledali oporu u institucí sídlících v Praze. Tamní katolíci reprezentovaní městskou radou a obecními staršími se obrátili na českou komoru. Tím roztržka ztratila charakte-

ristiku lokálního sporu, do kterého by byli začleněni výhradně obyvatelé města a jejich vrchnost. Nově vydaný *Majestát*, který měl vést k uklidnění nábožensky konfliktní situace v Království českém, paradoxně napomohl k vyhocení konfesních podmínek nejen v Hrobu, či Novém Strašecí, ale i v Českém Krumlově.

Spletitý spor, analyzovaný především na základě jednoho obsáhlého rukopisu, potvrdil, že raně novověká městská společnost tvořila komplikovanou sociální jednotku a že nelze zcela jednoznačně uvést jeden motiv, který by mohl stát za vznik daného sporu. Vnitroměstské konflikty se totiž nevyskytovaly izolovaně, docházelo k jejich vzájemnému prolínání i k reakci na události, které se odehrávaly na zeměpanské úrovni.

Poslední kapitola kvalifikační práce se pokusila blíže přiblížit jednotlivé aktéry českokrumlovského sporu z počátku 17. věku. Pozornost byla zaměřena nejprve na Matyáše Rulleho, Matyáše Singera a Matěje Wasserhanzela. Ostatní rebelové byli následně představeni podle míst, ve kterých bydleli. Pokud v dané ulici pobýval i nějaký představitel městské správy fungující mezi léty 1612–1613, byl do výčtu zařazen také. Na základě charakteristiky jednotlivých ulic bylo možné si lépe představit konfliktní soužití, které se na úrovni českokrumlovských ulic nejspíše během sporu vyskytovalo. U jednotlivých aktérů rozeprě mě nejvíce zajímalo náboženské vyznání a případně také jejich účast na fungování městské správy. Studium konfesního vyznání ukázalo, že zhruba dvě třetiny rebelů se otevřeně hlásily k evangelické víře. Naopak představitelé městské správy z let 1612 až 1613 byli až na výjimky katolíci. Je proto zřejmé, že náboženské vyznání jednotlivých aktérů bylo pro celý spor zásadní. Kapitola zároveň ukázala, že někteří evangelíci měli s představiteli městské správy blíže neurčené rodinné vazby a že docházelo k prodejům domů navzájem mezi rozhádanými strany konfliktu. Přestože se společně strany v leckterých záležitostech nesrovnávali, je zřejmé, že v každodenních situacích společně vycházeli a konfliktní potenciál vyšel najevo jen v určitých momentech.

Použité prameny a literatura

Prameny nevydané:

Národní archiv Praha

Archiv pražského arcibiskupství

inv. č. 2911, sign. C 75, kart. 730.

inv. č. 2912, sign. C 75, kart. 732.

inv. č. 2914, sign. C 76, kart. 734.

inv. č. 2917, sign. C 76, kart. 736.

inv. č. 2918, sign. C 76, kart. 737.

inv. č. 2919, sign. C 76, kart. 738.

Stará manipulace

sign. T 2/8.

Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Český Krumlov

Velkostatek Český Krumlov

sign. I 5AS No 4e, f.

sign. I 5AS No 4g.

Státní okresní archiv Český Krumlov

Archiv města Český Krumlov

inv. č. 128, sign. B I 1.

inv. č. 2891, sign. C IV 3c, kart. 445.

Prameny vydané:

Bahlcke, Joachim – Halama, Jindřich – Holý, Martin – Just, Jiří – Rothkegel, Martin – Udolph, Ludger (edd.), *Acta Unitatis Fratrum: Dokumente zur Geschichte der Böhmisches Brüder im 15. und 16. Jahrhundert*, Wiesbaden 2018.

Bareš, František (ed.), *Snesení mezi Jednotou Bratrskou a stranou pod obojí, jež stalo se v Ml. Boleslavi l. 1595*, Památky archaeologické a místopisné 16, 1893–1895, s. 41-44.

Dvorský, František (ed.), *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu X.*, Praha 1900.

Fejtová, Olga (ed.), *Jednota bratrská v městech pražských v době předbělohorské a rejstřík členů pražského sboru*, Praha 2014.

Haas, Antonín (ed.), *Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV/2*, Praha 1961.

Jireček, Josef (ed.), *Práva městská Království Českého a Markrabství Moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína*, Praha 1876.

Jireček, Josef – Jireček, Hermenegild (edd.), *Zřízení zemská XVI. věku*, Praha 1882.

Just, Jiří (ed.), „*Hned jsem k Vám dnes naschvalí poslika svého vypravil*“. *Kněžská korespondence Jednoty bratrské z českých diecézí z let 1610–1618*, Praha 2011 (=Archiv Matouše Konečného I.)

Just, Jiří – Růčková, Markéta (edd.), *Bratrská šlechta v Čechách a na Moravě a formování konfesní identity v raném novověku*, Praha 2020 (= Archiv Matouše Konečného III.)

Kalousek, Josef (ed.), *Archiv český, čili Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích XXIX*, Praha 1913.

Kamper, Zdeněk (ed.), *Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího Bydžovského sepsaná*, Mladá Boleslav 1935.

Mendelová, Jaroslava (ed.), *Dekrety reformační komise pro Nové Město pražské z let 1627–1629*, Praha 2009.

Miller, Jaroslav (ed.), *Konfliktní soužití: královské město – šlechta – duchovenstvo v raném novověku. Edice. Knihy půhonné a nálezové královského města Olomouce (1516–1616)*, Olomouc 1998.

Pánek, Jaroslav (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I-II*, Praha 1985.

Růčková, Markéta (ed.), „*Poslušeství synovské vzkazují Vám, můj nejmilejší pane otče*“. *Studium a korespondence kněžského dorostu Jednoty bratrské v letech 1610–1618*, Praha 2014 (= Archiv Matouše Konečného II.)

Strnad, Josef (ed.), *M. Šimona Plachého z Třebnice Paměti Plzeňské*, Plzeň 1883.

Literatura:

Bahlcke, Joachim – Bobková-Valentová, Kateřina – Mikulec, Jiří (edd.), *Religious Violence, Confessional Conflicts and Models for Violence Prevention in Central Europe (15th-18th Centuries)*, Praha-Stuttgart 2017.

Barborová, Eva, *Funkce hejtmanů (úředníků) na rožmberských panstvích*, Jihočeský sborník historický 38, 1969, s. 198-207.

Bartůněk, Václav, *Jihočeské osady podle visitace z roku 1595*, Jihočeský sborník historický 19, 1950, s. 45-49, 79-83.

Bedřich, Václav, *Příběh města Český Krumlov*, Český Krumlov 2009.

Berger, Arnold Erich, *Martin Luther in kulturgeschichtlicher Darstellung*, Berlín 1921.

- Bělohlávek, Miloslav, *V plné síle měšťanské moci 1526–1618*, in: Miloslav Bělohlávek (ed.), *Dějiny Plzně I. Od počátků do roku 1788*, Plzeň 1965, s. 131-169.
- Bělohlávek, Miloslav, *Plzeň, protireformace a české stavovské povstání*, *Folia Historica Bohemica* 8, 1985, s. 135-155.
- Bělohlávek, Miloslav, *Plzeň – obraz města předbělohorské doby*, *Folia Historica Bohemica* 15, 1991, s. 101-138.
- Bílek, Tomáš Václav, *Dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova a působení jeho vůbec a v zemích království Českého zvláště*, Praha 1896.
- Bílek, Tomáš Václav, *Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v Království českém po bitvě bělohorské*, Praha 1892.
- Blaschko, Anton, *Ein Kaisersohn in Krumau*, Praha 1880.
- Bobková, Lenka, *Renesanční mecenáš, škůdce města nebo oběť víry?*, in: Jaroslav Pánek – Miloslav Polívka – Noemi Rejchrtová (edd.), *Husitství – reformace – renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*, Praha 1994, s. 885-898.
- Bobková-Valentová, Kateřina, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, Praha 2006.
- Borovička, Josef, *Pád Želivského. Obsazení nejvyšších zemských úřadů v Čechách v letech 1597–1599*, *Český časopis historický* 28, 1922, č. 3-4, s. 277-304.
- Brandon, Mark Andrew, *Příčiny vzniku povstání v Chomutově v roce 1591*, in: Petr Rak (ed.), *Comotovia 2005. Sborník příspěvků z konference věnované výročí 400 let vykoupení Chomutova z poddanství*, Chomutov 2006, s. 79-88.
- Brint, Steven, *Gemeinschaft Revisited. A Critique and Reconstruction of the Community Concept*, *Sociological Theory* 19, 2001, č. 1, s. 1-23.
- Burian, Vladimír, *Vývoj náboženských poměrů v Brně 1570–1618*, Brno 1948.
- Bůžek, Václav, *Aristokratický dvůr a rezidenční město (Český Krumlov mezi 16. až 18. století)*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600–1750)*, České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), s. 365-397.
- Bůžek, Václav, *Die politische Rolle der Residenz Peter Woks von Rosenberg in Třeboň/Wittingau zur Zeit des Bruderzwists*, in: Václav Bůžek (ed.), *Ein Bruderzwist im Hause Habsburg (1608–1611)*, České Budějovice 2010 (= Opera historica 14), s. 307-330.
- Bůžek, Václav, *Městské domácnosti úředníků a dvořanů posledních Rožmberků*, in: Zdeněk Beneš – Eduard Maur – Jaroslav Pánek (edd.), *Pocta Josefu Petráňovi. Sborník z českých dějin k 60. narozeninám prof. Dr. Josefa Petráně*, Praha 1991, s. 301-325.
- Bůžek, Václav, *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995.

Bůžek, Václav a kolektiv, *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010.

Bůžek, Václav a kolektiv, *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011.

Bůžek, Václav – Bůžková, Hana – Stejskalová, Jana, *Interiéry domů v jihočeských předbělohorských městech (Životní styl měšťanů v době pozdní renesance a manýrismu)*, Jihočeský sborník historický 59, 1990, s. 113-127.

Bůžek, Václav – Hrdlička, Josef a kolektiv, *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997.

Cironisová, Eva, *Vývoj správy rožmberských panství ve 13.–17. století*, Sborník archivních prací 13, 1981, s. 105-178.

Černušák, Tomáš, *Prestiž, násilí a zápas o veřejný prostor. (Konflikty při slavnostech Božího Těla v rudolfínské Praze roku 1605)*, Český časopis historický 118, 2020, č. 4, s. 1000-1017.

Čornejová, Ivana, *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*, Praha 2002.

Čornejová, Ivana (ed.), *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4.-5. 6. 2003*, Praha 2003.

David, Zdeněk V., *Nalezení střední cesty. Liberální výzva utrakvistů Římu a Lutherovi*, Praha 2012.

David, Zdeněk V., *Utraquism as a Commoners' Church*, The Bohemian Reformation and Religious Practice 8, 2011, s. 160-189.

Demel, Jaroslav, *Dějiny fiskálního úřadu v zemích českých s přehledem vývoje tohoto úřadu v jiných zemích evropských, zejména německo-rakouských: všeobecný úvod I*, Praha 1904.

Dobiáš, Josef, *Vilém Slavata*, Časopis historický 1, 1881, s. 267-309; 2, 1882, s. 34-56.

Drs, Tomáš, *Kolej Tovaryšstva Ježíšova v Českém Krumlově v 17. století*, České Budějovice 2007 (= Diplomová práce).

Dřímál, Jaroslav, *Sociální boje v Brně ve 20. letech 16. století*, Brno v minulosti a dnes 1, 1959, s. 221-286.

Dřímál, Jaroslav, *Sociální boje v moravských královských městech ve 20. letech 16. století*, Brno v minulosti a dnes 5, 1963, s. 114-167.

Eberhard, Winfried, *Die deutsche Reformation in Böhmen 1520–1620*, in: Hans Rothe (ed.), *Deutsche in den böhmischen Ländern*, Kolín nad Rýnem 1992, s. 103-123.

Emler, Josef, *Rukověť chronologie křesťanské, zvláště české*, Praha 1876.

Fejtová, Olga, *„Já pevně věřím a vyznávám“ . Rekatolizace na Novém Městě pražském v době pobělohorské*, Praha 2012.

- Gaži, Martin (ed.), *Český Krumlov. Od rezistenčního města k památce světového kulturního dědictví*, České Budějovice 2010.
- Gindely, Antonín, *Geschichte der böhmischen Brüder I-II*, Praha 1857–1858.
- Gindely, Antonín, *Geschichte der Gegenreformation in Böhmen*, Lipsko 1894.
- Gindely, Antonín, *Levoboček císaře Rudolfa*, Besídka pro zábavu a poučení 10, 1870.
- Gindely, Antonín, *Rudolf II. und seine Zeit II. (1600–1612)*, Praha 1865.
- Haas, Antonín a kolektiv, *Soupis privilegií měst a městeček Jihočeského kraje od roku 1526*, Archivum Trebonense 2, 1973, s. 89-216.
- Hajná, Milena, *Rožmberský fraucimor. Ženský živel na aristokratickém dvoře koncem předbělohorské doby*, Jihočeský sborník historický 69-70, 2000–2001, s. 5-29.
- Hanzal, Josef, *Rekatolizace v Čechách – její historický smysl a význam*, Sborník historický 37, 1990, s. 37-91.
- Hledíková, Zdeňka – Janák, Jan – Dobeš, Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007.
- Holeček O. M., František J., *K pozadí chomutovského evangelického povstání z roku 1591*, Dialog Evropa XXI 7, 1996, č. 2, s. 8-14.
- Holý, Martin, *Výchova a vzdělávání českobratrské šlechty. Příspěvek ke konfesionalizaci nobility v 16. a raném 17. století*, Folia Historica Bohemica 33, 2018, s. 29-45.
- Holý, Martin, *Zrození renesančního kavalíra. Výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500–1620)*, Praha 2010.
- Holý, Martin – Mikulec, Jiří (edd.), *Církev a smrt. Institucionalizace smrti v raném novověku*, Praha 2007.
- Horský, Zdeněk, *Pražský orloj*, Praha 1988.
- Hrdlička, Josef, *Otázky bez odpovědi aneb konsenzuální ticho při obnovách městských rad v raně novověkých Čechách*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku*, České Budějovice 2007 (= Opera historica 12), s. 187-200.
- Hrdlička, Josef, *Schwierige Anfänge. Die Jesuiten in Böhmischem Krumau, Komotau und Neuhaus vor 1618*, in: Jiří M. Havlík – Jarmila Kašpárková – Karl Kollermann (edd.), *Orden und Stadt, Orden und ihre Wohltäter* (= Monastica Historia Band 4), Praha 2019, s. 25-52.
- Hrdlička, Josef, *Víra a moc. Politika, komunikace a protireformace v předmoderním městě (Jindřichův Hradec 1590–1630)*, České Budějovice 2013.

- Hrdlička, Josef, *Vymezování hranic a prezentování přítomnosti. Pohřby jako konfliktní téma vícekonfesní společnosti předbělohorských českých a moravských vrchnostenských měst*, Folia Historica Bohemica 30, 2015, č. 1, s. 47-76.
- Hrejsa, Ferdinand, *Česká konfesse, její vznik, podstata a dějiny*, Praha 1912.
- Hrejsa, Ferdinand, *Česká reformace*, Praha 1914.
- Hrejsa, Ferdinand, *Luterství, kalvinismus a podobojí na Moravě před Bílou horou*, Český časopis historický 44, 1938, s. 296-326, 474-485.
- Hrejsa, Ferdinand, *Sborové Jednoty bratrské*, Praha 1939.
- Hrubá, Michaela, „Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle“. *Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době*, Ústí nad Labem 2002.
- Hrubá, Michaela, *Předzvěst nepokojných let. Spory zástavního pána Jiřího Popela z Lobkovic s Mělnickými*, Confluens 1, 2005, s. 42-50.
- Hrubý, František, *Luterství a kalvinismus na Moravě před Bílou horou*, Český časopis historický 40, 1934, s. 265-309; 41, 1935, s. 1-40, 237-268.
- Chalupecký, Václav, *Česká rebelie na Podřipsku. Historie o poddaných i pánech z let 1619–1621*, Praha 1918.
- Jakab, Martin, *Císařův levoboček don Julius d’Austria a jeho pobyt v Českém Krumlově*, in: Zlatý věk Českokrumlovska 1550–1620, Český Krumlov 2002, s. 43-55.
- Jakab, Martin, *Každodenní život v českokrumlovské zámecké rezidenci v letech 1602–1610*, České Budějovice 1994 (= Diplomová práce).
- Jakubec, Ondřej, *Konfesní spory v raně novověké Olomouci, jejich charakter, aktéři a vizuální stopy*, in: Václav Ledvinka – Jiří Pešek – Olga Fejtová (edd.), *Město v převratech konfesionalizace v 15. až 18. století*, Praha 2014 (= Documenta Pragensia 33).
- Jakubec, Ondřej, *Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů potridentské doby*, Olomouc 2003.
- Jakubec, Ondřej, *Město a biskupové*, in: Jiří Šmeral – Jana Burešová – Jindřich Schulz (edd.), *Dějiny Olomouce*, Olomouc 2009, s. 284-299.
- Janáček, Josef, *České dějiny. Doba předbělohorská. Kniha I, 1526–1547*, Praha 1984.
- Jánský, Jiří, *Páni ze Švamberka – pětisetletá sága rodu s erbem labutě*, Domažlice 2006.
- Jordan, Rudolf, *Der Krummauer Kollaturstreit*, Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 51, 1913, s. 362-382.
- Jungmann, Josef, *Slownjk česko-německý Josefa Jungmanna I-V.*, Praha 1835–1839.
- Just, Jiří, *9. 7. 1609 – Rudolfův Majestát. Světla a stíny náboženské svobody*, Praha 2009.

- Just, Jiří, *Bratrská šlechta v Čechách a na Moravě v 16. a 17. století a nové možnosti jejího studia*, Folia Historica Bohemica 33, 2018, s. 5-28.
- Just, Jiří, *Matouš Konečný (1569–1622)*, in: Dietrich Meyer (ed.), *Lebensbilder aus der Brüdergemeine Bd. 2*, Herrnhut 2014, s. 65-73.
- Just, Jiří – Nešpor, Zdeněk R. – Matějka, Ondřej (edd.), *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí*, Praha 2009.
- Kaiserová, Kristina, *Sociální konflikty v českých a moravských městech v první třetině 16. stol.*, Ústecký sborník historický, 1985, s. 119-141.
- Kaiserová, Kristina – Kaiser, Vladimír, *Dějiny města Ústí nad Labem*, Ústí nad Labem 1995.
- Kavka, František, *Zlatý věk růží. Kus české historie 16. století*, České Budějovice 1966.
- Kavka, František – Skýbová, Anna, *Husitský epilog na koncilu tridentském a původní koncepce habsburské rekatolizace Čech*, Praha 1969.
- Kilián, Jan, *11. 12. 1617 – zboření kostela v Hrobu. Na cestě k defenestraci*, Praha 2007.
- Kilián, Jan, *Boj o kostely, aneb kauzy údajného porušování Rudolfova majestátu v předbělohorských Čechách*, Historický časopis 66, 2018, č. 2, s. 241-269.
- Kilián, Jan, „Rebelie“ v Novém Strašecí L. P. 1615, Historický obzor 27, 2016, č. 5-6, s. 115-116.
- Kilián, Jan, *Spor o broumovský protestantský kostel*, Východočeské listy historické 30, 2013, s. 21-36.
- Klenot, Bedřich, *Slovník cizojazyčných slov a úsloví v češtině se vyskytujícími s dodatkem*, Praha 1922.
- Král, Pavel, *Český Krumlov za habsburské komorní správy (Každodenní život v českokrumlovské zámecké rezidenci mezi léty 1602–1622)*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600–1750)*, České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), 399-421.
- Král, Pavel, *Život v českokrumlovské zámecké rezidenci mezi léty 1612–1622*, České Budějovice 1996 (= Diplomová práce).
- Kopička, Petr, *Rebelie aneb pozdvižení v Roudnici nad Labem v letech 1619–1620*, Porta Bohemica. Sborník historických prací 4, 2007, s. 9-53.
- Kořan, Jan, *Rožmberské báňské podnikání*, Časopis společnosti přátel starožitností 67, 1959, č. 3, s. 129-146.
- Kořán, Josef – Rezek, Antonín – Svátek, Josef – Prášek, Justin Václav, *Dějiny Čech a Moravy nové doby I*, Praha 1939.

- Krčálová, Jarmila, *Renesanční stavby Baldassara Maggiho v Čechách a na Moravě*, Praha 1986.
- Krofta, Kamil, *Boj o konsistoř pod obojí v letech 1562–1575 a jeho historický základ*, Český časopis historický 17, 1911, s. 28-57, 178-190, 283-303, 383-420.
- Krofta, Kamil, *O bratrském dějepisectví*, Praha 1946.
- Kubeš, Jiří, *Švamberský dvůr v Třeboni v letech 1611/1612–1620*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (= Opera historica 7), s. 441-468.
- Kubíková, Anna, *Českokrumlovské domy a jejich obyvatelé v 16. století*, Českokrumlovsko IV-V., 1993, č. 50, s. 4; 1994, č. 1, s. 4; č. 2, s. 4; č. 4, s. 4; č. 7, s. 4; č. 8, s. 4; č. 11, s. 4; č. 14, s. 4; č. 15, s. 4.
- Kubíková, Anna, *Českokrumlovský špitál a kostel sv. Jošta*, Jihočeský sborník historický 66-67, 1997–1998, s. 104-110.
- Kubíková, Anna, *Domy a jejich obyvatelé v šestnáctém století*, Českokrumlovské listy I-II., 1994, č. 12, s. 11; 1995, č. 17, s. 12; č. 29, s. 12; č. 35, s. 12; č. 41, s. 12.
- Kubíková, Anna, *Evangelická škola v Českém Krumlově*, Výběr 31, 1994, č. 1, s. 40-41.
- Kubíková, Anna, *Historická topografie Českého Krumlova (1424) 1459–1654*, Jihočeský sborník historický 71, 2002, s. 185-204; 72, 2003, s. 108-128; 73, 2004, s. 195-214; 74, 2005, s. 271-298; 80, 2011, s. 169-190; 81, 2012, s. 272-292; 82, 2013, s. 203-224; 83, 2014, s. 389-412.
- Kubíková, Anna, *K historii českokrumlovských radnic*, Jihočeský sborník historický 65, 1996, s. 144-147.
- Kubíková, Anna, *K prodeji českokrumlovského panství císaři Rudolfovi II.*, Jihočeský sborník historický 48, 1979, s. 308-316.
- Kubíková, Anna, *Nejstarší českokrumlovská matrika (možnosti jejího využití)*, in: Alena Pazderková (ed.), *Pocta Elišce Čáňové. Sborník k životnímu jubileu*, Praha 2003, s. 81-90.
- Kubíková, Anna, *Podíl českokrumlovských měšťanů na rožmberských svatebních slavnostech*, in: Michaela Kokojanová (ed.), *Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16. - 18. století)*, Prostějov 1997, s. 200-209.
- Kubíková, Anna, *Prodej českokrumlovského panství císaři Rudolfovi II. a přestěhování rožmberského archivu do Třeboně*, Archivum Trebonense 10, 2002, s. 3-13.
- Kubíková, Anna, *Protestanté v Českém Krumlově*, in: *Zlatý věk Českokrumlovska 1550–1620*, Český Krumlov 2002; s. 22-42.

- Kubíková, Anna, *Příspěvek k otazníkům okolo dona Julia d'Austria*, Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 24, 1987, s. 32-34.
- Kubíková, Anna, *Renesanční přestavby českokrumlovského zámku a jeho interiéry*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, České Budějovice 1993 (= Opera historica 3), s. 367-378.
- Kubíková, Anna, *Rožmberský archiv v polovině 16. století*, Archivní časopis 48, 1998, č. 3, s. 129-146.
- Kůrka, Pavel B., *Kostelníci, úředníci, měšťané. Samospráva farnosti v utrakvismu*, Praha 2010.
- Ledvinka, Václav, *Item poddané své spravedlivě chrániti, opatrovati a spravovati máme... (K vývoji sociálních a náboženských poměrů na dominiu pánů z Hradce mezi lety 1547 a 1627)*, in: Jaroslav Pánek – Miloslav Polívka – Noemi Rejchrtová (edd.), *Husitství – reformace – renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*, Praha 1994, s. 815-830.
- Ledvinka, Václav – Pešek, Jiří – Fejtová, Olga (edd.), *Město v převratech konfesionalizace v 15. až 18. století*, Praha 2014 (= Documenta Pragensia 33).
- Lintner, Jan, *Pětsetpadesát let města Soběslavě*, Soběslav 1941.
- Lintner, Petr, *Pohledy soběslavské I.*, Soběslav 2008.
- Lombartová, Veronika, *Jezuitská kolej v Českém Krumlově na přelomu 16. a 17. století. Příspěvek k náboženským a sociálním dějinám města*, České Budějovice 2002 (= Diplomová práce).
- Lombartová, Veronika, *Počátky jezuitské koleje v Českém Krumlově*, in: Martin Gaži (ed.), *Český Krumlov. Od rezistenčního města k památce světového kulturního dědictví*, České Budějovice 2010, s. 691-712.
- Mareš, Jan, „*Krátké a očitě vyprávění*“ čili zpráva o chomutovské rebelii 1591, in: Petr Rak (ed.), *Comotovia 2011. Sborník příspěvků z konference věnované 420. výročí chomutovského povstání z 15. července 1591 (1591–2011)*, Chomutov 2012, s. 37-55.
- Matoušek, Josef, *Kurie a boj o konsistoř pod obojí za administrátora Rezka*, Český časopis historický 37, 1931, s. 16-41, 252-292.
- Mařa, Petr, *Zrození tradice (Slavatovské vyústění rožmberského a hradeckého odkazu)*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6), s. 513-552.
- Maur, Eduard, *Královská města v Čechách a tržní produkce pobělohorského velkostatku*, in: Drahomír Jančík (ed.), *Pocta profesoru Zdeňku Jindrovi: k sedmdesátým narozeninám*, Praha 2003, s. 29-37., s. 29-37.

- Mihola, Jiří (ed.), *Na cestě do nebeského Jeruzaléma. Poutnictví v českých zemích ve střeoevropském kontextu*, Brno 2010.
- Mikulec, Jiří, *31. 7. 1627 Rekatolizace šlechty v Čechách: či je to země, toho je i náboženství*, Praha 2005.
- Mikulec, Jiří, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*, Praha 2000.
- Mikulec, Jiří, *Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě*, Praha 2013.
- Mikulec, Jiří, *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, Praha 2013.
- Miller, Jaroslav, *Problém integrity: úvaha o sociálních konfliktech v raněnovověkých městech a městské autonomii v kontextu reformace*, *Historický časopis* 54, 2006, č. 3, s. 385-418.
- Miller, Jaroslav, *Raně novověké město: Eroze komunity?*, *Lidé města* 11, 2009, č. 3, s. 419-439.
- Miller, Jaroslav, *Snový svět idejí a syrovost skutečnosti: městská historiografie raného novověku jako utopie?*, *Český časopis historický* 106, 2008, č. 2, s. 261-286.
- Miller, Jaroslav – Černíkovský, Petr, *Přehled bádání. Urbánní historie (raného novověku) ve středovýchodní Evropě: Stručná úvaha o minulosti, současném stavu a perspektivách oboru*, *Český časopis historický* 103, 2005, č. 4, s. 861-884.
- Molnár, Amedeo, *Českobratrská výchova před Komenským*, Praha 1956.
- Molnár, Amedeo, *Na rozhraní věků. Cesty reformace*, České Budějovice 2007.
- Müller, Josef Theodor, *Dějiny Jednoty bratrské*, Praha 1923.
- Neudertová, Michaela, *Jiří Popel z Lobkovic a prostředky rekatolizace na sklonku 16. století. (Příspěvek k dějinám rekatolizace severozápadních Čech)*, *Ústecký sborník historický* 2000, s. 132-144.
- Nováčková, Eva, *Městská samospráva v Jemnici a její účast na vzpourách proti vrchnosti*, *Západní Morava* 2, 1998, s. 61-82.
- Novák, Jan Bedřich, *Rudolf II. a jeho pád*, Praha 1935.
- Palacký, František, *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků zemských i dvorských ve Království českém, od nejstarších časů až do nynějška*, in: Jaroslav Charvát, *Dílo Františka Palackého I*, Praha 1941, s. 321-417.
- Pánek, Jaroslav, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989.
- Pánek, Jaroslav, *Poslední Rožmberk. Životní příběh Petra Voka*, Praha 1996.
- Pánek, Jaroslav (ed.), *Rožmberkové. Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*, České Budějovice 2011.
- Pánek, Jaroslav, *Vilém z Rožmberka. Politik smíru*, Praha 1998.
- Pekař, Josef, *Bílá hora její příčiny i následky*, Praha 1921.

Pešek, Jiří, *Pražská utrakvistická univerzita a náboženské poměry 16. století*, Acta Universitatis Carolinae. Historia Universitatis Carolinae Pragensis 36-38, 1996–1998, s. 31-40.

Pisková, Renata, *Jihlava*, Praha 2009.

Podavka, Ondřej, *Nevydaná korespondence příslušníků bratrské šlechty v Archivu Matouše Konečného a basilejské Univerzitní knihovně*, Folia Historica Bohemica 33, 2018, s. 145-166.

Polák, Stanislav, *Spory města Příbramě se zástavními vrchnostmi v 16. století*, Vlastivědný sborník Podbrdská 3, 1969, s. 43-61.

Prechal Pavlíčková, Radmila, *Konfession in Leichenpredigten des 16. und 17. Jahrhunderts: Die Herausbildung eines Feinbildes zwischen Tod und Seelenheil*, in: Joachim Bahlcke – Kateřina Bobková-Valentová – Jiří Mikulec (edd.), *Religious Violence, Confessional Conflicts and Models for Violence Prevention in Central Europe (15th-18th Centuries)*, Praha-Stuttgart 2017, s. 71-88.

Prechal Pavlíčková, Radmila, *O útěše proti smrti. Víra, smrt a spása v pohřebních kázáních v období konfesionalizace*, Praha 2017.

Pumpr, Pavel, *Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách na příkladu třeboňského panství na přelomu 17. a 18. století*, Brno 2010.

Rak, Jiří, *Vývoj utrakvistické správní organizace v době předbělohorské*, Sborník archivních prací 31, 1981, s. 179-200.

Rak, Petr, *Zradnice na zámek a zase zpátky (Odebrání privilegií města Chomutova po povstání v létě 1591)*, in: Petr Rak (ed.), *Comotovia 2011. Sborník příspěvků z konference věnované 420. výročí chomutovského povstání z 15. července 1591 (1591–2011)*, Chomutov 2012, s. 56-69.

Reichert, Jan, *Spory města Jemnice s vrchností za stol. 16. a roboty na panství Jemnickém s počátku 17. století*, Časopis Matice moravské 28, 1904, s. 24-40, 186-194.

Rezek, Antonín, *Dějiny prousoňárodního hnutí náboženského v Čechách od vydání tolerančního patentu až po naše časy I*, Praha 1887.

Royt, Jan, *K charakteru poutních komplexů v Čechách*, in: Pavla Stuchlá (ed.), *300 let poutního kostela Jména Panny Marie na Lomci. Sborník příspěvků z odborného semináře, konaného dne 14. září 2004 v Městské galerii ve Vodňanech u příležitosti kulatého výročí vysvěcení chrámu, Vodňany 2005*, s. 83-92.

Rypáček, František J., *Msgr. Vladimír Šťastný: Tovaryšstvo Ježíšovo: několik kapitol z dějin církevních=Tovaryšstvo Ježíšovo (Přít.)*, Brno 1910.

Říčan, Rudolf, *Jednota Bratrská 1457–1957. Sborník k pětistému výročí založení*, Praha 1956.

- Sahula, Jiří, *Z husitství do protestantismu. Úvaha historicko-náboženská I., srovnání husitství s luterstvím; Počátky luterství v Čechách až do pádu vlády Hlavsovy roku 1524*, Praha 1903.
- Sedláček, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého I-XV.*, Praha 1884–1927.
- Schindling, Anton, *Utváření konfesí, konfesionalizme a multikonfesionalita jako základní problém evropských dějin v 16. a 17. století. Nová německá literatura k problematice*, Český časopis historický 106, 2008, s. 80-108.
- Schlögl, Rudolf (ed.), *Urban Elections and Decision-Making in Early Modern Europe, 1500–1800*, Newcastle upon Tyne 2009.
- Siglová, Tereza, *Soudové zisku nenesou. Spory obyvatel městeček pardubického panství v 16. a 17. století*, Brno 2011.
- Skřivánek, Milan, *K náboženským dějinám východočeského města v 15. až 18. století*, in: Jaroslav Pánek (ed.), *Česká města v 16.–18. století. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990*, Praha 1991, s. 175-195.
- Starý, Václav, *Zikmund Turnovský z Turnštejna*, Zlatá Stezka 27, 2020, s. 217-237.
- Stejskal, Aleš, *Instituce hospod v sociální teorii a praxi rožmberského dominia (1551–1611)*, in: Michaela Kokojanová (ed.), *Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16.–18. století)*, Prostějov 1997, s. 376-408.
- Stejskal, Aleš, *Matyáš Fuch z Fuchýřova – kariéra sluhy dvou pánů*, Historický obzor 8, 1997, č. 2, s. 22-33.
- Sterneck, Tomáš, „*Chtějí krchov, by pak třebas na několik zámkuov zamčen byl, mocně odevrítí a to mrtvé tělo sami pochovati*“. *Pohřby v konfesijně rozděleném prostředí na příkladu předbělohorského Brna*, in: Martin Holý – Pavel B. Kůrka (edd.), *Církev a smrt. Institucionalizace smrti v raném novověku*, Praha 2007, s. 79-113.
- Sterneck, Tomáš, *K objektivitě berních přiznání z předbělohorské Moravy na příkladu královských měst v brněnském berním kraji*, Folia Historica Bohemica 21, 2005, s. 105-106.
- Sterneck, Tomáš, *Smrt propuštěného šikovatele. Epizoda z doby po ukončení pasovské okupace jižních Čech*, Jihočeský sborník historický 77-78, 2008–2009, s. 341-359.
- Šimková, Táňa, *Luterství v horních městech českého Krušnohoří – stručný nástin problematiky*, in: Barbara Balážová (ed.), *Ars Montana. Umělecký a kulturní transfer v otevřeném prostoru česko-saského Krušnohoří na prahu raného novověku*, Praha 2016, s. 241-250.
- Štindl, Martin, *Patrimoniální péče o duchovní tvář poddanského města. (Velké Meziříčí 1592–1676)*, in: Marie Macková (ed.), *Poddanská města v systému patrimoniální správy, Ústí nad Orlicí 1995*, s. 163-172.

Šůla, Jaroslav, *Spor města Kostelce nad Orlicí s vrchností v XVI. století*, Listy orlického muzea 4, 1966, s. 243-251.

Tomečková, Petra, *Solní obchod v pamětech prachatických měšťanů*, České Budějovice 2007 (= Diplomová práce).

Truhlář, Antonín – Hrdina, Karel – Hejnic, Josef, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě I-VI*, Praha 1982–2011.

Vacková, Ludmila, *Příčiny a charakter sociálního konfliktu na lanškrounském panství 1591–1620*, Listy Orlického muzea 5, 1970, s. 34-69.

Vágner, Petr, *Dny všední a sváteční rožmberských alchymistů*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, České Budějovice 1993 (= Opera historica 3), s. 265-278.

Veselý, Jiří, *Spojení města Český Krumlov a městské obce latránské v jeden správní celek roku 1555*, in: *Zlatý věk Českokrumlovska 1550–1620*, Český Krumlov 2002, s. 56-62.

Veselý, Karel, *Curriculum vitae jednoho památného domu v Českém Krumlově. Historie bývalé jezuitské koleje, pak kasáren a naposledy hotelu „u Růže“ v Horní ulici*, Český Krumlov 1971.

Vilím, Karel, *Spor frýdlantských měšťanů s redernskou vrchností o várečné právo v letech 1608–1616*, Zprávy a studie Krajského muzea v Teplicích 18, 1990, s. 97-109.

Vlček, Pavel, *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2007.

Warren, Roland L. (ed.), *New Perspectives on the American community*, Homewood 1983.

Wernisch, Martin (ed.), *Unitas Fratrum 1457–2007. Jednota bratrská jako kulturní a duchovní fenomén*, Jihlava 2009.

Wimmerová, Sylva, *Postavení a správa města Českého Krumlova na počátku 17. století*, in: Martin Gaži (ed.), *Český Krumlov. Od rezistenčního města k památce světového kulturního dědictví*, České Budějovice 2010, s. 713-740.

Winter, Zikmund, *Dějiny řemesel a obchod v Čechách v XIV. a XV. století*, Praha 1906.

Winter, Zikmund, *Řemeslnictvo a živnosti v Čechách v XVI. věku (1526–1620)*, Praha 1909.

Winter, Zikmund, *Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století I-II*, Praha 1895–1896.

Woitschová, Klára, „...což slušného a spravedlivého jest fedrovati...“. *Personální obsazení pražského apelačního soudu v letech 1548–1783*, Pelhřimov 2010.

Záloha, Jiří, *Sjednocení města Českého Krumlova*, Jihočeský sborník historický 41, 1972, s. 49-50.

Záloha, Jiří, *Stručné dějiny Českokrumlovska*, Český Krumlov 1983.

Záloha, Jiří, *Ještě jednou o donu Juliovi d'Austria*, Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 22, 1985, s. 293-295.

Závodský, Josef, *Reformace a protireformace ve Velkém Meziříčí. Nábožensko-kulturní obraz moravského města*, Velké Meziříčí 1937.

Zdeněk, Václav, *Dějiny král. appellačního soudu na Hradě Pražském, nyní vrchního soudu v Praze od roku 1548–1933. Z knihovny vrchního soudu v Praze*, Praha 1933.

Zemek, Petr, *Jednota bratrská v zápase s jihlavským farářem Janem Hederikem*, in: Martin Wernisch (ed.), *Unitas Fratrum 1457–2007. Jednota bratrská jako kulturní a duchovní fenomén*, Jihlava 2009, s. 15-29.

Zemek, Petr, *Reformace, protireformace a rozvinutí poreformačního katolictví v Uherském Brodě. Křesťanská víra v proměnách času*, Uherský Brod 2006.

Zilynská, Blanka, *Husitské synody v Čechách 1418–1440. (Příspěvek k úloze univerzitních mistrů v husitské církvi a revoluci)*, Praha 1985.

Zilynská, Blanka, *Utravvistická církevní správa a možnosti jejího studia*, Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica 2, 1999, s. 39-53.

Seznam příloh

Příloha č. 1: 32 českokrumlovských rebelů, kteří vstoupili do radní místnosti 22. května 1613, společně s jejich bydlištěm

Příloha č. 2: Přehled konšelů, obecních starších a rychtářů, kteří zasedali během sporu v institucích českokrumlovské městské správy (tabulka č. 1-4)

Příloha č. 1:

32 českokrumlovských rebelů, kteří vstoupili do radní místnosti 22. května 1613, společně s jejich bydlištěm⁴⁷⁷

	Jméno	Bydliště
1.	Matyáš Singer ⁴⁷⁸	Latrán č. 5
2.	Matyáš Händl	Latrán č. 53
3.	Matyáš Smolík	Latrán č. 23
4.	Ondřej Báltory	Latrán č. 15
5.	Šimon Štrobl	náměstí č. 5
6.	Vilém Finkenauer	náměstí č. 3
7.	David Otth	Kájovská ul. č. 64
8.	Baltazar Goss	Latrán č. 47
9.	Martin švec	Parkán
10.	Jakub Steauf	Horní ul. č. 151
11.	kožešník Gedeon Neuman	Horní ul.
12.	kotlář Kryštof Ulrich	Radniční ul. 129
13.	Martin Port	Horní ul. 157
14.	Hans Richter	Horní ul. 156
15.	Kryštof Hayn	Soukenická ul. 33
16.	Beneš řemenář	Parkán č. 127
17.	Petr Kysaur	Kájovská ul. č. 69
18.	Kryštof Neustetter mladší	Kostelní ul. č. 166
19.	Konrád kloboučník	Rybářská ul. č. 20
20.	Hans Stockinger	Parkán č. 114
21.	Jakub Hauzenperger	Soukenická ul. č. 44
22.	Petr Novosedský	Soukenická ul. č. 43
23.	Hans Simonel	Panská ul. č. 21
24.	Pavel Hartinger	Kájovská ul. č. 60
25.	Bostl barvíř	u Kájovského mostu
26.	Hans Khempf	Latrán č. 4
27.	Hans Ritter	Latrán
28.	David kožešník	nezjištěno
29.	Pavel Sanner	Plešivec
30.	Bastl Proser	Rybářská ul. č. 34
31.	Sybar	Rybářská ul.
32.	Hans Tilman	Latrán č. 77

⁴⁷⁷⁾ Pořadí rebelů je totožné s pořadím uvedený v analyzovaném prameni na p. 24; SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 24.

⁴⁷⁸⁾ Tučné písmo značí osobu, která byla evidována v „*Poznamenání sousedů evangelických v městě Krumlově Českém*“, které je uloženo v SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445.

Příloha č. 2:

Přehled konšelů, obecních starších a rychtářů, kteří zasedali během sporu v institucích českokrumlovské městské správy v letech 1608–1609 (*tabulka č. 1*), 1609–1612 (*tabulka č. 2*), 1612–1613 (*tabulka č. 3*) a 1613–1614 (*tabulka č. 4*).

Tabulka č. 1

Obnova rady 3. březen 1608 – 10. listopad 1609

Městská rada	Obecní starší
Adam Kroupa - P ⁴⁷⁹	Ondřej Plankle
Kilián Hölderle	Kryštof Reichentaler ⁴⁸⁰
Florián Ronner	Tomáš Deutscher
Václav Plankle	Matyáš Rudner
Mikuláš Strup	<u>Matyáš Singer</u> ⁴⁸¹
Daniel Turek	<u>Baltazar Goss</u>
Ondřej Kotelík	<u>Vilém Finkenauer</u>
Jan Puffer	<u>Matěj Wasserhanzl</u>
Ondřej Walter	Kunrád Höffer
<u>Matyáš Smolík</u>	<u>Kryštof Hayn</u>
Jobst Schmidt	<u>Hans Richter</u>
<u>Petr Novosedský</u>	<u>Kryštof Neusteter ml.</u>
Městský rychtář	Latránský rychtář
Jeroným Stainer	Vilém Šlechta

⁴⁷⁹⁾ Písmenem P je označen primátor. Jména jsou převzata ze článku S. Wimmerové, *Postavení*, s. 728-729.

⁴⁸⁰⁾ Tučné písmo značí osobu, která byla evidována v „*Poznamenání sousedů evangelických v městě Krumlově Českém*“. Je uloženo v SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 2891, sign. c IV 3c, kart. 445.

⁴⁸¹⁾ Potržení značí rebela, který vstoupil do radní místnosti 22. května 1613; SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, inv. č. 128, sign. B I 1, p. 24.

Tabulka č. 2

Obnova rady 10. listopad 1609 – 3. duben 1612

Městská rada	Obecní starší
<u>Matyáš Singer</u> – P/ Kilián Hölderle -P	Ondřej Plankle
Adam Kroupa	<u>Kryštof Hayn</u>
<u>Baltazar Goss</u>	Ondřej Kotelík
Daniel Turek	<u>David Otth</u>
<u>Vilém Finkenauer</u>	Pavel Finkenauer
Václav Plankle	<u>Kryštof Neusteter ml.</u>
<u>Matyáš Smolík</u>	Vilém Šlechta
Matyáš Rudner	<u>Matyáš Händl</u>
<u>Petr Novosedský</u>	Bartoloměj Beránek
Jan Puffer	Jan Magerle
Jan J. Kobenhaupt	Matyáš Loybl
<u>Kunrád Höffer</u>	<u>Jakub Hauzenperger</u>
Městský rychtář	Latránský rychtář
Kilián Hölderle / Jeroným Steiner	Pavel Ryk

Tabulka č. 3

Obnova rady 3. duben 1612 – 12. červen 1613

Městská rada	Obecní starší
Kilián Hölderle - P	Vilém Šlechta
Adam Kroupa	Pavel Finkenauer
Václav Plankle	Florián Felicides
Daniel Turek	Gall Ziegler
Jeroným Stainer	Marti Stolcz
Bartoloměj Beránek	Matyáš Nus
Jan Puffer	Hans Verwalter
Matyáš Rudner	Matyáš Prošku
Matyáš Prokš	Martin Kersten
Ondřej Walter	Jan Lupoglauer
Florián Hauzenperger	Šimon Tadeáš Fuch
Pavel Ryk	Hans Vetting
Městský rychtář	Latránský rychtář
Florián Ronner	Matyáš Loybl

Tabulka č. 4

Obnova rady 12. červen 1613 – 1. prosinec 1614

Městská rada	Obecní starší
Kilián Hölderle - P	Jeroným Stainer
Adam Kroupa	Matyáš Hölderle
Daniel Turek	Matyáš Loybl
Florián Ronner	Matyáš Nus
Jan Puffer	Pavel Finkenauer
Matyáš Rudner	Martin Stolcz
Ondřej Walter	Matyáš Prošku
Vilém Šlechta	Hans Verwalter
Pavel Ryk	Šimon Tadeáš Fuch
Florián Hauzenperger	Martin Kersten
Florián Felicidas	Jan Lupoglauer
Gall Ziegler	Leonard Rigl
Městský rychtář	Latránský rychtář
<u>Šimon Štrobl</u>	Bernard Geisberger